ACRA CBBE

SACRARVM CERIMONIARVM, SIVE RITVVM ECCLESIASTICORVM SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

LIBRI TRES.

POST OMNES OMNIVM EDITIONES summa denuo vigilantia recogniti.

Vniuersis Ecclesiasticis non tam iucundi, quàm vtiles & necessarij.

Eremi Insulæ Vygrensis

COLONIAE AGRIPPINAE
Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.
M. D. LXXII.
Cum gratia & Priuilegio Cæsa. Maiest.

SANCTISSIMO D. NOSTRO DOMINO LEONI X. PONT. MAX. CHRISTI. MARCEL. ELECTVS ARCHIEPISCOPVS CORCIREN.

FOELICITATEM.

Etustissimam sacrarum cerimoniarum Obseruationem Beatiss. Pater: & vna cum ipsa religione ortam esse conspicuũ est. Velut enim hæc mortalibus semper optima, ac summopere necessaria extitit, vtpote, qua Deos immortales suspicerent, admirarentur & colerent, ita sine debito cerimoniarum ornatu inculta est, informis, ac omni pulchritudine vacua. Placet recognitio Principi. Beneuolentia placet: At multo magis gratum obsequium, si & gestuum veneratione, & compositione verborum, & munerum blandimentis afficiatur. Sedet in sublimi solio Rex omnium optimus, circunstant diuinæ mẽtes, quæ certatim se illi gratas reddunt, diuersis agitationibus cœli mouentur. Coeunt partim, partim dissentiunt elementa. Quod suum est agũt alia, & pro temporis varietate mutantur. Summa denique consensione, disparibus tamen officiis, sibi ipsi consonat, suoque principio obsequitur vniuersum. Quare mortales quoque, quos cum Diis mercaturam quandam exercere Plato commemorat, et præcipue nos, qui supremi illius splendoris facti sumus diuina voluntate participes, candidissimæ pietati purissimisque sacrificijs, delectum cerimoniarum iniunximus. Quem pia hæc editio tuo dicata nomini continet, quæ post tot annos sub tanto principe in lucem prodiisse lætatur. Vbi non Delphica oracula, neque Thamoræ, aut Orphei hymnos, quibus se adeo iactauit Græcia, non Sybillinos affatus, aut vanam Hebræorum superstitionem, non mutabilem Caldæorum ignem neque Aegyptiorum

Serapim,

Serapim, aut Perſarum ſolem inuenies, ſed diuini numinis deductionem, preces caſtiſsimas, cæleſtis patriæ ſpeciem, ſacratiſsimos ritus, arcana præfigurata miſteria. Quid enim aliud Pontificum electio, conciliorum norma, diuorum adſcriptio, Cardinalium allectio, pontificalis pompa, admiſsio principum, aliiqúe ſacrorum vſus, quàm in vnum totius vniuerſi principem ſummum conſenſum, Dei prouidentiam, poteſtatem, ſplendorem, imperium, liberalitatem oſtendunt? Nobis certe hoc in Diogenis fano conſtitutis melius, quàm per has cerimonias, quibus adeò celebratur Roma, tuaqúe authoritas colitur, diuina omnia illucere non poſſent. Hanc itaque lucubrationem accipe ſacratiſsime Pontifex, quæ tantis auſpiciis ſub tuo auguſtiſsimo principatu inuulgari promeruit. Hanc inquam accipe, lætoque animo amplectere, quod tam pro ſui ipſius dignitate, quàm pro tui amplitudine gratiſsima quidem omnibus futura ſit: & plurimum iucunditatis perpetuis temporibus allatura.

(.)

TABVLA.

CAPITA LIBRI PRIMI.

SECTIO PRIMA.

SECTIO SECVNDA.

SECTIO TERTIA.

SECTIO QVARTA.

SECTIO QVINTA.

SEC.

TABVLA

SECTIO SEXTA.

SECTIO SEPTIMA.

SECTIO OCTAVA.

De dan-

SECTIO NONA.

SECTIO DECIMA.

SECTIO VNDECIMA.

SECTIO DVODECIMA.

SECTIO TERTIADECIMA.

SECTIO QVARTADECIMA.

SECTIO QVINTADECIMA.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

SECTIO PRIMA.

ginis

CAPITA TERTII LIBRI.

SECTIO PRIMA.

modo

SECTIO TERTIA.

SECTIO QVARTA.

SECTIO QVINTA.

de or-

FINIS.

SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE LIBER PRIMVS.

DE LOCO CONCLAVIS PRImum diligendo. Sectio prima.

SACRAS Apostolicæ Sedis, Romanique Pontificis Cerimonias, ritus, & obseruationes quibus Summi Pōtifices vti consueuerunt, collecturi, congruum arbitramur ab ipsa Romani Antistitis electione inchoare: Si prius locum in quo electio ipsa celebranda est, descripserimus. Et quāuis Romani Pōtificis electio, vbi cunque Pontifex decesserit, ex Gregorij decimi, Clementis quinti decretis, & institutis celebrari debeat: tamen quia frequenter Romæ, vbi plerunque agit, & auditores causarum Pontifice absente relinqui consueuêre, & in palatio apostolico apud Sanctum Pe-

 trum

rum haberi ſolet, vtpote in peculiari, & propria ſede. locum conclauis (ita enim hodiè appellant, vbi patres prò electione includuntur) in ipſo Apoſtolico Palatio deſignabimus. Is locus continet aulas ſuperiores duas, ſiue tres, & Sacella duo, & ita vndique firmis repagulis, muroque clauditur, vt oſtia nulla, feneſtræ nullæ niſi altiſsimæ, exitus nullus, introitus tantùm vnus ſuperſit.

DESCRIPTIO ROMANI *Conclauis.*

DVM igitur Pōtifici defuncto iuſta per aguntur, Camerarius Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & qui cameræ præſunt, curam inſtruendi, ornandique conclauis diligenter gerant: ad quem aſcenſum, aditumque vnum tantùm dimittant, qua ad Sanctum Petrum per ianuam in principio primæ aulæ meridem verſus deſcenditur. In ipſa prima aula, quæ Regia appellatur, eò quòd ibi publica conſiſtoria pro Regibus, Regijſque legatis ſuſcipiendis celebrari ſolent, feneſtrę portæque omnes muro, calcéque firmentur, præter illas, quibus ad ſacella & ad ſecūdam aulam itur. Porta prima in prīcipio aulæ ferreis vectib⁹ & ferris quatuor muniatur. In medio porticulum habeat, quo eſculenta & poculenta clauſis patribus miniſtrētur.

In an-

In angulo ſiniſtrā intranti camerula aperiatur pro latrinis: quæ nullū exitum, nullamq́; habeant feneſtram, in ea ſedulò ardeant lampades, ibique cerimoniarum miniſtri dormiant. In ſacello, ſiue capella minori ad dextrā, quæ diuo Nicolao dicata eſt, cōueniant patres ad diuina peragenda, & ad electionem celebrandam: in maiori capella ad ſiniſtram parentur cellulæ pro patribus tot, quot ſunt numero Cardinales electioni interfuturi. In capite huius capellæ ad ſiniſtram intranti cameræ ſunt, in quibus ſacriſta palatij Apoſtolici habitat, harum prima pars, quæ latrinas habet, pro cōclaui reſeruetur, cætera omnia muro claudantur ita, vt tenebroſa fiat pars illa. Et ideo de prima camerula, dixim⁹, lampadibus accenſis continuè illuſtretur. Cellulæ in ipſa capella maiori hinc inde cōſtituantur, non muro, aut materia diſtinctæ, ſed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus ſeparatæ. Eriguntur namq; ipſæ cellulæ tignis quaternis, à ſuperiore parte, à quib⁹ cortinæ dependent, firmanturq́; ipſa tigna alijs lignis tranſuerſis ita, vt locus nō maculetur, & inter cellulam & cellulam ſpatium dimittitur palmi vel circa. Famuli Cardinalium, vt primùm diſtributio cellularum facta eſt illas ornare properent, quæ per literas alphabeti ſignantur. Inde non ordine, ſed ſorte

patribus distribuantur pridie, quàm ingredi antur cõclaue: vt cortinis lectis & opportuna supellectili in tempore possint ornari. Locus ipse conclauis ita vndique claudendus, ac muniendus est, vt aditum nullum nisi vnum tantum (vt diximus) habeat, nemoque inclusos alloqui videre seu quippiam ad eos clam mittere queat. Sed aduertẽdum est maximè, ne supra aut infra, siue à lateribus habitationum conclauis ire, stare, habitaréue quispiam possit, ne voce, signo, sono, aut aliquo alio ingenio perscrutari quæ intus fiunt, valeat. Interea patres crebrò cõueniant vel in sacristia ecclesiæ, vbi exequiæ defuncti Pontificis celebrantur: finita missa, vel in domo Domini Camerarij (si ea est idonea, & si is est ex numero Cardinaliũ). Nam & extra collegiũ potest esse Camerari9. Administratio enim temporalium, & vrbis, ac Romanæ curiæ gubernatio, vacante sede ad sacrum Collegiũ, & præcipuè ad ipsum Camerarium spectat, & ideo apud nullum alium Cardinalem, sed apud eum tantùm, aut apud aliquam ædem sacrã (si magis id libet) cõuenire solent. Inter alia ibi constituũt quadruplices custodes futuri conclauis. Primæ portæ palatij custodia alicui magno prælato, vel nobili potent, vt primum obijt Pontifex, committitur, qui armata cohorte die noctu-

noctuq́ue palatium, patresq́ue tueatur: cui ducenti, siue trecenti pedites assignantur. Secunda custodia est in prima porta qua ad locum conclauis ascenditur. Et hęc demandatur cnnseruatoribus, & capitibus Regionum vrbis: qui adiunctis sibi aliquibus nobilibus ciuibus, portam ipsam custodiant. Tertia custodia in secunda porta aliquanto superius demandari solet oratoribus laicis, siue non prælatis Regum, aut principum, aut etiam aliquibus magnis, & potentibus proceribus, numero ad id idoneo. Quarta autem custodia, quæ est in ipso aditu vnico conclauis, committi consueuit prælatis dignioribus Romanæ curiæ sex aut octo, siue sint oratores, siue non: & si commodè fieri potest, & alij idonei censeantur, curandum, vt ex diuersis nationibus eligantur, vt omnium studijs tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia quoad custodiarum distinctionem, & custodum numerum, & qualitatem, in arbitrio sunt Sacri Senatus, qui pro temporis & loci commoditate, & conditione opportunè prouidere consueuit. Custodes primæ portæ palatij cum armatis, vt primùm obijt Pontifex, locum seruant, alij verò cùm patres intrant conclaue. Et hæc quidem porta quatuor, vt diximus, serris munitur, extra vna, supra porticulum duabus,

infra porticulũ ipſum etiã vna. Et ſimiliter interiore parte idem porticulum vna: cuſtodes ipſius loci claues duas portæ, & clauem porticuli retinẽt clerici cerimoniarũ: aliam portæ clauem & clauẽ porticulæ interioris: ita vt neq; porta, neq; porticulũ aperiri poſſit ſine cõſenſu illorũ, qui ſunt intus, & qui ſunt extra. Aulæ ſiue duæ ſint, ſiuę tres, reſeruantur pro deambulatione patrum. Et in vna ex eis remotiori ſcilicet, aliquando ſimul conuenire ad ea ſtatuenda quę ſunt præter electionem Pontificis. Quãquam ſecũdum ſacrorũ canonum conſtitutionẽ fas non ſit patribus aliud tractare ĩ cõclaui, niſi de prouidendo manifeſto, & vrgẽti periculo terris Eccleſiæ & de ſubſtituendo pro tẽpore pœnitẽtiario ſummo, & camerario. S. R. Eccleſiæ, ſi interea vacarent, nõ eſt incoueniens & à maioribus noſtris fraquentatum eſt tractare aliqua, quę etſi ipſum actũ electionis præcisè non reſpiciãt, tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipſius Pontificis religioſam adminiſtrationem honeſtiori quodam vinculo temperant. Cęterum ſi aliquando contigerit, vt alibi celebranda eſſet pontificis electio, hinc eſſet ſumẽdum exemplum & curandum in primis, vt locus ipſe idoneus, & tutus & fideli militũ manu munitus ſit: deinde vt aditus ad cõclaue tri-

plici

plici custodia firmari possit:tum aulam quã dam ita capacem habeat, vt in ea cellulæ omnes pro cardinalibus commodè constituantur: Inde vt sacellum contineat pro re diuina, & electione celebranda idoneum: demum aulas aliquas pro deambulatione, & latrinas ad partem: & ita claudẽdum est ipsum conclaue, vt nemo ĩclusos videre, nemo eos alloqui, aut ad eos quippiam latenter transmittere iaceréue vllo modo queat. In eum locum supellex opportuna cõuehenda est pro Cardinalibus & eorum famulis, esculenta & poculenta nulla, præter aquam & confectiones, & quæ ad medicinã pertinent. Quæ verò ad cibum & potum attinent, portantur vespere & mane singulis diebus. Descripta summariè loci ĩ quo electio celebrari debet conuenienti forma, ad ipsam electiõem deueniendum est: cuius modum & originem altiùs aliquãtulum repetere non incõgruit.

ORDO ELIGENDI PONtificis & ratio.

Caput II.

vs itaque eligendi summi Põtificis à Christo domino deriuatũ est. Ipse. n. Christ9 primũ denominatione successorem instituit, dicens Petro: Pasce

oues meas. Et ea ratione Petrus Clementem etiam nominauit: quod tamen ita creditur, si à Senatu ecclesiæ Roma. admitteretur. Senatus autem Romanæ ecclesiæ à Petro diuina inspiratione institutus est, cũ quo omnia ardua ecclesiæ negotia explicaret. Ad quẽ- ue referret, videlicet collegium. xxiiij. Senatorum ex presbyteris & diaconibus Romanæ vrbis, instar xxiiij. seniorum, quos agnus Dei Christus Saluator, in Apocalypsi Ioannis astantes habere perhibetur. Hos enim Petrus loco assistentium Apostolorum post eorum per orbem diuisionem elegerat ac designarat, ac consiliarios Romanæ ecclesiæ coadiutoresque atque Romani Pontificis electores instituit. Cõgnoscẽtes igitur huiusmodi denominationis formam grauiter in futurum Ecclesiæ posse nocere, Senatores non Clementem acceperũt, sed Linum elegerunt, & illum post Petrũ pontificatui Romano præesse voluerunt: quamuis deinde Clemens decedentibus Lino, & Cleto, ab ipso Senatu electus fuerit. Hic autem mos post Petrum lõgo tempore fuit obseruatus: vt videlicet Senatores Romanæ Ecclesię sũmum Pontificem eligerent: Ipsi autem Senatores presbyteri scilicet et diacones vrbis, tẽporib⁹, Syluestri primi Papę sunt appellati. S. R. E. Cardinales: principes videlicet in Ecclesia:

ſia:qui poſtea tempore Innocētij Papæ.iiij. quod ille in concilio Lugdun.cauit pro inſigni ariſtocratiæ & maieſtatis in Eccleſia pileum rubrum ſuſcepere. Interea verò oriētibus (vt aſſolet in rebus humanis) ſcandalis & ſciſſuris,inter eoſdē Senatores,reliquꝰ clerus Romanus & populus ad præſentiam ſolummodò exhibendam in electione Pontificis,& eius corroborationem adiunctus eſt, inde(vt plerūque fit) inducta violētia aut aliter quomoducunq;, alij etiā à Senatoribus ipſis ad ipſum actum & ius electionis actiuè tantum cœperunt interuenire, licet paſsiuè priſcis illis temporibus ſolis ipſis Senatoribꝰ in presbyteris & diaconibus. S.R.E.ius electionis in ſummum pontificem conueniret, prout patet ex cōcilio Stephani Papæ:& habetur in decretis.lxxix.di. Oportebat cum duobus ſequentibus capitibus. Vnde ſatis liquet,à Petro de præsbyteris & diaconibus. S. R.E.in ſummos pontifices eligendis,qui ſemper fuerunt ſenatores eccleſiæ:& hodiè & Stephani tēporibus Cardinales nominati. Procedente autem tempore ad ſedandas maiores contentiones & tumultus,qui ob eam rem ſæpè oriebantur, Romani imperatores manus ita appoſuerunt, vt nemo in pontificem canonice electus diceretur,niſi principis decreto eſſet confirmatus.Liberata poſt

hæc tempora Italia, ac Romana Ecclesia à Longobardorum durissimo iugo erepta: Hadrianus primus vt.lxiij.di.c. Hadrianus, siue Leo.iij.vt alij volunt, Romanum imperium ex Gręcis in Germanos trãstulit, Carolũque magnũ Augustũ declarauit: cui electionẽ Romani põtificis, & ius ordinãdæ Romanæ ecclesiæ cõcessit. Nec multò pòst Leo octauus imperium Othoni Alemanorum regi ex Saxonum prosapia primò cõfirmauit. lxiij.di. in synodo, sed posteà pientissimi imperatores, quũ experientia didicissent, alijs forsan nõ ita pijs principib. succedẽtibꝰ huiusmodi auctoritatẽ Romanę ecclesię & reipublicę christianę pernitiosam fore, pręsertĩ quoniã Romanus põtifex à Christo institutus est, vt imperatorẽ, & omnes oues pasceret, purgarit, atq; speritualiter iudicaret, illa se potestate abdicarũt, iusq; integrum ad senatum ecclesiæ & Romanũ clerũ, & populũ redijt. Ludouico præsertim imperatore statuente atq; volẽte.lxiij.di. Ego Ludouicus. ex quo pro vera Romani pontificis suprema monarchia satius ostẽdenda ad id res deducta est, vt Gregorius.V.Othone iij. consentiẽte, ĩperatores de cętero à nõnullis prĩcipibꝰ spiritualib. et sęcularibꝰ fore eligẽdos sanxerit: & sic ad summũ Põtificẽ Dei vices gerẽtẽ in terris, tãquã ad eum, per quẽ reges regnant

nant, supremũ Christianæ momarchię principem Romani imperij moderationem pertinere significauerit. Verùm cùm varijs cõtrarijsq́; vulgi seditiõibus atq; studijs, & aliquãdo principium violentia in electione pontificis creberrimi tumultus, contentiones, rixæ, atq; etiam cruẽtissimæ pugnæ cõmitterẽtur: sæpeq́; altero per vim deiecto alter cathedram occuparet: res Romanę ecclesiæ in maximam perniciem deuenerat. Nam paruo annorum interuallo, decẽ diuersorum meritorum viri, Petri sedem tenuerunt, Benedictus nonus, Syluester tertius, Gregorius sextus, Clemens secundus, Damasus item secũdus, Leo nonus, Victor etiam secundus, Stephanus nonus, Benedictus decimus: cuius successor Nicolaus secundus, pontifex maximæ prudentiæ & sanctitatis, vt tantis malis obuiaret, anno salutis quinquagesimo primo supra millesimum, in cõcilio Lateran. sacram legẽ de electione Ro. Pontificis per sacrũ senatũ sacrosanctę Rõanę ecclesię Cardinaliũ peragẽdã esse: quod deĩde ĩ cõcilio Senẽ. Alexãd. iij. et in Lug. Greg. decim⁹, ac Viennẽ. Clemẽs quintus confirmauerũt: cuius quidẽ legis obseruãtia Apostolicã sedem ex maxima calamitate liberauit. Deĩde vt schismata tollerẽtur, Alex. iij. in cõcilio gẽerali statuit, vt ille demũ canõicè electus censeretur, in

in quem duæ collegij partes consensissent, sed vetuit Symmachus cuipiam licere pontifice adhuc superstite, verbo scripto, vel promissionibus, iuramento, aut aliquo alio modo agere de successore: transgressores dignitate & cōditione priuās, accusantesque & cōscios impunitate ac præmio afficiēdos cēsens. Nicolaus insuper præfatus voluit, Romani Pōtificis electionē cum deliberatione prædecessoris fieri debere. Posthæc autē ne diutinæ vacationis incommodis Rom. ecclesia premeretur néue patres varijs ambientiū studijs corrumpi possent, Gregorius p̄libat⁹ eius nominis decimus, in cōcilio Lugdunē. statuit, Romano Pontifice vita functo, Cardinales præsentes decem tantùm dies absentes expectare debere, moxq; cū illis qui adessent, locū conclauis in vrbe, in qua Pōtifex cum sua curia residebat, simul ingredi cum vno tantum ministro: vel si patens necessitas fuerit, cum duob. Conclaue ipsum nullo pariete aut velamine separandum: in communi habitandū, ita claudendū, vt nullus postquā conuenerit, egredi queat: Neminem colloquium admittendum, nisi forte re vrgente, & vniuerso collegio approbatum, & à nemine nuncios, siue literas accipiendas, fenestrā siue porticulum vnum tantum dimittendū, quo subministrari posint, quæ ad vitā pertinent.

tinent. Si verò poſtquam patres intrauerint, intra tres dies electionẽ non perfecerint:per quinque ſequentes dies tam in prandio quã in cœna vna tantùm ferculo contentos eſſe oportere, quibus elapſis, ſi adhuc cócordes non fuerint, panis tantùm, vinum & aqua illis adminiſtrentur, quoad Pontificem ritè eligant. Interim verò nihil de camera Apoſtolica à patribus percipiendum: nihil aliud omninò agẽdum, niſi communi conſenſu aliquid pro patrimonio eccleſiæ neceſſario ſit prouidendum. Si quis ex patribus ob aduerſam valetudinem, aut de nouo adueniens ingredi voluerit, re adhuc integra, admittendum ea conditione, vt eo vtatur quo alij patres tunc vtuntur. Si extra locum ſuæ curiæ Pontifex deceſſerit, conueniãt Cardinales in ciuitate illius territorij, vbi deceſſit in palatio epiſcopali, vel alio condecenti loco, & omnia ſeruent quæ ſuperius ſunt dicta. Statuit & alia pleraque Gregorius, quæ ad dominos conclauis & patrum tutelã ac ſecuritatem pertinẽt: hortatur patres ad electionem ritè faciendam pro Dei honore & publica vtilitate, & pactiones, iiuramenta obligationesque omnes pro ea re factas damnat atq; irritat. Hoc Gregorij decretũ Clemẽs cõfirmans declarat, illùdq; per ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales vacante ſede,

nullo

nullo modo immutari posse:nec licere Car dinalib⁹ quicquã potestatis,aut iurisdictiõis põtificalis tunc exercere,nisi officio camerarij & miaoris pœnitẽtiarij,si fortè per id tẽ pus vacarent,pro tẽpore prouidere.Pro territorio autẽ diocesim intelligi voluit hac additione,quòd si audiẽtia earum & literarum Apostolicarũ in aliquo certo loco Pontifice moriente remãserit,electionẽ, ibi nò autem vbi papa decesserat,esse celebrãdã,nisi prius p Papã statutũ fuisset de curia trãsferẽda.Itẽ si electione non cõpleta, patres de cõclaui simul vel successiuè exierĩt, cõpellẽdos esse à dominis, seu magistratibus locorũ,rursus ad cõclaue redire,& opus perficere. Demũ absoluit omnes Cardinales ad effectũ electionis ab omnibus censuris,& pœnis. Extat & decretum Clemẽtis sexti circa annũ salutis quadragesimum supra mille & trecentos editũ:per quod superiora statuta limitantur. Quod quia vltimum est,& in sacrorum canonum codicibus nõ adhuc descriptum, de verbo ad verbum duximus inserendum.

Clemens & c.ad perpetuam rei memoriã. Licet in cõstitutione à fe.re. Greg.papa.x.p̃decessore nostro, super electione Roma.põtificis edita in cõcilio Lugd.inter cætera caueatur expressè,quòd si eũdem põtificem in ciuitate,qua cũ sua curia residebat,diẽ clau-

dere

dere contingat extremum, Cardinales ĩ palatio, in quo idem põtifex habitat, omnes cõueniant, & in eo singuli singulis, nisi illi, quibus ex patenti necessitate duo permittũtur, sint contenti seruientibus clericis vel laicis, prout elegerint: vnum conclaue nullo intermedio pariete, vel alio velamine habitent in communi, & quod diebus certis non facta prouisione de pastore decursis, panis, vinũ, & aqua tantummodo eisdem Cardinalibus, donec subsequatur prouisio, administretur. Quia tamen sicut frequenti multorum asser tione & in cardinalatu cõstituti percepimus nonnulli ex Cardinalib9 ipsis in obseruatione constitutionis ipsius grauati nimium exti terunt: multiq; ex ipsis duos in dicto cõclaui habuerunt seruitores non absq; scrupulo conscientiæ, propter ambiguitatem dictorum verborum, videlicet ex patenti necessitate duo permittãtur in dicta constitutione, vt præmittitur cõtentorũ: Nos prouidere sũ p his cupiẽtes, ex his & alijs certis causis rationabilib. q̃ ad id nostrũ animũ ĩduxerũt, rigorẽ cõstituiõis ipsi9, & ad fratrũ nostrorũ supplicationẽ in hoc ꝓuidemus tẽperandũ. Statuẽtes ꝙ Cardinales, postq̃ couclaue huiusmodi, seu clausurũ ꝓ dicta electione celebrãda intrauerint, singuli duos seruiẽtes tãtũ clericos vel laicos, ꝓut duxerint eligendos, ac insuper

insuper singulis dieb⁹ prȩter panem, vinum & aquam in prandio, & in cœna vnum duntaxat ferculũ carnium vnius speciei tãtummodò, aut piscium, seu ouorum cũ vno potagio de carnibus vel piscibus, principaliter non confecto, & decentibus salsamẽtis habere valeãt vltra carnes salitas: et herbas crudas, ac caseũ, fructus, siue electuaria. Ex quibus tamẽ nullum specialiter ferculum conficiatur, nisi ad condimentum fieret vel saporem, nullus verò eorũ de alterius ferculo vesci possit: liceat etiam eis ex decẽtia honestatis habere in clausura huiusmodi, cũ in lectis quiescendi causa, vel dormiendi esse voluerint, intermedia velamina simplicium tantummodò cortinarum, & fe. me. Clemẽtis papæ quinti prædecessoris nostri, & alijs constitutionibus Apostolicis contrarijs: quibus propter hoc in alijs derogari nolumus, non obstantibus quibuscunque. Nulli ergò, &c. Datum Auinioni. Viij. Idus Decembris, Anno. X.

EXHORTATIO, VT REVIDEantur maiorum decreta super electione.

HAEc pauca ex decretis sanctorum patrum libauimus, pro ingenij nostri imbecillitate. Sed hortamur Reurendissimos. D. Cardinales, vt cũ electionis negotiũ imminebit

minebit, ſecundum hoſtienſis in ſua Lectu-ra conſilium, diligenter reuideant Pontificũ & conciliorum ſtatuta de electione Romani Pontificis edita, & doctorum ſuper ea re interpretationes. Et quoniam res eſt maximè ardua, indigetque magna diſcuſsione, fiet fortaſsis ſuper hac re ſpecialis tractatus. Exequijs igitur defuncti Pontificis per nouem dies completis, & conclaui oportuno præparato: decima die patres conueniunt in Baſilica ſancti Petri, vel alibi, pro temporis et loci opportunitate: vbi per vnum ex eis miſſa de ſpiritu ſancto celebratur, & in fine per aliquem prælatum ſeu doctum virum habeatur ſermo, in quo moneantur patres, vt ſepoſitis omnibus priuatis affectibus, Deum tantùm præ oculis habentes, Sanctę Romanæ & vniuerſali Eccleſiæ de paſtore idoneo prouidere curent. Eſtque admodum conueniés, vt decreta ſummorum pontificum pro electione huiuſmodi ſtatuta ab ipſo oratore ſummatim repetantur, & reducantur ad memoriam dominorum Cardinalium. Re diuina peracta, ſi placet patribus tũc intrare conclaue, clericus cerimoniarum capiat crucẽ papalem, & procedat: quem Cardinales ſequantur, Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi: crucem prędeedunt familiares Cardinalium laici, & immediate cantores cantantes hymnũ

veni creator ſpiritus. Et in conclaui apud altare prior Cardinalium dicit orationem: Deus qui corda fideliũ. Poſt Cardinales ſequũtur prælati, & alij curiales cleri. Cardinales erunt cum ſuis cappis obſcuris. Si verò volunt differre introitũ ad veſperam, conueniant de hora, & vadant domum ad prãdium, vbi hora congrua fuerit antequã diſcedant: ſi prius hoc nõ fecerint, ꝙ facere conuenit: ſi poſt miſſam ſunt ingreſſuri conclaue, conuocent familiam ſuam vnuſquiſq; moneant, hortentur omnes primũ ad orandum clemẽtiſsimum Deum, vt patribus inſpiret ea circa electionem futuri Põtificis agere, quę ſuę placita ſunt volũtati, & ſaluti ſanctæ Romanæ eccleſiæ, atque vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ profutura. Tum vt domum die noctuq́ue bene cuſtodiãt, magiſtro domus obediant: pacificè & quietè inter ſe viuant, & per vrbem non multum vagentur. Noctu autem domi ſe omninò contineant: deinde hora præſcripta in nomine Domini vadant ad baſilicam ſancti Petri, ſi Romæ & in palatío Apoſtolico ſit conclaue. Sin alibí ad Eccleſiam conclaui proximam, & valdè honeſtum, immo neceſſariũ videtur, vt antequam cõclaue ingrediantur, patres omnes Deo ſe recõcilient, confiteantur peccata ſua, & qui non ſunt celebraturi communicent, vt ſint
capaces

capaces gratię spiritus sancti, in tanta re peragenda admodũ necessaria. Postq̃ verò oẽs conuenerint, ascendãt simul ad cõclaue. Et quũ ad altare cõclauis cõuenerint, prior Episcoporũ Cardi. omnib⁹ alijs astantibus, & p̃sente ac rogato aliquo Notario exigat corporale iuramentũ, tactis sacris Euangelijs à custodibus conclauis, & à secũdis, ac tertijs custodibus, q̃ fideles & diligentes erunt ad custodiendum palatium & conclaue Reuerend. D. Cardinalium, neque permittent Reuerendiissimos. D. Cardinales vllo modo grauari vltra constitutiones sanctorum patrum de electione Romani Pontificis statuentes, & maximè Clementis papę sexti, quas quantum ad eos pertinet, omni studio & integritate seruabunt, & ab alijs pro viribus facient obseruari. Quarti verò custodes, id est, portæ vltimæ introitus conclauis, præter hæc iurabunt, quòd non permittent aliquẽ appropinquare ad portam conclauis, aut loqui, siue literas dare aliquo modo illis, qui sunt intus, nisi de expresso consensu totius collegij, & scripta, quæ ad collegium pertinerent. Item quòd perscrutabuntur cibaria & vasa, quę intromittẽtur õni solertia et fide introspiciẽdo epulas, fercula, ne forsan laterent aliq; literę: vinũ et aq̃ in vasis vitreis portari faciẽt et cõstitutiones p̃fatas integre ob-

uabunt. Tum excluſis omnibus alijs prior Epiſcoporum Cardinalium ipſos Cardinales verbis cõueniẽtibus hortabitur, vt velint cogitare magnitudinem rei, de qua ſunt tractaturi: nihil qua inter eos excellẽtiꝰ eſſe poteſt. Electuri enim ſunt Ieſu Chriſti vicarium, Petri ſucceſſorem, Paſtorem dominici gregis, aulæ cœleſtis clauigerum, & omnium chriſtianorum prĩcipem: debere illos memoria repetere formam, atq; rationem à ſanctis patribus traditas in electione ſeruandas: quas ſine grauiſsima Dei offenſa & propriæ ſalutis diſcrimine, prætermittere non poſſunt. Proinde dimiſsis omnibus animi affectibus, ſolum honorem Dei, ſalutem reipublicę chriſtianæ, & Romanæ eccleſiæ commodum ante oculos habeãt, & talem eligere curẽt, qui eccleſiæ Dei præeſſe, & prodeſſe valeat, & ſciat. His peractis Reuerendiſsimi. D. Cardinales ad cellulas quiſque ſuas diuertunt: & camerarius alijque officiales cameræ apoſtolicæ omnes extra conclaue abire iubent, præter eos, quos remanere oportet, vt infra dicemus. Tũ omnibus ꝑdictis expulſis porta cõclauis cũ ſuo porticulo omnib. ſerris clauditur intꝰ & extra: aſsignẽturq; claues duæ clericis cerimoniarũ ĩterioribus, & tres prælatis cuſtodibus exteriorib. Deinde accenſis funalibus aliqui iuſſu patrũ adhoc deputati,

latebras

latebras angulosque omnes concsauis diligenter scrutátur, ne quis extra ordinem inter clausos remanere possit, in cóclaui ordinarie. Si remanét omnes Reuerendissimi D. Cardinales & vnusquisque illorum pro suo seruitio retinet duos seruiétes tantum: si quis autem aduersa valetudine premeretur, conceditur sibi tertius minister ex cósuetudine, non ex constitutione. Præterea sacrista sacri palatij solus & duo clerici cerimóiarum. Seruitores Dominorum Cardinalium quisque hero suo famulatur. Sacrista diuina celebrat in cómuni coram patribus, & vestes, ac paramenta futuri pontificis seruat, præparatq; clerici ceremoniarum celebranti subministrant: subsellia pro dominis Cardinalibus, vbi & quomodo illis placet, præparant, & in communi omnibus patribus seruiunt: consueuitque alijs superioribus temporibus instrmentum de electione Pontificis confici. Cùm prandij seu cœnæ tempore cibaria afferuntur, familiæ Cardinalium cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portãtur) vsque ad secundam custodiam deducunt. Tum prefectus familiæ illius Cardinalis cum duobus qui cornutam portant, vsq; ad vltimam custodiam accedunt. Prælati custodes cornutam aperiunt, fercula & omnia, quæ intus sunt diligenter perscrutan-

tur, nequid literarum insit. Tum aperto extrinsecus porticulo intrinsecus aperiri per clericum cerimoniarum, vocariq; seruientes illius Cardinalis, cuius cornuta est aduecta, iubent: illiq; cornutam cum cibis assignant, & vinũ quod est in vitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra astant, ad portã conclauis non accedunt: & qui intus sunt, à prælatis custodibus cornutas recipiunt, & qui primum venerint, primum expediuntur. Ante portam intus aliquantulũ remotè suspenditur cortina quædam, ne per porticulum, cùm aperitur, videri possint, qui sint intus. Et hoc semper seruatur cũ cibaria portantur.

Primis tribus diebus ministrantur patribus cibi liberè pro eorum voluntate, illis elapsis, panis, vinum, & aqua cum vno ferculo tantum carnium, piscium, vel ouorum vnius speciei cum salsamentis, sapore, caseo, herbis crudis, & fructibus. Neq; secundum constitutiouem Clementis licet alicui ex patribus de ferculo alterius vesci. Dum patres comedũt, aut aliquid aliud in cellulis agũt, cortinæ anteriores & collaterales apertæ semper esse debent, nisi cum in lecto inter diu, siue noctu quiescunt. Cùm autem collegialiter à patribus est aliquid agendum, vtuntur croceis obscuris, & subtùs paruo caputio

putio ſupra rochettum. Eſt autẽ crocea genus chlamidis longè ad terram vſq; à parte anteriori aperta, à ſummo ad imũ circa collare rugoſa, in formam capparum prælatorum, ſi demas cucullum, quãdo autem ſunt in cellis, aut per aulas deambulant, poſſunt eſſe in rochettis ſiue cũ paruis mantellis deſuper, vt magis placet. Caueant diligenter patres, ne cùm horas canonicas ſoli, vel cũ alio legunt, ſeu quippiã aliud in cella agunt, moleſtiam aut impedimentum inferant. Et inprimis ne conuenticula noctu agitent, neue ambiendo per cellulas, ſiue per aulas immoderatè diſcurrant. Idq; multò magis curent ſeruientes, maximè, ne dum patres quieſcunt, ſurſum & deorſum diſcurrendo ſtrepitum faciant. Noctu locis opportunis ardeant lampades, & aſsiduò in locis tenebroſis apud latrinas. Conſueuerunt noſtris temporibus patres, antequàm ad electionem deueniant, ſtatuere quædam communi conſenſu à futuro Pontifice confirmanda, quæ poſtea ſinguli ſubſcribunt, iuramentóq; aſtringunt ſe obſeruaturos, ſi ad Pontificatũ aſſumantur, hæc vbi perfecerunt, de electione agere incipiunt.

QVÆ SERVANDA, NE ELEctio poſsit impugnari.

SEd aduertendum eſt,per Reuerendiſsimos D.Cardinales,vt in electione ſeruãt ſanctorum patrum canonicas cõſtitutiones, Nicolai ſecundi, ſed Alexandri tertij,Gregorij decimi,Clementis quinti,& ſexti,& aliorum ſi quæ ſunt,ne impugnari poſsit electio.Sciantque tam Epiſcopos,quàm preſbyteros,ſeu Diaconos Cardinales æqualem in eligendo poteſtatem habere,neque fieri relationem meriti ad meritum, neque zeli ad zelum:ſed numeri ad numerum,ita vt ille,qui à duabus partibus Cardinalium cuiuſcunque ordinis ſit,rite electus ſit,pro vero & indubitato Pontifice habeatur,& Cardinales nouos,vt primum creati & publicati fuerint,eandem habere poteſtatem in electione,niſi os fuerit eis clauſum à Pontifice, & non apertum ante mortem,quia tunc nõ haberent poteſtatem,ſin autem non fuiſſet eis os clauſum,integra permaneat poteſtas. Poſt mortẽ Innocentij VI.in electione ſucceſſoris,in qua fuit electus Vrbanus quintus extra collegium,tunc Abbas Sancti Germani Altiſiodorenſis de Rocha. Abbas Cluniacenſis aſſumptus in Cardinalem per Innocentium,primò venit ad Curiam in die obitus dicti Innocentij:& quanuis inſtallatus non eſſet in conſiſtorio,nec haberet titulum,fuit admiſſus per alios Cardinales ad cõ

claue electiõis, vt alij Cardinales antiqui & ita duo ex Cardinalibus antiquis ex commissione collegij causa cognita indicarunt esse faciẽdum, qa sola assumptio ad cardinalatũ habet ius eligendi, & alia Cardinalibus cõuenientia, & propterea Papa in tẽpore clausit os nouis, quod prius erat apertũ. Et quanuis Romanus Pontifex canonicè institutus, nullo humano iudicio iudicari possit, ni fiat hæreticus, si tamen contra formam istarum constitutionum Papatum sibi vsurpauerit, tam ipse quàm ei adhærentes sunt excommunicati, & similiter elect⁹ per seditionem, impressionem, vel quodlibet aliud ingeniũ, videlicet per calliditatem & fraudem. Consuetudo fuit apud superiores, vt duæ Missæ singulis diebus in conclaui dicerentur, vna de die currenti, altera propria, quæ sede vacante dicitur, & scripta in fine huius voluminis, vna per sacristam, altera per aliquem ex Capellanis Cardinalium, nisi ipsi Cardinales personaliter velint celebrare. Cũ igitur de electione agere volunt audita Missa, Domini Cardinales soli ĩ Capella illa remanẽt, sedẽq; super scabella, siue scãma illis parata: super altare restat calix vacu⁹, & patena, ãte altare mẽsa parua rubeo pãno cooperta põitur, et super eã pugillares, & papirus. Inter concauũ & altare iuxta mensam ponuntur scabella

tria. In quorum medio Episcoporum, à dextris presbyterorum, & à sinistris Diaconorũ Cardinalium priores sedent. Sacrista verò, familiares Cardinalium, & omnes alij, qui in conclaui reperiuntur, in capella maiori vbi cellulæ sunt, clauduntur, soli clerici cerimoniarum solent extra portam capellæ paruæ, vbi patres clausi de electione tractant, expectare, præsto venturi, si à patribus pro aliqua re vocarentur. Cùm omnes ordine suo consederint, prior Episcoporum in loco prædicto sedens, commodis verbis hortatur patres ad prouidẽdum sanctæ Romanæ Ecclesiæ de viro idoneo, & sufficiẽti, & qui tantũ onus vtiliter ferre queat. Deinde ꝓponit eis per quam viam ad electionẽ procedere placeat, per viam cõpromissi, siue per viam scrutinij. Quod si fortè aliquis patrum diceret in hanc sententiam: Reuerendissimi Domini perspecta singulari virtute, probitate &c. Reuerendiss. D. N. ego iudicarem sine alio processu, ipsum eligendum ad summum Pontificatum, et ex nũc ego eligo ipsum in summũ Pontificem sanctæ Romanæ Ecclesiæ: si alij vel saltem duæ partes istius sentẽtiam sequerentur, & viua voce simili modo illum talem eligerent, ille esset canonicè electus, & verus Papa. Et vocatur per viam spiritus sancti talis electio sine schedulis aut cõpromisso:

Sępe

Sæpeq́; apud maiores noſtros fuit celebrata hæc via. Si Dominis Cardinalibus placuerit procedere per viam compromiſsi, oportet quòd omnes concordent ad compromttẽdum, alter nõ tenet: niſi fortè duæ partes tã diu in ſententia permanerent, quoad compromiſsarij electum nominarent, illumq́ue compromittentes comprobarent, tuncq́ue vt electus à duabus partibus eſſet canonice electus, forma autem talis compromiſsi eſt eiuſmodi.

IN NOMINE Domini amen. Anno eiuſdem &c. die &c. Nos Epiſcopi, preſbyteri, & Diaconi ſanctæ Rõanæ Eccleſiæ Cardinales omnes & ſinguli in conſiſtorio exiſtẽtes, videlicet. T. Oſtiẽſ. D. Portuenſ. et ſigillatim omnes alij nõinẽtur Cardinales de electione tractãtes ſummi Põtificis: elegimꝰ & eligimus per viã ꝓcedere conpromiſſi, & vnanimiter & cõcorditer, nemine diſcrepãte, legimꝰ cõꝓmiſſarios Reuerẽdiſsimos patres Dõinos T. Epiſcopũ &c. A. tit. ſancti, N. presbyterum &. L. ſancti Hadriani Diaconũ Cardinales quibus damꝰ plenariã poteſtatẽ prouidẽdi ſanctæ Romanæ eccleſię de paſtore, ſub hac forma, videlicet quòd duo ex ipſis poſsint eligere tertiũ de ſeipſis, & õnes tres cõcorditer de collegio, vel de extra poſsint Romanę et vniuerſali Eccleſię prouidere. Et volu-

volumus, quod dicta poteſtas duret vſque ad cõſumptionẽ candelæ inibi ex conſenſu ſingulorũ accenſæ, & promittimus nos illũ pro Romano Pontifice habituros quem dicti cõpromiſſarij in forma prędicta duxerint eligendum, &c. cõpromiſſarij verò ad partem in aliquo loco ſeparato ſe retrahant, & primum inter ſe proteſtentur, quod per quãcunque prolationem verborum nõ intelligunt dare conſenſum ſuum, niſi in ſcriptis illum expreſsè ponant, vt inter ſe poſsint vti verbis humanis & reuerentialibus ſine præiudicio. Alius modus eſt, & magis tritus procedendi per viam ſcrutinij, qui ſi magis placet primò deliberãdum eſt, an poſt ſcrutinium eadem die ſit attentanda via per acceſſum. Deinde omnibus in locis ſuis in capella conſedẽtibus, prior Epiſcoporum cum ſchedula ſua in manu, accedit ad altare, & genu flexus aliquantulũ orat, tum ſurgit, & ſchedulã prędictã, quam primò oſculatur, in calice reponit, Priore Diaconorum à ſiniſtra parte altaris, vbi Epiſtola legitur, ſtãte, & patenam manu ſua eleuãte: has ſchedulas, quę vota eorum continent, ſcribere ſolent Reuerendiſſimi Domini ad partẽ, quomodo eis placet in hãc formã, Ego .A. Epiſcopus Oſtienſis, Cardi. &c. eligo ſummũ Põtificem Reueren diſsimum Dominum meum .D. S. titu. Sã-
cti

cti Marci Presbyterum Cardinalem, & eodem modo quisque nominare potest duos, aut plures de collegio in eadem schedula, & aliquẽ extra collegium à tergo ipsius schedulæ. Schedulam ipsam benè plicatã sigillo sua annulari signat: &, vt diximus, facta prius oratione illam deosculatã quisque in calicem ponit. Vt autem prior Episcoporum schedulã in calice posuit, accedit ad dexterum eorum altaris, & ibi cum priore Diaconorum patenam eleuat, dum patres votorũ schedulas calici imponũt. Qui ordine suo omnes sigillatim Episcopi, Presbyteri & Diaconi eodẽ modo, vt de priore Episcoporũ diximꝰ, schedulas in calicẽ mittunt: schedulis in calice depositis sedent patres, & quisque ante se scabellum habet cum papyro & pugillaribus: in papiro scripta sunt per ordinẽ patrum omnium præsentium nomina cum aliqua distantia, ita vt vnum tantum nomen in quolibet versu contineatur, in hunc formæ modum: Reuerendissimus Dominus Nicenus habet. Reuerẽdissimus Dominus Rothomagensis habet.

& sic de singulis. Et scribuntur nomina, qui bus communiter appellantur, propter breuitatem, & non nomina titulorum. Tum prior Episcoporum calicem de altari simul cum Diaconorum priore sumens illud super

per mensam prædictam imponit. Deinde ipse & Diacōus sedent à dexteris priore Pres byterorum sedēte, vt prædiximus. Prior deinde Episcoporum sedens calicē manu dextra capiens, ac sinistra patenam firmam retinens, calicem ipsum super patenam immittit. Ita tamen vt nihil effundat, & iterum calicem erigens super mensam, vt prius erat, illum constituit, tum sinistra aliquantulum patenam eleuans dextra schedulā vnam, quę forte ad manus venit, palam digitis duobus extrahit: illamq; primo priori Presbyterorū ostendens, legēdam porrigit Diaconorum priori: qui eam mox aperit, & voce qua ab omnibus exaudiri posit, distinctè legit, Ego. N. Cardinalis Papien. eligo in summum Pontificem Reuerendisimū Dominum meum. D. B. titu. sanctæ Sabinæ Presbyterum Cardinalem, & c. vt vbi scriptū inuenit. Cardinales omnes tam ipsi tres priores quàm alij, super nomina in schedula nominatorū, eligentium nomina scribunt in papyris suis, vel signū aliquod faciunt, omnibus schedulis perlectis, & votis eligētiū descriptis. Tres priores vota cōputant, & alta voce habentes plures voces Diaconus nōinat, dicendo: Reuerēdisimus D. A. habet voces decē, & Reuerendisimus. V. habet voces octo, & Reuerēdisimus. D. habet voces septē. Deīde si

non

non poteſt attemperari via per acceſſum,& voces non ſufficiunt, re infecta patres diſcedunt:neque per totum diem aliud agi poteſt circa actum electionis,quia non fit bis in die ſcrutinium. Sequenti die iterum ſummo mane in capella cõueniunt,& re diuina peracta,ſcrutiniũ,vt die præterita, faciunt: ſchedulas in calicem mittunt,quæ à prioribus extrahuntur,leguntur,& computantur, vt ſupra.Deĩde ſi duę partes in ſchedulis nõ conueniunt, procedunt electionem per viã acceſſus. Nam hoc pacto celerius ad finem electiõis peruenitur ad illos accedẽdo, quos in ſchedula non nominauerit,et põt fieri acceſſus ad vnum,vel plures, ſicut & nominato ĩ ſchedulis,ſed ex honeſtate & decore iuniores debẽt aliquãtulum expectare,quòd antiquiores acceſsũ incipiãt.Illis verò diutiꝰ ſuperſedentibꝰ, quilibet poteſt incipere, ſurgit qui vult icipere, & dicit:Ego accedo ad Reuerẽdiſsimũ Dominũ meum talem,& ſtatim omnes ſignãt ſuper nomẽ electi nomen accedentis,& ſimili modo & alij qui volunt, accedant, & ſignãtur ſi non cõcurrunt duę partes,nihil factum, & ſequẽti die ad ſcrutinium reuertuntur. Si autem voces ſufficiunt,qui vltimò ex neceſſarijs vocibus accedit,ſolet dicere:Et ego accedo ad Reuerendiſsimũ Dominũ meum talem,& facio cum

Papam.

Papam. Et notandũ, quod ſi acceſſus fieret ad plures imperceptibiliter, & inconfuſe ita, vt duo haberent duas partes, nemini ius acquiritur, & pro infecto habetur. Legimus ſuperioribus temporibus, cũ duæ partes in electione concordabant, priorem Diaconorũ conſueuiſſe induere electum mãtum Papale, dicẽdo: Ego inueſtio te de Papatu, vt præſis vrbi & orbi. Sed hodiè non ſeruatur. Cõuenientibus duabus partibus in vnum quẽpiam, ille verus & indubitatus eſt Pontifex: tamen conſueuerunt & alij accedere, & rurſus prior Epiſcoporum omnibus ſedentibus nomine totius collegij, illum talem eligit in Romanum pontificem, & eius aſſenſum requirit. Quo habito, omnes ſurgunt primò ad congratulandum, deide eum exuunt crocea, & caputio paruo, & ſic cum ſuo rochetto faciũt illum ſedere ſuper ornata ſede, quã locant ante menſam, vbi priores ſedebant. Imponunt illi annulum piſcatoris, & exquirunt quo nomine velit nuncupari: & tunc ſolet ſubſcribere conſtitutiones ante electionem firmatas, & iuratas, & ſignare aliquas ſupplicationes.

Interim verò prior Diaconorum aperta ſacrarij feneſtrella, qua populus expectans videri poteſt, crucem profert, alta voce clamãs, Annuntio vobis gaudium magnum: Pa

pam

pam habemus. Reuerendissimus Dominus Cardinalis Malfectensis electus est in summum Pontificem, & elegit sibi nomen, Innocentius octauus.

DE INDVMENTIS ELECTI, & prima veneratione à Cardinalibus.

HIs peractis ducitur electus in sacrarium, & à Diaconis Cardinalibus exuitur vestimentis communibus, quæ ex antiqua consuetudine cedunt clericis cerimoniarum, induiturq; Papali habitu, toga scilicet lanea albi coloris, caligis rubeis, sandalijs rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubeo cũ aureis fibulis, birreto etiam rubeo, & demum mundo nitidoq; rochetto, deinde imponunt ei amictum albam longam, cingulum, & stolam ornatam cum perlis pendentem à collo, si est presbyter, aut Episcopus. Si autem esset diaconus, stola sit super humerum sinistrũ in formam diaconi: si sit subdiaconus, vel infra, non ponatur ei stola & ita indutum educunt, ac super prædictã sedem rursus sedere iubent: ibiq; supplicationes complures signat. demum Domini Cardinales depositis croceis, & paruis capu tijs cappas suas reassumunt: Imponunt nouo Pontifici pluuiale rubeum preciosum,

& mitrā auro & gēmis ornatam: illumq́; sedere faciunt super altare, cui Cardinales omnes reuerentiam exhibent per ordinē, pedes manus, & os deosculantes.

Dum hæc aguntur, portæ conclauis omnes aperiuntur: repagula, muriq́; ostiorū & fenestrarum deijciūtur: pulsentur cāpanę & signa lœtitiæ omnis generis ędūtur. Pontifex nouus præcedēte cruce & Cardinalib⁹ ad ecclesiā Sancti Petri descēdit: & prostratus ante altare sine mitra aliquādiu orat: agitq́; gratias Deo, & beatis Apostolis. Tum surgēs à Cardinalibus super altare ad sedendū constituitur cum mitra, & prior Episcoporum genuflexus incipit, Te Deum laudamus: quē hymnū Cantores prosequuntur. Interim Cardinales pedes electi, manus & os deosculātur seruato ordine: quod & alij, qui adsunt, prælati & nobiles faciunt. Finito hymno idem prior Episcoporum stās à cornu sinistro altaris, vbi Epistola legitur, dicit super electum, Pater noster. Deinde & nos, &c. Sed libera &c. Saluum fac Domine seruum tuum electumnostrum. Respon. Deus meus sperantem in te. Vers. Domine exaudi orationem meam. Respond. Et clamor meus &c. Vers. Dominus vobiscum. Respond. Et cum spiritu tuo. Oremus, Omnipotens sempiterne Deus, miserere famulo tuo. N. electo in

cto in summmm Pontificem, & dirige eum secundum tuam clementiam in viam salutis æternæ: vt te donante tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat, per Christum Dominum nostrum, Amen. His seruatis descendit electus de altari, & versus ad populum solenniter benedicit, dicens: Sit nomē Domini benedictum. Tum eodem ordine, reuertitur ad cameram Papalem, & ibi quiescit, & Domini Cardinales reuertuntur ad pro pria.

Quòd si electus esset aliquis extra collegium, & tamen in vrbe, vel loco vicino, antequam patres exeant è conclaui, vocetur nomine collegij ab aliquibus Prælatis, & introductus in conclaui, à priore Episcoporū intimetur ei electio, & requiratur eius cōsensus: quo habito, omnia fiant quæ de electo præsente superius dicta sunt. Si autem non consentiret, iterum ad nouam elctionem faciendam procedant. Si autem canonicè electus esset absens, ita quòd per aliquos dies eius præsentia haberi non posset: patres publicata eius electione, & destinata ad electum idonea legatione, conclaui exeant: legati cum mandatis, & autenticis documentis nominato electionem insinuent, & consensum exquirant: acceptantem, summum Pontificem salutēt, et habitu Pōtificali

exornent, referantque patribus, deinde reliqua peraguntur, vt nouo electo, & collegio videbitur. Si autem acceptare noluerit, iterum Domini Cardinales in conclaue reuertantur ad nouam electionem peragendam. Ante coronationem suam electus Romanus Pontifex cõsistoria tenere non consueuit, neque prouisiones aliquas ecclesiarum facere. Si tamen aliquo impedimento coronationem diutius differre oporteret, & vrgeret necessitas, Ecclesijs recte possit pro uidere, & omnia quæ essent pro vtilitate Rei publicæ, peragere, & hoc tempore Bulla plũbea literarum suarum ab vna tantum parte imprimetur, vbi sunt capita Apostolorum: ab alia autem, vbi literæ sui nominis imprimi solent, nihil erit. In principio, si prius erat Episcopus consecratus, scriberetur Innocentius Episcopus seruus &c. vt aliâs. Si autem non esset consecratus Episcopus, scriberetur Innocentius electus seruus seruorũ Dei. In fine autem literarum anta Datam, adduntur hæc verba, Nec mireris quod bulla experiens nomen nostrum, non est appensa presentibus. Nam hi, qui fuerunt hactenus electi in Romanos Pontifices, ante suæ consecrationis, & benedictionis solennia in suis bullandis literis modum huiusmodi obseruare consueuerunt. In Data autem dicitur

loco

loco Pontificatus noſtri, ſuſcepti à nobis Apoſtolatus offici anno primo.

DE ORDINATIONE et conſecratione ſummi Pontificis. *Sectio II.*

CAEterùm ſi electus in Romanum Pontificem non eſſet in ſacris ordinibus cõſtitutus, vt de Petro Moroneo anachoreta, & de quibuſdam alijs patrum noſtrorum memoria accedit, ſtatuta per eum die ante diem corortationis, per aliquem Epiſcopum Cardinalem, vel alium, ſi magis placet, ordinetur, & ad omnes ordines etiam presbyteratum poterit in eadẽ die ſimul, vel interpellatis diebus promoueri, vt placuit. In promotione autem hæc ſeruabuntur. Conuenient in loco, vbi ordinatio fieri debet, electus Pontifex cum duobus diaconis, & aliquibus presbyteris Cardinalibus, ſubdiacono & acoluthis apoſtolicis: & omnes conuenientibus ſibi & tempori paramentis ornentur. Deinde Epiſcopus conſecrator cum ſuis miniſtris paretur: paretur etiam ante altare, credencia pro conſecratore, & credencia pro Pontifice electo cum rebus opportunis ad ordinationem. Electus ordinandus ad ſubdiaconatum, in ſede ſua in loco conuenienti conſtituta, primò lauet manus,

tum ſupra rochetum paretur amictu,ita tamen vt poſsit imponi ſupra caput cũ temp⁹ erit,alba,& cingulo deinde pluuiale,quod poſt collum remittit,vt totum retro dependeat:tum mitrã accipiat tempori opportunã.Cum omnia parata erũt, electus accedit ad altare,procumbet ad orationẽ ſine mitra, & ſurgẽs faciet cõfeſsionẽ cum ordinatore, deinde reuertetur ad ſedẽ ſuam & leget introitum & c .vt aliâs.& ordnator procedet in miſſa more conſueto,vſq; ad collectã ante epiſtolã excluſiuè.Tunc electus ſuper faldiſtorium procumbet ſine mitra,ordinator autẽ in ſcabello ad eius ſiniſtram cum mitra: & alij omnes in locis ſuis ſine mitra,& fiet litania per ſubdiaconũ,& cũ peruentum fuerit ad locum conſuetum,ſurget ordinator, et benedicet electum tertiò dicens,Vt hunc electum & c.vt in ordinario.Deinde iterum procumbet,& finietur litania,Tum electus ſumpta mitra reuertitur ad ſedẽ ſuam,& ordinator accedet ad eum,& ſedenti cum mitra ipſe ſtans cum mitra dat electo calicem vacuũ cũ patena,& mox vrceolos cũ vino, & aqua,baccale,& manutergium. Quæ omnia electus tanget ambabus manibus ordinatore dicente. Vide huiuſmodi miniſterium & c. deinde ſucceſsiue etiam cum mitra ordinator dicit, Oremus Deum patrẽ,

Domi-

Dominum noſtrũ.& c.Tum depoſita mitra dicit, Oremus, flectamus genua, leuate.Et interim etiã electus ſurgit ſine mitra,& ordinator ꝓſequitur:Domine ſancte pater omnipotens, æterne De⁹ & c.qua finita oratiõe, electus ſedet ſine mitra,& ordinator accepta mitra imponit amictũ ſuper caput electi, dicens:Accipe amictum & c.qui mox reaſſumit mitrã,& Ordinator imponit illi manipulũ in brachio ſiniſtro,dicens:Accipe manipulũ &c.tum ſurgit electus:extrahitur ſibi mitra&pluuiale,& ordinator induit eum tunicella,dicẽs:Induat te Dominus veſte & c. Sedet deinde electus cum mitra,& ordinator tradit illi librũ Epiſtolarum,dicens:Accipe librum epiſtolarũ & c.Finita ordinatione, Subdiaconatus, ſi electus non vult vlterius ꝓcedere, reaſſumit pluuiale,& finitur-miſſa more conſueto. Si verò placuerit ad Diaconatũ ꝓcedere,ordinator apud altare ĩ ſuo faldiſtorio ꝓſequitur collectã dici cũ oratiõe ꝓ ordinãdo ſub eodẽ ꝑ Dominũ,& dicet̃ epiſtola ſuo ordine.Qua finita,ſi elect⁹ ante electionẽ erat ſubdiacon⁹, paretur in principio ſicut dixim⁹,addito manipulo, & finita epiſtola ꝓcũbat in faldiſtorio,et fiet litania,vt dixim⁹.Si aũt tũc ordinat⁹ eſt finita epiſtola ſurgat & deponat tunicellã,& iterũ ſedeat cũ mitra&pluuiali à collo,ordinator au

tem ad eum accidit, & ſtans cum mitra dimiſ ſis alijs rebus, dicit, Oremus dilectiſsimi De um patrem omnipotétem & c. & cùm per- uenerit ad, per omnia ſecula in præfatione, deponit mitram, & proſequitur præfationē vſque ad eum locum, vbi dicitur, Et quę ſũt agenda concedere, tunc electo ſine mitra ſedenti imponet ipſe ſolus dextram manum ſuper caput, dicens: Accipe ſpiritum ſanctũ ad robur & c. Deinde proſequitur præfationem vſque in finem, tunc depoſito pluuiali & mitra ab aſsiſtentibus electo ſtanti ordina tor cum mitra ponit illi ſtolam ſuper humerum ſiniſtrum, dicens: Accipe ſtolam candidam &c. Deinde induit eũ dalmatica, dicés: Induat te Dominus & c.& mox tradit illi ſedenti Euangeliorum librum, dicens: Accipe poteſtatem &c. Quo facto, electo ſine mitra ſurgéte, ordinator depoſita mitra verſus ad altare dicit, Oremus: & miniſtri, flectamus genua & c. Et ipſe proſequitur verſus ad electum, Exaudi Domine, & c. Et Domine ſancte pater &c. His completis, ſi voluerit ad vlteriora procedere, miſſa ſuo ordine finitur. Si autem ad preſbyteratum, tunc erit promouendus: ordinator reuertetur ad ſuum faldiſtorium, & leget graduale, & alleluia ſiue tractum: & poſtea procedet ad ordinem ſacerdotalé, vt ſequitur. Quod ſi elect⁹ erat prius

Diaco-

Diaconus,parabuntur omnia,vt ſupra:& ipſi addetur ſtola ſuper leuã, in formam Diaconi.

Electus pontifex in ordine Diaconatus exiſtens cum ad presbyteratum voluerit ordinari,parabitur vt ſuprà diximus,& in miſſa procedetur vſque ad Alleluia, ſiue tractum excluſiue,vt prædictum eſt,& tunc Pontifex electus paratus amictu albo, cingulo,manipulo,ſtola in modum Diaconi, & pluuiali à collo retro pendente, procumbit ſuper faldiſtorium ad letaniam,ſi non eſt facta,& illa, vt præmiſſum eſt,in ſubdiaconatu finita, reuertitur ad ſedem ſuam, ordinator verò cũ mitra ad electum ſedentem accedens, manꝰ ambas ſuper caput electi detectum imponit. nihil dicens.Et idem faciunt omnes Epiſcopi,ſiue presbyteri Cardinales præſentes,accedentes tamen cum reuerentia, & detectis capitibus. Deinde ordinator ſtans cum mitra extenta manu ſuper electum ſtantem dicit, Oremus,dilectiſsimi Deum patrem omnipotentem & c,vt in ordinario. Deinde depoſita mitra,Oremns: miniſtri,flectamus genua,leuate: & rurſum, Exaudi nos quæſumus Domine. Et in fine expanſis manibus dicit prȩfationẽ, Per omnia ſecula ſeculorũ.Et vſque in finem. Deinde deponitur pluuiale electi,et ordinator accedẽs cũ mitra reflectit

orarium electo ante pectus in modũ crucis, dicens: Accipe iugũ domini &c. & mox imponit illi casulã ad scapulas à parte anteriori pendẽtem, dicens: Accipe vestẽ sacerdotalẽ &c. Posthæc deposita mitra ordinator supra electũ dicit, Deus sanctificationũ omnium auctor. & finita oratione genuflexus ad altare incipit hymnũ, Veni creator spiritus. & similiter electus genuflexus, & dicto primo versu surgit, & alij prosequũtur, ipse verò ordinator accedit cũ mitra ad electũ sedẽtem cum mitra, & inungit ei ambas manus de oleo sancto, catechuminũ producens cũ pollice suo intincto duas lineas à pollice dextrę manus electi ad indicem sinistrum: & à pollice sinistro ad indicẽ dextrũ, & mox palmas & reliqua intus pungit dicens, Consecrare, &c. manus electi ita perũctæ: vna super alterã imponuntur. Tunc ordinator deterso aliquãtulum digito cũ mica panis tradit in manus electi calicẽ cum vino & aqua, et patenã cum hostia, quę omnia electus tangit ordinatore dicẽte, Accipe potestatẽ offerre, &c. Quibus peractis electus à sua sede, & ordinator in suo faldistorio lauabunt manus cũ mica panis & aqua. Deĩde legatur Euãgeliũ more solito, & liber offeretur osculãdus electo. Tũ ordinator dicit, Dominus vobiscũ & offertorium & mox accedet ad electum se-

dentem

dentẽ cũ mitra:& ipſe ſine mitra accipiat de eius manibus offertorium intorticia accẽſa, panem & vinũ,vt eſt moris: & per ſingula oſculator manũ electi offerẽtis: poſt hæc reuertitur ordinatus ad faldiſtoriũ, & iterum tam ipſe quã electus lauant manus:& ſtatim intrant ad altare.Electus accedit ad cornu altaris,vbi dicetur Epiſtola,& Presbytero Cardinale miniſtrante & ſeruiente de libro ſtãs ſine mitra,&voce ſubmiſſa omnia dicit cum ordinatore,& cum ipſo cõcelebrat ſignãdo & etiam verba cõſecrationis cũ ipſo proferẽdo: non tamen mouet ſe loco ſuo vſque ad cõmunionẽ, & proceditur in miſſa in omnib⁹,vt conſuetum eſt:& pro ſecreta de die dicitur ſecreta pro ordinato ſub eodẽ per Dominum. Poſtea quã ordinator ſumpſerit ſacrã euchariſtiã & partem ſanguinis Chriſti cũ particula corporis Chriſti, quę erat int⁹ cõmunicet electo ſtãti ĩ ipſo cornu de corpore et sãguine Chriſti,&poſtẽa ambo purifi cẽtur cũ vino,vt ipſis placuerit.His peractis elect⁹ reuertitur ad ſedẽ ſuã cum mitra,et ordinator cũ mitra lauat man⁹,deinde accedẽs ad electũ,ſtans ſine mitra, dicit ſupra electũ ſtantem ſine mitra.Reſpon. Iã non dicã vos ſeruos,&c.Quo finito ordinator impõit ambas manus ſuper eius caput, dicens: Accipe ſpiritũ ſanctum,quorũ remiſeritis & c.Et

mox

mox explicat casulam, quæ in scapulis erat electi, dicens: Stola innocētiæ induat te Dominus. Quib⁹ finitis imponitur mitra electo. Et tā ordinator quā alij Cardinales & prælati assistētes, recipiūtur ad osculū manus, pedis, & oris electi: post hæc ordinator redibit ad altare, & perficiet missam cū oratiōe pro ordinato, & dicto Ite missa est, vel Benedicamus Domino, electus crucem ante se habēs stans sine mitra in medio altaris, benedicet omnib⁹, dicēdo: Sit nomē Domini benedictum. & c. & mox ordinator accedēs versus electū, tertiò genu flexus, cū distantia cōuenienter ter dicit, Ad multos ānos, & solus recipietur ad osculū oris, & sic expleta ordinatione exuet se vestibus sacris cū orationibus consuetis.

Et hic modus de benedictione & ad multos annos seruatur, etiamsi ordines acciperet in pluribus diebus sigillatim. Si electus nullum haberet ordinem, hæc ordinatio cō decenter fieri poterit die sabbati præcedente diem dominicum consecrationis Episcopalis. Quod si fortè electus in Papam esset merus laicus (nam & laicus eligi potest, dūmodo sit Christianus & catholicus) accipiet primam tonsuram & minores ordines, vt alij inferiores, nisi quòd erit indutus cum rocheto & manto post collum & mitra. Et in

suo

ſuo faldiſtorio recipiet inſtrumenta ordinũ, & habitum, & non dicuntur monitiones, ſiue exhortationes, ſed à ſubſtantialibus incipitur.

Epiſcopalis conſecratio electi in Romanum Pontificem, ſi prius nõ erat Epiſcopus, fieri debet ſecundum maiorum noſtrorum conſtitutiones eadem die, qua benedicitur, & coronatur. Sed quoniam noſtris temporibus breuitatis ſtudio alio die facta eſt: vt in perſona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cùm fuit electus, presbyter tantùm erat: primò ponemus ordinem ipſius conſecrationis Epiſcopalis ſine benedictione & coronatione: deinde conſecrationem cum benedictione & coronatione.

QVOMODO CONSECRETVR in Epiſcopum.

SI igitur electo placet conſecrari ante ſolemnia coronationis, & priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit: ſed conueniẽtius die dominico, vel feſtiuo, & fiet hoc modo: Die ſtatuto & in loco ipſi electo commodo, tam conſecrator quàm electus, parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum pſalmis, Quam dilecta, & alijs orationibus conſuetis. Electus chirothecas & annulum tantùm non accipiet: alia autem

omnia

omnia. Asiſtũt ad min⁹ duo vel tres Diaconi, & vnus presbyter Cardinalis, & cum ipſo conſecratore, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis, vt decet, duo alij Epiſcopi Cardinales, aliqui Subdiaconi & acoluthi Apoſtolici, & prælati domeſtici omnes, cum paramẽtis ſibi conuenientibus. De prȩlatis tamẽ paratis prȩter Cardinales, nõ eſt neceſſariũ, ſed fiet ex ſententia Pontificis: parentur duæ credẽtiȩ, vna pro electo, & altera pro conſecrante, & vnũ altare tãtùm. Pro electo paretur ſedes ornata in loco cõpetenti, & faldiſtoriũ altare pro cõſecrante faldiſtorium conſuetum in cornu Epiſtolæ, pro alijs ſcabella conſueta. In credentijs parentur opportuna ad cõſecrationem, & ad celebrationem Miſſæ, candelabraque cum luminaribus opportunis ĩ altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & depoſita mitra, procumbat ſuper faldiſtorium. Orabit & ſurget, & remoto faldiſtorio, faciet confeſsionem cum conſecratore à ſiniſtra ſibi aſsiſtente. Finita confeſsione electus cum mitra reuertetur ad ſedem ſuam. Conſecrator accedet ad altare, oſculabitur, incenſabit, ſi placuerit, more ſolito, & reuerſus ad ſuum faldiſtorium, leget Introitum, & Kyrieeleiſon, & alia vſque ad alleluia, ſiue vltimum verſum

tra-

tractus exclusiue, & cum oratione diei dicitur oratio pro electo, vt supra. Idē faciet electus in sua sede cū suis assistentibus versus ad latare.

His dictis electus procumbet cum mitra in faldistorio ante altare, consecrator ab eius sinistris super aliquo scabello, alij autem in suis scabellis, & per vnum ex subdiaconis fit litania: nam examinatio antiqua sanctorum patrum, & alia præcedentia omittuntur. Cum ventum erit ad locum, vbi dicitur, Vt hunc electum. surgit deinde consecrator non tamen cum baculo: & versus ad electum, tertiò dicit signans, Vt hunc electum, &c. Et alij omnes Episcopi Cardinales cum suis libris procumbentes, tamen erecta aliquantulum facie idem faciant. Finita litania surgunt omnes, & electus reuertitur ad sedem suam, & sedet cum mitra. Consecrator venit ante eum, & alijs prætermissis stans cum mitra simul cum adiuuantibus Episcopis Cardinalibus imponit librum Euangeliorum supra ceruicem electi sine mitra sedentis: nam tunc mitra ei abstrahitur, quam duo Diaconi retinent vsque in finem: & consecrator atque assistentes Episcopi ponūt ambas manus sup caput electi, dicen-

cti, dicētes, Accipe ſpiritum ſanctum, quod tamen conſecrator altè dicit, alij ſubmiſſe, vt alia omnia. Si aderunt alij Epiſcopi parati, poterũt & ipſi manus imponere, & omnia legere, vt Cardinales aſsiſtentes deinde ſurgit electus, & Diaconi aſsiſtentes retinent librum ſuper illius ſpatulis: conſecrator autem ſine mitra dicit, ſuper eam orationem: Propitiare Domine ſupplicationibus noſtris, et inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu gratię ſacerdotalis benedictionis tuę, in eum infunde virtutem, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum: qui viuit et regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus. Deinde voce mediocri extenſis manibus ante pectus dicat hanc præfationem: Per omnia ſecula ſeculorum. Reſpon. Amen. Dominus vobiſcum. Reſpon. Et cum ſpiritu tuo Surſum corda. Reſpon. Habemus ad Dominum. Gratias agamus domino Deo noſtro. Reſpon. Dignum & iuſtum eſt. Verè dignum & iuſtum eſt, æquum, & ſalutare, Nos tibi ſemper, & vbique gratias agere Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, honor omnium dignitatum, quæ gloriæ tuæ ſacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moyſen famulum tuum ſecreti familiaris affatu inter cætera cœleſtis documenta cultitiæ, de habitu quoque indumenti ſacer-

cerdotalis instituens, electum. Aaron mystico amictu vestiri inter sacra iussisti, vt intelligentiæ sensum de exemplis priorum caperet secutura posteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ vlli deesset ætati. Cùm & apud veteres reuerentiam ipsam sanctificationum species obtineret: & apud nos certiora essent experimenta rerum, quàm ænigmata figurarum, illius nanque sacerdotij anterioris habitus nostræ mentis ornatus est: & Pontificalē gloriam iam non nobis honor commendat vestium, sed splendor animarum. Quia & illa, quæ tunc Cardinalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intelligenda, poscebant, & idcircò huic famulo tuo. N. quem Apostolicæ sedis præsulem, & primatem omnium, qui in orbe terrarū sunt sacerdotum, & vniuersalis Ecclesiæ doctorem dedisti, atque ad summum sacerdotij ministerium elegisti: hanc quæsumus Domine gratiam largiaris, vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis varietate signabant, hoc in eius moribus, actibusque clarescat, comple in sacerdote tuo ministerij tui summam: & ornamentis totius glorificationis instructum cœlestis vnguenti rore sanctifica. Tunc consecrator genuflexus & sine mitra versus ad altare, incipit hym-

num, Veni creator ſpiritus, & tam electꝰ quã alij genu flectunt eodem modo: finito verò primo verſu ſurgũt omnes: & chorus proſequitur hymnũ. Interim caput electi ſedentis in ſua ſede circũligatur pãniculo lineo ſubtili per Diaconum, ne oleũ fluat ſuper capillos, ita vt pãniculi extremitates retrò ſup cer uicem pendeãt. Deinde cõſecrator accedẽs ad electũ cum mitra & intincto pollice dextrę manus in Sacro Chriſmate, ſtãs vngit caput electi ſedentis, formans primũ ſignum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deinde vngat reliquum coronæ, dicendo: Vngatur & conſecretur caput tuum cœleſti benedictione in ordine Põtificali, In nomine patris ✠ & filij ✠ & ſpiritus ſancti, ✠ Amẽ, Pax tibi, & cum ſpiritu tuo, & abſterſo aliquãtulum pollice, cum mica panis depoſita mitra proſequatur præfationem, incipiens: Hoc Domine copioſe in caput eius influat: hoc in oris ſubiecta decurrat: hoc in totius corporis extrema deſcẽdat, vt tui ſpiritꝰ virtus & interiora eius impleat, & exteriora circumtegat, abundet in eo conſtãtia fidei, puritas dilectionis, ſinceritas pacis: ſint ſpecioſi munere tuo pedes eius ad euangelizãdam pacẽ, ad euangelizanda bona tua. Da ei Domine miniſterium recõciliationis in verbo & in factis, & in virtute ſignorum & prodigiorum:

orum, sit sermo eius & prædicatio non in persuasibilibus humanæ sapiẽtiæ verbis, sed in ostensione spiritus, et virtutis. Da ei Domine claues regni cœlorũ, vt vtatur, nõ vt glorietur potestate, quam tribuis in ędificationem, non in destructionem, quodcũque ligauerit super terram, sit ligatum & in cœlis: & quodcunque soluerit in terris, sit solutum & in cœlis, quorum detinuerit peccata, detenta sint: & quorum demiserit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, sit ille maledictus: & qui benedixerit, benedictionibus repleatur. Sit fidelis seruus & prudens, quem constituas tu Domine, super familiam tuam, vt det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum: Sit sollicitudine non piger, sit spiritu feruens: oderit superbiam: humilitatem ac virtutem diligat, neque eam vnquã deserat, aut laudibus aut tumore superatus. Nõ ponat lucẽ tenebras, nec tenebras lucem: nõ dicat malum bonũ, neq; bonum malum. Sit sapientibus & insipientibus debitor, vt fructum de profectu omnium consequatur: Tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam ecclesiam, & plebem tuæ sortis intra mundi limites vniuersi. Sis ei auctoritas, sis ei potestas, sis ei securitas: multiplica sup eũ bene✠dictionẽ &

gratiam tuam, vt ad exorãdam semper misericordiam tuam, tuo munere idoneus & tua gratia possit esse deuotus: per Dominũ nostrum Iesum Christum filiũ tuum: qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus Sãcti Deus per omnia secula seculorũ. Res. Amen. Post hæc cõsecrator inchoat schola prosequente Antiphonam. Vnguentũ in capite quod descendit in barbam, barbã Aarõ, quod descendit in orã vestimenti eius, mandauit Dominus bendictionẽ in seculum. Ecce quam bonũ, & quam iocũdum habitare fratres in vnũ. Sicut vnguentum in capite, quod descẽdit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimẽti eius, sicut ros hermon, qui descẽdit in montem Syon. Quoniam illic mãdauit Dominus benedictiõem, & vitam vsq; in seculũ. Gloria patri & filio. Sicut erat & c. Deinde repetatur Antiphona, Vnguẽtum in capite. Interim imponit mappula ad collũ electi sedentis, supra quã imponit postea manus, & consecrator inungit illi manꝰ cũ sacro chrismate, vt fit & alijs Episcopis, dicens: Vnguantur manus istæ de loco sanctificato, & chrismate sanctificationis, sicut vnxit Samuel Dauid Regem & prophetam, ita vngantur & confirmentur in nomine Dei patris ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠, facientes imaginem Sanctæ Crucis Sal

uatoris

uatoris noſtri, quæ nos à morte redemit, & ad regna cœlorum perduxit. Exaudi nos pie pater, omnipotēs, æterne Deus, vt quod te rogamus, exoremus, per Chriſtū Dominum noſtrū amen. Oremus: Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te ad Pōtificatus ſublimari voluit dignitatem, ipſe, qui per Samuelē Dauid in Regem, & Prophetam inunxit: te noſtro miniſterio chriſmate & myſticæ delibutiōis liquore perfundat, & ſpiritualis bene✠dictionis vbertate fæcundet: vt quicquid benedixeris, benedicatur: & quicquid ſanctificaueris, ſanctificetur, & cōſecratę manus iſtæ, per eundem Chriſtum Dominum noſtrum.

Electus manus iunctas ſimul iūctas in mappula pēdenti à collo reponit: baculus non datur: ſed mox conſecrator depoſita mitra benedicit annulum precioſum imponendo electo, dicens: Creator & cōſeruator humani generi, dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis: tu Domine emitte tuam bene ✠ dictionem ſuper hūc annulū: vt quicūque hoc ſacroſancto fidei ſigno inſignitus inceſſerit in virtute cœleſtis defenſionis, ad æternam ſibi proficiat ſalutem: per Chriſtū Dominum noſtrum amen. Electus etiam ſurgit dum dicitur oratio annulum ipſum interea tenet manu dextra aliquis acoluthus

ante conſecratorem genuflexus, conſecrator dicta oratione aſpergit annulum aqua benedicta: & illum imponit in digito annulari dextræ manus electi ſedentis, dicens: Accipe annulum fidei ſcilicet ſignaculum, quatenus ſponſam Dei, Sanctam videlicet eccleſiam intemerata fide ornatus illibatè cuſtodias, Amen. Et dum imponit, oſculatur manum electi: deinde adiuuantibus Epiſcopis aſsiſtentibus librum Euangeliorum ab eius ſpatulis remouens dat ad manus electi ſedētis, dicens: Accipe euangelium, & vade prædica populo tibi commiſſo, potens eſt enim Deus augere tibi gratiam ſuam. Qui viuit & regnat cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti Deus: per omnia ſecula ſeculorum, Amen. His peractis conſecrator redit ad ſuum faldiſtorium: & lauat manus, electo autem ſedenti in ſua ſede Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis diligenter, & cum panno mundo, deinde cum pectine mundat, & componit capillos, & imponit illi mitram, & tunc electus lauat manus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis tam conſecrator, quàm alij omnes Cardinales præſentes oſculantur pedes, manum, & os domini electi: alij autem prælati parati, pedem & manum, alij inferiores pedem tātùm. Et mox conſecrator proſequitur miſ-

ſam vſque ad lectũ offertorium. Et idẽ facit electus Põtifex in ſua ſede ſtãs. Dicto offertorio conſecrator accedit electũ ſine mitra: & de eius manu accipit offertorium, Intorticia, panes & vini vaſa duo, & ad vnũquodq; iſtorum oſculatur manũ electi, hunc reuertitur ad ſuum faldiſtoriũ, & lauat manus, tã ipſe quàm electus, & intrat ad altare, & ſimiliter. D. electus accedit ad altare, & ponit ſe ad cornu Epiſtolæ, presbytero Cardinale miniſtrante librũ, & ibi ſine mitra ſimul cum conſecratore celebrabit ſignando, & omnia dicendo ſubmiſſa voce, vt conſecrator: non tamen ſe loco mouebit vſque ad communionem, quam ſumet ſub vtraque ſpecie ſtans in ipſo cornu aliquãtulum procedens inclinatus. Finita miſſa non imponuntur chirothecæ, neque mitra, quam habet cum illis benedictionibus conſuetis, neque intronizatur electus, ſed ſtans in medio altaris ſine mitra, habens ante ſe crucem, populum benedicit, dicens: Sit nomen Domini benedictum. Et reſumpta mitra vadit ad ſedem ſuam, & ſedet, & tunc conſecrator accedit verſus Dominum electum, & tertiò genu flectens, dicit: Ad multos annos, vt dictum eſt in presbytero. Et omnes deinde exuunt ſe ſacris veſtibus cum orationibus conſuetis.

CONSECRATIO, BENEDIctio, & coronatio ſimul Romani Pontificis.

Quod ſi electus in Romanum Pontificem, voluerit eadem die conſecrari Epiſcopus, benedici, & coronari. Et à ſuperioribus Pontificibus plerumque ſeruatum eſt, ita procedendum erit. Sed eadem ſeruātur etiam in electo, qui prius erat Epiſcopus benedicendo, & coronando vſque ad ſequens capitulum, vbi incipit: Cantores. Primò ordinabuntur omnia ad huiuſmodi ſolemnitatem opportuna, infra ſcripta etiam ſeruantur in coronatione, & conſecratione Epiſcopali, conuenienti tempore, quæ ex lectione huius ordinatiōis facilè colligi poterunt: & tandem conſtituto die Dominico, Pontifex è cubili ſummo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, ingreditur ibi à Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acoluthis & alijs Officialibus con ſuetis paratur amictu albo, & lōgo cingulo, ſtola, pluuiali rubeo, & mitra precioſa. Cardinales alij circumſiſtunt, & omnes Prælati & Officiales cum ſuis cappis laneis. Sic electus pontifex paratus cruce præcedēte progreditur ad Sanctum Petrum, ordine alias cōſueto, Diaconis Cardinalib⁹ hinc & inde fimbriā pluuialis ſuſtinentibus. Caudā autē pluui-

pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiã si esset Imperator, vel Rex, supra eum octo nobiles siue Oratores portãt vmbraculũ hastibus octo sustẽtatum, quod hodiè baldachinum appellant. Ante eum duo seruientes armorum portant faldistorium cum magno cussino. Fererius tapetum, & paruum scabellum, & cussinum.

Cùm Papa electus peruenerit ad portam vltimam palatij, quæ est in capite porticus Ecclesiæ Sancti Petri, in palatio apud portã extenditur tapetum, ponitur faldistorum, et super illud cussinum magnum, & ad pedes paruum scabellum: & sedens ibi electus recipit ad osculum pedis canonicos, & Capipitulum basilicæ Sancti Petri, deinde surgens intrat Ecclesiam per portam, quæ est in medio: & progressus vsque ad secundum circulum porphyreticum, detracta mitra orat versus ad altare supra faldistorium à supradictis ibi paratum: & tunc supra scabellum paruum ponitur paruus cussinus. Facta oratione surgit: reassumit mitram, & pergit ad Capellam Sancti Gregorij, quæ dicitur capella Sancti Andreæ & sedens in sede sibi parata, recipit omnes Cardinales & alios Prælatos cũ suis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus sub auriphrygio, Pręlatos ad pedis osculũ. Tunc surgẽs sine mitra astãti cru-

ti cruce populo benedicit, dicens: Sit nomen Domini &c. Subdiacon9 dicturus Epiſtolã, depoſita cruce poſt benedictionẽ capit omnia ſua paramẽta: & ſimul cũ eo Acoluthi exuunt cappas, & induunt ſuperpellicia ſuper rochetum, ad partẽ ſe retrahentes: ſedet deinde electus aliquantulũ cũ mitra: & iterum ſurgẽs ſine mitra verſus ad altare, ſub ſilentio dicit, Pater noſter, &c. Tum altè incipit pro tertia, Deus in adiutorium, &c. & ſic ſtat quouſque incipiatur Pſalmus, Legẽ pone. Inde ſedet cum mitra & aſsiſtẽtibus Epiſcopis cum libro, ac iuuãtibus hinc inde Diaconis, vt moris eſt, incipit Pſalmũ, Quàm dilecta. Interim ſubdiacon9 Apoſtolicus lecturus Epiſtolam, vt diximus, paratus omnibus ſuis paramentis ex altari ſubminiſtrante Sacriſta, accipit ſandalia, quę reuerẽter portantur ad electum, ſequentibus illum Acoluthis cum ſuperpellicijs, & ea ſimul cum cubiculario cameræ, imponit pedibus ſuæ ſanctitatis, Acoluthis, circũ circa fimbrias pluuialis eleuantibus ſupra illorum capita. Impoſitis ſandalijs Diaconus lecturus Euangeliũ cum duobus alijs Diaconis, qui aſsiſtent Papæ, capiunt paramenta ſua, ille amictum album, cingulum, ſtolam, dalmaticam, manipulum verò poſtea capiet in altari. Alij verò duo capient amictum, & dalmaticas tãtum.

Induti reuerenter ſimul ad electum accedēt qui finitis pſalmis, cùm dicitur capitulū pro tertia, ſurgit cum mitra, & finitis verſiculis depoſita mitra, & aſtātibus duobus ceroferarijs, dicit, Dominus vobiſcum, & orationē pro tertia, librum prior Epiſcoporum Cardinaliū, qui ei aſsiſtere debet, ſuſtinet ſupra caput, Epiſcopi verò aſsiſtētes iuuant, & tenent candelam accenſam, dicto Dominus vobiſcū, poſt orationē liber remouetur, ceroferarij diſcedunt, & dicto à cātoribus, Benedicamus Domino, Papa ſedet cum mitra, & lauat manus Epiſcopo Cardinali ad iuuante, & reliqua, vt aliâs lotis manibus. Epiſcop⁹ Cardinalis redit ad locū ſuū, & Papa deponit mitrā, pluuiale, & ſtolam: & Diacano lecturo Euāgelium ante ſe ſtante induitur cōſuetis paramētis, quæ per acoluthos hoc ordine portātur ex altari, & ipſi Diacono porriguntur, duo Diaconi aſsiſtentes, & poſt eos duo ſubdiaconi adiuuāt veſtiētem. Primū portatur cingulum cū ſuccinctorio, Crux paſtoralis, dein ſtola, tunicella, dalmatica, chirothecę, planeta, mitra auri phrygiata, annul⁹ aūt non datur, ſi nō eſt conſecrat⁹ Epiſcopus, quem, ſi eſſet cōſecratus, Cardi. Epiſcop⁹ aſsiſtens imponeret. In cōſecrationib⁹ vtūtur hodiernis temporibus albis paramentis, quamuis antiqui ſecundū temporis exigen-

exigētiam, colore vterentur. Sed cōueniens est, vt vtamur secūdū quod exigit missa, quæ celebratur. In processione autē erunt omninò albi coloris. Cùm elect⁹ Papa incipit parari, Cardinales, & omnes Prælati, atq; officiales parantur. Episcopi Cardinales, Patriarchę, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates pluuialibus, & albis mitris: presbyteri Cardinales planetis, & mitris similibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mitris albis, subdiaconi omnes tunicellis. Auditores & clerici cameræ, superpellicijs supra rocheta. Secretarij & aduocati super vestes cōmunes habeant pluuiale cum apertura super humerum dextrum, & Almucia super sinistrum, alij, vt alias.

Consecratio Romani Pōtificis secūdum antiquas patrum constitutiones, spectare solebat ad Episcopum Hostiensem, qui etiam pallio in ea cōsecratione vtebatur, assistebāt ei Portuensis & Albanensis Episcopi, & hi tres in benedictione Pontificis quando aliàs esset consecratus, tres speciales orationes sup eum dicebāt. Idē agebant in coronatione Romani Imperatoris: Sed (vt arbitror) ad tollendas cōtentiones iam pridem introductum est, vt prior Episcoporum Cardinaliū cum duobus ex senioribus Episcopis id munus obire debeant, & in Pontifice, & in Cæsare

ſare. Sicque noſtris temporibus ſeruari videmus, vt non habeatur ratio Eccleſiarum, ſed prioritatis Epiſcopalis. Conſecratio noſtris tēporibus non accidit, niſi in Sixto quarto: quæ tunc fuit facta ſecretè, & per Dominum Rothomagenſem qui erat Epiſcopus Hoſtienſis, & non Prior, ſed non publicum. Prior igitur Epiſcoporum Cardinalium, ſiue alius, quiſquis ille ſit, qui electum Pontificem eſt conſecraturus, procedat ad altare maius Sancti Petri, ibique ad partem capiat ſandalia, & paramenta omnia Pontificalia, acſi celebraturus eſſet, cum Pſalmis & orationibus conſuetis: ibique expectet Pontificem. Interim Pontifici aſsiſtet ſubprior Epiſcoporum Cardinalium. Paratis omnib⁹ ordinibus, Pontifex incenſum mittet in thuribulo, & prior Diaconorum cum ferula proceſsionem ad altare maius ordinabit, hoc modo: Familiares Papæ, minores nobiles, cubicularij, nobiles maiores & Barones, conſeruatores & oratores laici & non Prælati, Secretarij & aduocati mixtim, ita vt duo antiquiores ex vtroque ordine ſint indigniori loco: Acoluti, Clerici camerę, Auditores, Acoluthus thuriferarius, Acoluthi ceroferarij: qui ſeptem numero eſſe deberent: Subdiaconus cum cruce Papali, & alijs ſubdiaconis. Subdiaconi duo latini, & græcus

cum

cum libris Euangeliorum, Diaconus Græcus. Et nota quòd pro Epiſtola & Euangelio in Lingua Græca ſolebant vocari in hac celebritate monachi ex monaſterio Cryptæ ferratæ. Deinde abbates forenſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, oratores, prælati, Abbates vrbis, qui in hoc die ſunt priuilegiati Epiſcopi aſsiſtentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi, presbyteri & Epiſcopi Cardinales. Diaconi duo aſsiſtentes, & inter eos medius Diaconus lecturus Euangelium: demum ipſe Pontifex, qui pedibus ſuis incedet, ipſi Diaconi aſsiſtẽtes fimbrias pluuialis portabunt, & maior princeps caudam, octo nobiles, ſeu oratores baldachinum ſupra eius caput ferent. Deinde ſequetur auditor, qui mitram miniſtrat, medius inter duos cubiculares ſecretos, & inter eos eſt Secretarius Papæ, ſi non eſt Prælatus. Deinde protonotarij & curiales Clerici non parati. Ante Pontificem immediatè miniſter cerimoniarum præcedit cum duabus arundinibus ſuper alteram ſtuppã, ſuper alteram verò candelã ardentem portans. Et cum Pontifex capellam Sancti Gregorij exierit, Cerimoniarius ad eum conuerſus, ignem ſtuppæ mittit, & genuflexus, alta voce dicit: Pater Sancte, ſic trãſit gloria mundi, quod tertiò facit diſtincto æquali ſpacio, antequam perueniunt ad

por-

portam capellæ. Procedunt deinde omnes per nauim ipsius capellę Sancti Gregorij, vbi sepulchra sunt Romanorum Pontificum: & cum illam exierint, flectunt ad dextram: & per portã, quæ est ante altare, ingrediuntur capellã, & ascendunt etiam ad dextram, antequã Papa cancellos capellæ intret: tres vltimi presbyteri Cardinales veniunt ei obuiam, & osculantur os & pectus Pontificis, à seniori ĩcipiẽtes: deinde ante Diaconos assistentes ꝓcedunt. Cum autem ꝑuentum fuerit ad altare, Põtifex deposita mitra facit orationẽ sup faldistoriũ, deinde surgẽs remoto faldistorio facit confessionem more solito, stãs hoc ordine: A Pontificis dextra stat Episcopus Cardinalis, Cõsecrator, vel assistẽs, si nõ est Cõsecrator, & post eũ Diaconus Cardinalis assistẽs: à sinistris stat Diaconus Cardinalis, lecturus Euangeliũ, & post eũ Diaconus Cardinalis assistẽs: post quẽ genuflexus manet subdiacon⁹ Latinus cũ libro Euãgeliorũ, & manipulo Põtificis, quẽ illi imponit dicto Indulgentiã & c. Interim cantores cãtant introitũ missę, & Kyrieeleisõ. Et hæc quidem supradicta circa descensum ex palatio ad Ecclesiam, & quæ in capella sancti Gregorij, & vsq; ad factam confessionem superius dicta, sunt prætereq̃ de parãdo cõsecrãte, seruantur etiam qñ electus Episcopus

non

non eſt conſecrandus, ſed benedicendus, & coronandus tantum. Nunc de ipſa conſecratione ſubiungemus.

Hoc totũ Caput prætermittitur, ſi Papa erat prius Epiſcopus conſecratus, in eo namque cõſecratio Epiſcopalis cõtinetur.

Cantores vt finierint Kyrieeleiſon, quieſcent. Electus procumbet ſuper faldiſtorium ante altare, ad eius dextram conſecrator, & ad ſiniſtram Diaconus Euãgelij ſuper ſcabella, Diaconi aſsiſtentes poſt Pontificem duo Epiſcopi Cardinales ſeniores hinc inde ſuper ſcabella, alij omnes, vt cõmodum erit, genuflexi procumbent omnes cum mitris in capite: & Diaconus Euangelij incipiet ſine mitra Litaniam: & omnes reſpondent replicando. Cum peruentum fuerit ad locum vbi dicitur, Vt hũc electum. & etiam tertiò dicitur ab eodem Diacono, & tam cõſecrator quã omnes alij in Epiſcopali dignitate conſtituti præſentes, & parati erecto capite, & extẽſa dextra, non tamen mouentes ſe de locis ſuis, benedicunt conſecrandum tertiò, vt in ordinario. Finita litania omnes ſurgunt, & cõſecrator ſtat ad infimum gradum Papalis ſedis, vertens faciem ad altare, medius inter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales: qui etiam ſtolam habere debent, & librum. Electꝰ Pontifex ante eum ſtabit medius inter aſsiſtentes

ſtentes Diaconos, vertens faciẽ ſuam ad faciem conſecrãtis. Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchæ, qui aderũt parati cũ ſuis libris, omnes accedẽt, & circulũ facient, & omnia cũ conſecratore dicẽt, voce tamẽ ſubmiſſa depoſitis mitris, & omnibus ſtãtibus. Epiſcopus Cardinalis à ſiniſtris ſuper pontificẽ dicit hãc orationẽ: Oremus, adeſto ſupplicationib⁹ noſtris omnipotẽs Deus, vt quod humilitatis noſtræ gerendũ eſt miniſterio: tuæ virtutis cõpleatur effectu. Deinde Epiſcop⁹ conſecrator dicit orationem cum nota oremus. Propitiare quæſumus Domine ſupplicationibus noſtris: & inclinato ſuper hunc famulum tuũ cornu ſacerdotalis gratiæ benedictionis tuæ infunde in eum virtutẽ, per Dominum noſtrum &c. qua finita vſque in vnitate Spiritus Sancti Deus, ponit librum Euangeliorum apertum inter ceruicem, & ſpatulas electi: quẽ Diaconi Cardinales retinent vſq; ad finem: & tã conſecrator quã alij duo Epiſcopi Cardinales ponunt primò manus ſuper eius caput nihil dicentes, & ſimiliter faciũt omnes pſẽtes parati in Epiſcopat⁹ ordine cõſtituti. Conſecrator aũt extenſis manibus dicit præfationẽ conſuetam, Per omnia ſecula ſeculorum &c. Honor omnium dignitatum, vt ſupra notauimus, quum electus Papa conſecratur alio die, quàm iſto

Et vngit electi caput, deinde manus. Tũ imponit ei annulum, & demum dat ei librum Euangeliorum, & tandem ambo lauantur, & mundantur, vt diximus, plene in eodem loco. Pontifex ſedet in faldiſtorio ſibi parato in plano inter ſedem eminentem, & altare dum lauat conſecrator in alio loco ſibi commodo, & lotus deponit paramenta Põtificalia, & cum pluuiali ac mitra aſsiſtit, vt prius. His finitis non dicuntur illæ tres orationes, quæ dici ſolent, quando electus non conſecratur, quia erat Epiſcopus. Sed mox mundatis manibus & capite, ducitur ante altare, & de manu prioris diaconorũ accipit palliũ de corpore, & altari Beati Petri ſumptum, vt inferius dicemus. Et quidem omnia ab eo loco, vbi incipit. Cantores, vt finierint Kyrieeleiſon, quieſcant, & dimittũtur ſi electus erat prius conſecrati⁹ Epiſcopus.

Si electus Pontifex iam Epiſcopus eſt tan tùm benedicendus, & coronandus hac die, hoc modo proceditur.

Seruatis omnibus, quæ ſupra diximus, vſque ad cantatũ introitum, & Kyrieeleiſon, Papa facta confeſsione accipit immediate mitram: & ſedet in ſede, ſine faldiſtorio ſibi parato inter ſedem eminentem & altare: & tres primi Epiſcopi accedũt ad Pontificem, & faciem ante illius faciem tenentes ſine mi-

tra

tra,illorum iunior ſuper Pontificem ſtantem ſine mitra ipſe in medio duorum ſtans primam dicit orationem, videlicet: Deus qui adeſſe non dedignaris,vbicunque deuota mente inuocaris:adeſto quæſumus inuocationib. noſtris, & huic famulo tuo.N,quẽ ad culmen apoſtolicum iuditium tuæ plebis elegiſti:vbertatem ſupernæ benedictionis infunde,vt ſentiat ſe tuo munere ad hũc apicem perueniſſe.Secundam dicit immediate ſecundus Epiſcopus Cardinalis,ſtans & ipſe in medio,videlicet:Supplicationibus noſtris omnipotens Deus effectum conſuetæ pietatis impende:& gratia Spiritus Sancti famulum tuum.N. perfunde: vt qui in capite Eccleſiarum noſtræ ſeruitutis miniſterio conſtituitur:tuæ virtutis ſoliditate roboretur. Et tertiam antiquior,id eſt, Prior Epiſcoporum Cardinalium in eodem loco ſtans,videlicet:Deus qui Apoſtolum tuum Petrum inter cæteros Apoſtolos primatum tenere voluiſti: eique vniuerſæ Chriſtianitatis molem ſuper humeros impoſuiſti, reſpice quæſumus propitius hunc famulum tuum. N. quem de humili Cathedra violenter ſublimatum in thronum eiuſdem Apoſtolorum principis ſublimamus: vt ſicut profectibus tantæ dignitatis augetur, ita virtutum meritis cumuletur:

quatenus Ecclesiasticæ vniuersitatis onus te adiuuante dignè ferat. Et à te, qui es beatitudo tuorũ vicẽ meritam recipiat: per Christum Dominum nostrũ. Amen.

Dictis orationibus Papa etiam sine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum secundo adiuuante capit pallium de altari, & imponit Pontifici & solus dicit, Accipe pallium, sanctam plenitudinem Pontificalis officij, ad honorem omnipotentis Dei, gloriosissimæ virginis Mariæ eius matris, beatorũ Apostolorum Petri & Pauli, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et firmat cum spinulis.

Accepto pallio Pontifex accedit ad altare sine mitra: illud osculatur primùm, & deinde librum Euangeliorum, quẽ subdiaconus à sinistra parte offert, imponit incensum thuribulo Diacono Euangelij offerente nauiculam, incensat altare more solito, & accepta mitra in cornu altaris stans, à Diacono incensatur, & non recipit Diaconus tunc osculum, vt aliàs, sed ascendit ad Cathedram eminentem, sedens recipit ad reuerentiam Cardinales & prælatos omnes paratos. Cardinales ad osculum pedis, manus et oris, alios paratos ad osculum pedis & manus. finita reuerentia surget Papa sine mitra, & legit introitum & Kyrieelieson, sustinente librum Cardinali Episcopo, cum alijs assistenti-

ſtentibus. Deinde in voce dicit, Gloria in excelſis Deo. Pax vobis, & orationes opportunas, videlicet de die, de Spiritu Sancto: & vltimò dicit ſecretè orationem pro ſe, quæ habetur in conſecratione Epiſcoporum.

Dictis orationibus, ſedet Pontifex, & prior Diaconorum cum ferula deſcẽdit ad confeſsionem beati Petri cum Subdiaconis, auditoribus, ſcriniaribus, id eſt, ſecretarijs, & aduocatis: quib⁹ in duas acies diſtributis, ita vt in qualibet acie ſint ex omnium ordine, faciunt laudes Pontifici, ſtantes capitib⁹ detectis, Papa & omnibus alijs ſedentibus in locis ſuis. Prior Diaconorum incipit ſolus alta voce, quaſi legendo: Exaudi Chriſte. Subdiaconi, auditores, ſcriniarij & aduocati reſpondent: Domino noſtro Innocentio, à Deo decreto Summo Pontifici, & vniuerſali Papæ vita. Et ſic tertiò dicitur per priorem, & totiens per illos quoque reſpondetur. Subſequenter idem prior Diaconorum dicit, Saluator mundi. Et illi reſpondebunt, Tu illum adiuua. Et ſic ter dicetur, & ter reſpondetur. Deinde idem prior dicit, Sancta Maria: & illi reſpondebunt, Tu illũ adiuua. Et bis dicetur, & bis reſpondebitur. Inde prior idem ſubiunget, Sancte Michael, & illi reſpondebunt, Tu illum adiuua. Et tunc deinceps ſemel dicetur, & ſemel reſpondebitur.

bitur. Sequitur prior-

Sancte Michael,
Sancte Gabriel,
Sancte Raphael, Tu illum adiuua.
Sancte Ioannes Baptista,
Sancte Petre,
Sancte Paule,
Sancte Andrea,
Sancte Stephane,
Sancte Leo,
Sancte Gregori,
Sancte Benedicte,
Sancte Basili, Tu illum adiuua.
Sancta Sabba,
Sancta Agnes,
Sancta Cecilia,
Sancta Lucia,

Finitis laudibus dicitur Epistola latinè, & deinde Græcè, & proceditur in missa, vt aliâs, vsque ad finem datur benedictio. Sed nõ publicantur tunc indulgentiæ. Sacris missarum solennijs ritè peractis, proceditur ad coronationem. Pontifex reassumptis chirothecis, & annulis cum omnibus paramentis suis, in quibus celebrauerat, & cum Cardinalibus, prælatis & officialibus omnibus, vt in missa paratis: procedit ad suggestum supra gradus basilicæ Apostolorum principis ex materia constructum,

ctum,& ornatum,ibique in sede eminenti sibi parata sedet:& cùm omnes prælati conuenerint,& populus ex basilica in aream exierit:Diaconus à sinistris deponit mitram consuetam è capite Pontificis,& Diaconus à dextris Tiaram,quod Regnum appellant,& triplici corona ornatum Pontificis capiti imponit,populo acclamãte Kyrieeleison.Et Diaconus à dextris latinè,à sinistris verò vulgariter publicant plenarias indulgentias,tum paratur processio ad Lateranum.

Sed quoniam plerumque antequam hæc completa sint,hora est satis tarda,& longa ad Lateranum restat via,multaque ibi adhuc sunt peragenda: consueuerunt aliquando Pontifices,& patres sustentationis gratia aliquãtulum cibi sumere:paratur refectio in atrio dom⁹ Archipresbyteri basilicæ pro Pontifice & Cardinalibus,pro alijs prælatis in vicinis domibus canonicorum. Coronato Pontifice veniunt ad refectionẽ, & interim parantur, quæ ad processionem sunt opportuna. Sumpta refectione Pontifex & oẽs descendunt ad equitãdum,& hoc ordine ꝓceditur ad Lateranum.Primi incedent valisarij Cardinaliũ suo ordine:et deinde eorum familiæ & oẽs laici mixtim, vt eis placuerit. Tum per ordinem isti sequentur

tonſor,& ſartor Papæ cum valiſijs rubeis,in quibus ſunt veſtes,quæ pertinent ad ſanctiſſimum dominum noſtrum familiares & ſcutiferi Papæ,nobiles curiæ minores,& nepotes affineſque dominorum Cardinalium, ſcala Papæ panno rubeo cooperta,quā portat equus albus ductus per vnum ex parafrenarijs purpura veſte indutum. Qui,poſtquā Papa aſcendit equum cum iſta ſcala,vadit in ordine ſuo,dextra equi habenas,ſiniſtra rubrum ferens baculum. Húc ſequuntur duodecim curſores Papæ etiam rubris veſtibus induti, equeſtres portātes duodecim vexilla rubra,bini & bini.Inde tredecim vexilliferi capitum regionum vrbis cum ſuis vexillis cherubin aliquanto maioribus alijs vexillis etiam veſtibus rubris & equeſtres omnes vexilliferi. Tum vexillifer populi Romani cum vexillo,& inſignijs populi Romani.Deinde vexillum album cū cruce nigra,quod portat ꝓcutator ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum,vexillum cum armis Papę,quod aliquis magnus nobilis portat, & demum vexillum ordinis Hieroſolimitani rubrum cum alba cruce,quod procurator eius portat.Iſti quinque vexilliferi habebunt equos cataphractos, ſiue bardatos, & coopertos tela ſericea vſque ad talos equorum, cum inſignibus ſuis:ipſi autem erunt armati,ac ſi

præli-

prælium essent ingressuri, dempta galea cũ lacernis ex tela etiam sericea cum insigni, & singuli vexilliferi habebunt quatuor pedites cum lacernis bocasinis cũ insignibus Domi norũ, hunc ordinẽ vexillorũ inueni seruatũ. Sed mihi non placet: neque videtur debitus ordo: Nã non honoramus signũ, nec signi fi gurã, sed signati dignitatem, vnde ponimus vexillum ciuitatis, in qua est Pontifex, in prin cipio, vt minus dignũ, deinde vexillũ ordi- nis beatæ Mariæ Theutonicorũ, in quo est crux nigra in albo. Tũ vexillum Papæ, inde vexillũ Ecclesiæ, & bene hactenus. demũ in loco honorabiliori vexillũ ordinis militaris Hierosolimitani cum alba cruce in rubro: quod mihi videtur præter omnẽ conueni- entiã, nam signũ crucis albæ in rubro nõ est signum vniuersitatis Christianorũ, sed illius tantũ ordinis militaris, sicut & nigra in albo alterius ordinis est signum. Vniuersitatis aũt Christianæ signum est crux rubra in albo: ergo vexillum ordinis Hierosolimitani non est præferendũ signo Papæ, aut signo Eccle siæ, locus igitur suus esset post vexillũ ord- nis Teuthonicorũ, & nõ post oẽs. Si aũt ad- esset vexillũ cruciatæ crux rubra ĩ albo, quia est vniuersale omniũ Christianorũ, illud iu- re optimo ponẽdum esset in loco digniori. Post vexilla ꝓcedũt duodecim equi albi sine

ſeſſoribus, phaleris aureis inſtratis carmaſi-
nis ornati, quos duodecim parafrenarij du-
cunt rubra veſte induti,& baculum rubrũ in
ſiniſtra portantes, hos ſequuntur quatuor
nobiles, pilea quatuor carmaſina ſupra ba-
culos quoſdam deferẽtes,qui ſcutiferi ho-
norarij vocantur Cubicularij, deinde ſequũ
tur equitãtes in ſuo habitu oratores laici, &
non prælati ſimul cum baronibus & maio-
ribus nobilibus. Tum ſubdiaconus apoſto-
licus cũ cruce Papali,& ſuis collegijs parati,
vt in miſſa,& apud crucem duo magiſtri oſti
arij cum ſuis virgis,poſt hos duodecim fa-
miliares Papæ rubra veſte induti, portantes
duodecim intorticia accẽſa ante ſacramen-
tum corporis Chriſti pedites, inde duo fami
liares ſacriſtæ equeſtres etiam rubro induti,
portantes laternas argẽteas cum lumine an-
te ſacramentum. Et poſt eos ducitur per fa-
miliarem ſacriſtæ rubro etiam iudutum, &
baculum in ſiniſtra habentem, equus albus,
manſuetus, ornatus, vt illi duodecim, por-
tans ſacramentum, habens ad collum tinti-
nabulum benè tinniẽs. Et ſupra portatur bal
dachinum cum inſignibus Papæ & ſacramẽ-
to per ciues Romanos, qui inter ſe mutan-
tur terdecies, vt vna quæq; regio habeat ſuã
partem. Poſt ſacramentum equitat immedi-
atè ſacriſta,qui,vt cæteri prȩlati, habet equũ
totum

totum coopertũ bocaſino, & ipſe & omnes alij parati ſunt, vt in miſſa cum paramẽtis, & mitris. Sacriſta in manu geſtat album baculũ. Sequuntur deinde duo præfecti nauales, & in eorum absẽtia duo nobiles, induti, vt aduocati & ſecretarij præter Almuciã. Et poſt eos ipſi ſecretarij, & aduocati cũ almucijs. Cãtores deĩde equitãt cũ ſuperpellicijs. Tũ acoluthi, clerici cameræ, & auditores cũ ſuperpellicijs ſupra rochetũ. Subdiacon⁹ Grecus, & latinus, & Diacon⁹ Grecus, vt in miſſa. Sequuntur dehinc prelati cum equis coopertis & ipſi cũ mitra, & pluuiali. Abbates forenſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi Abbates vrbis, Epiſcopi aſsiſtentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi cũ dalmaticis, presbyteri cum planetis, Epiſcopi Cardinales cum pluuialibus, procedunt duo Diaconi aſsiſtẽtes Pape, & inter eos medius prior Diaconorũ, ſi ipſe dixit Euangeliũ, prior Diaconorum ferulã in manu portare debet, et totã ꝓceſsionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco ſuo. Procedit tandẽ ſummus Pontifex ſuper equum albũ faleratum, cooprerũ à parte poſteriori ſtragiola carmeſina ſub baldachino, ꝙ octo magninobiles ſiue oratores portant. Cùm Papa per ſcalam, quã ſuperius diximus, aſcendit equũ, maior princeps qui pͥſens adeſt, etiã ſi Rex eſſet aut Imperator, ſtapham

equi

equi papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum alquantulum. Si imperator aut Rex ſoli eſſent,id eſt, non eſſet alius Rex,ſoli equum ducerent cum dextra manu. Sin verò eſſet alius Rex, dignior à dexta, alius à ſiniſtra frenum tenerent.Si nõ ſint reges,digniores ducant equum.Et poſtquam Imperator, Rex, ſiue alius magnus princeps aliquantulum equum duxerit,ſubſtituantur alij duo magni nobiles eorum loco,& mutẽtur.Si verò Pontifex,non equo, ſed ſella veheretur, quatuor maiores principes, etiam ſi inter eos Imperator, aut quiuis maximus princeps adeſſet, in honorem Saluatoris Ieſu Chriſti,ſellam ipſam cum Pontifice humeris ſuis portare aliquantulum debẽt.Sed aderunt etiam quatuor validi Pontificis familiares, qui pondus ſuſtinent: Ita vt principes ipſi in ſignum piæ religionis, ac reuerentiæ magis, quàm ad on⁹ ſubeundum manus appoſuiſſe videantur: qui etiam mutabuntur pro hominum.& itineris diſpoſitione.Similiter & octo nobiles,qui Baldachinum ſuper caput Pontificis ferunt, mutabuntur poſt aliquod ſpaciũ & equos ſuos aſcendentes in ordine ſuo equitabunt,eorum loco nobiles ciues Romani vſque ad Lateranum, Baldachinum portabunt, mutabunturque per vices,ſicut de Baldachino Sacramenti dixim⁹.

Ante

Ante Pontificem conſeruatores, capita regionum, & alij magiſtratus, ac nobiles vrbis pedites præibũt, & Prætoriani milites cũ eis accincti enſibus circiter cẽtum, & baculum in manibus portantes, ad cuſtodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando poſt equitabit Mareſcallus, ſiue Soldanus curiæ, cũ duobus ſacculis pecuniarum ante ſellam, & ipſas pecunias proijciet ſuper populum ad preſſuram dimouẽdam, vt infra dicemus. Primũ iactum pecuniarum faciet, cùm Pontifex incipiet ſe mouere: alium apud pontem Hadriani, tum in area apud montem Iordanum: Inde in area Parionis, deinde alium apud Sanctũ Marcũ, poſtea apud Sanctum Adrianum, & demum vbicunque magnam preſſuram apud Pontificem viderit: & vt facilius poſsit pertranſire, ad partem tranſuerſam iaciat pecunias. Poſt Pontificem immediatè ſequuntur duo Cubicularij ſecreti, medium tenẽtes Auditorem rotæ Decanum, qui ſeruit de mitra. Et deinde duo Medici cum ſecretario principali in medio, ſi ille non eſt prælatus. Subſequitur deinde vmbella rubri coloris: quá vnus ſeruiens armorum, præter galeam totus armatus eques portat. Poſtremò equitant Vicecamerarius, ſi nõ eſt paratus, & omnes prælati non parati, Protonotarij, Audi

tor

tor contradictorum, si non sit paratus, & similiter corrector literaũ: qui si sint parati, equitant in loco promotionis, & omnes togati. Vicecamerarius baculum in manu portat: & pertinet ad eum curare vt ordo à priore Diaconorũ datus seruetur in ꝓcessione. Et secundũ antiquas consuetudines, Camerarius Papæ non portat ferulam, si est Cardinalis, sed eius Vicari⁹, & Vicecamerarius: quia non ad Cardinalem, sed ad Camerariũ id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranũ procedunt. Cùm Põtifex peruenerit ad mõtem Iordanum, Iudæi illi obuiã eunt, genuflexi legem Pontifici offerunt, Lingua Hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, vt illam veneretur. Pontifex illis auditis, in hanc sententiam respondet: Sanctã legem Viri Hebræi, & laudamus & veneramur, vtpote ab omnipotenti Deo per manus Moysi patribus vestris tradita est: obseruantiam verò vestrã, & vanam interpretationem dãnam⁹ atq; improbamus: qa Saluatorẽ, quẽ adhuc frustra expectatis, Apostolica fides iã pridem aduenisse docet, & prędicat Dominum nostrum Iesum Christum: qui cum patre & Spiritu Sancto viuit, & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Sed quoniam nonnunquam accidit, vt Iudæi populi multitudine opprimãtur, solent aliquando impetra-

petrare pro eorum ſecuritate, vt hoc faciant ſuperãte murali arcis Sancti Angeli in angulo ad viam, qua itur ad palatiũ, reſpicienti.

Cùm Pontifex ad Eccleſiam Lateranẽſem peruenerit, deſcẽdit in porticum Eccleſiæ, & à Canonicis illius Eccleſiæ honorificè paratis excipitur cum cruce. Deſcendit Pontifex ex equo: prior Canonicorum Lateranenſium offert crucem oſculandã Pontifici, quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontificis, cui priùs Tiaram extraxit, ponit: oſculata cruce, Pontifici ponitur mitra, & regnũ datur in manibus auditoris: ipſe verò pontifex à priore, & Canonicis prædictis ducitur ad marmoream ſedem, ante portã principalẽ à ſiniſtra ſtantẽ, quæ Stercoraria appellatur, & ibi eum ſedere faciunt: qui ita tamẽ ſedet, vt magis iacere videatur, ad quẽ mox accedentes Cardinales eleuãt eũ honorificè, dicẽtes: Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore erigit pauperẽ: vt ſedeat cum prĩcipib. & ſoliũ glorię teneat. Surgẽs Pontifex, accipit de gremio Camerarij ſibi aſsiſtentis, quantum pugno põt cõplecti pecuniarũ, Vbi tamen nihil prorſus ſit argẽti aut auri, & ſpargit inter populũ, dicẽs: Argentũ & aurũ nõ eſt mihi: quod autẽ habeo, hoc tibi dò. Pons lingneus recta linea, à porta Eccleſiæ prĩcipali, ad altare maius excitatur cũ pluteis

hinc

hinc inde pectoribus tenus, altitudo circiter quinque pedum, latitudo sex aut septẽ, qui alteri ponti coniungitur simili modo constructo à porta, qua ascenditur per ecclesiã ad Sancta Sanctorum venienti, quod fit, vt Pontifex à populi multitudine nõ opprimatur. Circa altare à gradibus, & suprà omnia circum circa tabulis clausa esse debẽt, vt per pontem tantùm capellam intrent. Præcedẽtibus igitur Canonicis & cantãtibus: Te Deum laudamus, Pontifex cũ Cardinalibus intrat Ecclesiã, & ante altare maius supra faldistorium procumbens, sine mitra aliquantum orat. Deinde surgẽs benedicit populo, dicens: Sit nomen Domini benedictum &c. Inde cum mitra ascendens ad sedem eminẽtem, sedens recipit ad osculum pedis Canonicos Lateranenses. Deinde Pontifex per ipsum pontem ascendit ad palatium Lateranũ per portam, quę est in ecclesia. Et cùm peruentum fuerit in prima aula, q̃ aula concilij appellatur, sedet Pontifex in sede sibi parata apud tabulam lapideã in capite aulæ, quæ dicitur mensura Christi. Et hinc inde apud eũ stãt Domini Cardinales. Prior verò presbyterorum Cardinalium stans ante Papam conueniẽti interuallo cum Subdiaconis, auditoribus, Aduocatis, & scriniarijs facit laudes Domino nostro, vt fecerat prior Diaconorum

norũ.S.Petro,incipiens, Exaudi Christe &c. Prior presbyterorum prædictus, et alij qui faciunt laudes,stant detecto capite.Põtifex verò sedet cum mitra. alij Cardinales stant cum mitra. Hoc tamen fieri solebat in introitu ipsius portæ in primo plano, antequam ad aulam prædictam veniatur, commodè tamen in hunc locum translatus est hic actus propter illius loci angustiam. Finitis laudibus,Papa procedit ad capellam Sancti Siluestri,ibi ante portam capellæ sunt duæ sedes porphyreticæ perforatæ: & ibi sedetPontifex super primam,ad quem prior Ecclesię Lateran.accedit, & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu in signum correctionis & regiminis,& claues ipsius basilicæ ac palatij Lateranensis, in signum potestatis claudendi & aperiendi,ligandi atq; soluendi .Surgit deinde Papa cum ferula & clauibus,& sedet in altera sede porphyretica ad aliam partem,& ibi restituit eidem priori ferulam & claues,& ab eodẽ præcingitur super planetam sedens cum cingulo quodam serico rubro,cum bursa etiam serica et rubra:in qua sunt duodecim lapides preciosi cum musco.Tum Pontifex pręcinctus & sedens,è gremio Camerarij capit denarios argenteos omnifariam, quotquot potest manu continere, & super populum

ſpargens, dicit: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi. Et hoc ter tiò facit. In iſtis duabus ſedibus Pontifex ſedet, vt in Stercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad ſancta ſanctorum, vbi ſuper faldiſtorium ſine mitra genuflexus orat. Inde ſurgẽs, cum mitra reuertitur ad capellam Sancti Silueſtri: in quam intrans ſedet ſuper ſedem ibi paratam, tum deponit mitram, chirotecas, pallium, planetam, & aſſumit pluuiale, & mitram ſimplicẽ, & ſedens dat presbyterium hoc modo, Cardinalibus duos aureos, & duos groſſos argenteos. Veniunt Cardinales, & profundè caput inclinãt ante Pontificem, porriguntque & mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam: illi accepta pecunia manũ Pontificis oſculantur, pecunias capit Pontifex è gremio Camerarij. Alij prælati genu flectunt ante Pontificem, & accipiunt in mitra ſua vnum aureum & vnum groſſum, & oſculantur dextrum genu Papæ: Alij verò prælati & Officiales accipiunt in manu tantundem, & oſculantur pedem. Dato presbyterio Pontifex cum Cardinalibus aſcendit ad palatium Lateranenſe: & ſi non facit ſolenne conuiuium, deponit paramenta ſua: intrat cameram, quieſcit & prandet ſeu cœnat. Cardinales ducuntur ad cameras ſibi

ordina-

ordinatas: quieſcunt, recreantur, & expectant Pontificem, ſi vult redire ad Sanctum Petrum eodem die. Sin autem non, reuertuntur domum.

DE CONVIVIO SOLENni Pontificis cum Cardinalibus & Prælatis.

Sectio III.

SEd quoniam Maiores noſtri conſueuerunt in die coronationis, & feria quinta in cœna Domini ſolenne conuiuium celebrare iiſdem fermè cerimonijs: aliquid etiam de ſolenni Papali conuiuio hoc loco dicemus. Maximè cùm etiam noſtra ætate factum ſit à Pio ſecundo, & Paulo item ſecundo, ſummis Pontificibus.

Parabitur igitur aula conuiuij, aulæis & pannis ſericeis aureiſque pro temporis & loci conditione. In capite aulæ erit ſuggeſtus, ad quem triplici gradu aſcendetur, longus pro latitudine aulæ, in medio ſurget quadratus thalamus palmi altitudine: ſuper quo menſa paratur Pontificis, apud parietem erit ſedes Papalis, ad quam paruo & deinde magno ſcabello aſcendetur: ornabiturq; ſedes cũ panno aureo pendẽte ſupra caput, mẽſa erit alta ad iuſtã ꝓportio-

nem ſedentis à ſiniſtra ſuper ſuggeſtum, parabitur alia menſa pro credentia Papæ cum vaſis aureis & argenteis, vino & aqua, & alijs conſuetis. Credentiam appellant menſam, ſupra quam vaſa argẽtea ſiue aurea, ad conuiuium opportuna præparantur. Et ſimliter in diuinis, ſupra quam ad ſacrificandum neceſſaria continentur. Dicitur & Credentia, act⁹ ipſe prægustationis cibariorum, & aliarum rerum. Hæc exponere voluimus, quoniam crebrò in hoc opere de Credẽtia mẽtionem facturi ſumus. Antiqui cerimoniarũ codices Dreſſatoriũ dixerunt. A dextra parte aulæ, infra ſuggeſtum parabuntur menſæ pro Epiſcopis, & presbyteris Cardinalibus, & paulò inferiùs pro alijs prælatis. Et pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores: & ſedilia habebunt gradum vnum, ſuper quem tenebunt pedes Cardinales. A ſiniſtra ẽ regione menſæ Cardinalium, parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiuſdẽ altitudinis & cum gradu. Et inferius aliæ menſæ pro Oratoribus, nobilibus & Officialibus. In fine aulæ, vel in aula præcedente, ſi erit commoda, parabitur magna Credentia cum pluribus gradibus ad magnificẽtiam, & alia ſuper longam menſam cum vaſis, quibus in conuiuio vtentur.

Si huic conuiuio intereſſet Imperator, para-

paratur pro eo ſedes ad dextram Pontificis, & menſa ſuper plano ſuggeſtus, ſuper quã ſolꝰ comedet Imperator. Sedes habebit ſca bellum paruum viride, & erit ornata panno aureo, non habebit pendẽtem ſupra caput, ſimiliter parabitur pro eo credẽtia iuxta credentiam Papę à ſiniſtris, & ibi ęrunt familiares Imperatoris pro ſuo ſeruitio. Si verò adeſſet Rex aliquis, paratur credẽtia pro eo paulò remotior ab ęa. Sedes verò nulla paratur: quia ſedet in menſa poſt primum Epiſcopũ Cardinalem. Imperator ſiue Rex habebũt tot ſeruitores, quot eis opportunũ videbitur. Cardinalibꝰ verò ſingulis ſufficiunt quaterni minſtri, quorum vnus vinum propinet, alter carnes cõcidat, alter de cultello fercula inferat, quartus prægustet vinum & aquam & alia ſubminiſtret. Pontifici ſeruire ſolent nobiliores, qui ſunt in curia laici, etiam ſi ſint fratres, aut filij Regum, pręſertim in illorum præſentia. Pontifex igitur cũ paramentis Põtificalibus ſi celebrauit illa die, vſque ad Dalmaticam incluſiuè, & cũ ſandalijs indutis, ſupra Dalmaticam manto rubro, aperto à parte anterori, & mitrã habens in capite ſupra fauonem, medius inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinales & pręlati omnes habent ſuppellicium ſuper rochettũ, ſiue ſupra veſtes ſui ordinis, ſi ſint

religiosi, & mitram albam in capite. supra suppelliciũ Cardinales & prælati seculares habent mantellũ sine cauda, apertum à parte ante, & coloris violacei siue obscuri. Religiosi verò coloris sui ordinis, sed eodẽ modo apertos. Cęteri oẽs in suo habitu quotidiano. Aderunt familiares Põti. & alij seruitores in copia. Aderunt etiã seruientes armorũ bene ornati cũ suis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem à via.

Magister sacri hospitij, & magister domus ꝓuideant in tẽpore de modo & ordine ferculorũ, de seruitoribus, qui prius & qui posterius, & quod quælibet mensa habeat ꝑfectos suos. Quæ vina primò, quæ deinceps, & ꝑ quos ferenda, & sic de alijs rebus opportunis. Põtifex remota prius mẽsa, ad partẽ sedeat in sede cũ mitra, & mantũ post collum apertũ, vt nihil ante pectus depẽdeat. Cardinales, principes, & ꝓlati, & alij conuiuæ stẽt ante mẽsas paratas. Nobilior laicus, etiã Imperator aut Rex, aquã ad lauandas Pontificis manus, primò ferat hoc ordine. Magister sacri hospitij cũ clerico cerimoniarũ, quem adesse oportet in ordinãdis hisce rebus omnibus, cũ seruientibus armorũ. Et si Imperator aut Rex aquam ferre debet cum aliquibus etiam Principibus sociatus, Imperatorẽ,
aut

aut Regem ad credentiam ducit. Si eſt nobilis inferior, ſolus erit, et in credẽtia aquam prius à miniſtris probatam & prægustatam accipit in peluibus, fertq́; conſuetis cerimonijs ad Pontificem præeunte vno ex auditoribus cum mantili ad tergendũ manus. Prior Epiſcoporum Cardinalium & duo Diaconi aſsiſtentes, depoſitis in manibus ſeruitorum mantellis & mitris, ſic in rocheto ſeruiunt Papæ dum lauat, Epiſcopus aquam cũ portante infundendo, & Diaconi mãtile, quod ab autore acceperant hinc inde tenendo. Dum Papa lauat manus, non prælati ſed laici omnes genuflectunt, Cardinales & prelati ſtant capite detecto. Cum Papa lauerit, reaptetur menſa ante eum, & tres Cardinales, qui illi ſeruierant, capiunt ſuos mantellos & mitras, & vadunt ad loca ſua: & Imperator apud ſedẽ ſuã primò ſtans lauetur ſuis cerimonijs, deinde Domini Cardinales lauentur ſtantes ante menſas cum mitris in capite, poſt eos lauentur prælati ſtantes ſine mitris, & ſeculares (ſi qui ſunt) detectis capitibus. Stabunt ante mẽſas lauãtes eo ordine, quo ſedere debent in mẽſa, prior Epiſcoporũ in capite ad dextram: ſi aderit Rex aliq̃s, erit in ſecũdo loco: ſi plures Reges, mixti erũt cũ primis Cardinalibus, primò Cardinalis, deinde Rex ſucceſsiuè, ſi erũt mixtim prin

cipes,aut filij,vel fratres Regum(si non seruiunt Papæ) debent sedere inter Diaconos Cardinales,vel post eos,pro eorum dignitate & conditione. Primogenitus autẽ regis, quia Rex futurus putatur,post primũ presbyterum Cardinalem erit. Sed nullo modo inter Episcopos. Et hoc tã in conuiuijs quã alijs publicis actibus,quamuis nostro tempore aliquorum siue ambitione,siue ignorantia aliquando sit seruatum contrarium.

Cõsueuerunt antiqui ponere Patriarchas quatuor Ecclesiarum principalium inter Episcopos Cardinales mixtim, nostro tempore(credo propter declinationem,siue potius extinctionem illarum,cũ sint quodammodo titulares) ponuntur immeditate post Cardinales,deinde assistentes Papæ,tum oratores prælati,inde Archiepiscopi,Episcopi,Protonotarij, Abbates, Subdiaconi,Auditores,Clerici cameræ,& Acoluthi. Ad sinistram verò erũt Diaconi Cardinales,& cum eis Principes,quos prius diximus(si aderũt) post eos autem,si præsentes erunt,alij Principes,inferiores illi tamen,qui solent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici, & non prælati,& cum eis Senator, & tres conseruatores vrbis. De alijs autem laicis,qui sunt extraordinarij, nihil ponim⁹, nam admitti solent ad voluntatem Pontificis,& non ordinariè.

Aduertat tamen magister domus, vt prius cum clerico cerimoniarum ponat in scriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad cõuiuium, & maximè laicorum: & si quæ sunt contentiones de presidentia, componantur prius, quod si ibi oriẽtur, si nolunt componi, ambo contendentes honestè iubeantur exire, si tamen esset colorata contentionis causa, & non temeraria: quia tũc solus temerarius eijciendus esset.

Quod autem de Imperatore dicimus, intelligimus de Imperatore Romanorum, nó autem Græcorum, nã ille vt Rex tractatur. Poterũt lauari post primos plures eodem tempore. Postquam omnes lauerunt, Pontifex benedicit mensam stans sine mitra, & tunc Diaconi assistunt, finita benedictione sedet, imponitur mitra, & Diaconi vadunt ad loca sua et sedẽtibus omnib. ordine quo steterãt fercula portantur. Primum ferculũ portabit nobilior princeps, siue Imperator, siue rex sit. Secũdum alius dignior post eũ, & sic successiue: & si erũt ex illis qui debeãt sedere in mensa, portato ferculo sedeant in loco suo. Et notandũ, quòd imperator, rex, seu maximus princeps, capit ferculũ, quod portare debet ad Pontificem, extra portam aulæ conuiuij ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum. Alij inferiores pro ferculo ad

lo ad coquinam vadunt, magiſter ſacri ho-
ſpitij, & magiſter dom⁹ baculos in manibus
tenẽtes, & in habitu ſibi cõdecenti deducũt
portantes fercula: quæ quidẽ fercula ad Põ-
tificem & Imperatorem tantũ cooperta por
tari debent, alijs autem, etiam regibus dete-
cta: & ſimiliter vinum. Poſſunt tamen porta-
ri, & maximè principibus vſque ad aulam
conuiuij, & deinde antequam appareant
in conſpectu Papæ, detegi. Item in præſen-
tia Pontificis nulli omnino fit publice præ-
guſtatio niſi ipſi Pontifici, et Imperatori tan-
tum, pro Rege autem, aut maximo principe
poterit fieri à ſuis ſi voluerint in credẽtia, vel
vbi capiunt fercula. Pro Pontifice & Impera
tore fiet ibi vnde capiũtur à dantibus, & in
menſa à portãte, & de omnibus rebus. Cum
primum couiuium incipietur, in loco cõue-
nienti ponatur pulpitum, & Subdiaconus,
ſiue capellanus Papæ, aliquid de ſacra ſcri-
ptura legat vſque in finem conuiuij. Interim
cũ ſilentio, & ſine ſtrepitu omnia adminiſtrẽ
tur quàm diligentiſſimè. Cum Pontifex bi-
berit, conſueuerunt omnes aſtantes, præter
Epiſcopos, & ſuperioris dignitatis viros ge-
nu flectere, quod ſeruari noſtris temporib⁹
vidimus, quamuis in nullo cerimoniarum
libro id legerimus. Epulis abundè ſubmini-
ſtratis fit ſecunda lotio manuum, & tunc ſe-
cundus

cundus nobilis laicus portat aquã consuetis cerimonijs. prior Episcoporum Cardinaliũ & duo Diaconi dimissis mãtellis & mitris, vt supra, seruiũt: deinde reuertũtur ad loca sua, lauantur & alij ordine suo, quo supra, sedẽtes tamẽ, & dum Cardinales lauãt, vnus seruit alteri de mãtili illud explicando, & tenẽdo dum alius lauat, & sic succeßiuè. Ponuntur deinde vinum & confectiones siue species, vt habẽt antiqui codices: & demũ finito conuiuio lector dicit. Tu autẽ Domine miserere nobis, nisi sit in cœna Domini: quia tunc non profertur, Tu autem. Surgit Pontifex sine mitra, aßistũt ei Diaconi, & reddũtur gratiæ, vt in ordinario. Omnibus cõpletis reducitur Pontifex ad cameram suam, & alij ad propria diuertuntur. Si autẽ solenne conuiuiũ huiusmodi fiet in die, quo Põtifex sacra publicè nõ celebrauerit, omnia, vt prędicta sunt, seruabuntur, nisi de sacris vestib⁹. Papa indutus amictu, alba lõga, cĩgulo, stola preciosa & mãto rubro cum paruo caputio subt⁹, siue si calores erũt, sine mãto cũ caputio tantũ ducetur ad mẽsam. Cardinales & prelati erũt in mantellis cõsuetis sine superpellicijs, & sine mitris: alia omnia, vt supra. Aduertendũ tamen, quod nunq̃ in conuiuio Ponficis admittuntur mulieres, etiãsi Imperatrix, Regina, vel Punti. cõsanguinea esset.

QVAE

QVÆ MVTANTVR, SI coronatio Pontificis fiat extra urbem. Sectio IIII.

Væ ſupra diximus de conſecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis, omnia ſeruabuntur, etiam ſi extra vrbem Romanam fient, pręter infra ſcripta. Cū Papa ad eccleſiam venerit, vbi ea fieri debēt, Canonici & capellani illius Eccleſiæ illi obuiam exibunt proceſsionaliter. Sed non recipientur ad oſculum pedis, vt canonici Sancti petri. Intrabit Pontifex in eccleſiam, & in medio genuflexus orabit verſus altare maius. Deinde ibit ad capellam, vbi paramenta capere debet, conuenienti ſpacio ab altari maiore diſtāte, vt cōmodè proceſsio poſsit inde explicari, alia omnia vſque ad actum coronationis fient, vt dictū eſt, ſed ipſa coronatio fiet vel ſupra gradus vel loco commodiori, & magis in conſpectu populi. nam ibi parandus erit ſuggeſtus, vbi maius erit ſpacium ad capiendam multitudinem. Pontifex ornatus poterit equitare cum ſolenni proceſsione, vt ad Lateranum conſueuit, ad aliquam aliam Eccleſiam, & in via fiēt iactus

pecuni-

pecuniarum,& Iudæi obuiabunt cum lege respondebitur,et fiet,vt in via ad Lateranũ. Et cum peruenerit ad dictum locum,descẽdet, & super sedẽ in loco honesto sibi in introitu Ecclesię pręparatã,sedebit:& tũc extrahetur sibi regnum, & imponetur sibi mitra, & astantibus sibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine alijs Cardinalibus, à priore presbyterorum Cardinalium cum subdiaconis & alijs officialibus consuetis fiẽt laudes: Exaudi Christe,vt dictũ est superiꝰ. Tum Põtifex ascendit ad altare maius pręcedẽte clero illius Ecclesiæ,& cantãte: Te deũ laudamus, procũbet super faldistorio ante altare maius,ad orationem sine mitra, & finito, Te Deum, factaque oratione,ascẽdet ad altare, & benedicet populo: deinde assumpta mitra ascẽdet ad sedem eminẽtem, & dat presbyterium Cardinalibus & prælatis: & finitis omnibus,vadit ad locum,vbi ordinatum est conuiuium, vel ad cameram suam, si priuatim prandet. Et omnia seruantur, vt in vrbe, quæ seruari possunt.

DE ADVENTV ET CORONATIONE electi in Imperatorem Romanorum. Sectio. V.

ELEC-

ELECTVS Rex futurus Romanorum Imperator primùm cõsueuit electionem suam per suos solennes oratores summo Põtifici intimare, & decretum electionis ostendere, deuotionem ac fidelem reuerentiam exhibere, fauorem & gratiam Apostolicæ sedis implorare, offerre se ad quæcũque fidelitatis iuramenta Romanæ Ecclesiæ præstanda: & demum vnctionẽ, consecrationem, & Imperij diadema humiliter postulare. Pontifices verò consueuerunt viso decreto, & examinata electione in sacro Senatu, habitoque sufficienti informatione tam super forma electionis, quàm super idoneitate & habilitate personæ electi, per commissarios à se constitutos ad instantiam dicti electi, ipsum electum in spiritualem filium suum & Ecclesiæ Romanæ suscipere, illique fauorem & gratiam cõcedere, & ipsius regis electi persona idonea reputata, eum nominare, denunciare, assumere, & declarare Regem Romanorũ ac etiam habilem, & sufficientem declarare ad suscipiendum Imperialis celsitudinis dignitatem: decernere consecrationẽ, & coronationem per manus suas esse impendendas & supplere omnes defectus &c. Hoc seruatum legimus in Karolo quarto à Clemente sexto,

ſexto,& antea in Henrico ſeptimo à Clemẽte quinto,& in Alberto eius prædeceſſore, & Rodolpho patre à Bonifacio octauo, & à pluribus alijs:& in Venceſlao Karoli quarti filio, quem pater adhuc viuens in Romanorum Regẽ ab electoribus deſignari procurauerat, cuius rei approbationem, cùm Gregorius vndecimus,ad quem delata erat, morte præuentus decernere non poſſet: Vrbanus ſextus eius ſucceſſor legitime confecit.

QVOD VENIENTE IMperatore mittantur legati Apoſtolici.

E*LECTVS* igitur Romanorum Imperator quum ſtatuerit vrbem petere, ad Imperiale diadema de manu ſummi Pontificis ſuſcipiendum, primùm conuenit per nuncios & Legatos ſuos cũ Romano antiſtite de modo & tempore intrãdi,vt Põtifex reb⁹ opportunis cõſulere poſsit, deinde cũ Pontifex nouerit Cæſarẽ iam Italiam intraſſe, mittit illi obuiã duos legatos de latere, qui illũ conueniant, anteq̃ terras Romanæ Eccleſiæ ingrediatur. Et poſt gratulationes,ſalutationẽ et benedictionem, nomine Pontificis honeſto modo exigunt ab illo iuramẽtum ſolitum præſtari

ab ele-

ab electis Imperatoribus, antequam intrant agrum Romanæ Ecclesiæ, in forma, qua in decretis cauetur, videlicet: Sanctissimo Domino nostro, Domino. N. diuina ꝓuidentia Papæ. Ego. B. Rex Roman. ꝓmitto, & iuro ꝑ patrem, & filium, & spiritum sanctum, & per lignum viuificæ crucis, & per has reliquias sanctorum, quòd si permittente Domino, Romam venero, sanctam Romanam Ecclesiam & sanctitatem suam, rectorē ipsius exaltabo secundum meum posse & vitam: mēbrum nunquam, neq; ipsum honorē, quem habet, mea volūtate, meo consilio, meo cōsensu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitū aut ordinationem faciam de omnibus quæ ac sanctitatē suam, aut ad Romanos pertinent, sine vestro consilio. Et quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem peruenerit, suæ sanctitati reddā: & cuicunque Italicum regimē commisero, iurare faciam illum, vt adiutor suæ sanctitatis sit ad defendendam terram sancti Petri, secundum suum posse: Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia. Aliquādo oratores electi, quando veniunt ad intimādum electionem, & ad petendum approbationem, nomine electi Regis solent præstare supra dictum iuramentum, si habent ad hoc speciale mandatum. Hoc iuramentum Fede

ricus

ricus tertius, Imperator, qui adhuc regnat, dum Senis esset in manibus legatorum Apostolicorũ, Anno salutis quinquagesimo primo supra mille & quadringentos præstitit, & ante eum plures alij præstiterunt. Dehinc vt primum Ecclesiæ territorium ingressus est Cæsar, consueuit cum sua familia expensis Põtificis ali, quamdiu & Romæ, & in agro Romano fuerit. Nicolaus quintus, quanuis Federico prædicto cum familiaribus quingentis tantum expẽsas promiserit: longè tamen plures ære suo aluit. Vt Sutrium venit Cæsar, vel locum vrbis vicinum, ita vt pridie post applicare ad vrbem posit, legati Apostolici illum cum aliquibus prælatis à Pontifice misis, qui necessaria curent, dimittunt, & Romam perueniunt. Sequenti die electus Imperator Romam versus capit iter, cui honoris gratia obuiam mittuntur à Pontifice prælati, Barones, & Curiales, hoc ordine, vt in Federici aduentu seruatum est. Primi ad sextum lapidem Columnenses proceres cũ suis amicis & clientelis, & mox Vrsini atque alij Barones vrbis, tũ Pontificis copiæ, quæ adsunt cum illarũ pręfecto, inde Vicecamerarius cũ pręfecto vrbis, Senatore, Conseruatoribus, Officialibus, & alijs nobilibus ciuibus Romanis, deinde ordines curiæ, cum regẽte Cancellariæ sine aliquo alio pręlato.

Demum alij prælati domeſtici Pontificis cũ omni eius familia, & tãdem Sacrum Cardinalium collegium ad radices montis iuxta domũ leproſorum Cæſarem expectabunt. Hi omnes diſtinctis interuallis Imperatori electo obuiabunt. Oratores verò principũ, ſi qui in vrbe erunt, pro ſuo libito obuiam ꝓcedent. Cardinales, vt Cæſarem cõuenient congratulationibus, & oblationibus factis nomine Pontificis, & collegij, illum habentes mediũ inter duos primos Epiſcopos Cardinales, deducent vſque ad tentorium, ſiue alium locum ſibi deputatũ extra vrbem: nã Cæſar non conſueuit ea die qua appulit, vrbem intrare, ſed pernoctare ſaltem vna nocte, extra mœnia in campis. Cardinales & alij omnes, poſtquam Cæſar ad locum deputatum peruenerit, in vrbem reuertuntur. Cõſueuerunt etiam electi Imperatores hac die, antequam ponticulum, qui primus ante ingreſſum vrbis poſt deſcenſum montem occurrit, pertranſeant, præſtare iuramentum Romanis, in hanc formã: Ego Karolus Rex Romanorũ futurus Imperator, iuro me ſeruaturum Romanis bonas conſuetudines ſuas, Sic Deus me adiuuet.

DE VRBIS INGRESSV Imperatoris.

Ostera die Cęsar per portam, quæ est sub arce Sanćti Angeli, hoc ordine quasi triũphans ingreditur, primi duo equites vexilla duo Cæsaris portant, alterum Sãcti Georgij, quod ad Sueuorum pertinet custodiam, Aquilæ alterum, hos sequuntur Cæsaris cohortes armatæ, tum nobiles proceres, & togati eius. Inde oratores regum, & principum, qui adsunt. Tum si quis adest Rex, aut maximus princeps, vt fuit cum Federico Rex Vngarię, & Bohemiæ Ladislaus. Et tunc sequitur pręfectus vrbis, & Senator. Et ad præfectũ quidem pertinebat nudũ ensem ante Cæsarem ferre. Federico tamen marescallus suus, non præfectus, gladiũ prætulit. Inter istos autem & Cęsarem nemo equitare debet, nisi marescallus, si præfectus non præfert ensem. Incedit deinde Cæsar solus equitans, & post eum prælati consiliarij proceres inermes, & alij togati sui. Deinde modico interuallo Imperatricis familia, si vxor virũ sequitur, succedere debet, ante illam nobiles & p̃lati, & pòst Matronæ, Virgines, & pedisseq̃, circa illam vero solam equitantem pedites multi. Vltimò incedũt Ecclesiasticæ copiæ põpam claudentes. Portã ipsam qua sub arce ingrediunt̃, nostri codices falso Collinã appellãt.

Collina autem porta non est in nouis Leo-
nis Papæ suburbijs, sed in antiqua Roma,
Quirinalis primum dicta, deinde Collina
(vt scripsit Varro) à pluribus montibus, qui
in Quirinali monte continebantur, hodiè
Salaria nūcupatur, quia inde via Salaria itur.
In porta igitur quæ sub arce est (non Colli-
na) clerus vrbis sacris vestibus ornatus, cum
crucibus & sanctorum reliquijs, præsidēte
Vicario vrbis, & alijs Ecclesiarum prælatis
infulatis Cæsarem expectant: aduenieti cru-
ces deosculādas offerunt, & eum incensant,
ac cantantes: Ecce mitto Angelum meū &c.
procedunt vsque ad gradus basilicæ princi-
pis Apostolorū. Ciues autem digniores bal-
dachinum supra Cæsaris caput portant, Cō-
seruatores freno equum ducunt. Cum ve-
rò est in magna Area ante gradus, præfectus
& Senator id muneris gerunt. Et descendē-
te ex equo Cęsare, pręfectus stapham tenet,
deinde ante eum præcedit. Inter equitan-
dum autem Cæsaris Camerarius pecuniam
spargere consueuit, vt diximus in coronati-
one Papæ de Soldano. In plano supra gra-
dus basilicæ, ante primum porticum ad de-
xtram ascendentibus erigitur suggestus or-
natus cū throno Pontificali, & sedibus Car-
dinalium p̄latorum & officialiū, vt supra de-
scripsimus in coronatione Pontificis. Supra
quem

quem suggestum Pontifex pluuiali & mitra preciosis indutus ascendit cũ ordinibus curiæ paulò ante, quàm Cæsar appareat. Electus Imperator cum suis omnibus seruato ordine, vt equum descendit, per gradusq; ascẽdit suggestum. Et vt primùm Pontificem videt, detecto capite illum genu terram tangens veneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus sedis, genuflectit, demũ ad Pontificis pedes peruenit, illos in reuerentiam Saluatoris deuotè osculatur. Pontifex hilari vultu Cæsarem aspiciens, ad osculum manus & oris recipit. Tum Cæsar iterum genuflexus, auri massam ad pedes Põtificis offert, habetque verba ad Pontificem, gratias agens pro honore suscepto, prout illi videbitur. Pontifex benignè illi respondens illũ subleuat, & summæ charitatis declaratione amplectitur. Et stante ibi ad dextram Pontificis Cæsare, pontifex recipit Imperatricem ad osculũ pedis & manus: Regẽ verò, si quis adest, ad osculũ pedis, man⁹, et oris: alios aũt prælatos, ꝓceres, & nobiles Cæsaris ad osculum pedis tantũ. His finitis surgit Põtifex, & manu sinistra Cęsarẽ capiens è suggestu descẽdit, & pariter ad secundum vsq; Ecclesiæ porticũ cum eo ꝓgreditur. Deinde Põtifex palatiũ ascendit ad camerã suã reuersurus, et Cęsar duobus aut quatuor Cardinalibus so-

ciatus templum ingreditur, Apostolorum sacras reliquias veneraturus cum suis omnibus. Inde ad loca cuique destinata diuertũtur. Cæsar ipse in palatio Apostolico recipi consueuit: Augusta verò in aliquo loco vicino. Cæsar postera die, opportuno tempore ad Pontificem accedet, & cum sua sanctitate de incumbentibus ad solennitatem pertractabit. Statuent de die coronationis: & si qua erunt prius peragenda deliberabunt: vt Federici tempore factum est, qui ante diem Imperialis coronationis, inter missarum solennia benedictionem Imperialem cũ sponsa sua Heleonora, Regis Portugalliæ filia suscepit. Et corona regni Longobardici siue Italici, quam superiores Imperatores Modętiæ suscipere consueuerunt, cum Federicus pestis timore illuc accedere non potuisset, Pontificis Nicolai manibus coronatus est in basilica Petri apud altare maius, quę corona ferrea (licet area sit) nuncupatur.

Cerimonias in coronandis Regibus seruandas, in libro Pontificali, quem nuper emendauimus, plene conscripsimus. Proinde eò diligentem Lectorem relegamus.

Et notandum, quòd Cæsar antequam coronetur Imperiali diademate, sedet post primum Episcopum Cardinalem. Et si quis Rex adest, sedet tunc post primum presbyterum

terum

terum Cardinalem. Cum verò Cæſar erit coronatus, tunc ſedebit in ſede ſibi parata inter Papam et primum Epiſcopum Cardinalem, & tunc Rex erit poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Adueniente die ſtatuta Imperialis coronationis, quæ conuenientiſsima eſt in die Dominica Lætare, in medio Quadrageſimæ (vt durantes in Rationali diuinorum ſcripſit), & ita à Nicolao Quinto in coronatione Federici ſeruatum eſt, Eccleſia Sancti Petri, & capella maior erunt decenter ornatæ, vt in maximis ſolennitatibus, cũ Pontifex eſt celebraturus diuina, ſolent ornari, & præter conſueta erigantur duo ſuggeſtus hinc & inde extra cancellos capellæ: alter pro Imperatore electo ad ſiniſtram venientibus: alter à dextra pro Imperatrice: & ornetur tapetis, aulæis, ſedibus, ſcabellis, & alijs opportunis. Eccleſia tota, & maximè capella D. Gregorij, D. Mauritij, & quæ D. Mariæ in turribus appellata extra Eccleſiam in primo porticu ſub turri campanaria eſt, bene mundentur, ornenturque. Imperatrix verò, antequã Pontifex deſcendat ad Eccleſiam, cum ſuis ornata, præueniens ſuggeſtum ſibi paratum conſcendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus, prælatis, & alijs Officialibus paratis colore tempori & Miſſæ congruis, veluti ad ſup-

plicationem,& ſub baldachino deſcendant ad Eccleſiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum ſuis cappis laneis ad Cæſarem,qui eum congruo tẽpore ad Eccleſiam deducant. Pontifex facta reuerentia ante altare, accedat ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, & recipiet ad reuerentiam omnes prælatos. Incipiet tertiam, & accipiet ſandalia,vt aliàs conſueuit: & dicta oratione induitur omnibus paramentis Pontificalibus. Interim Cardinales oẽs qui ſunt cum Cæſare, vt primum cognouerunt Pontificem intraſſe Eccleſiam,& ipſi cum Cæſare & omni ſua comitatiua ad Eccleſiam deſcendunt: egreſsi primã palatij portam,per primas Eccleſiæ portas, quæ ſuper gradus baſilicæ patent, ingrediantur porticum ad capellã,quæ vocatur beatæ Mariæ inter turres,ibi à Canonicis & collegio Eccleſiæ occurrenti recipitur. Quo deductus Cæſar ad altare dictæ capellæ,in manibus primi Cardinalis præſentis, & nomine Pontificis, recipientis, beato Petro, ſummo Pontifici, & ſuis ſucceſſoribus ſolitum iuramentum pręſtabit in forma ſubſcripta, videlicet: Ego.N. Rex Romanorum, adiuuante Domino, futurus Imperator,promitto, ſpondeo, & polliceor,atque iuro Deo, & beato Petro, me de cætero protectorem atque defenſorem fore

fore summi Pōtificis, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in omnibus necessitatibus & vtilitatibus eius custodiēdo & cōseruando possessiones, honores, & iura, ac ius, quantum diuino fultus adiutorio fuero, secundum scire & posse meum recta & pura fide. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia. Tum indutus superpellicio & almucia recipitur à Canonicis Sancti Petri in Canonicū, & in fratrem, quos omnes stans ante altare dictæ capellæ recipit ad osculum pacis. Inde præcedente clero, & cantante responsum, Petre amas me? tu scis Domine quia amo te. Pasce oues meas. Versus. Simō Ioannis amas me plus his? tu scis Domine, quia amo te. Pasce, &c. Alij Cæsaris proceres suo odine ad portam deueniunt principalem ipsius basilicæ, quæ argentea nominatur, & ex quinq; media est. Interim duo Episcopi Cardinales post priorem antiquiores, facta reuerentia Pontifici cū suis mitris & pluuialibus veniūt ad prædictam portam, dū Cæsar adhuc est in dicta capella inter turres. Et ante cum iunior Episcopus Cardinalis stās sine mitra, supra Cæsarem genuflexum orantē dicit hanc orationē: Oremus, Deus in cuius manu corda sunt regum, inclina ad preces humilitatis nostræ aures misericordiæ tuę, & huic famulo tuo Regi veram appone sapientiam,

vt hauſtis de tuo fonte conſilijs, & tibi placeat, & ſuper omnia præcellat: per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen. Finita prima oratione intrant Eccleſiam Cæſare incedente ſemper inter duos Diaconos Cardinales prædictos: & immediatè præcedẽtibus duobus Epiſcopis Cardinalibus præfatis, & flectentes ad ſiniſtram perueniunt ad capellam Sancti Gregorij, vbi Imperator ſedens depoſita Almucia primò induit ſandalia, deinde ſtans tunicellam, & demũ Imperiale paludamentũ: & mox inde ꝑcedẽs ad medium Eccleſiæ, vbi rota porphyretica eſt, venit & ibi ab alio Epiſcopo Cardinali ſibi aſsiſtente dicitur ſuper eũ alia oratio, videlicet: Deus inenarrabilis, auctor mundi, conditor generis humani, gubernator Imperij, confirmator regni, qui ex vtero fidelis amici tui patriarchæ noſtri Abrahæ, præelegiſti regem ſeculis præfuturum, tu prẹſentẽ regem hunc cum exercitu ſuo per interceſsionẽ Sanctorum vberi bene✠dictione æternitatis circũda, vt ſemper maneant læti, & triumphantes in pace victores, per Chriſtũ Doninum noſtrum, Amen. Procedunt deinde ad confeſsionem beati Petri ſub altare, vbi procumbit ſuper faldiſtorium Imperator, & duo Epiſcopi Cardinales aſcendunt capellam, & vadunt ad ſedes ſuas: prior autem Diaco-

norum

norum,ac prior presbyterorũ parati deſcẽdunt ad eum,atque hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipſe facit litaniam procumbẽs ad ſiniſtram, omnibus alta voce replicantibus & flexis genibus permanentibus. Finita litania ſurgit prior presbyterorũ,& ſuper Cæſarem adhuc procumbentem dicit,Pater noſter,& ne nos. Saluũ fac ſeruum tuum.Reſp. Deus meus ſperantem in te.Ver.Eſto ei Domine turris fortitudinis. Reſ.A facie inimici. Ver.Nihil proficiat inimicus in eo.Reſ.Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Ver. Domine exaudi orationem meam.Reſpon. Et clamor meus ad te veniat. Ver. Dominus vobiſcum. Reſpon.Et cum ſpiritu tuo. Oremus,Prætende quæſumus Domine famulo tuo dextrã cœleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè poſtulat,aſſequatur. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni,& adiuuando proſequere,vt cuncta noſtra oratio, & operatio à te ſemper incipiat,& per te cœpta finiatur,: per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Etcum Diacono his finitis reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales. Dum vltimæ orationes dicuntur per presbyterum Cardinalem, prior Epiſcoporum Cardinalium , cum pluuiali, ſtola & mitra deſcendit ad Imperatorem, & ſimul cum

duobus

duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illum ad altare Sãcti Mauritij, vbi ſtans cum mitra inungit brachium dextrum Cæſaris, & ſcapulas cum oleo exorcizato in modũ crucis, & depoſita mitra dicit: Oremus, Deus omnipotens, cuius eſt omnis poteſtas, & dignitas, te ſupplici oratione, atque humilima prece depoſcimus, vt huic famulo tuo. N. ꝓſperum Imperatoriȩ maieſtatis cõcedas effectum, vt in tua protectione conſtituto, ad regendum Eccleſiam tuam ſanctã nihil ei prȩſentia officiant, futura nihil obſiſtant, ſed inſpirante Sancti Spiritus dono, populum ſibi ſubditum æquo iuſticiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus ſuis te ſemper timeat, tibiq; iugiter placere contendat.

Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui à Patre Deo participationis vnctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſacri vnguenti infuſionem Spiritus Paracleti ſuper caput tuum infundat benedictionem, eandẽque vſq; ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc viſibili & tractabili dono inuiſibilia percipere, & temporali regno iuſtus moderationibus executo æternaliter cõregnare ei merearis, qui ſine peccato rex regum viuit cũ Deo Patre in vnitate ſpirtus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum, Amen. Interea adducitur

Impe-

Imperatrix ſi adeſt, & ſimiliter perungitur in eiſdem locis, deinde dicitur per eundem Cardinalem Epiſcopum oratio ſuper eam cum mitra, quia ad eam, non ad Deum oratio dirigitur: Spiritus ſancti gratia noſtrę humilitatis officio copioſa in te deſcendat, vt ſicut manibus noſtris licet indignis, oleo materiali oblinita pingueſcis exterius, ita eius inuiſibili vnctione delibuta impinguari merearis interius, eiuſq; ſpirituali vnctione perfectiſsimè ſemper imbuta, & illicita declinare tota mente, atque ſpernere diſcas, & valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter optare, atque operari queas, & opereris auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cũ Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus, & c. Et hæc quidem fiunt ad altare beati Mauritij, nam ad altare beati Petri nemo inungitur, nemo ordinatur, niſi Romanus Pontifex ſolus. His completis Imperatrix ad ſuum ſuggeſtum reuertitur, & Cæſar cum Epiſcopo Cardinali & Diaconis ad Pontificem. Diaconi acceptis ſuis dalmaticis & mitris in manibus vadunt ad reuerentiam Papæ: qui deſcendens de ſede ſua ꝓcedit ad altare ſupplicabũdus more ſolito: & recipit ad oſculum oris & pectoris tres presbyteros Cardinales aſsiſtẽtes. Deinde facit cõfeſsionem Cęſar ad dextrã Epiſcopi Cardinalis aſsiſtentis genu-

genuflexo super suũ faldistorium permanẽte. Facta confessione Pontifex accedit ad altare, osculatur, & incensat, vt aliàs, deinde recipit ad osculũ oris & pectoris primò Cæsarem, deinde tres suos Diaconos Cardinales, & mox ad eminentem sedem ascendit, & Cæsar ad suum suggestum cum suis principalibus & ministris deducitur. Cùm Pontifex decessit à latere, ministri Cæsaris afferunt gladium cũ sua vagina & cingulo, coronam, sceptrum & pomum, dãda suo tẽpore Imperatori & Imperatrici, quæ per sacristam, & clericum cerimoniarum locantur super altare. Interim verò, dum Põtifex facit confessionem, incipit chorus Introitũ & Kyriel. Põtifex verò in sede eminẽti stans sine mitra legit Introitum, & procedit in missa, vt aliàs, vsque ad dictam Epistolam, & graduale. Sed post orationem diei dicit pro ipso Imperatore hanc orationem: Oremus, Deus regnorum omniũ, & Christiani maximè protector Imperij, da seruo tuo. N. Imperatori nostro triumphum virtutis tuæ scienter recolere, vt qui tua constitutione fit princeps, tuo semper munere sit potẽs. Pro secreta: Suscipe Domine hostias Ecclesiæ tuæ pro salute famuli tui. N. supplicantis, & protectione fidelium populorum antiqua brachij tui operare miracula, vt superatis inimi-

inimicis ſecura tibi ſeruiat chriſtiana libertate, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ filium tuum &c. Poſt conmunionem: Deus qui ad prædicandum æterni regni Euangelium Romanum Imperium præparaſti, prætende famulo tuo Imperatori noſtro .N. arma cœleſtia, vt pax Eccleſiæ nulla turbetur tempeſtate bellorum, per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum &c. Dum cantatur graduale, Cæſar deſcendens è ſuggeſtu venit ad pedes Sanctiſsimi Domini noſtri deducentibus eũ duobus Diaconibus Cardinalibus paratis: & vnus ex clericis cameræ ex altari accipit gladium cum ſua vagina, & illum ad priorem Diaconorum ſtantem ante Pontificem, ad dextram portat, quem Pontifex vagina extractum de manu ipſi⁹ Diaconi accipiens, Imperatori ante ſe genuflexo in dextra manu tradit, ipſe cum mitra ſedens, ac dicens: Accipe gladium de ſuper beati Petri Apoſtoli corpore ſumptũ per manus noſtras licet indignas, vice tamen & auctoritate Dei omnipotentis, & beatorum Apoſtolorũ cõſecrat⁹, Imperialiter tibi cõceſſum, noſtręq; benedictionis officio in defenſionẽ Sanctæ Matris Eccleſiæ diuinit⁹ ordinatũ ad vindictã malefactorũ, laudẽ verò bonorũ. Et memor eſto de quo Pſalmiſta prophetauit, dicẽs: Accingere gladio tuo ſuper femur tuũ

poten-

potentiſsime, vt in hoc vim æquitatis exerceas per eundem molem iniquitatis potentiſsime deſtruas, & Sanctam Dei Eccleſiam, eiuſque fideles propugnes, atque protegas: neque minus ſub fide falſos, quàm chriſtiani nominis hoſtes exeras, atque diſpergas: viduas, atque pupillos clementer adiuues, atque defendas: Deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues: vlciſcaris iniuſta, conſerues benè diſpoſita: quatenus hoc agendo virtutum triũphator glorioſus, iuſtitiæ cultor egregius: cum mundi Saluatore, cuius typũ geris in nomine eius, ſine fine regnare merearis: Qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit, &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladium, & reponit illum in vagina, quam habebat in manu, & ſimul cum Pontifice accingit illo Cæſarem, dicente Pontifice: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſsime. Et attende, quia Sancti nõ in gladio, ſed per fidem vicerunt regna. Accinctus gladio Imperator, & miles beati Petri effectus, ſurgens euaginat gladium, ter illum vibrat, deinde reponit in vagina, & iterum genuflectit: cui Pontifex pomum de altari, & ſceptrum, vt de gladio diximus, ad eum portata, in manu dextra pomum, & in ſiniſtra ſceptrum ponit, dicẽs: Accipe virgam virtutis, atque

atq; veritatis qua intelligas te obnoxiũ mulcere pios ,terrere reprobos: errantes viam docere, lapsis manũ porrigere: dispergere superbos,& releuare omnes humiles. Et aperiat tibi ostiũ Iesus Christ⁹ dominus noster, qui de semetipso ait,Ego sum ostiũ, per me si qui introierit,saluabitur. qui est,clauis Dauid & sceptrũ domus Israel: qui aperit & nemo claudit,claudit & nemo aperit. Sitq; tibi auctor qui eduxit vinctũ de domo carceris, sedẽtem in tenebris,& vmbra mortis,& in omnib⁹ sequi merearis eũ,de quo Dauid propheta cecinit,Sedes tua Deus in seculum seculi,virga directionis virga regni tui. Et imitando ipsum diligas iustitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea vnxit te De⁹, Deus tuus ad exẽplum illius, quem ante secula vnxerat oleo exultationis præ participibus suis,Iesum Christum Dominũ nostrum: qui cum eo viuit & regnat Deus &c. Demũ Imperialem coronam cum sua Tiara allatã sibi ex altari (vt de alijs dixim⁹) imponit super eius caput,dicens: Accipe signum glorię & diadema regni, coronam Imperij,in nomine ✠ Patris,& ✠ filij,& ✠ Spiritus Sancti, vt spreto antiquo hoste, spretisq; contagijs vitiorum omnium,sic iusticiam, misericordiam,& iudicium diligas, & ita iustè, piè, & misericorditer viuas,vt ab ipso domino no-

ſtro Ieſu Chriſto in conſortio ſanctorũ æter ni regni coronã percipias, qui cũ Patre,&c. Et mox Imperator oſculatᷓ pedes Põtificis & ſurgens diſcingitᷓ gladio,eũq; armigero ſuo tradit.Et ipſe cũ corona,ſceptro &pomo ꝓcedẽs,ab illis duobus Diaconibꝰ ducitur ad ſedẽ Imperialẽ, paratam ſibi à dextra Põtificis inter Pontificẽ,& priorẽ Epiſcoporũ Cardinaliũ:quę ſedes altior erit ſedibꝰ Cardinaliũ,& humilior Papali ſede,habebitq́; aureũ pannũ poſt tergũ,& paruum ſcabellũ ad pedes,& ibi ſedebit quouſq; Imperatrix coronetur. Imperatrix verò ducetur ab eiſdẽ ad Pontificẽ,qui ſurgens ſine mitra ſuper eam genuflexã dicit hanc orationẽ:Deus,q́ui ſolꝰ habes immortalitatẽ, lucemq́; habitas inacceſsibilẽ,cuius ſapiẽtia in ſua diſpoſitione nõ fallitur:qui facis cũcta quę futura ſunt,& vocas ea quę nõ ſunt, ſicut ea quę ſunt:qui ſuperbos æquo moderamine de prĩcipatu deijcis,atq́; humiles dignãter in ſublime proue his,ineffabilem miſericordiam tuã ſupplices exoramus,vt ſicut Heſter reginã Iſrahelitice cauſa ſalutis de captiuitatis ſuę cõpede ſolutã,ad regis Aſſueri thalamũ, regniq́; ſui cõſortiũ trãſire feciſti:ita hãc famulã tuã.N.humilitatis noſtrę bene ✠ dictione Chriſtianæ plebis ſalutis gratia ad dignam,ſublimemq́; Imperatoris noſtri copulam, & Imperij ſui parti-

participatum trans ſire concedas,& vt in Imperialis fœdere coniugij ſemper permanens pudica, proximam virginitati palmam continere queat, tibique Deo vero & viuo, in omnibus & ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirãte, quæ tibi placita ſunt, toto corde perficiat, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Deinde ſedens cum mitra accipit coronam Imperialem de manu prioris Diaconorum Cardinalium ex altari allatam, & imponit ſuper illius caput, dicẽs: Officio noſtræ indignitatis. N. Imperatrix ſolẽniter benedicta, accipe coronam Imperialis excellentiæ: quæ licet ab indignis, Epiſcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur, vt ſicut auro & gemmis redimita enites, ita & interius auro ſapientiæ virtutumque gemmis te omnipotens decorari concedat, quatenus poſt occaſum huius ſeculi cum prudentib. virginibus ſponſo perenni Domino noſtro Ieſu Chriſto, dignè & laudabiliter occurrens, regni cœleſtis aulæ ingredi merearis ianuam, eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto auxiliante, qui cum patre, &c. Et corona ſtatim oſculatur pedes Pontificis, & ſurgens educitur tam ipſa, quàm Cæſar ſimul ad ſuos ſuggeſtus, vbi in ſedibus ſibi paratis locantur, & ſedentibus Imperatore & Auguſta in ſedibus cum Imperialibus ornamẽ-

tis, prior Subdiaconorum Apostolicorum cum alijs subdiaconis & cum Capellanis au læ imperialis descendit ad confessioné bea- ti Petri, alta voce simul cum ipsis facit lau- des Imperatori, dicens: Exaudi Christe: Scri niarij verò vrbis cum cappis sericeis stantes superius apud chorum respondent, Domi- no Federico inuictissimo Roman. Impera- tori & semper Augusto salus & victoria. Qua laude tertio repetita, prior Diacono- rum cum suis tribus vicibus dicat, Saluator mundi: & Scriniarij vicissim respondeant, Tu illum adiuua. Et deinde iste cũ suis dua- bus vicibus dicat, Sancta Maria, & illi vicis- sim respondeant, Tu illum adiuua, et sic de- inceps.

Sancte Michael,
Sancte Gabriel,
Sancte Raphael,
Sancte Ioannes Baptista,
Sancte Petre,
Sancte Paule,
Sancte Andrea,
Sancte Stephane, resp. Tu illum adiuua.
Sancte Laurenti,
Sancte Vincenti,
Sancte Siluester,
Sancte Leo,
Sancte Gregori,

Sancte Benedicte,
Sancte Basili, Sancta Saba,
Sancta Maria Magdalena,
Sancta Agnes,
Sancta Cecilia, Sancta Lucia,

Post hæc omnibus ad locum reuertentibus cantatur Alleluia, vel Tractus, & deinde Euangelium, Credo, & Offertorium. Deinde Imperator & corona & manto depositis, sine sceptro aut pomo descendit, & ad Pontificis pedes aurum offert, quantum sibi placet. Et similiter post eũ facit Imperatrix, quæ deinde non reuertitur ad suggestum, sed procumbit super faldistorium à dextra parte altaris sibi paratũ in loco vbi non impediat credentiam, & ibi expectat vsque ad communionem. Imperator verò Põtificem ad altare descendentem sequitur, & illi in loco cum subdiaconi calicem & patenã cum ostijs offert, deinde aquam infundendam in vino. Et retrahens se ad partem dextram stat vsq; quo Pontifex ad sedem eminentem cõmunicaturus reuertatur, quem Imperator sequitur. Et ab ei⁹ manibus ipse primò, deinde Augusta sacram corporis Christi communionem sumant, postquam Pontifex cum Diacono & subdiacono communicauerint. Nam subdiaconus postquam cum Diacono communicauit de corpore & sanguine Christi, accipit de manu Diaconi

apud altare cum circulis & cerimonijs cōsuetis duas hostias consecratas pro Imperatore & Augusta:& eas ad Pōtificem portat. Et percepto sacramento Imperator quidē Pontificis faciē osculatur, Augusta verò manum:& descēdentes ad altare de manu Diaconi vinum purificationis sumitur, & descē dant ambo ad suos suggestus, ibique resumant Imperialia signa. Poterit tamen Pōtifex, si ei videbitur, super imperatorem ante se genuflexum, immediatè postquam illum cum Augusta cōmunicauerit, infra scriptas orationes dicere: videlicet, Respice quæsumus omnipotens Deus, serenis obtutibus hunc gloriosum famulum tuum .N. vt sicut benedixisti Abraham, Isaac & Iacob, sic illi largiaris benedictionē spiritualis gratiæ, eumque plenitudine tuæ potentiæ irrigare atque perfundere digneris, vt tribuas ei de rore cœli, & de piguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei, & omnium frugum opulētiam. Et ex ea largitate diuini muneris longęua tēpora, vt illo regnāte sit sanitas corporis, imperij pax inuiolata sit in regno, & dignitas gloriosa regalis palatij maximo splēdore regię potestatis, oculis omniū fulgeat, luceq; clarissima coruscare, atq; splēdescere quasi splēdidissimi fulgoris maximo ꝑfusa lumine videat̄. Tribue

ei omni-

ei omnipotens Deus, vt ſit fortiſsimus protector, & conſolator eccleſiarum, atq; cœnobiorum ſanctorum, maximè pietatis, regalis munificentiæ: atque vt ſit fortiſsimus triumphator hoſtium ad opprimendas rebelles, & paganas nationes, ſitque ſuis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, Regalis potẽtiæ, optimatibus quoq;, ac precellis proceribus, et fidelibus ſui regni ſit munificus, amabilis, & pius & ab omnibus timeatur, & diligatur. Et poſt glorioſa tempora, atq; fœlicia vitæ præſentis gaudia, in perpetua beatitudine habitare mereatur, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum &c.

Benedic quæſumus Domine hunc Principem noſtrum .N. quem ad ſalutem populi nobis à te credimus eſſe conceſſum. Fac annis eſſe multiplicem, ſalubri corporis robore vigentem ad ſenectutem optatã peruenire fœlicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiã populo, quam Aaron in tabernaculo, Heliſeus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulis impetrauit in templo. Sit illi regendi auctoritas, qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris, & Dauid ſumpſit in prælijs, Petrus accepit in claue, Paulus eſt vſus in dogmate. Et ita paſtoris officium perficiat in Chriſti ouile, ſicut Iſaac profecit in fruge, & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur

qui cum patre,&c. Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus,& protector,& omnipotens benedi ✠ cat tibi,preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam in longitudinem dierum impleat: thronum regni iugiter firmet,& gentem populumq; tuum in æternũ conſeruet: & inimicos tuos confuſione induat,& ſuper te ſanctficatio Chriſti floreat: vt qui tibi tribuit in terris imperium, ipſe in cœlis conferat præmium,qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Poſt communionem Pontifex deſcendit ad altâre, & proſeqitur Miſſam more conſueto.Et in fine dat benedictionem ſolennẽ, dicens: Sit nomen Domini &c.Et publicantur immediatè indulgentiæ per vnũ ex Diaconis aſsiſtentibus,ſiue plenariæ,ſiue vt Põtifici placuerit. Tum Cardinales & Prælati deponũt paramenta,& accipiunt laneas cappas,Pontifex verò dimiſsis Miſſalibus indumentis accipit pluuiale & mitrã precioſam, & cum Imperatore deſcendit ad gradus baſilicæ ſub eodem baldachino. Si eſt Dominica Lætare Hieruſalem, Pontifex ſiniſtra portat roſam auream, dextra benedicit aſsiſtentibus,atq; hinc inde eleuantibus fimbrias Diaconibus.Hanc autem auream roſam Pontifex antequam ad eccleſiam deſcendat in camera Papagalli benedicit cum balſamo & muſ-

& muſco, quod ſingulis annis fit in tali die, prout inferiùs in ſuo loco plene ſcribemus. Si vero eſſet aliꝰ dies, dextra ſicut ſiniſtra tenebit dextram Imperatoris. Diaconus à ſiniſtris retro erit inter Papam & Imperatorem, & cum dexteritate eleuabit fimbriam à dextris, caudam verò portabit maior prĩceps, etſi erit Rex. Principes, vel rex, & prælati qui venerunt cum Cæſare, dum miſſarum & coronationis ſolennia fiunt, ſemper Cæſarem ſequuntur, & cum ipſo in ſuo ſuggeſtu conſiſtunt ſemper. Et ſimiliter, qui cum Auguſta, eam ſemper comitantur, aſsiſtuntque. Quę, finita Miſſa, dimiſsis Pontifice & Imperatore in Eccleſia, ad domum ſuam cum ſuis reuertitur.

PROCESSIO PONTIFICIS ET Cæſaris per vrbem.

CAEſar verò cum corona in capite, ſceptro & pomo in manibus ad latus Pontificis incedẽs, niſi illius manu ducatur: quia tunc pomum vel ſceptrum tantum in ſiniſtra retineret, cum ad finem graduum peruenerit, traditis ſceptro & pomo vni ex ſuis, præuenit ad equum Pontificis, & in honorem ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, cuius vices Põtifex in terris gerit, tenet ſtapham quoad

Pontifex equum ascenderit. Et deinde accepto equi fræno per aliquos passus ducit equum Pontificis. Pōtifex, dum Imperator hęc vtilitatis officia vult exhibere, debet aliquantulum modestè recusare, & tandem cum aliquibus bonis verbis honorem non in personam suam, sed illius cuius locum tenet, recipiendo permittit illum aliquantulū progredi: tum firmat se, & nullo pacto permittit Cęsarem vlterius ire: qui mox cōscenso equo suo accedit ad sinistrum latus Pontificis, & sub eodem baldachino equitat. Et hoc ordine procedunt. Primùm præcedant familiæ Cardinalium cum suis valisijs, & simul mixtæ familiæ prælatorum, principum, & omnium curialiū tam Cæsaris quàm Pontificis. Deinde duo cum valisijs Pontificis, inde familiares domestici. Imperatoris, & post eos familiares Papæ, tū nobiles, barones, comites minores vtriusq;: equ⁹ cū scala Papæ, tū vexilla rubea, quæ duodecim cursores portant. Deinde vexillum populi Romani, vexillum Imperij, vexillum Papæ, vexillum Ecclesiæ, vexillum crucis, cum vexilliferis armatis & ornatis, vt in coronatione Papæ. Hos sequūtur duodecim equi albi phalerati sine sessoribus. Deinde quatuor nobiles portantes pilea ex cramesino quatuor Papæ cum baculis, quibus succedunt aduocati & Secretarij mixtim secundum priorita-

tem officij præcedẽtes cũ ſuis capputijs circa collum, quos tamen præcedunt Secretarij Imperatoris. Tum ſequuntur cubicularij etiam cũ ſuis capputijs: inde Acoluthi Clerici cameræ Apoſtolicæ, & poſt eos ſtatim auditores cum rochetis & cappis. Deinde ſubdiaconi cum cruce papali, cum galero Indici coloris, & cum alijs ſubdiaconis cum cappis vt alij: tum duo portantes laternas cum lumine ante Sacramentum equitantes, deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans Sacramentum, & ſupra ſacramẽtum baldachinum per ciues Romanos portatur, & circa duodecim intorticia, quæ ꝑtantur per duodecim familiares Papæ, ſiue per duodecim beneficiatos Sancti Petri cũ ſuperpellicijs. Et melius, vt vidi ſeruari per Dominum Papam ſecundum. Poſt ſacramẽtum equitat Sacriſta cum ferula alba. Inde, ſi qui ſunt maximi Domini, principes aut duces: pincipes electores immediatè ante Cardinales procedunt. Et ſi quis adeſſet frater, aut filius Imperatoris, iret medi⁹ inter iuniores Diaconos Cardinales: Rex iret à ſiniſtris ſenioris Epiſcopi Cardinalis. Et ſi plures adeſſent Reges, locarentur cum alijs Epiſcopis Cardinalibus, ſequuntur duo Diaconi Cardinales aſsiſtentes Pontifici. Et ſi cũ Cæſare eſſent duo principes electores, qui præfer-

preferrent gladium & pomum Cæſaris, iſti deberent ire immediatè ante Cæſarem, ſicut Diaconi ante Pontificem, & quando via eſſet arcta, irent ante ipſos Diaconos aſsiſtentes. Si verò non ſint principes electores, qui portant illa, videlicet gladium, pomum, ſeu ſceptrum (nam alterum iſtorum duorũ portabit Imperator) illi duo vadãt ſimul cũ ſubdiacono, qui portabit crucem, & illum in medio habeãt. Sequitur Pontifex ſub baldachino, & Imperator cum ſua corona, & imperiali habitu à ſiniſtris, poſt Pontificem ſequũtur duo cubicularij ſecreti cum ſeruiente de mitra, & duo medici cum ſecretario, ſi non ſit prælatus. Et poſt Imperatorẽ duo camerarij ſint cum vno ſecretario. Inde equitabit ſeruiens armorum cum vno ſecretario cum vmbella, deinde prælati aſsiſtentes Papæ. Et ſi quis Archiepiſcopus princeps elector Imperatoris adeſſet, iret ante aſsiſtẽtes Papæ: poſt quos ibunt prælati, aſsiſtentes, ſiue conſiliarij Imperatoris cum cappis, & galeris, vt alij prælati: alioquin non irent inter cappatos. Sequuntur deinde prælati, oratores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, prothonotarij, & abbates cappati, & piliati, & demũ alij curiales togati, tam Papæ, quàm Cæſaris. Hoc ordine recta via per campum florum, & Iudæorum plateam deuenient ad Eccle-

ſiam

ſiam Sanctæ Mariæ in Coſmedim. Et ibi Pō-
tifex, ſi roſam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram conuerſus per tranſtyberim cum ſuis omnibus ad palatium reuertitur. Cæſar autē via, qua ſibi melius placet, roſam manu geſtans ad pontem Adrianum redit, vbi viros complures, & de ſe optimè meritos equeſtri dignitate inſignire ſolet.

Quo facto, ad Lateranum cum ſuis progreditur. Canonici, & capitulum Eccleſiæ ſupplicabundi Cæſari in porta principali occurrentes, illū honorificè ſuſcipiūt, & poſtquam crucem, & reliquias oſculatus fuerit incenſant, & præcedentes, atque cantantes: Te Deum laudamus, ad altare maius deducunt: vbi procumbens ſuper faldiſtorium, orat detecto capite: deinde ſurgens oſculatur altare. Tum reſumpta corona recipitur in Canonicum, & in fratrem Eccleſiæ Lateranenſis, & Canonicos omnes recipit ad oſculum pacis. Quibus finitis aſcendit ad palatium Lateranenſe & cum ſuis celebrat ſolenne conuiuium ſuis moribus & cerimonijs. Deinde ſi placet, recurrit ad palatium Apoſtolicum ad cameras ſuas.

DE CORONATIONE IMPERATORIS ABSENTE PAPA.

SI quando

SI quando autem accideret, quod propter absentiam summi Pontificis ab vrbe, Cæsar non posset ab ipso Pontifice coronari, cósueuit Pōtifex mittere ad vrbem aliquē Episcopum Cardinalē, qui simul cū legato Apostolico, qui vrbi præest, Imperatorem electum coronet. Si autem legatus esset iste Episcopus Cardinalis, non esset necessarium mittere alium Episcopum, sed quemcunq; vellet alium presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo:

Electus Imperator ad vrbem veniens pro corona Imperiali, habebit obuiam barones, nobiles, officiales, ciuesque vrbis, & officiales curiæ Romanæ, & remanebit extra mænia illa nocte, vt supra dictum est. Sequēti die intrabit per portam sub arce sancti Angeli, quæ, vt diximus, non est Collina, cū suis principib⁹ ordine prædicto. Et in porta recipietur à Vicario Pontificis cum p̄latis & clero vrbis, in modū supplicantiū paratis. Et deducetur vt supra, ad gradus basilicę sancti Petri, ibiq; non super suggestum sed ante primas portas recipietur ad osculum tantum per Episcopum Cardinalem Coronatorem & Legatum, qui ibi aderunt cum alijs Prælatis curiæ parati cum pluuialibus & mitris. Aderunt etiam cum Cardinalibus Officiales curiæ, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & si

qui

qui ſunt alij:& etiam Barones alijq́ue nobiles Sanctę Romanę Eccleſiæ. Et electus ſtatim poſt oſculũ offerat aurum duob. Cardinalib⁹, quod offerre debet Põtifici, & dicat hæc verba: Si ſanctiſsimus pater Dominus noſter. N. ſummus Põtifex præſens hîc eſſet, offerrem illi aurum iſtud præſens: ſed per eius abſentiam offero ipſum vobis Dominis Epiſcopo & Legato Cardinalibus, recipientibus illud vice & nomine Domini noſtri Papæ.

Quo facto intrabunt porticum: & ſi tunc erit procedendum ad ſolennitatem coronationis, quod commodè & decenter fieri poteſt, ibi ſupra altare Sanctæ Mariæ in turribus præſtabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et ſimiliter ſi aliud iuramentum eſſet innouandum ſeu confirmandum, tunc immediate innouabit, & deinde recipietur in Canonicum Eccleſiæ Sancti Petri, vt ſuperius dictum eſt: intrabit deinde Eccleſiam, & ibi ante portam argenteam Epiſcopus Cardinalis dicet ſuper eum primã orationem. Deinde ducitur ad capellã Sancti Gregorij ad capienda ſua ornamenta: & Epiſcopus Cardinalis vadit ad altare maius, & ibi ſuper faldiſtorium capit ſandalia & paramenta omnia Pontificalia. Et nota quòd debet habere expreſsè facultatem à Pontifice ſuper

ce ſuper altare beati Petri celebrãdi, vt moris eſt. Cæſar indutus imperialibus indumentis, venit ad medium Eccleſiæ, & ibi ſuper eum legatus Apoſtolicus dicet ſecũdam orationem. Veniet deinde ad confeſsionẽ beati Petri, & procumbet in faldiſtorio, & Diaconus qui ſeruit in Miſſa, facit ſuper eum litaniam: orationem autem cum verſiculis, & Pater noſter dicet Legatus Apoſtolicus. Deinde ducetur ad altare Sancti Mauritij, & ibi inungetur à Cardinale celebrãte, tam ipſe, quàm Auguſta, ſi adeſt, cum orationibus opportunis. Reuertentur deinde ad altare. Et facta confeſsione Imperator ad ſuggeſtũ ſine oſculo pacis, ad faldiſtorium ſuum reuertitur. Et proceditur in miſſa vſq; ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator deſcendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare ſtans cum mitra, gladium ſumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit, dicens: Accipe gladium &c. Et idem dicit legatus, ſubmiſſa tamen voce, det eidẽ mox pomum & ſceptrum cum ſua oratione Eccleſiæ: modo mitras autem & coronas imperiales ambo imponẽt Cæſari & Auguſtę. Sed legatus alta voce profert verba, Accipe ſignum &c. Et celebrans dicet eadem voce ſubmiſſa. Coronati Auguſtus & Auguſta, reuertũtur ad ſuos ſuggeſtus ſine oſculo pacis: &

cis & ad offertorium veniunt cum coronis, & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertuntur ad ſuggeſtus, neque miniſtrabit Imperator calicem & ampullam: ſed tempore cõgruo veniet ad communionem ſine manto, & coronis. Poſt communionem Imperatori non dabitur oſculum pacis à celebrante, ſed reuertetur ad ſuum ſuggeſtum. Imperator finita Miſſa ipſe cum ſuis, & cum legato, ſi placebit, ibit ad Lateranũ, & ibi perficiet ſuas ſolennitates. Cerimoniæ omnes, quæ pertinent ad perſonam Pontificis, dimittantur, vt oſcula pedum, manuum, & oris. Quin etiam nec in miſſa illi deſeruiet Imperator, quod Pontifici præſtitiſſet præſenti: nec ſtapham illi, dum equũ inſcendit, tenet, nec equum ducit.

Hæc ferè omnia ſeruata fuerunt, cũ Carolus quartus coronatus fuit Romæ per Dominum Petrum Epiſcopũ Hoſtienſem: quẽ ex Auinione Innocentius ſextus nuncium Apoſtolicum ad hoc miſerat, & per Dominum Egidium de Albornozio tituli Sancti Clementis presbyterum Cardinalem ac Legatum Apoſtolicum in Italia, Anno ſalutis Milleſimo trecẽteſimo quĩquageſimo quinto, Nonis Aprilis vt ex literis ipſius Caroli, quæ adhuc extant & regiſtratæ ſunt in archiuijs Eccleſiæ, publicè patet. Voluit tamen

idem Pontifex, quod Cardinales prædicti publicè protestarentur Domino Imperatori, quod propter omißionem reuerentiarũ, obsequiorum, & multarum cerimoniarum, quæ pertinẽt ad personam Romani Pontificis, non esset aliquomodo derogatum priuilegijs & honorificentijs Romanæ sedis, & suorum successorem. Et de hac protestatione & consensu Imperatoris exigerent quadruplices literas Regalibus & Imperialibus sigillis munitas, sicut & factum est.

DE CORONATIONE IMPERatricis sine Imperatore.

IMperatrix si venerit Romam, pro corona Imperiali suscipiẽda sine Imperatore, vel quòd non potuit venire cum Imperatore, vel post eius coronationem ei est cõiuncta, hoc ordine coronabitur. Die qua vrbem intrabit, procedẽt ei obuiam, nobiles, & officiales vrbis, & ordines curię, vt de Cęsare dictum est. Sacer Senatus ante portam vrbis eam expectabit, & media inter duos primos Cardinales Diaconos introducetur. In fine autẽ, & sub Baldachino clerus cum processione in porta illi occurret, ducetur ad Põtificem, qui eam in publico consistorio in prima aula, ad pedes & manus osculum recipiet, vt alij Reges recipi consueueunt: non tamen sedebit inter Cardinales sed post osculum

lum

lum pedis & manus diſcedet ad ſuum hoſpitium. Deinde parabitur in Eccleſia ſancti Petri ſuggeſtus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte ſub baldachino, & paramentis tempori congruis aſcendit ad altare, orat, ſedet. Pontifex autem ſtat, vbi ſolet capere paramenta: cui fit reuerentia à prælatis. Incipitur Tertia, & accipiet ſandalia & procedet vſque ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificalia induméta. Interim duo iuniores Diaconi Cardinales cum ſuis cappis laneis ducunt Auguſtam ad Eccleſiam, & prior Epiſcopus Cardinalis cum pluuiali, ſtola, & mitra accedens in tempore expectat eam in porta Eccleſiæ principali, & ibi ſuper eam genuflectentem depoſita mitra legit hanc orationem:

Omnipotens ſempiterne Deus. Fons, & origo totius bonitatis: qui fœminei ſexus fragilitatem nequaquam reprobando auertis: ſed dignanter comprobando potius eligis, & quod infirma mundi quæcunque, vt fortia confunderes, eligenda decreuiſti: qui que etiã glorię virtutisq; tuæ triũphũ in manu fœminiæ Iudaicæ olim plebis de hoſte ſęuiſsimo aſsignare voluiſti, Reſpice q̃ſumus ad preces humilitatis noſtræ, vt ſupra hanc famulã tuam .N. quam ſupplici deuotione

Imperatricem eligimus,benedictionum tuarum dona multiplices ,eamque dextera tuę potentiæ ſemper & vbique circunda: & vt dono tui numinis vndique firmiter adiuta, vt viſibilis, ſeu inuiſibilis hoſtis nequitias, triumphaliter expugnare valeat, & vnà cum ſacra Rebecca,Lia,atque Rachele beatis reuerendiſque fœminis, fructu vteri ſui fæcũdari, ſeu gratulari mereatur ad decorem totius Imperij, ſtatumque Sanctæ Eccleſiæ regendum,necnon protegendum,per Chriſtum Dominum noſtrum, qui ex intemeratę Beatæ Mariæ Virginis aluo naſci, viſitare, & renouare dignatus eſt mundum. Qui tecum viuit & gloriatur Deus in vnitate Spiritus Sancti per immortalia ſecula ſeculorũ, Amen. Ducitur deinde ad confeſsionem beati Petri,& procumbit ſupra faldiſtorium ſibi in eo loco paratum. Et à Subdiacono Apoſtolico fit litania: & ea finita prior presbyterorum cum ſuis paramentis ad confeſſionem deſcendens ſtans ſine mitra dicit ſuper eam,Pater noſter. Et deinde, Et ne nos inducas in tentationem. Reſpon. Sed libera nos à malo. Verſus.Saluam fac ancillam tuam Domine.Reſpon.Deus meus ſperantem in te. Verſus. Eſto ei quęſum⁹ Domine turris fortitudinis. Reſ. A facie inimici. Verſus. Nihil proficiat inimicus in ea.Reſ. Et Filius iniqui-

iniquitatis non apponat nocere ei. Verſus. Domine exaudi orationem meam. Reſpon. Et clamor meus ad te veniat. Dominus vobiſcum. Reſpon. & cũ ſpiritu tuo. Oremus: Prætende quæſumus Domine famulæ tuæ dextram cœleſtis auxilij, vt te toto corde ꝑquirat, & quæ dignè poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra operatio & oratio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur, per Chriſtum Dominũ noſtrum, Amen.

Finitis orationibus reuertitur presbyter ad locum ſuum, & prior Epiſcoporum Cardinalium procedet ad altare Sancti Mauritij, quem Auguſta media inter Diaconos ſequitur. Et ibi apud altare Epiſcopus ipſe inungit illam ſtantem de oleo exorcizato, brachium dextrum, & ſcapulas ſtans cum mitra, dicens:

Spiritus Sancti gratia noſtræ humilitatis officio copioſa in te deſcendat, vt ſicut manibus noſtris licet indignis, oleo materiali oblinita pigueſcis exterius: ita eius inuiſibili vnguine delibuta impinguari merearis interius, eiuſque ſpirituali vnctione perfectiſsimè ſemper imbuta, & illicita declinare tota mente, & ſpernere diſcas, & valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter optare atque o-

perari queas,& opereris auxiliante Domino nostro Iesu Christo. Qui tecum viuit & regnat in vnitate,&c.Reducitur deinde ad suggestum suum Imperatrix, & Cardinales reuertuntur ad Pontificem, & Diaconi quidē depositis cappis capiunt paramenta sibi cōuenientia, & faciunt reuerentiam Pontifici. Deinde Pontifex procedit ad altare per supplicationem: occurrunt tres presbyteri, cantatur Introitus à cantoribus: & proceditur in missa vsq; ad Graduale more solito. Imperatrix à Diaconis illis quanuis paratis ducitur ante Pontificem, qui surgens deposita mitra super eam ante se genuflexā dicit hāc orationem: Oremus,Deus qui solus habes immortalitatem,lucemque habitas inaccessibilem, cuius prudentia in sua dispositione non fallitur: qui fecisti ea quæ futura sunt, & vocas ea quæ non sunt:qui superbos æquo moderamine de principatu eijcis, atq; humiles dignanter in sublime prouehis: ineffabilem misericordiam tuam supplices exoramus, vt sicut Hester Reginam Israheliticę causa salutis de captiuitatis suæ cōpede solutam ad Regis Assueri thalamum, regniq; sui consortiū transire fecisti : ita hāc famulam tuam . N. humilitatis nostræ bendictione Christianæ plebis salutis gratia ad dignam sublimemque Imperatoris nostri copulam

pulam

pulam, & Imperij sui participatum transire concedas, & vt Imperialis fœdere coniugij semper permanens, pudicitiæ proximã virginitati palmam continere queat, tibiq́; Deo viuo ac verò in omnibus & super omnia iugiter placere desideret & te inspirante, quæ tibi placita sunt, toto corde perficiat, p Christum Dominum nostrum, Amẽ. Deinde sedens cum mitra imponit illi Tiaram cũ corona Imperiali allatam sibi ex altari, vt diximus de Imperatore, & dicit: Officio nostræ indignatis in Imperatricẽ solenniter benedictam, accipe coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Episcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur, vnde sicut auro & gemmis redimita enites, ita & interius auro sapientiæ, virtutumq; gemmis decorari concedat: quatenus post occasum huius seculi cũ prudentibus Virginibus spõso perenni Domino Iesu Christo dignè & laudabiliter occurrens, regni cœlestis aulæ ingredi merearis ianuam, eodẽ Domino nostro auxiliante, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit &c.

Coronata Imperatrix mox osculatur pedẽ Pontificis cum corona, & surgens reducitur à Diaconis ad suggestum, & cùm cantatur deinde offertoriũ, reuertatur ad Põtificẽ, & illi offerat aurũ quantũ placet: deinde,

ſi vult communicare de ſacramento altaris (vt congruum eſt) procumbat ſuper faldiſtorium ad partem conuenientem, ſitum, vt ſuperius diximus, & oret quouſque ſit tempus, ſine corona tamen, & cum Pontifex in ſede ſua eminēti communicauerit, ducatur Imperatrix ſine Corona ad eius pedes, & communicet, oſculeturque manum Pontificis: & deſcendens ad altare, purificet cum vino, communicabitur Imperatrix poſt Diaconum & ſubdiaconum, & à Diacono accipiet vinum purificationis. Deinde aſſumpta corona reducetur ad ſuum ſuggeſtum.

Et nota, quòd Imperatrix deducetur ſemper eundo & redeundo ab illis duobus Diaconis, ſiue paratis ſiue non paratis: & illam ſociabunt ſui prælati & proceres, atque matronæ & aliæ mulieres. Finita miſſa Imperatrix deducitur ad ſuum hoſpitium, Pontifex cum ſuis prælatis non paratis reuertitur ad cameram ſuam: nam Cardinales & prælati dimittant in Eccleſia paramenta, & capiant cappas laneas.

DE TRIPLICI IMPERATORum Corona.

ET quoniam vulgari opinione fertur, Romanorum Imperatorem tribus coronis ornari oportere variorum metallorum, argentea Aquiſgrani in Germania, ferrea Modætię

dætiæ in Lumbardia, & aurea Romæ. Super qua re clarissimus Iureconsultorum sui tem poris Baldus opusculũ edidit, mysticas metallorum significationes solertissimè interpretando: non videbitur fore absurdum, aliquid de ea re pro veritate ostendenda disserere. Et vt omittamus priscos illos Romanorum Imperatores, qui toti ferè orbi imperabant, ante Aurelianum, vt Eutropio placet, nulla corona nisi laurea, aut ex alia aliqua felici arbore vsos fuisse, nihilque grauius odisse populum Romanum, quàm Regium nomen. Hoc verò affirmamus, ante Carolũ Magnum, in cuius personam Imperiũ translatum est à Græcis in latinos, neminem Imperij Romani coronã ex manu Romani Põtificis Romæ suscepisse, Et vt sæpe à Pio secundo audiuimus rerum Germanicarum peritissimo, cui à manu seruiuim⁹: & in Australi eius historia legimus, Cæsar nullam omninò coronam accipit, nisi auream: & alias quidem coronas pro varijs regnis, Romæ verò, & à Romano Pontifice Romani imperij coronam suscipit. Otho Frisnigensis Episcopus, & Federici primi patruus, vir doctus & eloquens, historiam scripsit suorum tẽporum: in ea tradit Federicum ipsum coronis quinque aureis decoratũ fuisse: prima de regno Francorum apud Aquisgranum: secunda

Ratiſponæ de regno Germaniæ: tertia Papiæ de regno Longobardico: quartam Romæ ſuſcepit pro Romano imperio ab Hadriano quarto, ſummo Pontifice: quintam verò Modętiæ pro regno Italico illum ſuſcepiſſe teſtatur. Quæ quidem corona ideò appellatur ferrea, quòd laminam quandā habeat ferream in ſummitate, alioquin aurea & precioſiſsima. Sed differt forma coronæ Imperialis ab alijs: nam ea ſub ſe Tiarā quādam habet in modum ferè Epiſcopalis mitræ, humiliorem tamen, magis apertam & minus acutam: eſtq́; eius apertura à fronte, non ab aure: & ſemicirculum habet per ipſam aperturam aureum, in cuius ſummitate crux paruula eminet, eam Tiaram aliæ coronæ non habeant. Et quoniam hanc Imperialem coronam bis aut ter in Germania vidimus, dum Cæſar regalia quibuſdam principibus concederet, ideò illam exprimere conati ſumus. Legimus & in alijs hiſtorijs, quoſdam Imperatores Arelate etiam coronam ſuſcepiſſe de regno Arelatenſi, & alibi alias pro alijs regnis. Nam & Carolus quartus Auinionem venit ad Vrbanum quintū, Anno ſalutis milleſimo tricenteſimo ſexageſimo primo iam pridem iuſſu Innocentij ſexti, Romæ Imperator coronatus. Qui rebus, quarum gratia ad Pontificem venerat abſolutis,

lutis, Arelate profectus est vbi per Episcopũ eius vrbis regni Arelatensis corona decoratus est. Sciant ergò qui de tribus coronis fabulantur, & Romanorum Imperatorem vnam tantùm pro Romano Imperio coronã suscipere, & eam quidem Romę, & à Romano Pontifice, alias autem alibi pro alijs & diuersis regnis.

DE CANONIZATIONE *vnius Sancti.*

Sectio VI.

ET PRIMO DE INQVISITIONE & *commissione causæ.*

POstquam increbrescẽte fama de excellentia vitæ, opinione sanctitatis, & miraculorũ coruscatione summus Pontifex sæpè fuerit per reges, principes seu populos certior factus, rogatusque vt aliquem vita iam functum asscribendum in Sanctorum catalogo, & venerandum, vt Sanctum decernat. Re cum fratribus maturè tractata, si procedendum ad inquisitionem censuerit, committat aliquibus prælatis in illis partibus vbi vitam duxit & mortuus iacet ille, de quo agitur vt si diligenter informent & solerter

inquirant

inquirant de fama, opinione, & deuotione populorũ circa illum talem: quam inquisitionem in genere, & sine testium iuridica examinatione facere debent: & quæ inuenerunt, suis literis ad summum Pontificem fideliter referre. Põtifex intellecta commissariorum relatione proponit omnia sacro collegio, & cum eis deliberat, an satis digna videantur quæ relata sunt ad vlterius inquirendum: quod si placuerit, committatur iisdem vel alijs prælatis, vt diligentissimè inquirant de veritate rei, testes examinent, & omnia perscrutentur, quæ ad veritatẽ eliciendam sunt opportuna. Et debent his Commissarijs articuli & interrogatoria mitti sub Bulla Apostolica: cum quibus examinare debent testes de excellentia & sanctimonia vitę, de puritate fidei, de patratione miraculorum: & illis mandare, vt depositiones testium, & omnia fideliter per literas suis sigillis signatas ad Curiam transmittant. Quibus receptis Pontifex committat illa examinanda aliquibus Autoribus sacri palatij, qui videant & ordinent processum: & videant, an inquisitio & probatio est legitima, & sufficienter facta.

Deinde si retulerunt rem bene esse paratã, iterum de cõsilio fratrũ cõmittat tribus Cardinalibus Episcopo presbytero, et Diacono, qui

qui diligenter examinēt inquisitionem,probationes,& depositiones testium:& considerent solertissime omnia consideranda.Et cum placuerit sanctissimo Domino nostro, referant in secreto consistorio. Et primo de excellentia vitæ & fidei puritate: quæ si iudicabuntur collegio benè probata,& digna sanctificatione, tunc procedent ad narrationem,& probationem miraculorum, & de consensu Cardinalium finiet summus Pontifex vitam, & miracula: quæ ita erunt sufficienter esse probata. Deinde deliberabunt, an quæ probata sunt, videantur talia propter quæ merito sit decernēda canonizatio. Tunc ex consilio fratrum definit Pontifex canonizationem esse faciēdam. Fit post hęc publicum consistorium, in quo Pontifex cū pluuiali rubeo,& mitra preciosis residet, & aduocatus causæ longa oratione proponit vitam,gesta,& miracula canonizandi,& demum supplicat nomine Principum, & populorum, qui de ea re scripserunt, bonæ memoriæ talem asscribendum esse à sua sanctitate in catalogum Sanctorum Christi: vtq; à cunctis fidelibus pro Sancto veneretur decernendum.Pontifex audito aduocato, laudat eius facundiam: dicit libenter se audiuisse tam miranda illius viri præconia:velle tamen super hac re maturius cū fratribus suis delibe-

deliberare, hortari, atque monere omnes, vt diuinam clementiam implorent, quatenus dignetur inſpirare in mente ſua & fratrum ſuorum, Sanctæ Romanę Eccleſię Cardinalium, atq; omnium prælatorum, quorũ conſilio in tanto negotio ſit vſurus, ea quæ ſuæ placitura ſunt diuinitati: neque permittat errare Eccleſiam ſuam Sanctam. Prælatos verò monet, vt ſuper his cogitare debeant, vt cùm requiſiti fuerint, mature poſsint reſpondere. his dictis finitur conſiſtorium. In huiuſmodi conſiſtorio, vt apud antiquos codices legimus, ſolebant ſex aut octo prælati ſucceſsiuè orare, narrantes merita canonizandi, & ſupplicantes pro canonizatione: aduocatus autem in principio tantummodo petebat à Pontifice, vt prælati audirentur, & ſupplicabat vt canonizatio decerneretur. Poſt hæc, cùm placuerit ſanctiſsimo Domino noſtro, vocentur omnes prȩlati curiȩ in ſecreto cõſiſtorio cum Pontifice, & ſacro collegio, & ibi proponat breuiter Sanctitas ſua, ad quid vocati ſint: deinde, ſi placet, ꝑ aduocatum faciat ſummatim repeti vitam & miracula canonizandi, & q̃ ſunt probationes in genere tantum. Poſt hȩc narret, quanta cũ diligẽtia & fide inquiſitio & ꝓceſſus ſuper hac re factus ſit, de multiplici & canonica atteſtatione, de inſtanti principũ & populorum poſtulatione.

latione.Et demum conſcientiã illorum onerando,exquirat ſigillatim à quolibet ſuam in ea re ſentẽtiam,& cum omnes finierint,agit gratias de bono conſilio, & hortatur eos vt orent Deum,ne ſinat ſe errare in tãto negotio:& ſic omnes recedunt.In hoc cõſiſtorio debent eſſe Patriarchæ,Archiepiſcopi,Epiſcopi,Abbates,ad quos tantum pertinet dicere ſententiam ſuam.Poterunt intereſſe aliqui protonotarij ordinarij,vt ſint rogati de his,quæ gerantur.Aderunt etiam auditores rotæ,& maximè cõmiſſarij cauſæ,vt ſi quid eſſet declarandum,poſsint,vt benè informati gentes aliorum declarare. Summus Pontifex erit cum mitra & pluuiali:procurator fiſcalis aderit,& faciet rogatos protonotarios de conſilio & conſenſu p̄latorum.Deliberatur deinde dies canonizationis,& interim in Eccleſia conſtruitur ſuggeſtus ligneus tãtæ amplitudinis, vt ſuper illum inſtituatur, apteturq; capella cum altari,credẽtijs,throno Pontificali,ſedibus Cardinalium aſsiſtentium Papæ, oratorum, prælatorum, choro pro cantoribus & locis omnium ordinum Romanæ curiæ ad inſtar capellæ palatij Apoſtolici à cancellis, & ſupra quoad formam ſedilium, & capacitatem. In eo ſuggeſtu erunt duæ ſedes Papales,vna eminens ad ſiniſtram partem,& alia erit amouibilis,
aſcende-

aſcendetur ad ſuggeſtum per pontem cum duplici oſtiolo à capite, & in imo, ornabitur ſuggeſtus in extremitatibus circum circa cũ herbis & floribus, & intus cum pannis & tapetis opportunis ornabit̃ Eccleſia, & ſuſpendentur per totum inſignia Pontificis, Eccleſiæ, & imago canonizandi, atque etiam inſignia procurantiũ canonizantium: fiet baldachinum nouum cũ inſignibus Pontificis, procuratorum canonizationẽ, & imagine Sancti: quod debet ſuſpendi ſupra altare, vbi Pontifex celebrat. Fiet etiam vexillũ magnum cum imagine Sãcti, quod portabitur ante religioſos, ſiue illos qui procurant canonizationem, & ponitur ſupra oſtium ſupra ſuggeſtum. Cũ Pontifex venit ad Eccleſiam, ponuntur circum circa ſuper deambulatorium intorticia numero octuaginta, vel circa ſex librarum pro qualibet: quæ ardeant dum fit officium. Paretur cera diſtribuenda, in primis pro Pontifice duæ ceræ albæ duodecim librarum pro qualibet, pro Cardinalibus quatuor libræ. Item pro eleuatione Sacramenti duodecim intorticia librarũ ſex pro quolibet: pro altari ſeptem cerei, & duo pro credentia duarum librarum. Item pro offertorio duo magni cerei duodecim librarum, quos offert primus Cardilis. Item tres cerei ſex librarum, quos offerẽt

tres

tres Oratores,ſeu deputati cum tribus Cardinalibus.Et omnes cerei ſupradicti erunt albi,præter octuaginta intorticia Eccleſiæ.Itē ordinentur cerei de cera communi pro prælatis, oratoribus,& magnis nobilibus duarum librarum:pro officialibus & cantoribus vnius libræ:pro clero & alijs vt placuerit.Intimetur etiam clero vrbis, vt ſummo mane conueniant ſupplicantes in porticu Eccleſię Sancti Petri.

DE HIS QVÆ FIVNT IN DIE canonizationis.

STatuta igitur die canonizationis,Pontifex paratus pluuiali rubeo & mitra precioſis,cum Cardinalibus,prælatis & officialibus paratis proceſsionaliter deſcendit ad Eccleſiam ſub baldachino.In camera paramenti diſtribuuntur cerei, & ab omnibus portantur accenſi.Cum verò Pontifex peruenerit ad porticum Sancti Petri, excipitur ibi à clero vrbis in modum ſupplicantium parato:intrat Eccleſiam Pontifex,& aſcendit ſuggeſtum cum prælatis & alijs officialibus:clerus vero ſuggeſtum circunſtat.Pontifex oratione facta ante altare,aſcendit eminentem ſedem,& accipit Cardinales & prælatos paratos ad reuerentiam. Qua facta deſcendit,& ſuper aliam ſedem ſibi ante altare para

tam ſedet verſus renes ad altare, vbi facit ſermonem, referens quæ geſta ſunt, & vitam ac miracula ſancti ſummariè & in genere. Demum hortatur omnes, vt ſecum pariter Domino pias preces fundant, orantes ne permittat errare Eccleſiam ſuam in hoc negotio. Surgit deinde Pontifex, remouetur ſedes, & procumbit ſuper faldiſtorium cum mitra. Cantatur litania à cantoribus, & nulla fit mentio de canonizando, omnibus in terram genuflexis orãtibus. Finita litania Diacon⁹ à dextris ſurgit, & verſus ad populum alta voce dicit, Orate. iterum genuflectit, & omnes prolixius orant: tum Diaconus à ſiniſtris ſurgens eodem modo dicit, Leuate, & omnes ſurgunt. Tũc Pontifex ſtans ſine mitra incipit in voce, Veni creator Spiritus, & tam ipſe quàm alij omnes genuflectunt ad primum verſum. Cantores proſequũtur hymnum, & Pontifex cũ mitra aſcẽdit ad ſedem eminentem, & mitra depoſita expectat finem hymni, quo completo, duo cantores dicunt verſum: Emitte Spiritum tuum et creabuntur: et alij reſpondent, Et renouabis faciem terræ. Et Pontifex, Oremus: Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtratione docuiſti, da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere, & de eius ſemper conſolatione gaudere, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ Filium tuũ:
qui

qui tecum,&c. Tunc procurator causæ instanter petit à Pontifice nomine procuratorio,& nomine principum, & c.pronunciari & declarari beatum.N. in Sanctorum catalogum ascribendum,& vt sanctum venerandum à Christi fidelibus. Pontifex antequam pronunciet,consueuit protestari in hanc formam,quod inuenimus seruatũ à multis Pontificibus. Sũt tamen aliqui clarissimi viri,qui dicunt hoc introductum ex quadam causa, quæ nunc cessat,quia Papa tunc quodammodo cogebatur ad canonizandum quendam contra suam opinionem,& propterea protestabatur,nunc autem non videri congruam illam protestationem. Sed de hoc statuat summus Pontifex,& sacer senatus.

FORMA PROTESTATIONIS.

ANtequam ad pronunciationem veniamus, protestamur publicè apud vos præsentes, quòd per hunc actum canonizationis, non intendimus aliquid facere quod sit contra fidem aut Ecclesiam catholicam, siue honorem Dei. Deinde alta voce sedens tamen cum mitra, pronunciat in hunc modum: Ad honorem Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, & exultationem fidei catholicæ, ac Christianæ religionis augmentum, auctoritate eiusdem Dei omnipotentis, Patris & Filij &

Spiritus Sancti, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & nostra, de fratrum nostrorum consilio decernimus & definimus, bonæ memoriæ. N. sanctum esse, & Sanctorum catalogo adscribẽdũ, ipsumq; catalogo huiusmodi adscribimus: statuentes, vt ab vniuersali Ecclesia anno quolibet in die tali festum ipsius, & officium sicut pro vno Confessore (si sit Confessor) vel Martyre (si sit Martyr) deuotè & solenniter celebretur. Et si Domino Papæ placuerit, poterit addere ista verba, insuper eadem auctoritate omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui annis singulis ad sepulturam eiusdem in die tali deuoti accesserint, vnum annum & 40. dies: accedentibus verò annis singulis in octauas dicti festi ad sepulturam quadraginta de iniunctis sibi pœnitentijs misericorditer relaxamus.

Quibus finitis procurator fiscalis rogat protonotarios & c. de protestatione facta per Papam, & procurator causæ simpliciter rogat de solenni pronunciatione canonizationis, & petit instrumentum, & à Papa decerni bullas super his opportunas: & mox surget Pontifex sine mitra, & incipit Te Deũ laudamus: & chorus prosequitur. Diaconus à dextris in fine dicit Ora pro nobis beate. N. Et Pontifex deinde dicit orationem de com-

de communi, ſancto canonizato conuenientem (ſi non habetur propria) & concludit, per Chriſtum Dominum noſtrum. Finita oratione Diaconus à dextris ſtans ante Pontificem dicit altè, Confiteor Deo omnipotēti &c. & poſt Apoſtolos, nominat Sanctum. N. & Papa ſine mitra cruce ſua præſente dicit, Precibus & meritis, &c. & in fine dat indulgentias, vt ſibi placet. Legimus Bonifacium nouum Pontificem, cum canonizauit beatam Brigidam, dediſſe plenariam indulgentiam viſitantibus Eccleſias beati Petri & Sancti Laurentij in Paniſperna, vbi iacebat corpus illius ſanctæ.

His finitis, Pontifex incipit Tertiam, & accipit ſandalia, vel ſi magis placet, dimiſſa Tertia accipit paramenta omnia Pōtificalia, & canit Miſſam ſolitis cerimonijs, vel de ſancto; vel ſi aliqua ſolennitas eſſet, cantat de die cum commemoratione de ſancto: & ſi non poſſet, aliquis Cardinalis celebret pro eo. Dum cantatur Credo, tres Cardinales commiſſarij deſcendunt ad portam inferiorem ſuggeſtus, & ordinant offertorium: & debito tēpore antequam Papa lauat manus in ſede eminenti, veniunt ordinatè. Et primus, id eſt, Ediſcopus Cardinalis offert duos magnos cereos, & cum eo primus orator offert cereum ſuum, & caniſtellum de-

auratum cũ duabus turturibus. Tum presbyter Cardinalis offert duos magnos panes cum mappulis, & secundus orator cereum suum & canistellũ argentatum cum duabus columbis albis: vltimò Diaconus Cardinalis offert duo vasa vini: & tertius orator suũ cereum & canistellum diuersorum colorũ cum varijs auiculis, Cardinales osculantur genu, alij pedem summi Pontificis: proceditur deinde in Missa, vt aliàs.

DE PLVRIBVS BENEDIctionibus. Sectio VII.

ORDO SERVANDVS IN CREAtione noui Ducis à Paulo II. institutus.

Creandus in ducem per summum Pontificem, veniet ad cameram Pontificis indutus manto aureo, panno contexto, aperto à dextro humero ad terram vsque, & sequitur Pontificem ad Ecclesiam descendentem, portabitque caudam pluuialis, Facta oratione ante altare Pontifex statim faciet confessionem cum celebrante: deinde ascendet ad sedem eminentem, & recipit Cardinales ad reuerentiam: non tamen imponit incensum,

nec cantores incipient Introitum, & interim creandus Dux ſedet ad pedes Pontificis ſuper primum gradum, & celebrans oſculato altari accedet ad ſuum faldiſtorium & ibi expectabit. Finita reuerentia, creandus Dux accedit ad pedes genuflexus ſanctiſsimi Domini noſtri, & fit miles Sancti Petri, etiam ſi prius erat miles.

ORDO BENEDICENDI NOuum militem.

POntifex primò ſtans ſine mitra benedicit enſem, quem vnus ex acoluthis nudum tenet in manu, dicens: Verſus. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. Reſp. Qui fecit cœlum & terram. Verſ. Domine exaudi orationẽ meam. Reſp. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus: Exaudi quæſumus Domine, preces noſtras, & hunc enſem, quo hic famulus tuus circumcingi deſiderat, maieſtatis tuæ dextra dignare bene ✠ dicere, quaten' eſſe poſsit defenſor Eccleſiarum, Viduarum, Orphanorum, omniumque Deo ſeruientium, contra ſæuitiam paganorum, alijsq; ſibi inſidiantibus ſit terror, & formido: præſtans ei, quæ perſecutionis & in defenſionis ſint effectũ: Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Benedic Domine sancte, pater omnipotēs, æterne Deus, per inuocationem sancti tui nominis,&per aduentum Christi filij tui, Domini nostri, & per donum spiritus sancti paracleti, hūc ensem, vt hic famulus tuus, qui hodierna die eo tua concedente pietate præcingitur, inuisibiles inimicos sub pedib⁹ cōculcet, victoriaq; per omnia potitus, maneat semper illæsus, Per Christum Dominum nostrum, Amen. Deinde aspergit aquam benedictam. Tum stans sine mitra dicit, Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad præliū, & digitos meos ad bellum: misericordia mea, & refugium meum, susceptor meus & liberator meus, protector meus, & in ipso speraui, qui subdit populum sub me. Gloria patri & filio &c. Sicut erat in principio &c. Vers. Saluum fac seruum tuum Domine. R. Deus meus sperantem in te. Vers. Esto ei Domine turris fortitudinis. R. à facie inimici. Vers. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo. Oremus:

Domine Sancte Pater omnipotens, æterne Deus, q cuncta sol⁹ ordinas, et recte disponis: qui ad coercendam malitiam reproborum, & tuendam iustitiam, vsum gladij in terris hominibus tua salubri dispositione permi-

permisisti, & militarem ordinem ad populi protectionem institui voluisti: quiq; per beatum Ioannem Baptistam militibus ad se in deserto venientibus vt neminem concuterent, sed proprijs stipendijs contenti essét, dici fecisti, clementiam tuam Domine suppliciter exoramus, vt sicut Dauid puero tuo Goliam superandi largitus es facultatem, & Iudam Machabęum de feritate gentiũ nomen tuum non inuocantium, triumphare fecisti: ita & huic famulo tuo, qui nouiter iugo militiæ colla supponit, pietate cœlesti vires & audatiã, ac fidei & iustitiæ defensionem tribuas: & præstes ei fidei, spei & charitatis augmentum, & tui timorem pariter & amorem, humilitatem, perseuerantiam, obedientiam, & patientiam bonam, & cuncta in eo rectè dispónas, vt neminem cum gladio isto vel alio iniustè lædat, & omnia cũ eo iusta & recta defendat: & sicut ipse de minori statu ad nouũ militiæ promouetur honorem: ita veterem hominem deponens cũ actibus suis, nouum induat hominem, vt rectè retineat, & rectè colat: perfidorum consortia vitet, & suam in proximum charitatẽ extendat: præposito suo in omnibus obediat, & suum in ciuitate iustum officium exequatur: Per Christum Dominum nostrum Amen.

Deinde ſedens cum mitra Pōtifex imponit nudum gladium in eius manu, dicens: Accipe gladium iſtum in nomine patris, ✠ & filij ✠, & ſpiritus ſancti ✠, & vtaris eo ad defenſionem tuam, & Sanctæ Eccleſiæ Dei & ad confuſionem inimicorum crucis Chriſti, & fidei Chriſtianæ, & quantum humana fragilitas tibi permiſerit, cum eo neminem iniuſtè lædas. Quod ipſe præſtare dignetur, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen. Et repoſito gladio in vagina per eundem militem, accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites præſentes, Pontifice dicente: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſsime, in nomine patris Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et attende, quòd Sancti non in gladio, ſed per fidem vicerunt regna. Nou⁹ igitur miles enſe accinctus, illum de vagina ter vibrat nudum viriliter, & eo ſuper ſiniſtrum brachium, terſo, mox in vaginam recondit. Deinde Pontifex inſigniens illũ charactere militari, dat ei oſculum pacis, dicens: Pax tibi. Tum accipiens illius enſem nudum ter militem percutit planè ſuper ſpatulas, dicens: Eſto miles pacificus, ſtrenuus, fidelis, & Deo deuotus, & mox dat ei leniter alapam, dicens: Exciteris à ſomno malitiæ, & vigila in fide Chriſti, & fama laudabili. Tunc nobiles

biles aſsiſtẽtes imponunt ſibi calcaria & cã-
tores ſiue Pontifex(ſi magis placet) dicit An
tiphonam: Specioſus forma præ filijs homi-
num, accingere gladio tuo ſuper femur tu-
um potentiſsime. Deinde dicit Põtifex: Ver.
Dominus vobiſcũ. Reſp. & cum ſpiritu tuo.
Oremus: Omnipotẽs ſempiterne Deus, ſu-
per hunc famulum tuum N. qui hoc eminẽ-
ti mucrone circumcingi deſiderat, gratiam
tuæ bene✠dictionis infunde, & eum dextræ
tuæ virtute fretum, fac contra cuncta aduer
ſantia cœleſtibus armari præſidijs, quo nul-
lus in in hoc ſeculo tempeſtatibus bellorum
turbetur, Per Chriſtum Dominum noſtrũ,
Amen.

Finita oratione, nouus miles oſculatur pe
dem Papę: tũ ſurgit & deponit enſem & cal-
caria, & redit ad ſedendu, vbi prius. Canto-
res incipiunt Introitum, incenſatur altare, &
procedit in Miſſa vſque ad cantatum Gra-
duale: quod dum cantatur, futurus dux du-
citur ante Pontificem, vbi genuflexus præ-
ſtabit iuramentum. Ego N. annuente Do-
mino, futurus Dux promitto, ſpondeo, pol
liceor, atque iuro coram Deo, & beato
Petro Apoſtolorum principe, me de cæte-
ro reuerentiam & obedientiam ſeruaturum
(etiam ſi aliàs obligatus ſum) ſacroſanctæ
& Apoſtolicæ Eccleſiæ & vobis Domino
Domi-

Domino N. diuina prouidentia summo Pontifici, & successoribus vestris canonicè intrantibus: nec deficiam in omnibus necessitatibus vestris & vtilitatibus, iuxta vires meas, & quantum potero diuino auxilio fultus, pura & bona fide, custodiendo etiam & conseruando omnes possessiones, terras, loca, honores, iurisdictiones, & iura vestra, & Sanctæ Romanæ Ecclesię, in omnibus & per omnia: & propter honorem & præeminentiam ducalem, quam hodie à vobis recepturus sunt: etiam promitto in recognitione tantæ susceptæ gratiæ, pro me & successoribus meis, perpetuo dare vobis & successoribus vestris singulis annis in die festiuitatis beatorum Apostolorum Petri & Pauli vnum parafrenũ album benè & decenter ornatum. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia. Præstituto iuramento, Pontifex descendit ad faldistorium, & procumbit super illud ante altare cum mitra. Dux fututus prosternit se ad sinistram Papæ, aliquantulum retro supra scabellum viride. Subdiaconus verò Apostolicus facit Litaniam cæteris cum choro respondentibus Kyrieeleison, &c. vbi autem dixerit, Vt obsequium seruitutis, & replicatum fuerit, surgit Pontifex, & signans super ducem altè dicit: Vt hunc famulum tuum in ducem eligere digneris, te rogamus audi nos.

nos.Et iterum,vt hunc famulum tuum bene dicere digneris,te rogamus audi nos.Et tertiò, Vt hunc famulum tuum ad Ducale fastigium perducere digneris,te rogamus audi nos:& semper chorus respondent replicando.Recumbit deinde iterũ Põtifex, & Subdiacon⁹ atque alij faciunt Litaniã. Quã finita,Papa reuertitur ad sedẽ eminentẽ, & futuro duce permanẽte prostrato, Papa deposita mitra stans dicit sup eũ Pater noster. Deinde,Et ne nos inducas &c. Vers.Saluum fac seruum tuum.Resp. Deus meus sperantem in te.Ver.Esto ei domine turris fortitudinis. R.A facie inimici. Ver.Nihil proficiat inimicus in eo.R.Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.Ver. Domine exaudi orationem meam Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Resp. & cũ spiritu tuo. Oremus:Prætende, quæsumus, famulo tuo N.Duci dextram cœlestis auxilij, vt te toto corde perquirat,& quæ dignè postulat,cõsequi mereatur.Actiones nostras,quæsumus Domine,asperando præueni, & adiuuando prosequere,vt cuncta nostra oratio & operatio à te semper incipiat,& per te cœpta finiatur:Per Christum Dominum nostrum Amẽ. Sedebit deinde Pontifex cum mitra,& Dux futurus ducetur ad eius pedes:& tunc Pontifex accipiens ducale Biretum imponit eius

capiti

capiti ante ſe genuflexi, dicens: Accipe inſigne Ducalis præeminentiæ quod per nos capiti tuo imponitur, in nomine Patris ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠, Amen. Et intelligas te amodo ad defenſionem fidei, Sacroſanctæ Eccleſiæ, viduarum, pupillorum, & quarumcunque aliarum miſerabilium perſonarum fore debitorem: veliſque deinceps vtilis eſſe executor, perſpicuusque dominator coram Domino, & inter glorioſos athletas virtutum merito ornatus appareas, quam gratiam tibi concedere dignetur Dominus noſter Ieſus Chriſtus: Qui cum patre & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen. Poſt hæc immediate dat ei ſceptrum in manu dextra, dicẽs: Accipe virgam directionis & iuſtitiæ, in nomine patris ✠ & filij ✠ & ſpiritus ſancti ✠ Amen. Per quam valeas vnicuique ſecundum merita ſua tribuere ſiue boni, ſiue mali, ſemper Deum ante oculos habens, non declinans à dextris, vel à ſiniſtris, ſed cum omni bonitate, & charitate bonos foueas, malos coerceas, vt omnes intelligant, & ſciant te iuſtitiam dilexiſſe, & iniquitatem odio habuiſſe. Quam gratiam tibi concedere dignetur, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Et mox

Et mox cum bireto, & ſceptro oſculatur pedem Pontificis, qui deinde ſurgens ſine mitra dicet ſuper nouũm Ducem adhuc genuflectentem cum ſuo habitu, hanc orationem: Deus Pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus, & protector tuus,& omnipotens benedicat tibi,preces tuas in cunctis exaudiat & vitam tuam longitudine dierum adimpleat, ſtatum dominij tui iugiter firmet, & gentem populumq́ue tuum in æternum cõſeruet,& inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat,vt qui tibi tribuit in terris dominium, ipſe in cœlis cõferat præmiũ.Qui viuit & regnat per omnia ſecula ſeculorũ,Amẽ. Surgit deinde nouus Dux,& ſociatus per duos iuniores Diaconos Cardinales ducitur in locum ſuum ad ſedendum,id eſt inter duos vltimos Diaconos Cardinales. Quod recipiatur ad oſculum à Cardinalibus,non videtur conuenire,cùm non ſit ex ordine illorum, neque par. His finitis proceditur in miſſa vſque ad offertorium. Et tunc nouus Dux depoſito bireto accedet ad pedes Pontificis, & offeret aurum, quantum voluerit:& recipietur ad oſculum pedis, manus,& oris,& mox reuertetur ad locũ ſuum: & finita Miſſa procedet inter ipſos iuniores Diaconos Cardinales.

QVAE SERVANTVR IN DVce *minoris potentiæ.*

ET hæc quidem ſeruantur, vt ſupra dictum eſt, ſi Dux eſt magnæ nobilitatis & potentiæ vt fuit tempore Domini Pauli Papæ ſecũdi Borſus Ferrariæ. Si verò eſſet mediocris potentiæ vt fuit tempore Domini Sixti Papæ quarti Federicus Dux Vrbini, omnia ſeruarentur, niſi quòd non duceretur à Cardinalibus, ſed à duobus aſsiſtentibus Papæ principalibus: & ſederet vltimus poſt omnes Cardinales, in banco Diaconorum & eundo incederet ſolus poſt crucem ante omnes Cardinales. Quod ſi adhuc eſſet inferior, tũc omnia alia ſeruarentur, niſi quod non daretur ei ſceptrum, neque ſederet in banco Cardinalium, ſed ad pedes Papæ in ſupremo gradu, & eũdo incederet ante cru cem poſt oratores, & alios principes.

ORDO SERVANDVS IN BE- *nedictione, & inueſtura noui almæ vrbis præfecti, à Sixto quarto inſtitutus.*

IN primis præparentur hora competenti veſtes præfecturæ, videlicet tunicella ſerica ornata fimbrijs auratis, & mantum etiã aureo limbo circuntextum, apertum à parte dextra & infula ad ſimilitudinem bireti ducalis, & omnia portentur ad Eccleſiam, vbi eſt

vbi eſt celebrandum. Pontifex autem procedit ad Eccleſiam, vt conſueuit, cum pluuiali & mitra precioſis, orat ante altare, facit confeſsionem cum celebrante: aſcendit ſedem eminentem, & Cardinales exhibent conſuetã reuerentiam: deinde duo ex proceribus Romanis præſentant nouum præfectum in ſuis veſtibus ſummo Pontifici, qui genuflectit ſuper infimum gradum ſolij Põtificalis: & Pontifex ſurgens ſine mitra dicit ſuper eum orationes, quæ in nouo milite creando dicuntur: & alia omnia facit, quæ ad creationem noui militis pertinent. Si autem antea eſſet miles, illis dimiſsis procedit ad benedictionem, in hunc modum. Surgit ſine mitra, & dicit. Verſ. Adiutorium noſtrũ in nomine Domini. Reſp. Qui fecit cœlum & terram. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus:

Deus in nomine tuo congregatis famulis tuis te medium eſſe Chriſti corona valente da gratiam huic famulo tuo præfecto noſtro, quam Abraham in holocauſto, Moyſes in exercitu, Helias in eremo, Samuel meruit crinitus in templo: concede Domine concordiam, quam inſpiraſti Patriarchis, prædicaſti populis, tradidiſti Apoſtolis, mãdaſti victoribus: bene ✠ dic quæſumus Domine hũc præfectum noſtrum, quem ad ſa-

lutem populi nobis à te credimus esse concessum, fac eum esse annis multiplicem, ingenti atque salubri corporis robore vigentem, & ad senectutem optatam, atque demũ ad finem peruenire fœlicem. Sit nobis fiducia eum obtinere gratiam pro populo, quã Aaron in tabernaculo, Eliseus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulis impetrauit in templo: sit illi regendi virtus atque auctoritas, qualem Iosue suscepit in castris, Gedeon sumpsit in prælijs, Petrus accepit in claue, Paulus est vsus in dogmate: & ita pastoris cura proficiat in ouile, sicut Isaac profecit in fruge, & Iacob est dilatatus in grege. Quod ipse præstare dignetur, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Benedicat deinde vestes, quæ per aliquem Acoluthum ad dextram Pontificis tenentur. Pontifex verò stans sine mitra dicat. Vers. Adiutorium nostrũ in nomine Domini. Resp.. Qui fecit cœlum & terram. Ver. Dominus vobiscum. Resp. Et cũ spiritu tuo. Oremus: Deus omnium bonorum virtutumque dator, omnium bonorum largus infusor: supplices te rogamus, vt manibus nostris opem tuæ benedictionis infundas, tunicellam, mantum, & regnum præparatum virtute sancti spiritus benedicere ✠ & sanctifi-

ſanctificare ✠ digneris ✠ & omnibus eis vtentibus gratiam. His dictis ſedet Pontifex cum mitra,& ſine alia veſtium benedictione, quoniam ſecularium principum veſtes non benedicuntur: exuitur præfectus veſte cõmuni ab illis procerib⁹,& adducitur ad pedes Pontificis cũ ſtricta veſte. Qui illi primò imponit tunicellã:& deinde mantũ cũ apertura ſuper humerũ dextrum, dicẽs: Induat te Domin⁹ veſtimẽto ſalutis, & indumento lætitiæ circũdet te, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Amen. Imponit deinde ei genuflexo inſulam ſiue biretum præfecturę, dicens: Accipe inſigne præfecturę præemẽtiæ, quod per nos capiti tuo imponitur, in nomine patris,& filij,& ſpiritus ſancti. Et intelligas te amodo ad defenſionem fidei,& ſacroſanctæ Eccleſiæ fore debitorẽ: quod vt opere perficere valeas,ille tibi concedere dignetur, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum,Amen.

Surgit demum Pontifex, & ſine mitra dicit ſuper præfectum genuflexũ, hanc orationem: Oremus: Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus & protector, & omnipotens benedicat tibi,preces tuas in cũctis exaudiat, & vitam tuam longitudine dierum adimpleat : inimicos tuos confuſionem induat, & ſuper te ſanctificatio

Christi floreat, & qui tibi in terris contulit præfecturam, ipse tibi in cœlis conferat æternam gloriam. Qui viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

His finitis cantores incipiunt Introitum, imponitur incensum à Pontifice, & incensatur altare, & reliqua, vt aliàs. Nouus præfectus cum suo habitu sedet ad pedes Pontificis in supremo gradu.

DE BENEDICTIONE ROSAE, *quæ fit Dominica Lætare Hierusalem, & eius traditione.*

COnsueuerũt Romani Pontifices in Dominica quarta quadragesiimæ, in qua cantatur in Ecclesia Lætare Hierusalem, rosam auream benedicere, & illam post Missarum solennia alicui magno principi, si præsens est in curia, dono dare. Si minus esset in curia princeps tanto munere dignus, mittitur extra ad aliquem regem vel principem, vt placuerit sanctisimo Domino nostro cũ consilio sacri collegij, nam consueuit summus Pontifex ante vel post Missam conuocare Cardinales ad circulum in camera sua, vel vbi sibi placet, & cum eis deliberare, cui danda vel mittenda sit rosa. Pro eius igitur benedi-

bendictione iuxta lectum paramenti, vbi san ctissimus Domin⁹ noster accipit sua paramẽta, paratur paruum altare, & super illud duo candelabra, & Põtifex indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali & mitra, accedit ad ipsum altare, & deposita mitra dicit: Adiutorium nostrum in nomine Domini. Res. Qui fecit cœlum & terram. Vers. Dominus vobiscum. Res. Et cum spiritu tuo.

Oremus. Deus cuius verbo & potentia facta sunt omnia, & cuius nutu vniuersa diriguntur: qui est lætitia & gaudium omniũ fidelium: maiestatem tuam suppliciter exoramus, vt hanc rosam odore visuq; gratissimam, quam hodierna die in signum spiritualis læticiæ in manibus gestamus, bene ✠ dicere & sancti ✠ ficare tua pietate digneris, vt plebs tibi dicata ex iugo Babilonicæ captiuitatis educta, per vnigeniti filij tui gratiã: qui est gloria & exultatio plebis Israel illi⁹ Hierusalem, quæ sursum est mater nostra, sinceris cordibus gaudiũ repræsentet, & quia ad honorẽ nominis tui Ecclesia tua hoc signo hodiè exultat & gaudet: tu ei Domine verum & perfectum gaudium largiaris, & deuotionem eius accipiẽs peccata dimittas, fide repleas, indulgentia foueas, misericordia protegas, aduersa destruas, prospera cũcta concedas: quatenus per fructum boni

operis in odorem vnguentorum illius floris transeat, qui de radice Iesse productus, flos campi & lilium conuallium mystice prædicatur: cum quo in superna gloria cum sanctis omnibus sine fine lætetur. Qui tecum viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Finita oratione inungit cum balsamo rosam auream, quæ est in ipso ramusculo, & super imponit muscum tritum, quæ per sacristam ei ministrantur, & imponit incensum in turibulo more cõsueto, & demum aspergit rosam aqua benedicta, & adolet incenso. Interim clericus cameræ Apostolicæ sustinet rosam, quam deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis à dextris, & ille ad manus Pontificis, qui manu sinistra rosam gestans, & dextra benedicens progreditur ad capellam, & Diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuialis: cum peruenerit ad faldistorium, dat rosam Diacono prædicto, qui eam clerico cameræ tradit, & ille eam super altare ponit. Finita missa Pontifex facta oratione ante altare, recipit rosam, vt supra, & eam defert ad cameram suam. Et si ille, cui eam dare velit, est præsens, vocatur ad eius pedes, & genuflexo dat ei rosam, dicens: Accipe rosam de manibus nostris, qui licet immeriti lo-

cum Dei in terris tenemus, per quam designatur gaudium vtriusque Hierusalem, triumphantis scilicet & militantis Ecclesiæ, per quam omnibus Christi fidelibus manifestatur flos ipse speciosissimus, qui est gaudium & corona sanctorum omnium, suscipe hanc tu dilectissime fili, qui secundum seculum nobilis, potens, ac multa virtute præditus es, vt amplius omni virtute in Christo Domino nobiliteris tanquam rosa plantata super riuos aquarum multarum, quam gratiam ex sua vberanti clementia tibi concedere dignetur, qui est trinus & vnus in secula seculorum, Amen. In nomine patris & filij & spiritus sancti, Amen. Hoc aliquando in capella factum fuit finita Missa, antequam Papa descenderet de sede sua: sed conuenientius est, vt Papa reuertatur ad cameram cum rosa, & ita apud maiores factitatum reperio. Ille cui rosa data est, postquam manum & pedem Pontificis osculatus est, eique pro tempore gratias agit, cùm Papa in camera vestes sacras deposuerit, ipse rosam manu gestans associatur vsque ad domum suæ habitationis à collegio Cardinalium, medius inter duos antiquiores diaconos post omnes alios Cardinales, circa illũ sunt ped'tes

cursores Romanæ curiæ cum suis baculis, qui solent illa die strenas ab eo, qui rosam habuit, accipere.

DE ENSE IN NOCTE NATIuitatis Domini dando, & benedicendo.

IN nocte natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, consueuerunt Romani Pontifices ensem benedictum cum quodam capello Ducali ornatum candidis margaritis in formam columbę alicui magno principi, si pręsens est, dare: vel si non sit præsens, ad aliquē regem vel alium principem per aliquem ex suis transmittere. Sed quamuis ensis benedictus vocatur, non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa quartus aliqua verba ordinauit cùm ensis datur, dicēda, quæ subijciam. Benedictio autem poterit fieri hoc modo, si placebit. Pōtifex indutus alba, cingulo, amictu, & stola, antequā sumat cappā purpuream, qua in hac nocte vti solet, benedicit ensem, quem Clerus cameræ in manu tenet, dicens: Versus. Adiutorium nostrum in nomine domini. Respon. Qui fecit cœlum & terram. Versus. Dominus vobiscum. Res. Et cum spiritu tuo. Oremus: Benedicere digneris quæsumus domine Iesu Christe, hūc ensem in defensionem sanctæ Romanæ ecclesiæ,

clesiæ,& christianæ Reipublicę ordinatum, nostræ bene✠dictionis officio ad vindictā malefactorum,laudem verò bonorū,vt per eum qui te inspirante illo accingetur,vim ęquitatis exerceas,molemque iniquitatis potenter euertas,& sanctam ecclesiam,eiusque fideles,quos vt precioso sanguine tuo redimeres hodiè in terris descendere,& carnem nostram sumere dignatus es,ab omni periculo protegas,atque defendas,& famulum tuum,qui hodiè gladio in tuo nomine armatus erit,pietatis tuæ firma custodia munias, illęsumq; custodias. Qui viuis & regnas cum Deo patre in vnitate spiritus sancti Deus,per omnia secula seculorum, Amē. Aspergit deinde gladium & capellum aqua benedicta, & incenso adolet:deinde cappam & præcedente clerico cameræ cum ense benedicto immediate ante crucem: Pontifex descendit ad capellam,& cætera seruantur,vt in officio noctis natiuitatis Domini dicetur.Cum verò Pontifex dat ensem prædictum alicui præsenti, dicit hæc verba, quæ vt diximus, Sixtus quartus instituit.Solent Romani Pontifices in præclara natalis Domini celebritate Christianissimo clarissimoque alicui principi ornatum ensem dare,aut destinare:quæ res profectò non caret mysterio. Vnigenitus namque Dei filius,vt humanam naturam

 suo recon-

ſuo reconciliaret auctori, eam aſſumere dignatus eſt, vt inuentor mortis Diabolus per ipſam, qua vicerat, vinceretur: quæ quidẽ victoria per enſem cõgruè deſignatur. Fuerunt inſuper infideles Arriani, qui non veriti ſunt Dei filium puram creaturam affirmare, cùm tamen hodierni Euãgelij ſcriptura teſtetur, Deũ omnia feciſſe per Verbum. Largitur igitur præſenti die maximus Pontifex enſem, Dei infinitam potentiam ſignantem in Chriſto Deo vero, patriquc æquali, & vero homini reſidentem: per quẽ facta ſunt omnia, Iuxta Dauidicum illud, Tui ſunt cœli, & tua eſt terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundaſti, aquilonem & mare tu creaſti, ſedes denique Dei apoſtolica, videlicet ſedes à Chriſto ſuum ſumpſit ſtabilimentum, extititque pręparata Dei iuſto iudicio prœmio atque iuſtitia, quibus Saluator noſter Ieſus, verus Deus & homo, profligauit ſedes ipſius aduerſarios, hæreticos videlicet, & tyrannos, iuxta id quoque propheticum, Iuſtitia, & iudicium præparatio, ſedis tuæ. Figurat denique Pontificalis hic gladius poteſtatem ſummam temporalem à Chriſto Pontifici eius in terris Vicario collatam, iuxta illud: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Et alibi, Dominabitur à mari, vſq;

ad mare,& á flumine, vſq; ad terminos orbis terrarum, quam & declarat cappa illa ſericea, quam Pōtifices geſtare ſolent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergò volentes, vt æquum eſt, approbatas Sanctorum Patrū conſuetudines obſeruare, ſtatuimus,& principem Catholicum Sanctæque ſedis à Deo vtrunque gladium habentis filium deuotiſſimum, hoc noſtro præclaro munere inſignire, necnon & hoc pileo in ſignum muniminis & defenſionis aduerſus inimicos fidei,& Sanctæ Romanæ Eccleſiæ protegere, firmetur igitur manus tua contra hoſtes ſanctæ ſedis ac Chriſti nominis,& exaltetur dextra tua,eos veluti ipſius aſsiduus, intrepidusq; propugnator de terra delendo,& armetur caput tuum ſpiritus ſancti per columbam figurati protectione aduerſus eos, in quos Dei iuſtitia atque iudicium pro Romana Sancta Eccleſia, & apoſtolica ſede præparatur. Quod tibi præſtare dignetur idē Dei filius, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus, per infinita ſecula ſeculorū, Amen. Princeps,qui enſe donatus eſt, vt primùm illum de manu Pontificis accipit, pedē & manū eius oſculatur,& ꝓ tēpore gratias agit:deinde diſcedēs deducitur ad domū habitationis ſuę à familiaribus,& domeſticis prēlatis Papę et ab amicis,oratorib⁹ & nobilibus,

bus, qui voluerint illum honorare. Seruientes armorum præcedunt illum, qui ensem cum pileo ante principem præfert, & in hoc actu ipsi debent habere præcipuam strenam, sicut cursores in rosa.

DE BENEDICTIONE ET TRAditione vexilli bellici.

POntifex consueuit vexilla Ecclesiæ & armorum suorum benedicere, & capitaneo seu vexillifero Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dare in fine missæ: sedens in sede sua vexillum vnum, siue plura tenent brachijs plicata sine hastis aliqui clerici cameræ ante sanctissimum Dominũ nostrum: qui deposita mitra surgit, & dicit. Vers. Adiutoriũ nostrum in nomine Domini. R. Qui fecit cœlũ & terram. Vers. Dominus vobiscum. R. Et cũ spiritu tuo. Oremus: Omnipotens sempiterne Deus, qui es cunctorum benedictio, & triũphantium fortitudo: respice propitius ad preces humilitatis nostræ, & hoc vexillũ, quod bellico vsui præparatum est, cœlesti benedictione sanctifica, vt contra aduersarias & rebelles nationes sit validum, tuoque munimine circunseptũ: sitque inimicis Christiani populi terribile, ac intercedentibus Sanctis tuis, solidamentum, & victoriæ certa fidutia. Tu enim es Deus, qui conteris bella, &

la, & cœlestis præsidij sperantibus in te præstas auxilium: per Christum Dominum nostrum. Finita benedictione, aspergit vexilla cum aqua benedicta, & adolet incenso, quę mox hastis infiguntur: & erecta simul cum hastis dantur per summum Pontificem sedẽtem cum mitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes cum his verbis, dicens: Accipe vexillum cœlesti benedictione sanctificatũ, sitque inimicis populi Christiani terribile: & det tibi Dominus gratiam, vt ad ipsius nomẽ & honorem cum illo hostium cuneos potenter penetres incolumis & securus. Capitaneus accepto vexillo osculatur pedes Sãctissimi Domini nostri, & surgens recedit cum suis.

DE CONSECRATIONE AGnus Dei.

AGnus Dei soliti sunt benedici à summo Pontifice primo anno sui Pontificatus, & deinde septimo quoque anno dum viuit. Sed antiquitus cera alba pro illis formandis per magistrum ceræ palatij Apostolici, & per illos, qui volebant pro se agnus Dei, cera ponebatur super altare beati Petri, quam subdiaconus Apostolicus de altari accipiebat, & in aliqua camera capaci & idonea in palatio ipsi cum alijs Subdiaconis & Acholuthis Papæ manibus proprijs formabant

mabant Agnus Dei cum magna deuotione, reuerentia, & munditia. Habebant aliquos seruitores, qui necessaria ministrabãt. Et omnia fiebant impensis cameræ, ceram albam mollificabant cum oleo sancto, & oleo chrismatis quod superfuerat de anno præterito. Deinde cum facta erat tota quantitas, præsentabãtur capsæ plenæ Agnus Dei & benedicebantur per Papam. Hodiè autẽ sacrista cũ suis capellanis & clericis capellæ format ipsos Agnus Dei. Ceram ipsam sumit vel ex cereo benedicto in Sabbato sancto anni prę teriti, vel aliũde expensis Papæ. Non miscentur oleo sancto, aut sacro chrismate: sed puri & mundi præsentantur in capsis sanctissimo Domino nostro in camera sua. Pontifex aliquo die post pascha ante sabbatum in albis dicta siue audita Missa in sua priuata capella, indutus amictu, alba, cingulo, stola, & mitra simplici, benedicit aquam benedictione communi, sicut fit in Dominicis diebus à sacerdotibus, in aliquo magno vase ibi pręparato. Et si magis placet potest illa aqua prius benedici ab aliquo Episcopo domestico Papæ. Deinde Pontifex accedens ad vas prædictum, deposita mitra stans dicit. Versum, Adiutorium nostrũ in nomine Domini. Respon. Qui fecit cœlũ & terram. Vers. Dominus vobiscum. Resp.

Et cum

Et cum ſpiritu tuo.Oremus:Domine Deus pater omnipotens, ſtatutor clemētorum omnium,& conſeruator humani generis,datorq́; gratiæ ſpiritualis, & largitor ſalutis æternæ,qui aquas ex paradiſi fonte manantes totam terram irrigare iuſsiſti,ſuper quas vnigenitus tuus ſiccis pedibus ambulauit,& in eis baptizari dignatus eſt,quæ vnà cum ſuo ſanguine de latere ſacratiſsimo perfluxerũt, & baptizare in ipſis p̄cepit diſcipulis omnes gentes, adeſto benignus & clemens, & nobis tua hæc magnalia recolentibus aduenit, vt ea,quæ in hoc aquarum vaſculo ad gloriam tui nominis præparato infundere decreuimus, & immergere, bene ✠ dicas,& bene dicta ſancti ✠ fices,quatenus ipſorum veneratione & honore nobis famulis tuis crimina diluantur,abſtergantur maculæ peccatorum,impetrentur veniæ, gratiæ conferantur vt tandem vna cum ſanctis, & electis tuis vitam percipere mereamur ęternam: Per eundem Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Reſumit deinde mitram Pontifex, & infundit balſamum ex ampulla in aquã in modum Crucis,dicens:Conſecrare, & ſanctificare digneris Domine aquas iſtas per iſtam vnctionem balſami, & noſtram benedictionem, In nomine Patris ✠ & Filij ✠ & Spiri-

Spiritus Sancti ✠ Amen. Et ter ſignat. Deinde ex alia ampla in eandem aquam Sanctum chriſma, & in modum Crucis, dicens: Conſecrare & ſanctificare digneris Domine, aquas iſtas per iſtam vnctionem Sancti chriſmatis, & noſtrã benedictionem. In nomine Patris & ✠ Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠ Amen. Benedicta aqua vertit ſe ad capſas, vbi ſunt Agnus Dei, & ſine mitra ſtans dicit, Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum Spiritu tuo. Oremus, Deus omnium ſanctificationem, Dominator Dominus, cuius pietas ſine fine ſentitur, qui Abraham patrem fidei noſtræ præcepto tuo filium Yſaac immolare diſponẽtem in figuram redemptionis noſtræ per arietem vepribus inhęrentem eius ſacrificium conſumare voluiſti, quique Moyſi famulo tuo legifero iuge holocauſtum pręcepiſti in agnis ĩmaculatis offerri, te ſuppliciter deprecamur, vt noſtræ vocis exoratus officio, has cereas formas innocẽtiſsimi agni imaginę figuratas benedi ✠ cere, & per inuocationem tui ſancti nominis ſanctificare digneris, vt per eius tactum, & viſum fideles inuitentur ad laudes, fragor grandinũ procella turbinum, impetus tempeſtatum, ventorum rabies, infeſta tonitrua temperentur: fugiant, atque tremeſcant maligni Spiritus ante Sanctæ Crucis vexillum, quod

in illis exſculptum eſt, cui flectitur omne ge
nu, & omnis lingua confitetur, quia deuicta
morte ꝑ Crucis patibulũ Ieſus Chriſtus re-
gnat in gloria Dei Patris, ipſe em̃ tanq̃ ouis
ad occiſionem ductus in morte tibi Patri Sã
ctum ſui corporis obtulit ſacrificium, vt o-
uem perditam diabolica fraude ſeductã re-
duceret, & reductam ſuis humeris ad cœle-
ſtis patriæ gregem reportaret: Qui tecum
viuit, & regnat in vnitate Spiritus Sancti De-
us per omnia ſecula ſeculorum Amen. De-
inde dicit aliam orationem. Omnipotens ſẽ
piterne Deus, qui legalium hoſtiarum, & ce
rimoniarum es inſtitutor, & quæ pro reſtau-
ratiõe humani generis fieri inſtituiſti, vt plaſ-
matio tua, quæ ſuggeſtione diabolica dece-
pta, tuæ maieſtatis imperium contemnendo
indignationem tuam incurrit, & his hoſtijs
atque ſacrificijs obediendo placari voluiſti,
ſicut in ſacrificio agni primitiarum inſtituiſti
Abel, & in oblatione Melchiſedech ſacerdo
tis tui: atque in immolatione hoſtiarum, ag-
norum, arietum, & taurorum pinguium,
Abrahæ, Moyſi, & Aaron famulis tuis: quæ
omnia illis in figuram contingebant, quia
cum tua ſancta bnnedictione ſancta erant,
atq; ſalutifera offerẽtibus. Et ſicut ille Agn⁹,
de cuius ſanguine poſtes & ſuperlimina do-
mus linebantur, immolatus, populum tuũ à

perſecutione Aegyptiaca media nocte liberauit: & quemadmodũ ille agnus innocens tua voluntate immolatus in ara crucis Ieſus Chriſtus filius, protoplaſtum noſtrũ, de diabolica poteſtate eripuit: ſic iſti agni immaculati virtutem illam accipiant, quos conſecrandos offerimus in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ. Tu eos bene ✠ dicere, ſanctifi ✠ care & cõſec ✠ rare digneris, vt tua larga benedictione ſanctificati eandem virtutem accipiãt contra omnes diabolicas verſutias, & fraudes maligni ſpiritus, vt illos deuotè ſuper ſe ferentibus nulla tempeſtas eiſdem prę ualeat, nulla aduerſitas dominetur, nulla aura peſtilẽs, neque aeris corruptio, nullùsq; morbus caducus, nulla maris procella, & tẽpeſtas, nullum incendium, neq; vlla iniquitas dominetur eis, neq; pręualeat homo: partus cum matre incolumis conſeruetur per interceſsionem vnigeniti filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, &c.

Oremus tuam clementiam omnipotens Deus, qui cũcta ex nihilo creaſti, & poſt Adę lapſum Noe & filijs eius benedixiſti, qui iuſti corã maieſtate tua cõparuerũt, atq; tua miſeratione ab aquis diluuij ſalui facti ſunt: ſic ita iſtos Agnos benedi ✠ cere, ſanctifi ✠ care & cõſe ✠ crare digneris, quatenꝰ eos, deuotè defe-

tẽdeferentes ob reuerẽtiam & honorẽ nominis tui liberẽtur ab omni inũdatione aquarũ, & ab omni fluctuatione diabolicæ tẽpestatis, & à morte subitanea per virtutẽ passionis Iesu Christi filij tui benedicti, qui tecum viuit & regnat in vnitate spirit⁹ sancti Deus, per omnia secula seculorũ, Amen. His finitis accingitur Pontifex, & sumpta mitra sedet apud vas aquę, & Cubicularij ad eũ portant Agn⁹ Dei in peluibus argẽteis, quos Põtifex immergit in aquã, & prę lati astãtes eos extrahũt, & in peluib⁹ portãt super mensas cum mappis madis pręparatas, vt siccẽtur. Et omnib⁹ baptizatis per Põtificẽ, vel p̃ eius prælatos, surgẽs Pontifex stãs sine mitra, dicit super eos has orationes. Oremus, O alme Spiritus qui aquas fœcũdas, & cũcta viuificas, et in aquarũ substãtia maximaq; sacramẽta cõstituisti, quæ à te sanctificãte amaritudine dimissa in dulcedinẽ sunt cõuersę, & tuo flatu sanctificatę, atque imperante lauacri susceptione sanctæ Trintatis nomine inuocato omnia peccata diluunt: quęsumus Domine hi agni sacra & perenni vnda balsamóque sacri chrismatis persusi, tu illa bene✠dicere sanctifi✠care & cõse✠crare digneris, quatenus á te benedicti virtutem accipiant contra omnia diabolica tentamenta, & oẽs portantes tuti esse possint inter ad-

uersa & prospera, vt tua consolatione accepta nullum periculum timeant, nullamque formident vmbram, nulla sæuitia diabolica aut versutia humana eis noceat: sed fortitudine tuæ virtutis roborati, tua cõsolatione glorientur, qui verè Paracletus diceris, & in trinitate perfecta viuis & regnas ꝑ omnia secula seculorũ, Amẽ. Domine Iesu Christe fili Dei viui, qui verè es agnus innocens, sacerdos & hostia: qui ꝓphetica voce vitis es, lapis angularis ꝓ̄dicaris: qui mundi peccata abstulisti: qui occisus nos redemisti Domine Deus in sanguine tuo, atque postes pectoris & frontis nostræ tuo cruore liniuisti, ne diabolica nocturna versutia, & meridiani incursus, & populus sęuiens, & suꝑ domos nostras transiẽs, vires in nos exercerent. Tu verè es agnus immolatus pro nostra reconciliatione, & iugis voluisti à tuis fidelibus in tui memoriam immolari, & in agnum paschalem sumi sub speciebus panis & vini in sacramẽto in salutem, & in remedium animarum nostrarum, vt mari & præsenti seculo trãsacto, ad resurrectionis & æternitatis gloriam venire posimus. Rogamus ergò clemẽtiam tuam, & hos agnos immaculatos benedi✠cere, sanctifi✠care, & conse✠crare digneris, quos de cera virginea in tuum honorem formauimus per opera crucis, & sacra vnda, balsamoq;, & sacro

cro chriſmate liquori confecti in ſanctifica-tionem tuæ cōceptionis, q̄ absque cōtagione ac ꝓpagine humana ſola diuina virtute ſuſcepiſti, ſic eos deferentes tuearis, ꝓtegas & defendas ab omni periculo incēdij, fulguris, procellæ & tempeſtatis: & ab omni aduerſitate cuſtodi per myſterium paſsionis tuæ: & ſic eos liberare digneris ab omnibus periculis, & in puerperio laborantes, ſicut matrē tuam ab omni periculo liberaſti: & Suſannam de falſo crimine, & beatam Teclam virginē & Martyrem tuam ab incendijs, & Petrum à vinculis abſolutum illæſum abire feciſti: ita nos ab hoc ſeculo illæſos abire facias, vt tecum ſine fine viuere valeamus. Qui viuis & regnas in vnitate Spiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

His finitis reponuntur Agnꝰ Dei in ſuis capſis, & deinde Sabbato in albis poſt Agnus Dei in Miſſa dantur, vt in cerimonia illius diei plenius dicemus.

Legimus Vrbanum quintum Pontificem maximum miſiſſe ad Imperatorem Græcorū tres Agnus Dei, cū verſibus infra ſcriptis.

Balſamus, & mūda cera cū chriſmatis vnda
Cōficiūt Agnū, quod munus do tibi magnū,
Fonte velut natum per myſtica ſanctificatū.
Fulgura de ſurſum depellit, omne malignū
Peccatū frangit, vt Chriſti ſanguis, & angit.

Prægnans seruatur, simul & partus liberatur
Dona defert dignis, virtutem destruet ignis.
Portatus mundè de fluctibus eripit vndæ.

DE CREATIONE NOVORVM Cardinalium. Sectio VIII.

Vanuis Romanus Põtifex de plenitudine potestatis quando voluerit, & quos vtiles Rei publicæ Christianæ putauerit posit in Sãctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales assumere, tamen consueuit Cardinalium creationem celebrare in quatuor temporibus, ad imitationem Sanctorum patrum, qui illis diebus ordinationes faciebant clericorum Romanę Ecclesię, sicut & hodiè faciunt aliarum ciuitatum Episcopi: aliquando tamen etiam nostris temporibus extra tempora creati sunt Cardinales. Sixtus enim Papa quartus Anno salutis Millesimo quadringẽtesimo septuagesimo tertio: & sui Pontificatus secundo, septima die Maij creauit octo Cardinales. Seruatum tamen vsque ad tempora, vt summus Pontifex non creet nouos Cardinales, nisi de cõsensu maioris partis sacri collegij.

DE PRIMO CONSISTORIO *an ſint creandi, & quot.*

CVm igitur Pōtifex voluerit nouos Cardinales creare, quarta feria quatuor temporum in conſiſtorio ſecreto proponit fratribus ſuis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus cauſas, quæ mentem ſuæ ſanctitatis mouent ad nouos Cardinales faciēdum deinde exquirit ſigillatim eorum ſententiā, an videatur eis expedire noua Cardinalium creatio. Exponunt vota ſua oēs per ordinē liberè, & vt ab omnibus intelligantur ſeruato ordine dignitatis, & prioritatis videlicet, primùm Epiſcopi, deinde preſbyteri, vltimò Diaconi. Et quamuis antiquis temporibus in conſilijs & votis dandis, præterquàm in electione Pontificis, ordine præpoſtero, inter Diaconos Prior Diaconorum eſſet vltimus, & Iunior primus: tamen hodiè res ad debitum ordinē redacta eſt, & Prior eſt primus, & Iunior vltimus. Si maior pars collegij in ſententiam Pontificis venit, tunc agitur de numero promouendorum: in quo ſi eadem die conueniunt, dimittitur ſenatus, & indicitur ad ſextam feriam aliud conſiſtorium & Pontifex monet Cardinales, vt cogitent de perſonis promouendorum.

DE SECVNDO CONSISTORIO *& forma pronunciandi Cardinales.*

SExta feria iterum conueniunt Patres ad secretum consistorium: proponit Pontifex nomina illorum, qui sibi videntur idonei ad talem dignitatem, & causas cur ad id moueatur, exponit, siue sint merita p̄sonarum, siue principum iustæ preces: rogantur patres sententiam, & in quibus maior pars collegij consentit, illi tantum Sanctæ Romanæ Ecclesię Cardinales à pontifice pronunciantur in hanc formam. Auctoritate Dei patris omnipotentis, Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & nostra N. Episcopum Firmanum absoluimus à vinculo, quo tenebatur Ecclesiæ suæ Firmanen. & ipsum assumimus in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyterum Cardinalem, & *B*, protonotarium Senensem assumimus in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconum Cardinalem, & sic de singulis. Si verò aliquis non erat prius Episcopus, non dicit, Absoluimus à vinculo quo tenebatur Ecclesiæ, &c: sed simpliciter dicit, Assumimus.

INFIRMORVM VOTA PER *duos Cardinales exquirenda.*

ET

ET aduertendum, quòd si qui antiqui Cardinales sunt in curia, qui infirmitate detenti non possint venire ad consistorium, consueuit Pōtifex duos alios Cardinales ad domum infirmi mittere, qui ab illo exquirant votum suum, primo die & secundo an sint noui creandi, & de numero, & postea de personis, qui omnia fideliter referant sanctissimo Domino nostro in secreto consistorio coram alijs Cardinalibus. Creatis nouis Cardinalibus, ipsa sexta feria Pontifex siue Cardinales antiqui solent per suos nuncios id significare nouiter creatis.

QVOD NOVITER CREATI non sunt publicè visitandi, antequam capellum acceperint, & visitauerint.

SEd non debent prius visitari publicè noui ab antiquis, quàm galerum acceperint à Pontifice, & alios ipsi visitauerint, possunt tamē ab aliquibus amicis visitari clam, & noctu, & non cum ostentatione. Vidimus tamē Sixti præfati tempore solitam Cardinalium grauitatem non fuisse seruatam, qui non modo publicè visitarunt aliquos nouos creatos, vt primùm è cōsistorio sunt egressi, sed nōnullos, qui erant in palatio omnes simul collegialiter deduxerunt ad domum suam cum cappa Cardinalari & galero nigro: quod tamen fuit à multis damnatum.

DE CONSISTORIO PVBLICO, *in quo publicantur Cardinales noui, & datur galerus præsentibus.*

SAbbato ſequenti fit publicum conſiſtorium : noui Cardinales veniunt ſummo mane ad palatium in habitu, quo antea vtebantur, & expectāt in aliqua camera ſibi præparata, & hoc antequam Cardinales antiqui veniant. Deinde cogregatis omnibus Pontifex cum pluuiali & mitra precioſis, præcedente cruce & Cardinalibus, exit ad publicum conſiſtorium, aſcendit cathedram ſuam & recipit Cardinales antiquos ad reuerentiam more ſolito: deinde conſedentibus omnibus, Pontifex verbis conuenientibus exponit cauſas, quæ mouerunt ſuam Sanctitatem & ſacrum collegium, ad nouos Cardinales creandos: deinde deſcendēs ad particularia, nominat perſonas ad Cardinalatum aſſumptas, vnumquemq; laudans pro meritis, & qualitate ſua. Verbi gratia. Aſſumpſimus dilectos filios, Egregiū ſacræ Theologię profeſſorem. N. tunc Epiſcopum Vlyſponenſem, & c. virum vtique probum, modeſtum, & multa doctrina prudentem: & B. tunc Epiſcopum Vrbinatem Iuris vtriuſq; peritiſſimum, virum integerrimum, & vitæ laudabilis, in ſanctæ Romanæ Eccleſiæ presbyteros

Cardina-

Cardinales. Simili modo aſſumpſimus dilectos filios N. de Fuxo, tunc Apoſtolicæ ſedis protonotarium, virum & maiorum ſuorum gloria, & ſua virtute clariſsimum: & demum Ioañnem, noſtrum ſecundum carnem nepotem (cuius merita dies oſtendet) in ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconos Cardinales.

His dictis prout res & tempus exigere videbitur, iubebit ſummus Põtifex nouos Cardinales vocari: diaconi Cardinales antiqui tot numero, ſi adſunt, vt duo antiqui vnũ nouum ducant, ad eos proficiſcũtur, & illos ad conſpectũ Pontificis adducũt duo: antiquiores Diaconi medium habent primo nominatum ex nouis: quòd ſi antiqui Diaconi nõ ſufficerent, erit vnus tantum antiquus cum vno nouo, ita tamen quod antiquus ſit à ſiniſtris: & ſi etiã non ſufficiant antiqui, vnus ducat duos, aut tres nouos. Si autem nullus adeſſet diaconus antiquus, aut vnus tantum, Iuniores presbyteri Cardinales, antiqui vnus vel duo debẽt ſupplere, ita vt nõ minus duobus ſint antiqui Cardinales qui nouos ducãt: primũ tamẽ locum obtinebit Diaconus Cardinalis, vt prior illius ordinis. Cum peruenerint in conſpectũ Põtificis, detecto capite ſe ꝓfunde inclinant, ꝓut ductor eis oſtẽdet. Cũ venerint ad introitũ conſiſtorij, firmẽt ſe poſt ſcamnum, vbi ſedent vltimi presbyteri

Cardina-

Cardinales ante Pontificis faciem,& capite detecto persistent per ordinem suæ pronunciationis,ita vt primò nominatus stet primus versus parietem, & alij successiuè sequãtur, Pontifex in hanc fermè sententiam eos alloquitur:

Maxima dilectissimi Filij,& excellentissima dignitate donati estis: ad collegium Apostolicum vocati consiliarij nostri,& coniudices orbis terrarum eritis:inter causam et causam, inter sanguinem et sanguinem,inter lepram & lepram discernere vos oportebit:successores Apostolorum circa thronũ sedebitis.Vos Senatores vrbis & regum similes,eritis veri mundi Cardinales,super quos militantis ostium Ecclesiæ voluẽdum ac regẽdum est.Cogitate animo quos viros,quæ ingenia,quam integritatem hæc dignitas requirat: humilitatem,non superbiam:liberalitatem,non auaritiam: abstinentiam,non ebrietatem:cõtinentiam, non libidinem:scientiam,non ignorantiam: virtutes omnes, nullum vitium hic honor exposcit.Si fuistis hactenus vigilantes, nunc vigiletis oportet aduersus malignum hostem, qui nunquam dormit,cogitans quem deuoret.Si liberales fuistis,nunc opes in rebus honestis profundite,& maximè in alẽdis pauperibus Christi: si cibi potusque abstinentes,nunc præcipuè

luxuriam fugite:abſit auaritia,faceſſat crudelitas,exulet arrogantia,ſint libri ſacri ſemper in manibus veſtris, dies noctesq; aut diſcite aliq̃d,aut alios docete: opera perficite per quę lux veſtra coram hominibus luceat, & deniq; tales eſtote,quales eſſe debere Cardinales dijudicaſtis anteq̃ hoc culmen aſcenderetis.His verbis vſus eſt Pius ſecundus Pōtifex maximus,cum primos ſuos Cardinales crauit,poterit Pontifex pro ſua eloquentia, & doctrina mutare,& addere prout ſibi expediens videbitur. Nos pro introductione, & formula quadam hæc poſuimus,facilè erit deinde inuentis addere,& pro qualitate temporis,& perſonarum varietate variare.

DE RECEPTIONE NOVORUM Cardinalium ad oſculum pacis. Et traditione galeri.

DVm Pontifex nouos Cardinales alloquitur,Diaconi qui illos deduxerunt, in ſcamno ſuo ſedent,& vt Pontifex dicendi finem fecit,ſurgunt,& rurſus nouos ordine quo venerant ad Pontificem ducūt, procedit antiquus,& nouo geſtus reuerētiasq; oſtendit.Cum peruenerint ad Pontificem noui,pedem, deinde manum illius oſculantur, & Pontifex eos alleuans,ad oſculum oris recipit:inde à Diaconis ad alios antiquos Cardinales deducuntur, & à primo vſq; ad vltimum ſtanti

mum ſtantibus recipiuntur ad oſculum pacis. Diaconi deductores ſuo loco & ipſi ſtãtes in ſuis ſcamnis nouos ad oſculum ſuſcipiunt: qui demum exoſculatis omnibus antiquis, à miniſtro cerimoniarnm deducuntur ad ſubſellia presbyterorum ſeu Diacorum, & ſedent ſecundũ ordinem factæ pronunciationis & gradus. Vbi conſederint, po teſt proponi aliqua breuis cauſa per aduocatos, ſi placuerit ſanctiſsimo Domino noſtro, & ea finita, ſurgent omnes Cardinales, & Cantorib. cantantibus, Te Deum laudamus, procedent ad capellam minorem palatij Apoſtolici, ſi fiet apud Sanctum Petrũ, ſi alibi aliquam capellam cõmodam, ſiue altare in proximo præparatum, præcedent Epiſcopi, deinde presbyteri & Diaconi & noui erunt medij inter vltimos: duo Diaconi ex ſenioribus remanebunt apud Papam, cùm peruenerint ad altare, proſternunt ſe noui omnes ſuper tapetis ante altare in terra, tenentes caput ſuper brachia ſua. Et finito hymno prior Epiſcoporum ſtans in cornu altaris, vbi Epiſtola legitur, & ex eo libro ſuper altare parato, dicit verſiculos & orationes infra ſcriptas. Pater noſter ſecretè proſequitur, & deinde altè. Et ne nos inducas in tentationem. Reſpõd. Sd libera nos à malo. Verſ. Saluos fac ſeruos tuos. R. Deus meus ſpe-

meus ſperãtes in te. V· Mitte eis Domine auxiliũ de ſancto. R. Et de Syõ tuere eos. V. Domine exaudi orationem meam. Reſp. Et clamor meus ad te veniat. Ver. Domnus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus: Omnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulis tuis, & dirige eos ſecundum miſericordiam tuam in viam ſalutis æternæ, vt te donante tibi placita cupiant, & quę tibi placita ſunt, tota mente perficiãt. Actiones noſtras quęſum⁹ Domine, aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta oratio & operatio à te ſemp incipiat, & per te cœpta finiatur: Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Reuertũtur Cardinales omnes ad ſanctſsimum Dominum noſtrum ordine quo venerant, & ſtantibus antiquis Cardinalibus in circulo ante Pontificem prior: nominatus ex nouis genuflectit ante Pontificem: cui Pontifex imponit galerum rubrum ſuper caput eius, dicens: Ad laudem omnipotentis Dei, & ſanctæ ſedis Apoſtolicę ornamẽtũ accipe galerum rubrũ, inſigne ſingulare dignitatis Cardinalatus, per quod deſignatur, quod vſque ad mortem, & ſanguinis effuſionem incluſiue pro exaltatione ſanctæ fidei, pace & quiete populi Chriſtiani, augmẽto & ſtatu ſacroſãctę Romanę Eccleſię, te in trepi-

trepidum exhibere debeas:in nomine patris, ✠ & filij,&c.Et ſic vnicuique ſigillatim galerum imponit ſecundum ordinationem ſiue pronunciationem: & quiſque ex deputatis à Pontifice qui primo tenebant galerum,cũ Pontifex ipſum impoſuit capiti Cardinalis, finita oratione reſumit dictum galerum, & ipſum portat quouſque Cardinalis nouus equitat.

DE NOVI CARDINALIS DEductione.

CArdinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitantes ordine, quo ad altare ducti ſunt:prior ex nouis erit medius inter duos antiquiores diaconos, qui equitant vltimi. Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus ſuccedentes: & ſic de alijs,ita quod caput Diaconorum incipiatur ab vltimis,& ita deducuntur noui ab antiquis Cardinalibus vſque ad domos ſuarum habitationum.Et primò vadunt non per ordinem promotionis,ſed vt magis commodum erit,incipiendo à viciniori,& quemlibet dimittunt domi ſuæ. Quando autem perueniunt ad domũ noui cuiuſdam Cardinalis,antiqui firmãt ſe ante oſtium,antiquiores prope ipſum oſtium, & alij Epiſcopi, & presbyteri ſucceſsiue:Diaconi autem ab alia

parte

parte,& nouus ſolus deducente clerico cerimoniarum,equitat ad primum Cardinalẽ, & detecto capite agit ei gratias pro impenſo honore & ſociate breuiſsimis verbis:& deinde ſigillatim cuiq; ex antiquis: reuertitῩ poſt hæc ante oſtium ſuum,& verſus ad Cardinales,ſemper detecto capite cuiq; diſcedenti inclinat caput:& cum omnes Cardinales,& prælati deceſſerint,intrat domum ſuam.Idẽ fit cum omnibus alijs,tam presbyteris,quàm Diaconis.

DE MODO VISITANDI.

POſtquã noui Cardinales acceperũt galerum à ſanctiſsimo Domino noſtro, ſequenti die,ſi poſſunt,viſitant ſummum Pontificem.Deinde alios Dominos antiquos,nõ per ordinem,ſed vt eis commodũ erit: & finita viſitatione omnium, ipſi debent ab antiquis viſitare in domibus ſuis. Quando ipſi viſitant alios,debẽt honorari à viſitatis,& poni ad manum dextram eundo: & cum intrant oſtia,primo intrare debent, tamẽ facere modeſtam reuerentiam, & renitentiam de non accipiendo dextram, & non intrando prius, ſed tamen tandem debent obedire: & ſimiliter quando alij veniunt ad viſitandum eos in domo ſua, etiam ſi ſint poſt eum pronunciati,aut inferioris ordinis,debẽt eos ponere ad dextram,& præmittere intrando,&

cum veniunt, exire eis obuiam vſque ad fines ſcalarum, ſi poteſt: et cũ recedũt ſociare eos quouſq; aſcendant equum ſeu mulã: & hoc non debent dimittere, etiam ſi ſæpius à viſitante rogentur, vt remaneant. Quod ſeruatur & in nouis & antiquis, cùm ſe mutuo viſitant: ſemper viſitatus honorat viſitantem.

DE MODO ET FORMA CLAVdendi & aperiendi os nouis Cardinalibus.

IN primo conſiſtorio Pontifex nouis Cardinalibus claudit os, inhibetq; ne quid loqui præſumant in conſiſtorijs, aut conſilijs, quouſque de conſilio fratrum duxerit eis os aperire.

In ſecundo conſiſtorio, aut tertio conſueuit eiſdem Pontifex aperire os in hunc modum. Poſtquàm omnes tam antiqui quàm noui concederint, Pontifex iubet exire nouos Cardinales, qui exeuntes expectant extra conſiſtorium in loco condecenti: & ſummus Pontifex proponit antiquis Cardinalibus, an illis videatur, quod nouis ſit aperiendum os: & illis ſigillatim conſentiẽtibus, vocantur intus noui Cardinales, & ſedent in locis ſuis. Tunc Põtifex nouos Cardinales ſtantes verbis paterna charitate plenis inſtruit, quomodo ſe in omnibus cum grauitate, modeſtia, humanitate, & prudẽtia gerere debeant: quod in conſiſtorijs cum reuerentia &

modeſtia

modestia loquantur. Mentem suam exponāt non per modum contradicendi, seu impugnādi aliorum dicta: sed cum omnium reuerentia & modestia sententiam suam explicēt ea prudentia, quam Dominus eis subministrare dignabitur. In consilijs seu votis explicandis solum Deum præ oculis habeant. Domum atque familiam suam cum omni honestate gubernent, non sint in ea lusores, rixatores, ganeones, & viri infames: familię namque vitia plerunque dominis impingi solēt. Vnde illud, Qualis rex, talis & populus. Incumbant, cum vacant à publicis negotijs, bonarum artiū studijs. In mēsa semper aliquid audiant de sacra scriptura. Hæc & alia pleraque in hunc modum poterit sanctiss. Dominus noster nouis Cardinalibus dicere, prout suæ sanctitati videbitur expedire.

FORMA APERIENDI OS.

DEinde aperit eis os, dicens: Aperimus uobis os tam in collationibus quàm in consilijs atq; in electione summi Pōtificis & in omnibus actibus tā in consistorio quā extra, qui ad Cardinales spectāt, et quos soliti sunt exercere. in nomine patris ✠ & filij ✠ & spiritus sancti ✠ Amen.

DE DANDIS TITVLIS ET ANnulis nouis Cardinalibus.

DEinde accedentes noui Cardinales vnus post alium Pontificem, primus genuflectit ante Pótificẽ: qui accipiens annulũ preciosum ad hoc præparatum, immittet in digito annulari dextræ man⁹ Cardinalis, dãs ei annulum & titulum, dicens: Ad honorem Dei omnipotentis, sanctorum Apostolorũ Petri & Pauli, & sancti N. committimus tibi Ecclesiam sancti N. cum clero & populo, & capellis suis secundum formã qua committi consueuit Cardinalibus, qui eandem Ecclesiam in titulum habuerũt: in diaconis autẽ idem seruatur, nisi quod non dicit, tituli, nec adduntur capellæ.

QVOD NOVI CARDINALES non vtuntur titulis antequam habeant titulum.

ET notandum quod noui Cardinales etiam si antea erant prælati, non debent portare annulos antequam habeãt annulum à summo Pontifice. Cùm autem acceperint annulũ & titulum, osculentur pedem, & Pontificis manũ: & sanctitas sua eos eleuet ad osculum oris, & reuertuntur ad sedes suas. Datis annulis & titulis Cardinalib. præsentibus, consueuit etiã Pontifex ad cõtentiones tollendas etiam dare titulos Cardinalibus absentibus si qui sint nouiter creati. Et hæc omnia de ore aperiendo, annulis, & titulis dan-

dandis possunt etiam fieri extra consistoriũ ordinarium, videlicet in circulis, & congregationibus, quando Cardinales vocãtur pro aliqua causa. Et tamen supradicta seruantur sicut in consistorio.

DISPENSATIO QVOD RETI-neant beneficia.

ET quoniam in assumptione ad Cardinalatum, censentur omnia beneficia ꝓmoti vacare, consueuit Pontifex per literas Apostolicas ad partem dispensare cum promoto, vt omnia beneficia, quæ obtinebat, retineat: & decernere illa non vacare.

GALERVS REGVLARITER non mittitur absentibus.

ET notandum, quòd sicut apud omnes cerimoriarum libros inuenimus, regulariter Pontifices non consueuerunt mittere galerum rubrum nouis Cardinalibus extra curiam, nisi essent in aliqua legatione pro aliqua re magni momenti sedis Apostolicæ, quia tunc mittetur, vt sint maioris auctcritatis & reuerentiæ: & tunc seruantur infra scriptæ cerimoniæ.

QVÆ SERVANTVR CVM MIT-titur galerus extra curiam.

SVmmus Pontifex cum galerum rubrum alicui extra curiã destinat, committit alicui pręlato in illis partibus primario per suas

literas, vt publicè galerum rubrum Apostolicæ ſedis nomine nouo Cardinali imponat, recepto ab eo prius fidelitatis iuramẽto. Nam ab abſentibus exigitur iuramentum: præſentibus autem aliquando fuit factum, aliquando non. Formã iuramenti, & literas Apoſtolicas dabit illi, per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalem deferet, cùm ingreditur vrbem ſiue oppidum, vbi nouus Cardinalis inhabitat, deducuntur à nobilibus & amicis Cardinalis, & ipſum galerum portabit palam vt videre poſsit, ſiue ſuper vnum baculum, ſicut portãtur ante Papam, ſiue aliàs, quomodo ſibi placuerit. Die Dominico vel Feſto, conuenient ad domum noui Cardinalis: Epiſcopus cui committitur aſsignatio, & Pontificis nuncius qui galerum portauit & ſimul omnes cum nouo Cardinali ibunt ad Eccleſiã, nuncio Apoſtolico ante Cardinalem galerum portãte: & tunc Cardinalis habebit cappam Cardinalarem, & galerum nigrum ſtatui ſuo priſtino congruentem. In Eccleſia poſtquàm fecerint orationem ante altare, audient Miſſam ſolennem ſiue ſimplicem, prout Domino Cardinali placebit. Finita Miſſa Epiſcopus cõmiſſarius induet ſuper rochetum, ſiue ſupperpelliciũ, ſtolã, pluuiale, et mitram precio-

preciosam, & sedebit supra cathedram sibi paratam ante altare, vertens faciem ad populum. Nuncius autem, & qui galerum portauit, deponet illum super altare: & si ad hoc erit idoneus & paratus, stans in loco conuenienti, vt ab omnibus audiatur, facit breuem sermonem de dignitate Cardinalari, de meritis & virtutibus noui Cardinalis, & de meritis principis, qui pro eo supplicauit. Finito sermone vel dimisso, accedet ad Episcopum commissarium, & illi præsentabit literas Apostolicas, quas Episcopus reuerenter suscipiet, & per vnum ex suis publicè legi faciet. Deinde conuertens se ad circunstantes, narrabit qualiter summus Pontifex volens Sanctæ Romanæ & vniuersali Ecclesiæ de nouis Cardinalibus prouidere, in quatuor temporibus proximè præteritis assumpsit ad Cardinalatus dignitatem octo Reuerendissimos patres, omnium virtutum genere excellentes: inter quos voluit annumerari Reuerendissimum in Christo patrem, tunc Episcopum Tornacensem, cùm suis preclaris meritis, tùm maximis precibus & intercessione Serenissimi Regis, seu principis, &c. & hic, præsertim si nuncius Apostolicus id non fecerit, laudet personam Cardinalis, personam intercedentis, & ipsam dignitatem. Demũ exponat

commiſsionem ſibi factam, & concludat ſe eſſe paratiſsimum ad exequenda Apoſtolica mandata.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad altare, & genuflexus ante Epiſcopum iuret, vt in forma ad Epiſcopū tranſmiſſa continetur. Quo facto ſurgit Epiſcopus, & retrahés ſe ad cornu Epiſtolæ depoſita mitra, & libro ſuper altare ſibi parato, dicit verſiculos & orationes infra ſcriptas ſuper Catdinalem genuflexum in eodem loco, vbi iurauit, permanentem, Pater noſter: deinde proſequitur ſecretè: tum altè dicit. Et ne nos inducas in tentationem. Reſp. Sed libera nos à malo. Verſ. Saluum fac ſeruum tuum Domine. Reſpon. Deus meus ſperantem in te. Ver. Mitte ei Domine auxilium de ſancto. R. Et de Syon tuere eum. Ver. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meꝰ ad te veniat. Ver. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Oratio. Omnipotens ſempiterne Deus, miſerere famulo tuo N. & dirige eum ſecundum clementiam tuam in viam ſalutis æternæ: vt te donante tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat. Oratio. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur, Per

Chriſtum

Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Sedet deinde Epiſcopus commiſſarius cum mitra, & accipiens galerum rubrum de manu nũcij Apoſtolici, ipſum ſuper caput noui Cardinalis ante ſe genuflexi, biretum & cappam in capite tenentis imponit, dicens: Ad laudẽ & gloriam omnipotẽtis Dei accipe rubrum galerum magnę Cardinalatus dignitatis inſigne, quod per manus noſtras Apoſtolicæ ſedis nomine capiti tuo imponitur in nomine patris ✠ & filij ✠ & ſpiritus ſancti ✠, Amen. Et ſicut idem Paracletus ſuper capita Diſcipulorum Chriſti in figura ignis deſcendit, eorum corda Dei timore inflammans: ita & tu qui illorum typum cum alijs Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus in terris geſturus es: charitate feruens, zelo domus Dei ardeas: & ſcias te pro exaltatione & tuitione catholicæ fidei, pro pace & quiete Chriſtiani populi, pro defenſione Eccleſiaſticæ libertatis, honore, ſtatu, commodoque Sanctæ Romanę Eccleſiæ, vſque ad effuſionem ſanguinis, & ipſius corporis mortem perpetuò fore obligatum: quod vt præſtare valeas, ipſe concedere dignetur, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorũ, Amen: & mox dat illi oſculum pacis, dicens: Pax tibi. & ille reſpondet, Et cum ſpiritu tuo. Extrahitur deinde galerus, & traditur nun-

cio Apoſtolico. Epiſcopus verò commiſſarius ſurgens detracta mitra genuflectit, & incipit, Te deum laudamus: chorus proſequitur. Et Epiſcopus poſt primum Verſum ſurgit ſtans ſine mitra vſque in finem: nouus Cardinalis perſeuerat ſemper genuflexus vſque in finem. Finito hymno Epiſcopus dicit, Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus: Omnipotens ſempiterne Deus, dirige actus noſtros in beneplacito tuo, vt in nomine dilecti filij tui mereamur bonis operibus abundare. Et in fine, Dominus vobiſcum: & cantores dicunt, Benedicamus Domino: alij reſpondent, Deo gratias. His finitis Epiſcopus reaſſumpta mitra ſtans in medio altaris, benedicat ſolenniter, dicens: Sit nomen Domini, &c. Deinde exuit ſe ſacris veſtibus, & aſſumpta chlamide deducit nouum Cardinalem domum ſuam: qui, ſi locus eſt idoneus, aſcendet equum: & cum galero rubro reuertitur ad proprios lares.

DE CREATIONE EPISCOPI
Cardinalis: & quòd Cardinalis, de quo aliquid tractatur, exit conſiſtorio.

VAcante titulo Epiſcopi Cardinalis, cóſueuerunt Romani Pontifices regulariter ad Epiſcopatum promouere antiquiorem presbyterum Cardinalem (ſi tamen ante

ante ſuam promotionem ad Cardinalatum erat conſecratus Epiſcopus) vnde ſi prior preſbyterorum non erat ante ſuam promotionem Epiſcopus, præmittitur ſecūdus vel tertius, ſi prius erant conſecrati, quod ſeruatum legimus à Ioanne vigeſimo ſecundo, & Clemente ſexto, & alijs. Sed nonnunquā præponuntur iuniores presbyteri propter legationem, vt fecit Ioannes vigeſimus ſecundus prædictus, qui promouit ad Epiſcopatum Hoſtiēſem Dominum Bertrandū de Pogeto: qui erat in legatione, & nouiſsimus Cardinalis. Legim⁹ etiā apud antiquos nonnullos ex Diaconatu ad Epiſcopatum promotos fuiſſe. Vt Gregorius Vndecimus qui Cardinalem Lemonicenſem promouit ad Epiſcopatum Prænéſtinenſem, Diaconū exiſtentem: & etiam ipſi noſtris temporibus idem vidimus. Pius ſecundus Ioannem Caruaial Cardinalem ſancti Angeli, ex Diacono Epiſcopum Portuenſem creauit, propter eius præclara erga ſedem Apoſtolicam merita: fuerat enim bis cū legatione cōtra Turcos cum maximo labore, & vitæ ſuæ diſcrimine. Et Sixtus quart⁹ Rodericū Boriā Sancti Nicolai in carcere Diaconū Cardinalē, ac ſanctæ Ro. Eccleſię Vicecancellariū ad Epiſcopatum primū Albanēſem, deīde Portuēſem ꝓmouit. Licet igitur videre, ꝙ Pontifex

pro ſuo

pro ſuo arbitrio cũ conſilio fratrum de perſonis presbyterorum ſiue Diaconorũ, conſueuit titulis Epiſcopalibus Cardinaliũ prouidere: Igitur vacante Eccleſia Epiſcopali Cardinalari, Pontifex in ſecreto conſiſtorio proponit perſonas, vt ſibi videtur bene meritas: quamuis ordinariè antiquiores presbyteros proponere debeat. Si præſens eſt ille, de quo agitur, debet exire conſiſtorio. Et cũ Pontifex habebit vota fratrum, promouet illum talem ad Epiſcopatũ per verbum, Prouidemus, vt fit in alijs Epiſcopis: non per aſſumimus, vt in Cardinalibus: deinde reuocatus ad conſiſtorium prouiſus per Pontificem intimatur ſibi, qualiter de conſenſu fratrum prouiderit Eccleſię Epiſcopali, &c. de ſua perſona tunc nouus Epiſcopus agit gratias genuflexus ſanctiſsimo Domino noſtro, & oſculatur pedem & manum eius, & datur ſibi annulus precioſus, & nouis Cardinalibus: & eleuatus recipitur ad faciem Pontificis. Inde per ordinem recipitur ad oſculum ab omnibus alijs Cardinalibus, & ſedet poſt vltimum Epiſcopum Cardinalẽ. Tum finito conſiſtorio deducitur à toto collegio domum propriam medi⁹ inter duos antiquiores Diaconos in vltimo loco equitantes. Cum peruenerit ad domũ ſuam, agit gratias Dominis Cardinalib. ſingulariter ſinglis, vt de no-

de nouis Cardinalibus diximus: viſitat, & viſitatur. Et aduerte quæ ex laudabili & debita obſeruantia quotieſcunque in ſecreto cōſiſtorio agitur de aliqua re ſpiritualiter tangente perſonam alicuius Cardinalis præſentis, ille talis debet exire conſiſtorio, & expectare in camera ad partem quoad finito ſuo negotio reuocetur.

DE ELECTIONE LEGATI Apoſtolici de latere.

POntifex in ſecreto conſiſtorio primùm proponit cauſas, ꝓpter quas ſibi videatur neceſſaria Legatorum creatio: & exquirit vota an ſint creandi legati, & quot: poſtquam conuenerint, nominat perſonas: quæ nominate exeunt conſiſtorio, & cùm patres concordauerint de perſonis, reuocātur intro. Pontifex omnibus conſedentibus exponit qualiter confiſus de prudentia, virtute, &c. illius, de conſilio fratrum deſignauerit illum legatū Apoſtolicum ad tales partes, iniungitq́; ei onus legationis. Ille, vt primū Pontifex ad eum conuertit orationem, aſſurgit: & vt Pontifex finiuit, detecto capite agit gratias Sanctiſsimo Domino noſtro & ſacro Senatui de bona eorum opinione erga ſuam inſufficientiā, & verbis modeſtiſsimis ex-

mis excuſat ſe:et rogat vt id onus melioribus & peritiorib. committatur: & tandem inſtãte Pontifice offert ſe paratum ad obedientiam:agitq́ue iterũ gratias,& accedens ad eius pedes,& genuflexus oſculatur pedem et manum,& recipitur ad oſculúm oris.Et ſimiliter deinde ab omnibus Cardinalibus,& deducitur domum,vt de Epiſcopo Cardinali ſupra diximus.Deinde parat ſe ad iter,& interim omnes Cardinales viſitat antequam diſcedit. Aduenieńte die profectionis fit ſecretum conſiſtorium, & in fine exiens à latere Pontificis deducitur ab omnibus Cardinalibus ordine prædicto, vſque extra portam ciuitatis: & ibi poſtquam egit gratias,& oſculatus eſt omnes Cardinales, proficiſcitur in pace.Alij autem reuertuntur domum ſuam.Cardinalis legatus poſtquam exiuit territorium ciuitatis vbi Pontifex reſidet,incipit benedicere, capitq; mantum rubrum,& pręfertur ante eum crux:& dũ eſt in legatione,non participat de emolumentis cameræ Apoſtolicæ,ſiue Annatarum.Conſueuerunt ſummi Pontifices ſemper quando pronunciabãt nouos Cardinales ſiue Epiſcopos Cardinales, ſiue Legatos Apoſtolicos,ſiue nouos electos ad Eccleſias cathedrales, ſiue tranſlatos,habere pluuiale,& mitrã conſiſtorialem:& tunc Cardinales omnes faciebant reue-

reuerentiam vt in Ecclesia. Et nota quòd Papæ nunquam fit reuerentia à Cardinalibus, quando non habet pluuiale & mitrã. Hodiè, vt audio, rarò Pontifex ista facit cum pluuiali & mitra. Et reuerentia nunquam fit in consistorio secreto.

DE ORDINATIONE CARDInalium ad sacros ordines.

ASsumpti ad dignitatem Cardinalatus, minores ordines, & Subdiaconatum accipiunt ab aliquo Episcopo Cardinali de commissione Pontificis: Diaconatum verò & presbyteratum de manu summi Pontificis in loco, vbi suæ sanctitati placuerit. Aderunt præsentes duo Diaconi Pontifici assistentes: & vnus Diaconus ministrans in Missa, si erit solennis, et vnus presbyter Cardinalis parati, qui Pontifici ministrabunt. Et seruabuntur omnia quæ in ordinatione aliorum seruantur. Senior Diaconorum dicet, Postulat sancta Eccesia, & c. & respondet. Ordinati post ordinationem osculantur pedem sanctissimi Domini nostri, & manum genuflexi, & recipiuntur ad osculum oris. Ad offertorium offerent cereos, panes, & vinum, vt faciunt Episcopi. Et in fine cum mitra simplici in capite dicent, Ad multos annos: vt in Episcopis.

Quod

QVOD APVD ALTARE *sancti Petri solus Papa consecratur.*

ET nota quod secundum institutionem Gregorij primi, huiusmodi consecrationes nò debent fieri apud altare Sancti Petri: quia ibi solus Romanus Pontifex consecratur. Quando Papa aliquos vult ordinare publicè in sancto Petro, consueuit actus ordinationis et consecrationis facere in capella sancti Andreæ, vel alia, & reliquum Missæ finire ad altare sancti Petri. Et aduerte quod Cardinales si Papa celebraret publicè, anteq̃ illi essent ordinati, in suo ordine non essent cum paramentis, sed cum suis cappis laneis, & sederent vltimi post paratos suo ordine.

DE NOVO CARDINALI VENIENTE *ad curiam sine galero.*

NOuus Cardinalis die quo perueniet ad vrbem, in qua est Pontifex, quiescit in aliquo loco circa portã vrbis intra vel extra secundum commoditatem locorum, vt Romæ apud Sanctam Mariã, de populo venientes per Tusciam, siue per viam flaminiã, vel apud Lateranum venientes per Appiam siue Latinam, illo die non vadunt ei obuiam aliqui Cardinales, neque eorum familiæ: & cum est per vnum miliare prope ciuitatem, dimisso pallio itinerario induit cappam cardina-

dinalarem, & galerum nigrum ſecundũ ſuam priſtinam dignitatem: & illa nocte, vbi quieſcit, ſummo mane ornetur ibi aliquis locus honeſtus, & capax, in quo Cardinales congregentur expectantes aduentum aliorum. Et nouus ponat aliquos ex ſuis, qui aduertant quando Cardinales aduenıũt, & ſibi renuncient, vt in tempore poſsit eis occurrere: cùm verò Cardinales venerint vnus vel plures, nouus cum ſua cappa occurrat eis in introitu loci, & reuerẽter atque benignè eos excipiat: & ponat omnes ad dextram ſuã: & eos honoret tãquam ſi eſſet in domo ſua: ducátq; illos in locum præparatum, vbi debent alios expectare: & ipſe ſedeat ſemper vltimus. Et ſic vnicuique venienti obuiam ibit, & deducet ad alios. Cùm verò omnes cõuenerint, deſcendant ad equitandum: & ipſe cum ſuo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in vltimis. Qui antequam perueniant ad palatium, illi duo antiquiores Diaconi dimiſſo nouo Cardinali in medio aliorum duorum, poſt eos ſeniores perueniunt ad Pontificem, & illum induunt amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis. Cùm verò alij Cardinales perueniunt ad palatium, deſcendũt ex equis, & omnes per ordinem aſcendunt palatium, & nouum Cardinalem dimittunt

in aliqua capella, siue camera ad hoc parata, cum duobus iunioribus Diaconis Cardinalibus, & ipsi vadunt ad summum Pontificem: qui paratus, vt diximus, præcedente cruce exit ad publicum cõsistorium: sedent omnes in locis suis, & fit reuerentia à Cardinalibus presentibus: deinde aduocatus cõsistorialis proponit aliquam causam. Interim tempore congruo duo antiquiores Diaconi vadunt ad locum, vbi expectat nouus Cardinalis, & illi duo, qui erant, veniunt ad consistorium, & facta ex more reuerentia Pontifici, sedent in locis suis. Post paululum venit nouus Cardinalis medius inter duos Diaconos, & cum venerit in conspectu Pontificis, profunde caput inclinet ante Pontificem simul cum suis ductoribus, quorum gestus animaduertit, & imitatur. Deinde præcedentẽ priorem Diaconum sequatur, & iterum ante gradum primum sedis Pontificalis simul cum deductoribus Pontificẽ veneretur, & ascendens gradus genuflectat ad pedes Pontificis, osculetur pedem & manum, & à Pontifice subleuetur, & ad osculum oris recipiatur: tum à supradictis diaconis ducitur ad osculum omnium Cardinalium præsentium per ordinẽ, & in fine ipsos Diaconos stantes in locis suis osculetur. Et mox à ministro cerimoniarum ducitur ad locum, qui ei competit secũdum ordi-

ordinem pronunciationis suæ, cum fuit assumptus in Cardinalem & reliquis sedentibus sedet & ipse: aduocatus autem prosequitur suam causam. Finita causa surgunt omnes Cardinales, & ordinatè vadunt ad paruam capellam, seu ad altare ad hoc paratum, præcedentibus cantoribus cantantibus, Te Deum laudamus: duo verò antiquiores diaconi vadunt ad asistentiam summi Pontificis. Ducitur nouus Cardinalis ad altare, vbi prostratus orat: dicuntur versiculi, & orationes per primum Cardinalem: reducitur ad pedes sanctisimi Domini nostri, accipit galerũ de manu Pontificis, & deducitur ab alijs Cardinalibus domum suam. Et omnia fiunt, sicut diximus quando datur galerus presentibus, visitat & visitatur. Demum in primo cõsistorio imponitur ei silentium, & in secundo aut tertio aperitur sibi os, & fit mentio, vt de alijs supra dictum est.

DE REDITV NOVI CARDINAlis cum galero siue Legati.

SI autem nouus Cardinalis habuit galerũ, siue est legatus Apostolicus aliquis, ille qui venit, recipitur apud portam, deducitur ad palatium, & deinde ad consistorium ad pedes Papæ, vt de nouo Cardinali sine galero diximus, recipitur ad osculum pedis, manus, & oris à Pontifice, & ab omnibus Car-

dinalibus ad osculum pacis:& tandem ponitur ad sedendum in ordine suo,secundum pronunciationem de ipso factam,si est nouus:siue in loco antiquo,si est legatus:& nõ ducitur ad altare,neque aliquid cãtatur,sed finito consistorio deducitur domum suam ab omnibus:visitat,& visitatur,vt de alijs dictum est superius.

DE NOVO CARDINALI VEL Legato redeunte vacante sede.

SI verò Cardinalis,vel Legatus redierit ad curiam sede vacante, nullus Cardinalis vadit sibi obuiam,quia tunc collegium tenet quodammodo locum Põtificis,sed cum suis priuatis amicis se recipit domum habitationis suæ sine alijs cerimonijs.

SECTIO NONA.

De loco & ordine consistorij.

Via publicum consistorium frequenter nominauimus, & in posterũ nominaturi sumus: operæ precium videtur ordinem & modum ipsius cõsistorij explicare.In palatio Apostolico apud Sanctum Petrum tres aulę sunt Pontificales, quas in conclaui contineri superius

perius diximus. Prima omnium maxima pro consistorio publico ornari solet quando Reges, aut regij Legati sunt excipiendi, canonizationum etiam causę in ea parãtur: in tertia aula recipiuntur, legationes aliorum principum, & rerum publicarum, cum ad venerandum summum Pontificem veniunt, publicantur noui Cardinales: excipiuntur Legati Apostolici quando reuertuntur ex suis legationibus: excipiuntur Cardinales noui venientes ad Romanam curiam, & agitantur causæ quæ publicum consistoriũ requirunt. In capite aulæ erigitur solium pontificale, ad quod tribus amplis gradibus ascẽditur, forma solij erit fermè quadrata, latitudinis in summo plano palmorum duodecim vel circa, in medio sedes erit parieti hærens cum magno et paruo scabello, planum totum cum magno scabello coopertum erit panno coccineo: sedes verò aureo erit ornata pãno & pariete: & supra caput pendebit aureus pannus, à dextra infra solium per viginti palmos vel circa sedilia Episcoporum Cardinalium & presbyterorum erũt remota à pariete per duos palmos: habebunt reclinatorium siue postergale altum vsque ad spatulas, & gradum altitudinis sex aut octo digitorum, super quem pedes teneant: primum sedile erit longitudinis trium cannarum vel circa,

ſecundm menſuram Romanæ curiæ: huic coniunctum erit ſecundum ſedile duarum cannarum longitudinis intranſuerſum aulę, ita vt ibi ſedentes in faciem Pontificis reſpiciant: à ſiniſtra Pontificis erit ſedile Diaconorum Cardinalium è regione Epiſcoporum Cardinaliũ, & inter quod ſedile, quod intranſuerſum porrigitur, erit ſpacium decem palmorũ, aut duodecim, vt ſit quodammodo oſtium ad ingreſſum conſiſtorij: longitudo ſedilis Diaconorum erit duarum cannarum cum dimidia, vel circa: hæc ſedilia erunt pariformiter ornata auleis & tapetis, & eiuſdem altitudinis & latitudinis, ita vt in nullo differant gradus ſolij Pontificalis: & totum ſpacium quod ſedilibus circumplectitur pannis viridibus ſternitur.

DE HABITV, ET LOCIS in publico conſiſtorio.

POntifex ad publicum conſiſtorium vt ad capellam procedit paratꝰ amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis, cruce cum Cardinalibus præcedente: ſedet in ſua ſede Põtifex. Cardinales, facta ex more reuerentia, omnes in ſuis ſedibus ſedent. Diaconi non aſsiſtũt poſtquã fecerint reuerentiam: Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, & omnes prælati ſedent

ſuper

ſuper tres gradus ſolij Pontificalis: & cum eis in vltimo Subdiaconi, Auditores, clerici cameræ, & Acoluthi omnes cum ſuis cappis laneis. Curiales togati ſedent ſuper terram inter ſedilia Cardinalium: cubicularij & ſecretarij cum capputijs ad collum in terra inter prælatos & curiales togatos. Si nepotes Pontificis, aut aliqui magni principes adſunt, vnus vel duo, non tamen tales, quos ſedere deceat in ſedili Cardinalium, hi ſtant iuxta Pontificem hinc inde: Oratores Regum & principum, & magni nobiles ſtant ad dextram Pontificis inter gradus ſolij & parietes: familiares Papæ & nobiles ſtant à ſiniſtra inter gradus & parietes. Aduocati conſiſtoriales ſtant retro vel poſt ſedilia preſbyterorum & Diaconorum Cardinalium. Procuratores Regum, principum, Religionum ſimul cum procuratore fiſcali ſtãt poſt ſedile Epiſcoporum Cardinalium inter murum & ſedile: Fiſcalis tamen tenet primũ locum. Spatiũ autem inter ſedilia presbyterorum Diaconorum Cardinalium ſeruiẽtes armorum obſeruant, tanquam oſtium & aditum conſiſtorij, & illac qui ingreſſuri ſunt ad Pontificem, ingrediuntur. Magiſter ſacri hoſpitij, quę dignitas hoc tempore eſt in nobili Comitum domo, illic ſtat ante ſeruientes armorum in fine

ſedilis preſbyterorũ, & in capite ſedilis diaconorum debent ſtare clerici cerimoniarum vt præſto ſint ad exequẽdum, quæ Põtifex mandauerit, & ordinandum, quæ ſunt agẽda. Cum autem conſiſtorium tenebitur pro cauſis iudicialibus tãtum, quod fieri cõſueuit à Pontificibus, interdum cum ad alias cauſas non tenetur, aduocatus proponens ſtat poſt ſedile presbyterorum Cardinalium contra Pontificis faciem, & cauſam ſuam exponit, & in fine ſcedulam ſuæ ſupplicationis inter ſedẽtes in terram curiales proijcit, qui illam ad manus Vicecancellarij trãſmittũt. Si quis eſt ex alijs aduocatis qui contradicere velit, & pro aduerſario reſpondere: finita altercatione Pontifex reſpõdet per verbum Placet, ſimpliciter: vel cum limitatione, vt ſibi videtur. Et Vicecãcellarius manu propria ſignat ſupplicationem, ſecundum Pontificis reſponſum, & idem in libro quẽ penes ſe habet, ſcribit: Nam quidam ex ſuis apud pedes ſuos ſedens, librum & pugillares ſeruat. Expeditis autẽ cauſis ſurgunt omnes, & duo ſeniores Diaconi accedunt ad aſsiſtentiam Pontificis, qui reuertitur ad cameram eo ordine, quo venerat.

DE CONSISTORIO SECRETO.

SEcre-

SEcretum conſiſtorium celebratur in aula aliqua palatij Apoſtolici remotiori, hodie cameram Papagalli appellãt, ſedes Pontificalis parieti adhæret in medio: ſurgit à ſolo ſine thalamo aut gradibus, ſcabellum habet magnum, ſuper quod Pontifex tenet pedes, & aliud paruũ per quod ad maius aſcẽditur. Scabella pro pedibus Cardinaliũ ante Pontificem locantur in forma quadrata à dextra, & à fronte ſedent Epiſcopi & presbyteri ſuo ordine vnus poſt alium. Prior Epiſcoporum primus poſt Pontificem, deinde alij: à ſiniſtra verò prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locum, alij deinde ſequuntur: vltimus presbyterorũ proximus eſt vltimo Diaconorum, inter quos nemo Cardinalium ſedet. Pontificis ſedes aureo panno eſt ornata, ſcabella Cardinalium nuda ſunt, ſed picta rubeo colore cũ armis Papæ. Locus inter ſedem Papæ & ſcabella Cardinalium tapetis ſterni conſueuit: vltimus Diaconorum tintinabulum ſeu campanellam retinet, vt ſignum faciat cuſtodibus conſiſtorij, ſi Pontifex aut patres ab eis aliquid velint. In angulis ante faciem Põtificis ſcabella duo hinc inde remouent̃ quoad omnes conuenerint, vt inde tãquam per oſtię intrent Cardinales ad ſedendum: cùm omnes congregati ſunt, illa duo ſcabella re-

ſtituuntur in locum ſuum. Pontifex ſi eſt pronunciaturus Cardinales ſiue prælatos, conſueuit exire paludatus & mitratus: in alijs negotijs cum ſuo rocheto & paruo capputio, quamuis hodiè raró niſi in principio pontificatus exeat cum pluuiali &mitra: alij omnes prælati Cardinales excluduntur, cum tractare incipiunt cóſiſtorialia: duo ſecreti cubicularij pro foribus cóſiſtorij excubant cum ſuis capputijs ſuper collum inuerſis,vt præſto ſint ſi ſignum fiat. Pontifex negotia incumbentia in Senatu proponit, deinde per ordinem ſententias rogat(votum enim ſuum ſententias ap pellant) quiſque ſurgens ſententiam ſuam dicit: deinde Pontifex ſecundum maioris partis ſententiam decernit.

SECTIO DECIMA. DE prouiſione Eccleſiarum.

Vm autem prouiſiones Eccleſiarum Pontificalium ſiue monaſteriorum occurrunt, Pótifex committit viuæ vocis oraculo alicui ex Cardinalib⁹, vt de opportunis legitimè ſe informent, & deinde in ſecreto conſiſtorio referat. Cardinalis commiſſarius primo diligenter in-

ter inquirit de eſſentia, qualitate, & regione Eccleſiæ eo tempore vacantis: tum de veritate & modo vacationis: demum de qualitate & ſufficientia prouidendi ſeu cõfirmandi. Nam quædam prouinciæ habent priuilegium à ſede Apoſtolica eligendi ſibi prælatos, cum illorum Eccleſiæ, ſiue monaſteria vacant: & tunc vltra prædicta diligenter inquiretur, an electio fuerit canonica, & canonicè facta: prouidendus autem ab ipſo Pontifice nominatur ſiue motu proprio, ſiue ad petitionem principum, aut aliorum: & aliquando plures nominantur, & de pluribus exquiritur. Examinantur ſuper præmiſsis teſtes medio iuramento: recognoſcuntur publica documẽta, & aliæ ſcripturæ: & conficitur proceſſus ordinarius cũ placuerit ſummo Pontifici. Cardinalis commiſſarius in ſecreto conſiſtorio refert publicè omnia, quæ in proceſſu continentur ſummariè, & ſimpliciter ac dilucidè proceſſum ipſum in ſcriptis per Scribam ſuum redactum ſecum habens. Pontifex relatione audita, exquirit primò votum commiſſarij proponentis, deinde patrum ſententias: & ſi ſuæ ſanctitati videtur expedire, pronũciat in hãc formã remoto è capite bireto, dicẽs videlicet. Auctoritate õnipotẽtis Dei, & beatorũ Apoſtolorũ Petri & Pauli, ac noſtra pro-

prouidemus Ecclesiæ Pientinensi de persona dilecti filij Augustini Patritij, clerici Senensis, præficientes eum illi Ecclesiæ in Episcopum & pastorem, curam & administrationem plenariè committendo. in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Et sic dicens facit manu signum sanctæ crucis. Si verò electio erit confirmanda, non dicit, prouidemus: sed, Electionem de persona dilecti filij Alberti electi Argentinensis ad Ecclesiam Argentinam canonicè factam confirmamus & approbamus, præficientes eum illi Ecclesiæ in Episcopum, etc.

PRONVNCIANDI ABBATIS forma.

AVctoritate &c. prouidemus Monasterio Sancti Galgani ordinis Cisterciẽsis Senensis diœcesis, de persona electi filij. A. eiusdem monasterij monachi professi in sacerdotio & legitima ætate constituti, præficientes eum illi Monasterio in Abbatem, curam, regimen, & administrationẽ ipsius monasterij in spiritualibus & tẽporalib. eidem plenariè committendo. in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen.

Interdum autem cùm Ecclesia vacat in curia Romana, & persona prouidenda est familiaris, siue valde nota Pontifici, Pontifex sine aliquo processu siue commissione proponit

ponit personã, & de consensu fratrum pronunciat & prouidet, vt superius est dictum.

DE HABITV ET PRIMA VIsitatione Prælatorum, & iuramento.

PRonũciatus in Episcopum mox accipit rochetum, & tondet caput faciens sibi magnam coronam, & vt primum poterit indutus magna cappa, & sociat⁹ ab amicis equitat cum Galero nigro Episcopali, primũ ad palatium Apostolicum, & agit gratias summo Pontifici de sua promotione: deinde ad omnes Cardinales, quibus etiam agit gratias, quod promotionem suã benignè iuuerint, & in ea gratiose consenserint. Et quando promotus intrat ad Pontificem, seu Cardinales, solent etiam admitti prælati, & nobiles curiales, qui eum deducunt, vt possint audire proponentem, & respondentem: solent promoti agere gratias ꝓ dignitate sibi commissa, merita sua extenuãdo, & dignitatis auctoritatem amplificando, Ecclesiam sibi cõmissam commendando, & se offerendo. Põtifex pro qualitate personæ respondet allegando merita promoti vel intercessorum eius: & monet, vt Ecclesiæ, ad quam promotus est, honori: & vtilitati totis viribus incumbat. Cardinales plerumque solent respondere, quod ipsis non sunt agendæ gratiæ

tiæ, sed summo Pontifici, qui personam suã ad illam dignitatem promoueri voluit: ad alia vero respondent secundum merita, & secundum proposita, laudãdo, monendo, & hortando, vt expedire iudicauerint. Promoti clerici seculares statim, vt diximus, vtuntur rocheto, & capello, ab extra panno nigro, ab intus serico viridi cooperto cum cordulis, & mappulis viridibus. Promoti verò ex religione vtuntur priori habitu sine rocheto (nisi sint canonici regulares, qui illo vtuntur in sua religiõne) & vtuntur galero ab extra, & ab intus nigri coloris, sicut protonotarij, & Abbates presentes ante expeditionem literarum Apostolicarum præstant iuramentũ fidelitatis summo Pontifici in manibus prioris Diaconorum Cardinalium genuflexi, in forma quam clericus cerimoniarũ exhibet, qui de iuramento est rogatus, & facit inde instrumentum, & refert in Cancellaria, qualiter talis prælatus iurauit: neque in Cancellaria expediuntur literæ sine tali relatione, & male, & cum graui præiudicio Apostolicæ sedis, & ideò prouidendum. Ad absentes mittitur forma iuramenti cum alijs literis.

QVI APPELLANTVR ELECti.

Promoti

PRomoti ad Ecclesias, siue monasteria ante suam consecrationẽ, siue benedictionem, quã infra tres menses sumere debent, non appellantur Episcopi, siue Abbates, sed electi: & quamuis vtantur Episcopali, siue abbatiali habitu, non tamen possunt vti paramentis, & mitris sine speciali indulto Pontificis. Consueuerunt tamen Pontifices in curia committere ministris cerimoniarum, vt prælatis huiusmodi concedãt, quod posѕint in capella Sanctiſsimi Domini nostri cum alijs pluuiali, & mitra vti in publicis actibus.

DE PALLIO, ET QVOMOdo traditur.

PRomoti ad metropoliticas, seu parochiales Ecclesias, etiam si sint consecrati Episcopi, appellantur Archiepiscopi. Neque Patriarchæ nisi primum acceperint pallium de corpore beati Petri sumptum, sed electi ad illas Ecclesias, & translati de vna Ecclesia metropolitana ad aliam non possunt vti pallio, quod acceperant in prima sua Ecclesia, & minus pallio prædecessoris defuncti, seu translati: sed oportet, quod de nouo petatur pallium, & obtineatur: & interim non possunt consecrare, synodum celebrare, & alia pleraque Pontificalia exercere

cere

cere. Debēt autem petere pallium per se, vel procuratorē intra tempus sex mensiū. Sunt & quidam Episcopi, qui ex indulto Apostolico pallio vtuntur. Vt Lucensis in Thuscia, Papiensis in Lombardia, Bambergensis in Germania. Et si qui alij, quo vti debēt infra suas Ecclesias diebus, et modo in priuilegijs à sede Apostolica illis concessis. Cura conficiēdorum, & conseruandorum palliorum ad subdiaconos Apostolicos pertinet, qui ex lana munda, & alba illa hoc pacto conficiunt. Sanctimoniales monasterij Sāctæ Agnetis, vel religiosi, qui sunt in illa Ecclesia, offerunt quotannis Agnos duos albos super altare illius Ecclesiæ in die festiuitatis Sāctæ Agnetis, dum in Missa solenni cantatur Agnus dei: qui Agni recipiuntur à duobus canonicis Ecclesiæ Lateranensis, & ab eis postea consignantur subdiaconis Apostolicis, qui Agnos ipsos in pascua mittunt, quo ad veniat tempus tondendi ipsos agnos opportunum. Ex his agnis lana tondetur, quæ mixta cum alia lana alba, & pariter munda reducitur in filum, ex quo pallia huiusmodi contexuntur latitudine digitorū trium redacta in orbem, ita vt humeros præsulū ambiant: à pectore & renibus particulam pendentem habet pallium longitudinis palmi et in extremitatibus laminas plumbeas tenues

ad pa-

ad parem latitudinem,in fine orbiculatas, nigro serico tectas, insutas supra pendentes particulas ante & post, & super humeros vtrosque. Sic cõfecta pallia per subdiaconos portant ad basilicam principis Apostolorũ, & per Canonicos basilicæ ponuntur super corpora Petri & Pauli Apostolorum sub altari maiori:vbi factis ex more vigilijs illa per noctem dimittũt, deinde restituunt Subdiaconis, qui in loco honesto ea conseruant. Vsus autem pallij huiusmodi in quãtum potuimus explorare, antiquissimus est, & à Lino Pontifice Petri Apostoli immediatè successore habuit originem. Ita enim scriptum legimus á Maximo Episcopo in Homilia de veste sacerdotali. In lege gratiæ antiquum est illud nostrum Ephoth (id est palliũ) quod nostri Patriarchæ arbitrãtur à Lino post Petrum secundo Romano Pontifice institutũ, & in singulare potestatis priuilegium nostris Deo plenis præsulibus datum. Et Eusebius Cæsariensis in sermone de Epiphania scribit,nihil antiquius veste illa sacerdotali præsulis nostri, quæ illi vesti de veteri testamento successit bysso, auroque contextæ, qua in signum plenissimæ potestatis primus Linus amictus est:cui & typum dedit & nomẽ, vt à veteribus accepimus scriptoribus,quam appellauit & pallium. Cum autẽ aliquis præ-

latus indiget pallio, illud primò per quépiam ex aduocatis consistorialibus procuratorem ab eo ad hoc specialiter cóstitutũ à summo Pontifice in consistorio instanter, instantius, & instantissimè petitur. Pontifex excluso aduocato exquirit patrum sententias, an dandum sit pallium: deinde committit priori Diaconorum, vt pallium prælato vel eius procuratori assignet: expendũtur super ea re literæ Apostolicę in forma consueta, & prior Diaconorũ Cardinalium imponit locũ & diem, vbi & in quo pallium cósignare debeat. Id plerunq; fieri solet in domo ipsius Cardinalis in sua capella: interdum autem in Ecclesia Sancti Petri, & super maius altare, & valde códecenter, maxime pro maximis Ecclesijs, & vltramontanis: & ita vidi seruari à Reuerendissimo Domino Cardinali Senensi, priore Diaconorum. Statuta die prælatus, si est præsens, vel eius procurator in absentia cum spirituali mandato venit ad locum ordinatum. Adsunt, Dominus prior Diaconorum Cardinalium, & Subdiaconus Apostolicus cum ipso pallio, qui pallium explicat super medium altaris. Prælatus, si præsens est, indutus super rochetum siue superpellicium, planeta genuflexus in gradu altaris ante priorem Diaconorum stãtem in cornu dextro altaris, vbi legitur Euangelium, petit sibi dari &

ri & consignari pallium his verbis. Ego N.
electus Ecclesiæ N.instanter, instantius, in-
stantissimè peto mihi tradi & assignari pal-
liũ de corpore beati Petri sumptum,in quo
est plenitudo Pontificalis officij. Tunc Do-
minus prior Diaconorum accipiens pallium
de altari,imponit illud super humero præ-
lati genuflexi, dicens: Ad honorem omni-
potentis Dei,& beatę Marię semper virginis,
atque beatorum Apostolorum Petri & Pau-
li,nec non Ecclesiæ N.tibi commissæ,tradi-
mus tibi pallium de corpore beati Petri sum-
ptum,in quo est plenitudo Pontificalis offi-
cij cum Patriarchalis, vel Archiepiscopalis
nominis appellatione, vt vtaris eo infra
Ecclesiam tuam certis diebus, qui expri-
muntur in priuilegijs ab Apostolica sede
concessis. in nomine patris, & filij, & spi-
ritus sancti, Amen. Et illud cum Subdia-
cono aptat :non tamen infigit spinulas, &
recipit illum ad osculum pacis. Demum cle-
ricus cerimoniarum extrahit illi pallium, &
aduocatis testib. rogat se de illo actu, plicat
palliũ,illud portat ad dictum prelatũ,vel il-
lud reseruat in loco sacro quoad prelatus re-
cedat,& tũc dat illi pallium cum publico in-
strumento. Vidi etiam cum essem Magister
cerimoniarum, Sixtum quartũ manibus pro

prijs dedisse pallium Patriarchæ Constanti-nopolitano Domino Hieronymo Lãdo Veneto, tunc Archiepiscopo Cretensi: quod tamen, vt arbitror, non puto multũ condecens esse, cùm traditio pallij propriè ad Diaconũ spectet, & ipsi Romano Pontifici in sua coronatione & consecratione nemo imponat pallium, nisi prior Diaconorum. Si autẽ pallium tradendum sit procuratori in absentia prælati, procurator indutus superpellicio genuflectat, vt de prælato diximus, & petit pallium, & iurat in hanc formã. Ego N. procurator, & procuratorio nomine, & pro parte reuerendi in Christo patris, & Domini. N. electi Ecclesiæ N. instanter, instantius, & instantissimè, peto mihi dari, & assignari palliũ de corpore beati Petri sumptum: in quo est plenitudo Pontificalis officij: & promitto illud reuerenter portare eidem Reuerendo patri Domino N. nec pernoctabo in aliquo loco, nisi vna nocte tantum, nisi præpeditus fuero legitime: & tunc in cathedrali ipsius: & si non fuerit cathedralis, in collegiata: & si non fuerit collegiata, in Parochiali Ecclesia remittam, & honorifice reponã, sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia. Diaconus autem Cardinalis accipiens pallium de altari, imponit illud super humeros procuratoris, dicens: Ad honorem omnipotentis

Dei, &

Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pau li, & Domini noſtri Papę, ac Sanctę Eccleſię, aſsigno tibi pallium de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo officij Pōtificalis cum Archiepiſcopalis nominis appellatione nomen & pro parte Reuerendi in Chriſto patris domini N. & Eccleſiæ N. ad quam electus eſt, vt eo vtatur infra Eccleſiā certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs ab Apoſtolica ſede conceſsis. Et in fine procurator oſculatur illi manum, & rogat clericum cerimoniarum, & petit inſtrumētum: clericus extrahit illi pallium, plicat, & reportat, & conſeruat in loco ſacro, quouſq; procurator ſit diſceſſurus, & tunc dat illi palliū & inſtrumentum in publica forma.

Qui pallium ſunt accepturi, poſt quàm fuit petitum in cōſiſtorio & conceſſum, cōponunt primum cum ſubdiaconis: nam illi, vt diximus, tenēt pallia. Qui accipiunt ſecundum valorem & taxam Eccleſiæ, aliquando plus, aliquando minus ꝓ centenario. Et quia vidi varios vſus, et nihil firmi ſtatutum legi, de quota nihil dicam: clerici cerimoniarum & ipſi ratione officij ſui & inſtrumenti mercedem ſuam exigunt etiam ad proportionem taxæ & valoris Eccleſiarum, non tamen tantum, quantum ſubdiaconi. Solent etiam, qui pallium accipiunt, Diacono Cardinali duo

bireta, & totidem ſuis camerarijs dono dare: antiquitus dabant, vt legi, vinum album, & ſpecies: portabant etiam duas faculas cereas quæ ardeant ſuper altare, dum pallium traditur, & ſericum ad induendum pallium, cum quo illud ad Eccleſiam ſuam deferunt.

SECTIO VNDECIMA.

De publicationibus ſolennibus.

De publicationibus pacis.

IN publicatione pacis lectis capitulis Pontifex ſurgit ſine mitra, incipit, Te Deum laudamus, & cantores proſequuntur, & in fine chorus cãtat Anthiphonam: Da pacem Domine in diebus noſtris, quia non eſt alius qui pugnat pro nobis, niſi tu Deus noſter. Et Pontifex dicit hoc verſiculos choro reſpondente. Fiat pax in virtute tua. Reſpon. Et abundantia in turribus tuis. Verſ. Non nobis Domine nõ nobis. Reſpon. Sed nomini tuo da gloriam. Verſ. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſpond. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus à quo ſancta deſideria, recta conſilia,

ſilia, iuſta ſunt opera: da ſeruis tuis illam quam mundus dare non poteſt pacem, vt & corda noſtra mandatis ſuis dedita, & hoſtium ſublata formidine, tempora ſint tua protectione tranquilla, Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

IN PVBLICATIONE FOEDEris initi contra hoſtes Eccleſiæ aut infideles

LEctis capitulis Pontifex ſurgat, & incipiat, Te Deum laudamus ſine mitra: chorus proſequitur hymnum vſque ad finem. Pontifex pronunciat Pater noſter, & deinde, Et ne nos inducas in tentationem. Reſpon. Sed libera nos à malo, Amen. Verſ. Chriſtus vincit, Chriſt⁹ regnat, Chriſtus imperat: Reſpon. In æternum, & in ſeculum ſeculi. Verſ. Reſpice Domine in faciē Chriſti tui. Reſpon. Exaudi preces Eccleſiæ ſanctæ tuæ. Verſ. Miſerere noſtri miſerere noſtri. Reſpon. Reſpice nos, & oſtende nobis lucem miſerationum tuarum. Verſ. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter. Reſpon. Et propter gloriam nominis tui libera nos. Verſ. Propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum. Reſp. Ne forte dicant in gentib⁹, vbi eſt De⁹ eorū? V. Saluos fac nos Domine Deus noſter. Reſp. Vt liberati de tribulatione confiteamur nomini ſancto tuo. Verſ.

Concede Domine populo tuo, vt ſit ei cor vnum, & anima vna. Reſpon. In obſeruatione mandatorum tuorum. Verſ. Alleua manus tuas ſuper gentes alienas. R. Vt videant potentiam tuam & agnoſcant te. Verſ. Innoua ſigna & immuta miracula. Reſp. Glorifica manum & brachium ſanctum tuum. Verſ. Hoſtium noſtrorum elide ſuperbiam. R. Et eorum contumaciam dextræ tuæ virtute proſterne. Verſ. Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt. R. Intrent in cõſpectu & gemitus compeditorum. Verſ. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt. R. Et in regna, quæ nomen tuũ non inuocauerunt. Verſ. Ecce inimici tui Domine ſonuerunt. R. Et qui oderunt te extulerunt caput. Verſ. Auerte à nobis Domine indignationem tuam. R. Et procul ſit à nobis furor tuus. Verſ. Da mercedem Domine ſuſtinentibus te. R. Vt prophetæ tui fideles inueniantur. Verſ. Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalitatis. R. Miſerere noſtri. Verſ. Mitte nobis auxilium de ſancto. R. Et de Syon tuere nos. Verſ. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. R. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus, qui precioſiſsimo ſanguine dilectiſſimi filij tui humanũ genus redimere, ac bea-

tos

tos Apostolos eius iacẽtem in tenebris mũdum ad Euangelij lucem dirigere dignatus es: quæsumus vt aduersus impias Turcorũ gentes cunctisque barbaris nationes viuificæ crucis inimicas fideles Christianorũ principes ac populi ita potenter arma accipiant, vt pro tui nominis gloria militantes, virtutis tuæ brachio subleuati, ad Ecclesiam tuam virtutis signa reportent. Omnipotens sempiterne Deus, in cuius manu sunt omnes potestates, & omnium iura regnorum: respice in auxilium Christianorum catholicorum, vt gentes Paganorum & hæreticorum, quæ in sua feritate confidunt, dextræ tuæ potentia conterantur. Per Christum Dominum nostrum, Amen. Si verò hostes sunt Christiani, dicantur istæ orationes. Oremus. Protector noster aspice Deus, & ab inimicorum nos defende periculis, vt omni perturbatione semota, liberis tibi mentibus seruiamus. Deus refugium nostrum & virtus, adesto præsens Ecclesiæ tuæ precibus Auctor ipse pietatis, & præsta, vt ab omni exuamur bellorũ nequitia, & in tuæ protectionis securitate lætemur. Per Christum Dominum nostrum, Amen.

IN PVBLICATIONE FOEderis initi pro defensione Ecclesiæ, & conseruatione pacis.

LEctis de more capitulis ſurgit Pontifex ſine mitra, & dicit, Te Deum laudamus. Chorus proſequitur: quo finito pronunciat Pontifex, Pater noſter, &c. Et ne nos inducas in tentationem. Reſp. Sed libera nos à malo. Verſ. Saluos fac ſeruos tuos Domine. Reſ. Deus meus ſperantes in te. Verſ. Diſſipa gentes, quæ bella volũt. Reſ. Vt liberentur dilecti tui, & confiteantur nomini tuo. Verſ. Concede quæſumus populo, vt ſit ei cor vnum, & anima vna. Reſ. In obſeruatione mandatorum tuorum. Verſ. Mitte nobis auxilium de ſancto. R. Et de Syon tuere nos. Verſ. Domine exaudi orationem meã. R. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Eccleſiæ tuæ quæſumus Domine preces placatus admitte, & deſtructis aduerſitatibus & erroribus vniuerſis, ſecura tibi ſeruiat libertate. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Deus auctor pacis & amator charitatis, quem nouiſſe, viuere, cui ſeruire, regnare eſt: protege ab omnibus impugnationibus ſupplices tuos, vt qui in defenſione tua confidimus, nullius hoſtilitatis arma timeamus. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

SECTIO DVODECIMA. Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus.

SI Ro-

I Romanus Pontifex Romæ vel alibi moram trahens, velit de loco ad locum in solenni pompa, id est Pontificalibus, equitare, hic ordo seruetur. Primi equitabunt Valisarij dominorum Cardinalium cum familijs ipsorum Dominorum Cardinalium, & aliorum prælatorum, mixtim incedentibus, vt eis placuerit. Qui tamen longis vestibus vtuntur: clerici Pontificem non præcedunt cum istis, sed sequũtur. Tum per ordinem isti sequũtur, Tonsor, & Sartor Papæ cum valisijs rubris, in quibus sunt vestes Pontificis, familiares & Scutiferi Papæ, Nobiles & Barones minores cum attinẽtibus Cardinalium, Scala Papæ panno rubro cooperta, quam equus albus phaleratus portat. Equũ aliquis ex parafrenarijs Papæ freno ducit: scala ipsa lignea, quæ gradus tres continet, equo Pontificis apponitur, per quam equum suum ascendit si equitat: deinde reponitur super equum & ad locum suum reducitur: post scalam equitãt duodecim cursores Papę, cum duodecim Vexillis rubris: inde vexilliferi viri nobiles cum vexillis ciuitatis, Papæ, Ecclesiæ, & sanctæ Crucis, ornati vt in coronatione Pontificis diximus et ordi-

ordine ibi declarato. Si plura erunt vexilla, pro dignitate illorum disponentur, digniora erũt vltima. Deinde equi duodeçim albi phalerati, freno ducentur sine sessoribus, tum quatuor nobiles portantes quatuor pileos ex cramesino supra baculos quosdã ad mẽsuram trium vel quatuor palmorum. Hi scutiferi honoris vocantur. Incedunt post hos procuratores Regum, & Principum. Procurator fiscalis, aduocati, & secretarij mixtim, vt aliàs dictum est: & pòst cubicularij cum capputijs supra collum & circa pectus inuersis, secretarij & aduocati, cubicularij autem circa pectus tantum: hos sequuntur acoluthi, clerici cameræ, & auditores Rotæ cum rochetis, & cappis, inde proceres & barones maiores, & oratores regum, & principum simul cum conseruatoribus vrbis: inter omnes Senator præcipuum locum habebit, cedetque tantum Oratori Cæsaris: deinde si quis aderit magnus princeps aut prefectus vrbis, siue aliquis insignis, q tamen nõ sedeat in scamno Cardinalium: subdiaconi Apostolici postea equitabunt cum rochettis & cappis, & ille qui fert crucem papalem, pileum in capite gestabit ab extra nigro panno, ab intus serico cum cordulis & mappulis cærulei coloris: ante crucem duo magistri ostiarij cum suis virgis sericeis. Immediate ince-

tè incedent poſt crucem duodecim pedites clerici vel laici accenſa funalia deferent, & iuxta eos equitabunt duo clerici capellæ, laternas duas argenteas præferẽtes, in quibus candelæ perpetuò lucent: ducitur poſt hos equus albus phaleratus, manſuet⁹ & pulcher cum tintinabulo ad collũ bene ſonante, qui capſulam vehit cũ ſacratiſsimo Chriſti corpore, ſupra quod ciues nobiles portabunt baldachinum, funalia concedẽter deferentur per clericos cum ſuperpellicijs. Sic tempore Pauli ſecundi aliquando fieri vidimus, nam tunc beneficati Sãcti Petri ea portarũt. Poſt Sacramentum Sacriſta Apoſtolici palatij cũ ſuo habitu & baculo in manu equitabit, & poſt eum ſi quis aderit princeps, qui in ſcamno Cardinaliũ ſedeat. Nam inter Sacramentum & Papam, & quando Sacramẽtum non adeſt, inter crucem & Papam nemo omnino incedere debet niſi Cardinales & q cũ eis ſedent. Præcedunt deinde Domini Cardinales, Diaconi, Presbyteri, Epiſcopi: duo tantum antiquiores Diaconi Pontifici ſemper aſsiſtunt, & ante eum immediatè incedunt: ſenior ferulam manu geſtat ex officio, vt prior Diaconorum, & ad quem ſpectat ordinare proceſsiones, & ita omnes libri antiqui cerimoniarũ continent, & ſeruatum vidi tempore Pij ſecundi, cum Proſper

Colu-

Columens. erat prior Diaconorum: & Pauli, cum Rodericus Boria, qui est Episcopus Portuensis, erat prior: camerarius autem si est Cardinalis, non debet portare ferulam, sed eius vicecamerarius: quia non vt Cardinalis, sed vt camerarius portat ille: qui potest esse non Cardinalis secundum obseruationes superiorum temporum. Nostro tamen tempore & Latinus Vrsinus, & qui nũc cameriatum tenet Raphael, Sancti Gregorij Cardinales ferulam portare, & processionẽ ordinare consueuerunt, Cardinale Senensi priore Diaconorũ id nõ modo ęquo animo ferente, sed libentissimè permittente. Procedet deinde Pontifex cum pluuiali & mitra preciosa, siue cum regno, id est, Tiara triplici corona ornata, vectus equo albo, siue sella sub baldachino: equum freno ducent primũ maiores principes, deinde alij inferiores: sellam humeris etiam à principio principes & alij, vt in processione coronationis diximus, portabunt: post Pontificem cubicularij duo secreti, & inter eos Diaconus rotæ, qui seruit de mitra cum habitibus suis sequuntur: inde duo medici cum secretario Papæ, si non est prælatus. Consueuit inter hos equitare Eleemosinarius Papæ: & aliquãdo cum videt pressuram circa Pontificem, spargere pecunias: deĩde seruiens armorum firmatus omni-

omnibus armis præter galeã, equitat portãs vmbellam crocei rubeique coloris, aliorum autem seruientium armorum cum suis argẽteis baculis pars equitat ante crucem, alij vero discurrunt per pompã sursum & deorsũ, stantes & curantes, vt põpa suo ordine procedat: parafrenarij cũ suis martellis, cursores cum virgis & baculis argenteis coreaceis vẽto siue stuppa plenis, turbam semouentes, & custodes corporis cum baculis ligneis Pontificem pedites circunstant: post vmbellam sequuntur prælati cum suis cappis amplis, & pileis: primùm Patriarchæ si qui adsunt, tunc assistentes Papæ Oratores, prælati, Archiepiscopi, Episcopi, protonotarij, abbates: postremo curiales togati mixtim, vt placet, põpam claudunt.

ORDO CVM PAPA EQVItat ad aliquam Ecclesiam Religionis gratia. siue ad alium locum, & non in pontificalibus.

VAlisarij & familiares Cardinalium & prælatorum in breuibus præcedunt, valisarij Papæ, scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, & attinentibus Cardinalium: aliqui equi albi phalerati sine sessoribus cum magistro stabuli: post eos

post eos procuratores Regum & principũ, & fiscales duo, Forerij cum puluinarib. aureis & tapeto, vt super his genuflectat Pontifex in oratione: & hoc si vadit ad aliquam Ecclesiam ad orandum, aliter Forerij non vadunt in ordine. Secretarij & aduocati mixtim, cubicularij & omnes cũ suis capputijs super humerum sinistrum: Acoluthi, clerici cameræ cum oratoribus non prælatis: & Senatore. Subdiaconi cum cruce & magistris ostiarijs: post crucem secundum antiquum & debitum morem ipse Põtifex debet procedere equo vel sella vectus, si nõ habet stolam & mitram, & tunc habebit stolam super rochetum longam succinctam, & desuper capputium paruũ rubri coloris secundum debitum ordinem: quia supra rochetum sẽper Papa vtitur colore rubro, prçterq̃ à sabbato sancto ad Octauã paschę. Hodiè tamẽ, quia factitauit Sixtus quartus, vtitur plerũq; albo capputio contra maiorum normam: & deinde si est frigus vel tempus pluuiosum, mantum rubrum apertum à parte anteriori, & pileum in capite purpureũ cũ aureo limbo in extremitatibus. Deinde sequi debent Cardinales, Episcopi presbyteri, Diaconi. Sed tempore Sixti & post crucem, quanuis incongruè Cardinales præcedebãt, Diaconi, presbyteri, Episcopi, et duo antiquiores

diaco-

diaconi aſsiſtunt: cuſtodes corporis armati ante crucem inſtructa acie incedunt, poſt Pontificem mox ſequuntur duo ſecreti cubicularij cum ſecretario, ſi non eſt prælatus, & duo medici. Decanus rotæ nõ adeſt, quia Pontifex non habet mitram. Cardinales cũ ſequuntur, primo erunt Epiſcopi, tum presbyteri, demum diaconi omnes, quia non aſſiſtunt Pontifici cum non habet mitram: ſequuntur deinde aſsiſtentes prælati, oratores prælati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, abbates, & alij curiales togati mixti.

QVANDO CARDINALES *debent præcedere Põtificem, & quando ſequi.*

SEd cõſiderandum eſt, vtrum in hac profectione condecentius Domini Cardinales præcedant an ſequantur Pontificem. Bonæ memoriæ Dominus Franciſcus Cardinalis Mantuanus, meo iudicio, huius nouæ conſuetudinis auctor, dicere ſolebat Cardinales ſemper debere præcedere Pontificem, quando Pontifex habet ſtolam. Sed cum venia dictum ſit, hæc non eſt bona ratio, quia & ita ſemper vidi ſeruari à Pio ſecũdo, cui per quatuor annos ad minus in ſuo Pontificatu deſeruiui, quem etiam per agros & nemora peragrantem cum ſtola ſemper conſpeximus. Et Paulus cum per vrbem vehebatur etiam lectica clauſus, nunquam e-

rat ſine ſtola: & in matutinis certe maioris hebdomadæ Pontifex exit ad capellam cũ ſtola & manto, & quia ſine mitra Cardinales ſequuntur, non autem præcedunt. Ego autem arbitror Cardinalem Mantuanum, quia vt ſecundus Diaconus aſsiſtebat Pontifici, fauiſſe huic opinioni, ne vnquã abeſſet à latere Pontificis. Cæterum vt in proceſsionibus, quando prælatus eſt indutus ſericis veſtibus, canonici ſui præcedunt, quando autem prophanis & quotidianis, ſubſequũtur, ita & Cardinales Pontificem mitratum præcedunt, ſine mitra ſequuntur. Neque vnquam Pontifici ſine mitra exiſtent fit à Cardinalibus reuerentia publica, & aſsiſtentia à Diaconis. De his tamen ſtatuet ſummus Põtifex, prout ſibi placebit. Nos, ne antiquæ & congruę cerimoniæ omnino pereant, hæc puaca diximus.

DE ITINERATIONE PApa quando ad alias vrbes ſiue alia loca vult ſe transferre.

POntifex cùm ad alia loca vult tranſmigrare, primùm re cum ſacro collegio communicata, deleget aliquos ex Dominis Cardinalibus, qui itineris ſui ſint comites & ad minus tres: ex quibus duo ſint Diaconi, alius Epiſcopus ſiue presbyter: & ſi non

non adeſſent tot Diaconi, poterit vnus eſſe presbyter pro illo Diacono. Alij Cardinales præire vel ſequi poterunt, vel remanere, ſi breui Papa eſt rediturus, prout eis videbitur. Sed honeſtum eſt quod aliqui præcedant, ſi Papa eſt ingreſſurus aliquam ciuitatem, in ſignum, ne videatur ita ſolus: & vt honorent ingreſſum, præmittentur commiſſarij qui curent hoſpitia pro Pontifice & ſua familia, pro Cardinalibus & alijs Pontificem deducentibus: & iſti habebunt nomina omnium in volumine ſiue in rotulo, vt ſciant pro quibus debeant prouidere. Pontifex cũ ſuo capputio & ſtola ad collum mãtello rubro, & galero ex crameſinâ equitabit, ſiue portabitur in ſella. Et antequam diſcedat è camera ſua, dicet has orationes: In viam pacis, ſalutis & ꝓſperitatis dirigat Dominus greſſus noſtros, & angelus ſuus bonus comitetur nos ad dirigẽdos pedes noſtros in viã pacis, vt cũ ſalute & gaudio eamꝰ, & reuertamur ad propria. Poſtea dicitur totus Pſalmus: Bendictus Dominus Deus Iſrael, cum gloria Patri. Et, Sicut erat. Poſtea reincipitur tota antiphona: In viã pacis &c. Deinde ſequitur Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon, Pater noſter, Et ne nos inducas in tentationẽ, Sed libera nos à malo. V. Eſto nobis Domine turris fortitudinis. R.

A facie inimici. Verſ. Nihil proficiat inimicus in nobis. Reſp. Et filius iniquitatis nõ apponat nocere nobis. Verſ. Vtinam dirigantur viæ noſtræ. R. Ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas in viam pacis. Verſ. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſ. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur. Omnipotens ſempiterne Deus, dirige actus noſtros in beneplacito tuo, vt in nomine dilecti filij tui mereamur bonis operibus abundare. Deus qui filios Iſrael per maris medium ſicco veſtigij ire feciſti, quique tribus Magis iter ad te ſtella duce monſtraſti: tribue nobis quæſumus iter proſperum, tẽpusque tranquillum, vt Angelo ſancto tuo comite, ad eum quo pergimus locum, ac demũ ad æternæ felicitatis portum feliciter peruenire mereamur. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Deinde ingredietur iter ſuum. Ante Pontificẽ ſemper præferetur crux per Subdiaconum Apoſtolicum, & poſt crucem portabitur corpus Chriſti ſuper equum album cum campanella: ante equum præibit clericus ca-

cus capellæ cum laterna cum lumine,& pòst Sacrista cum ferula.Et isti semper erunt inter Papam & crucem.

ORDO INTRANDI ALIquam vrbem in pontificalibus.

CVm autem Pontifex voluerit intrare aliquam insignem vrbem, firmabit se in aliqua Ecclesia, vel domo extra portam ciuitatis,& ibi capiet pluuiale & mitrã, & interim omnia parabuntur quę portantur in põpa,quando Pontifex equitat in Pontificalib. scilicet vexilla parua & magna, & cum illis vexilla ciuitatis,in quam intrat, equi phalerati,pilei quatuor, equus cum scala,vmbella, & reliqua,baldachinum pro sacramento & pro Papa ciues inuenient. Erit etiam paratus clerus vrbis illius cum crucibus & reliquijs Sanctorum extra portam ciuitatis, & pueri etiam obuiabunt pedites cum ramis oliuarum, vel aliarũ arborum,& cum armis Papæ, clamantes: Viuat Papa.Pontifex cum sua curia equitabit eo ordine quo superius diximus,cum equitat in Pontificalibus: hoc addito, quod sarcinæ Pontificis præcedent omnes equos.Et clerus paratus cum sua processione ibit immediatè ante crucem Papæ. Si autem aliqui Cardinales exeuntes de ciuitate obuiabunt Pontifici,postquam habu-

erit mitrã & pluuiale, aduertat ille qui ducit equum cum scala Papæ, & statim præcedat, & deponit scalam ad dextram partem Papæ. Cardinales autem descendant ex equis suis remotè, & accedant reuerenter ad Papam, & primò osculentur ei pedem & manum: deinde per scalam ascendant & osculentur faciem: postea ascendant suos equos, & vadant in suo ordine. Hoc seruatum legimus apud maiores nostros. Et quia videtur in se habere grauitatem & maiestatem, quãquam in vsu non viderimus, placuit his addere. Cùm Pontifex erit propè portam ciuitatis, prælatus illius accedet ad Pontificem debitis reuerentijs, & offert illi crucem osculandam, quam Pontifex reuerenter cum mitra tamen osculabitur: non enim commodè poterit ei abstrahi & imponi mitra equestri ab equestribus. Si tamen placuerit & mitram deponere, non erit inconueniens. Deinde prælatus incipiet Antiphonam: Ecce sacerdos magnus, &c. Et aliam, Dum esset summus Pontifex. Et ibit cum clero ad locum suum ante crucem in porta. Princeps ciuitatis etiamsi esset rex, ducit equũ Pontificis freno, vel si Pontifex vehitur sella, subit sellam cum suis proceribus dignioribus per aliquot passus: deinde iubente Põtifice alij succedunt ei, & ille ascendit equũ, & equi-

& equitat ſuo ordine. Si verò ciuitas non ſit ſub principe, ſed libera, tunc ſummi magiſtrat⁹ ducunt equũ freno, vel ſubeunt ſellam à principio, & mox mutantur, & alij nobiles ciues ſuccedũt: ſed poſt Magiſtratus vadunt circa Pontificem pedites, alij autem portant baldachinum ſupra Pontificem, alij ſupra Sacramentum. Cum Pontifex peruenerit ad portã Eccleſiæ principalis, prælatus offert ei aſperſorium cum aqua benedicta, & Pontifex aſpergit ſeipſum & circunſtantes: deinde imponit incenſum in thuribulo, & per prælatum incenſatur. Si autem Pontifex deſcenderit ex equo antequam intret Eccleſiam, & ſi Diaconi Cardinales erunt prope ipſum, antiquior de manu prælati accipiet aſperſorium & porriget Pontifici, & miniſtrabit nauicellam cum Pontifex ponet incenſum, & clerus cantabit: Te Deum laudamus. Cum peruentum fuerit ad altare, genuflectet Pontifex ad orandum ante altare ſuper faldiſtorium, quouſque fuerit finitum: Te Deum laudamus. Et prælatus Eccleſiæ dicet ſuper eum verſiculos & orationes, prout diximus in noſtro Pontificali in receptione Pontificis. Quibus dictis Pontifex ſurgit, aſcendit ad altare, & ſolenniter benedicit populo, dicẽs

Sit nomen Domini benedictum, &c. & mox vnus de Diaconis pronunicat indulgentias prout pontifici placebit. Inde eodem ordine Pontifex deducitur ad suum hospitium, & alij diuertunt ad sua. In exitu autem ciuitatis, si Papa voluerit proficisci in habitu Pōtificali cum pluuiali et mitra, seruabitur idem ordo, vt in introitu, præterquam de processione cleri, de vexillis, , de vmbella, de baldachinis: quæ non aderunt. Et Pontifex extra portam intrabit aliquam Ecclesiã, & deponit mitram & pluuiale, & induet mantum rubrum & galerum ex cramesino, & procedet, vt superius dictum est itinerando cum suis tribus Cardinalibus. Quod si Pontifex noluerit vti Pontificalibus, tunc poterit equitare per ciuitatem ordine, quo diximus superius, cum equitat non in Pontificalibus ad aliquam ecclesiam religiōis gratia, nisi quod sacramentum corporis Christi, semper aderit & forerij cum puluinaribus non aderunt: extra ciuitatem cum sibi videbitur, dimittet Cardinales, & alios, qui honoris causa suam Sanctitatem deduxerint, & retinebit eos, qui secum sunt profecturi.

QVID AGENDVM, SI CVM Papa adesset vnus Diaconus tantum cum vno Episcopo, vel presbytero Cardinali.

Et

ET quia in huiusmodi itinerationibus sæpè accidit quod apud Pontificem sunt pauci Cardinales, si hoc vel aliquo tempore accideret, quod in aliqua solennitate dum Pontifex exit ad Ecclesiam in Pontificalibus, non esset præsens nisi vnus Diaconus & vnus Episcopus tantum, Cardinalis Episcopus iret à dextris, & Diaconus à sinistris Papæ, & sic sederent in asſistentia Papæ: Diaconus tamen semper imponeret & extraheret mitrã adiuuante Episcopo. Si vero adesset aliquis presbyter Cardinalis cum vno Diacono, tũc Diaconus iret, & sederet à dextris semper, & similiter imponeret & extraheret mitram Põtifici. Incensatione autem & pace, presbyter Cardinalis (si adest) id faciet, quamuis sit asſistens, si non sit alius presbyter: si non aderit, faciet vnus Episcopus Cardinalis: & si nõ aderit Episcopus, faciet Diaconus. tam in misſis quam in vesperis, tam parato Pontifice in Pontificalibus, quam non parato. Et si nullus aderit Cardinalis, dignior prælatus incensabit, & dabit pacem Pontifici.

SECTIO TERTIADEcima.

De receptione Principum, & primò de receptione Imperatoris venientis ad vrbem peregrinationis gratia.

RIDERICVS Tertius anno salutis sexagesimo octauo supra millesimum quadringentesimum, Romam venit religiosæ peregrinationis gratia: eumq; Paulus secundus Pontifex maximus, summis honoribus excepit. Quæ igitur in suo aduentu maturè & prudenter ordinata sunt atque seruata, quoniam omnibus interfui, ex officio hîc annotabo, & vt posteri his vti (si voluerint) facilè possint, adnectam.

Vt primum igitur Pōtifici nunciatum est Cæsarem in Italiam aduentasse , Romam via flaminia petiturum, iussit Prouinciarū Ecclesiæ Romanæ præfectos, per quas iter facturus erat, Cæsar vt venienti honoris causa obuiam irent Pontificis nomine ad fines Prouinciæ, illumque cum omni suo comitatu publicis sumptibus magnificè exciperēt, & honores ei omnes impenderent: iuberētque per ciuitates omnes, qua esset transiturus clerum in porta obuiam exire cum crucibus, & deducere ad Ecclesiam cum Antiphonis, Versiculis, & orationibus, vt in Pontificali habetur. Deinde vt Ecclesiæ agrum Cæsarem intrasse cognouit, nobiles quosdam ex ordine equestri præmisit, qui Cæsari obuiam eant, gratulantes

Pontifi-

Pontificis nomine proſperum eius aduẽtum, ei omnia Pontificis officia pollicentes. Poſt hos ſunt miſsi duo ſacri palatij cauſarum auditores, qui Spoleti, & duo deinde Archiepiſcopi cum duobus Epiſcopis ex aſsiſtentibus Papæ, qui Marini Cæſari ſe exhibuerunt. Deſignauit præterea Pontifex duos Apoſtolicæ ſedis Legatos, Guillelmum Epiſcopum Hoſtienſem Rotomagenſem, & Franciſcum Sancti Euſtachij Diaconum Senenſem, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cradinales, datis mãdatis, vt duorum dierum itinere Cæſari obuiam irent. Sed Legati cum obuiam ſiunt Imperatori, deſcendunt ex equis cum ex propinquo eum maneſeſtè videant, & ſuæ maieſtati reuerentiam faciunt, ſiue deſcenderit, ſiue in equo manſerit: cõſueuit tamen & ipſe deſcendentibus Legatis deſcẽdere. Die autem quo vrbem intrauit, hoc ordine exceptus eſt, primi obuiam iêre ad tertium lapidem, Vice camerarius, Præfectus, Senator, Conſeruatores, Cancellarij vrbis, omnes cum habitu ſuæ dignitatis, & cum his capita Regionum, & alij Magiſtratus vrbani cũ ciuibus nobilioribus: quos nõ multo interuallo ordines curię, & Cãcellarię Officiales duce Epiſcopo Vrbinate correctore & abbreuiatore literarũ Apoſtolicarũ ſecuti ſunt.

Tertio

Tertio loco prælati domestici Pontificis cũ aulicis proceribus,& nobilibus multis ad secundum lapidem processêre: sacer deinde Cardinalium senatus extra portam ad quingentos passus Cæsarem expectabit: cui aduenienti suo & Pontificis nomine fœlicem aduẽtum gratulatus est,verba faciente priore Episcoporum Cardinalium . Clerus vrbis in ipsa porta cum crucibus & reliquijs,vt Cæsarem exciperet, iussus erat. Hoc igitur ordine, quamuis propter serum introitum omnino seruari non potuit, vrbem ingressus est. Primò procedebant mixtæ Cardinalium familiæ cum militibus Cæsaris,tum familiares Pontificis laici cum familiaribus Imperatoris:inde nobiles & barones,tum conseruatores cum Officialibus vrbis: deinde oratores Principum & Regum non prȩlati: postremò Senator & præfectus vrbis cum suis ornamentis: armiger Cæsaris cum ense nudo inter illos & Cæsarem solus equitabat. Sequebatur Cæsar sub baldachino medius inter duos seniores Episcopos Cardinales: cui in porta Vicarius Papæ,qui clero vrbis præest,paratus in Põtificalibus,crucem exosculandam porrigere debet. Et clerus cantat, Ecce mitto Angelum meum. Et clerus supplicabundus prȩcedit immediatè ante præfectum & Senatorem. Imperatorem

ratorem ſequuntur Cardinales per ordinem, Epiſcopi, presbyteri & Diaconi, officiales: & nobiliores ciues ducũt equum Cęſaris freno, & baldachinum portãt: poſt Cardinales ſequebantur prælati Cæſaris cũ pręlatis oratoribus, & demum alij Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, Abbates, & alij curiales togati. Ex itinere duo presbyteri & duo Diaconi Cardinales diuertentes ad Pontificem præuenerunt, qui cum illis & nonnullis alijs prælatis atque aulicis ſuis cum pluuiali & mitra deſcendit ad Eccleſiam. S. Petri, vbi in capella maiori in ſede eminenti ſedens Cæſarem expectabat. Cæſar ordine quo diximus, ad gradus baſilicę peruenit: vbi equo deſcendens, à Cardinalibus & alijs ad confeſsionem. B. Petri deductus eſt: vbi paratum faldiſtoriũ erat, ſuper quod procumbẽs aliquantulum orauit. Interim Cardinales omnes ad Pontificem aſcẽdentes in locis ſuis ſederunt, & duo presbyteri & Diaconi qui præuenerant, Cæſarem apud faldiſtorium orantem expectantes, illum finita oratione deduxerunt ad Pontificem: qui vt Pontificem vidit, genu terram tangẽs illum veneratus eſt, & accedens propius idem fecit: aſcendens deinde ad ſoli- in terram pronus Pontificis pedes oſculatus eſt, deinde manum. Pontifex benigne illum ſuſce-

ſuſcipiens,atq; à terra eleuans ad oſculũ o-
ris recipit,& aſſurgens eum modeſtè ample-
xatus eſt,moxque iuſsit eum ſedere in ſede
pro eo honorifice præparata inter ſolium
Pontificis,& ſedilia Epiſcoporum Cardina-
lium:tum excepit prælatos & proceres Cæ-
ſaris ad pedis oſculũ:deinde à duobus Dia-
conis Cardinalibus deductus Cæſar ad alta-
re maius,ibi ſuper paratum ſibi faldiſtorium
diutius genuflexus orauit. Interim chorus
cãtauit Antiphonam:Elegit eum Dominus,
& excelſum fecit illum præ regibus terræ.V.
Glorificauit illum in conſpectu Regum.Re.
Et non confundetur.Surgens deinde Pon-
tifex ſine mitra dixit Pater noſter,Et ne nos
inducas in tentationem.Reſ.Sed libera nos à
malo.Verſ.Deus iudicium tuum Regi da.R.
Et iuſtitiam tuam filio regis.Verſ.Saluum fac
Domine ſeruum tuum Fridericum Impera-
torem noſtrum.Reſpon.Deus meus ſperan-
tem in te. Verſ. Mitte ei Domine auxilium
de ſancto.Reſ.Et de Syon tuere eum.Verſ.
Nihil proficiet inimicus in eo.Reſ. Et filius
iniquitatis non apponat nocere ei.Verſ.Fiat
pax in virtute tua.Reſ.Et abundantia in tur-
ribus tuis.Verſ. Domine exaudi orationem
meam. Reſ.Et clamor meus ad te veniat.V.
Dominus vobiſcum.Reſ.Et cum ſpiritu tuo.
Oremus.

Deus

Deus qui beato Petro Apostolo tuo collatis clauib. regni cœlestis, animas ligandi atque soluendi Pontificiũ tradidisti: intercessionis eius auxilio famulus hic tuus Fridericus Imperator noster à nexibus peccatorũ suorum liberetur.

Prætendæ quæsumus famulo tuo. N. Imperatori nostro dextram salutis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè & humiliter postulat, assequi mereatur. Omnipotẽs sempiterne Deus, Christiani Imperij protector & conseruator, da seruo tuo. N. Imperatori nostro virtutis inuictæ triumphum, vt ad nostram, & Ecclesiæ tuæ Sanctæ, atque fidelium omnium vnitatem & pacem, subditas illi facias vniuersas barbaras nationes. Per Christum Dominum nostrum, Amen.

Posthæc Pontifex de solio descendit, & Cæsarem iterum amplexatus manu sinistra illum tenens, pariter palatium Apostolicum ascenderunt: qui in sacellum Sancti Nicolai ingressi aliquantulum consederunt, & familiariter confabulati sunt. Deinde Pontifex Cæsarem ad cubiculum illi paratum dimisit: iussitque Cardinales complures illum deducere, ipse verò cum suis per aliam sacelli portam ad cameram suam profectus est.

Dum

Dũ Cæsar Romæ fuit, sæpe noctu vno vel altero famulo sociatus clam & indicto tempore ad Pontificis cubiculum accessit: cui Pontifex obuiam exiuit cùm primùm id potuit rescire, & discedentem ipse deduxit vsq; ad secundam & tertiam aulam: & aliquando ipse Pontifex inexpectatus ad Cæsaris cubiculum cum paucis venit, illumque quantum potuit honorauit, cum summa tamen grauitate & maiestate & in Ecclesia, & in via. In Ecclesia orante Pontifice super faldistorio sibi parato ante altare, vt fit, Imperator super aliud faldistoriũ orabat à sinistris positum, coopertum purpureo ornamento cum puluinari etiam purpureo, & paruo scabello viridi etiam purpureo: sedes Cæsaris cum suo reclinatorio siue postergali sita erat inter sedẽ Pontificis & sedilia Cardinalium, in formam sedis Pontificalis, sed non tantæ altitudinis neque latitudinis: cooperta erat panno sericeo viridis coloris: & scabellum paruum habebat viride, super quod pedes tenebat Imperator: altitudo ipsius sedis ita erat instituta in capella Apostolica, vt non altior esset locus vbi sederet Imperator, quàm vbi Pontifex teneret pedes: & item scabellum Cæsaris ęquale erat sedibus Cardinalium. Cum incẽsabatur Pontifex per Cardinalem assistentẽ, mox incensabatur Imperator per primum

ex præla-

ex prælatis aſsiſtentibus Pontifici: cum Pō-tifex pacem accipiebat ab aſsiſtente Cardinali, primo dabat pacem Imperatori, poſtea Diaconis aſsiſtentibus. Inter eundum ſemper manu ſiniſtra illius dextram tenebat: volebàtque vt æquali ſemper gradu incederet, quãuis modeſtè ſemper Cæſar reluctaretur. In diſceſſu mandauit Pontifex, quod itidem vt in introitu honoraretur: ſed ille ſummo mane cum paucis è ſuis conſcenſo equo antè receſsit, quàm Cardinales conſueuiſſent, pauci eius feſtinationem ſunt aſſecuti. Donauit Pontifex, Cæſarem pluribus muneribus, primùm veſte aurea, & equo albo phalerato, cum aliquibus iocalibus, cum reliquijs Sanctorum admodum precioſis, quorum preciũ ſupra duûm millium aureorum ferebatur.

DE RECEPTIONE REGIS *venientis ad vrbem.*

CVm Pontifici nnnciatum erit Regem quempiam Romam venturum, mandet Rectori Prouinciæ, qua ille primum trã-ſiturus, vt venienti Regi ad fines agri Eccleſiæ obuiam vadat, illum Pontificis nomine benignè ſuſcipiat, honoret, & per totam ſuam Prouinciam deducat, alàtque cum omni ſua familia publicis ſumptibus. Cùm ciuitates & inſignia oppida intrabit, occurrat

ei clerus cum ſupplicatione & baldachino, cantantes hymnos, Antiphonas, Verſiculos & orationes, vt in libro Pontificali habetur, & mittat quàm primum numerum equitum, qui ſunt cum Rege, & qualitatem comitum eius ad Pontificem: mittantur deinde ad tres dietas duo prælati, qui occurrant Regi Pontificis nomine, & deinde quatuor alij ad duas: demum per quindecim aut ſexdecim milliaria mittantur duo ex presbyteris ſiue Diaconis Cardinalibus Legati obuiam, qui Regem ad vrbem deducant. Ordinentur qui in toto itinere, dum erit in terris Eccleſiæ, faciant expenſas Regi. In die introitus Vicecamerarius ſiue gubernator vrbis cum præfecto, Senatore, Conſeruatoribus, Cancellarijs, capitibus regionum, & alijs Officialibus & nobilibus ciuibus primi exibunt obuiam ad ſecundum aut tertium lapidem. Ad primum lapidem occurret Regi familia Pontificis cum omnibus ordinibus & officialibus curiæ: ſacer ſenatus Cardinalium in porta obuiabit Regi, & per priorem Epiſcoporum Cardinalium fient verba congratulatoria nomine Pontificis & collegij, & omnes Cardinales tangent manum Regi, & oſculabuntur genã: deinde hoc ordine intrabunt vrbem. Primò præcedunt familiæ Dominorum Cardinalium,

dinalium, & curialium mixtim, familia deinde Pontificis cum officialibus curiæ ſecularis: videlicet ſcriptoribus Apoſtolicis abbreuiatoribus & huiuſmodi. Et cum familia Regis, barones, nobiles, conſeruatores, oratores principum, & regum non prælati, præfectus vrbis, & ſenator. Si quis princeps aut magnus nobilis erit cum Rege, locetur inter oratores laicos, vel cum Senatore aut præfecto pro dignitate ſua. Nota tamen, quod orator Imperatoris ſemper præcedit ſenatorem. Sequentur deinde ſeruientes armorum cum ſuis baculis argenteis, quorũ aliqui ſẽper diſcurrent, curãtes vt alij pręcedant ſecũdum datum ordinẽ. Deinde ſacrum collegiũ Cardinaliũ, Epiſcopi, presbyteri, Diaconi. Rex verò erit medius inter duos ſeniores Diaconos in vltimo loco: poſt Regem erunt immediate duo aut tres cubicularij ſiue Secretarij ſui: deinde Oratores, prælati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, abbates: & ſi quis, prę latus erit cũ Rege erit inter prælatos oratores. Prælati ex familia Papę in huiuſmodi actibus, quando collegium eſt pręſens, nõ præponũtur alijs, quia collegiũ eſt ibi tũc nomine ſuo & Pontificis ſed ſtabunt in loco ſuæ promotionis. Clerus vrbis cum vicario occurret Regi ad gradus baſilicæ Sancti Petri: & ibi Regi

 ex equo

ex equo deſcendenti vicarius offeret Crucem oſculandam. Et tunc præcedent cantantes Antiphonam, Ecce ego mitto angelum meum, &c. Et alios hymnos: & ſic deducetur ad altare maius ordine quo venerat: vbi ſuper faldiſtorium ſibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cantabit reſponſorium, Poſui adiutoriũ ſuper potẽtem, & exaltauit electum de plebe mea. Verſ. Inueni Dauid ſeruum meum: oleo ſancto meo vnxi eum. R. Et exaltaui &c. Item aliud, Tua potentia, tuum regnum Domine: tu es ſuper omnes gẽtes: da pacem Domine in diebus noſtris. Verſ. Creator omnium Deus terribilis & fortis, iuſtus, & miſericors. Reſ. Da pacem &c. Finito reſponſorio, Rege adhuc proſtrato permanente, prior Cardinalium dicit Verſus & orationes infraſcriptas ſupra Regem, ſtans in cornu dextro altaris, vbi dicitur Euangelium, Pater noſter. Verſ. Et ne nos inducas in tentationem. R. Sed libera nos à malo. Verſ. Deus iudicium tuum Regi da. R. Et iſtitiam tuam filio Regis. V. Saluum fac Domine. N. Regẽ. R. Deus meus ſperantem in te. Verſ. Mitte ei auxilium de ſancto. R. Et de Syon tuere eum. Verſ. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Verſ. Domine exaudi orationem meam. Reſp. Et clamor

meus

meus ad te veniat. Ver. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Deus, cui omnis poteſtas famulatur, da huic famulo tuo. N..Regi proſperum ſuæ dignitatis effectum in quo te ſemper timeat, tibique iugiter placere contendat. Deus qui beto Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cœleſtis, animas ligandi atque ſoluendi Pontificium tradidiſti, concede vt interceſsionis eius auxilio famulus hic tuus .N. rex à nexibus peccatorum liberetur. Prætende Domine. N. regi famulo tuo dextram cœleſtis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur. Per Chriſtum Dominum noſtrũ Amen.

Surgat Rex ab oratione, & deducatur à Cardinalibus ad aliquem locum ſibi pręparatum ad hoc, & ibi eum dimittant cum duobus vltimis presbyteris, & totidem vltimis Diaconis Cardinalibus, alij omnes aſcendant ad Pontificem: qui paratus cũ pluuiali & mitra precioſis, exit ad publicum cõſiſtorium in prima aula Regali ornatum. Cum omnes ſederint, facta à Cardinalibus conſueta reuerentia. duo antiquiores Diaconi ibunt ad Regem cum ſex aut octo pręlatis acceptis à ſolio Pontificis: & illi duo iuniores ibunt ad conſiſtorium, & facta reue-

rentia Sanctiſsimo Domino noſtro,ſedebũt in loco ſuo:& mox deducetur rex ad Pontificem à quatuor Cardinalibus in hunc modum. Primò præcedent familiares Regis,tũ quatuor ſeruientes armorum,& poſt eos miniſter cerimoniarum, inde duo Presbyteri Cardinales, deinde Rex medius inter duos ãtipuiores Diaconos, & poſt eũ ſex aut octo prælati p̃dicti.Rex tertio genuflectet in cõſpectu Pontificis:duo presbyteri Cardinales præcedentes facient reuerentiam Pontifici, & expectabunt ibi ſtantes ante Pontificem: deinde aſcendet primus Diaconus,& poſt eum Rex: qui genuflexus oſculatur pedem Sanctiſsimi Domini noſtri.Pontifex porrigit ei manũ,quam poſtquã fuerit oſculat⁹,leuet eum,& recipiat ad oſculũ oris.Interim aſcendet & alius Diaconus his peractis,& aliquib. verbis gratulatorijs & gratias agentibus per Pontificem & Regem dictis,deducitur Rex à Diaconis ad ſedendum poſt primum Epiſcopum Cardinalem,& ipſi reuertuntur ad ſedendum ad locum ſuum.Et tunc ſi Pontifici placet, proponuntur ab aduocatis aliquæ cauſæ:quibus finitis ſurgunt omnes,& Rex accedit ad Pontificem cum Cardinalibus,& eius familia oſculatur pedes Pontificis.Deinde Pontifex cum omnibus reuertitur ad cameram,& mittit aliquos Cardinales,qui

les, qui deducant Regem ad cameram ſuam.

Et nota, quòd, ſecundum quod legi in pluribus libris cerimoniarum, Rex in prima die aduentus ſui non debet ſeruire Pontifici in aliquo actu, neque in ferenda cauda, neque in menſa ſecum pranderet, neque in aliqua re. In alijs autem diebus portabit caudam pluuialis, dabit aquam manibus, ſiue in Miſſa, ſiue in menſa, & in conuiuio portabit primum ferculum, & in collatione primum potum, & huiuſmodi: ſedebit autem vbicunque erit in publico, aut in ſecreto cum Cardinalibus poſt primum Cardinalem ſuper cuſsinum aureum, ſiue purpureum, & in loco ſuo incenſabitur, & capiet pacem per eundem, vt alij Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus muneribus deuotis & precioſis, veſte aurea, & equo phalerato, ſicut fecit Sixtus quartus Chriſtigeruo Regi Daciæ, & Ferdinando Regi Siciliæ: qui Romam venerunt tempore Iubilei, anno milleſimo quadringenteſimo decimo tertio.

In diſceſſu ſociabitur Rex à Cardinalibus vſque ad portam ciuitatis. Si Rex veniet ad vrbem ob aliam cauſam, quã peregrinationis

poſſent omitti omnia, quæ fiunt in Eccleſia Sancti Petri. Et ſine ſupplicatione cleri deduceret ur à Cardinalibus ad locum deſtinatum,& inde ad conſiſtorium publicũ, vt dictum eſt. Si verò Pontifex non eſſet Romæ, neque in terris ſuis, quando Rex aliquis ad eum veniet, tũc neq; per tot dietas mitteret ante eum, neque faceret ei expenſas: in ingreſſu autem honoraretur,& reciperetur in conſiſtorio publico, vt ſuperius dictum eſt.

DE RECEPTIONE REGINAE.

SI aliqua regina venerit Romam, honoraretur,& in eius aduentu omnia ſeruarentur ,quæ dicta ſunt de Rege in omnibus & per.omnia, & in Eccleſia dicuntur,quæ inferius ponemus: ſed non recipietur à Pontifice ad oſculum oris,ſed ad pedes & manus: neque poneretur ad ſedendum inter Cardinales, verùm ſalutato Pontifice poſt oſculum pedis & manus Papa ſurgeret,& rediret ad cameram ſuam, & illa dimitteretur cum aliquibus Cardinalibus ad locum ſibi paratum. Quod tamen ſeruatum non fuit in Regina Daciȩ tẽpore Sixti quarti,&Innocẽtij octaui. non enim recepta fuit in conſiſtorio ſed à collegio deducta ad domum ſuæ habitationis. In Eccleſia fieret ei ſũggeſtus ornatus extra & propè capellam, vbi cũ

ſuis

ſuis ancillis poſſet ſtare,& audire Miſſam, & cum Diaconus thuris ſuffitu excipit Cardinales: Reginam acoluthus vnus eodem modo excipiat: ſimiliter, cum datur pax Cardinalibus: Subdiaconus qui ſeruit in Miſſa, portet pacem argenteam, ſiue auream oſculandam Reginæ. Neque illa ſeruit in aliquo Pontifici, nec debet eſſe aliquo modo in conuiuio cum Pontifice. In porta igitur Eccleſiæ Sancti Petri, ſuper gradus occurrit ei clerus cum ſupplicatione indicta, & prælatus offert ei crucem oſculandam: & chorus cantat Reſponſorium: Iſta eſt ſpecioſa inter filias Hieruſalem: Sicut vidiſtis eam plenam charitate, & dilectione in cubilibus,& in hortis aromatum. Verſ. Iſta eſt ſpecioſa, quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens. Sicut vidiſtis.&c. Gloria patri. &c. Sicut vidiſtis &c. Deinde cantando: Te Deum laudamus perueniunt ad altare maius: vbi Regina ſuper faldiſtorium orat. Interim prælatus ſtans apud altare dicit ſuper eam verſiculos,& orationem videlicet. Ver. Saluam fac ancillam tuam Domine. Reſp. Deus meus ſperantem in te. Verſ. Mitte ei auxilium de ſancto. Reſpon. Et de Syon tuere eam. Verſ. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Verſ. Fiat pax in virtute tua. Reſpon. Et ab-

undantia in turribus tuis. Verſ. Domine exaudi orationem meam. Reſpon. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcũ. Reſpon. Et cum ſpiritu tuo. Oremus

Deus, cuius prouidentia in ſua diſpoſitione non fallitur, ineffabilem clementiam tuam ſupplices exoramus, vt ſic Heſter reginam Iſraeliticæ plebis cauſa ſalutis ad Regis Aſſueri thalamum, regnique ſui conſortium tranſire feciſti: ita hanc famulam tuam Chriſtianæ plebis ſalutis gratia: ad gratiam tuam tranſire facias: vt tibi ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirante: quę tibi placita ſunt toto corde perficiat, & dextra tuæ potentiæ illam ſemper hîc et vbique circundet: Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

DE RECEPTIONE PRIMOgeniti Regis.

PRimogenitus Regis, quia eſt hæres regni, & futurus Rex, ſi ſuperſtes erit, honoratur eiſdem fere cerimonijs in ſuo aduẽtu: ſicut de Rege diximus: pauca mutabuntur. Non mittentur obuiam per tot dies prę̨lati: neque mittentur Legati Cardinales, ſed per vnum, aut duos dies mittentur etiam aliqui Prælati, & collegium obuiabit in porta vrbis

ta vrbis, descendet ad palatium Apostolicũ: & ducetur suo tempore à duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum consistorium, & post receptionem ad osculum, sedebit post primum presbyterum Cardinalem: & non post primum Episcopum: vt sit aliqua differentia inter patrem & filium. Si venerit Romam causa deuotionis posset recipi in Ecclesia Sãcti Petri sicut de Rege diximus, sed in orationibus non dicererur. s. Rex. sed simpliciter famulus tuus. N. omnia alia seruentur, vt superius dictum est de Rege. In capella sedebit vt diximus Thure excipietur, & accipiet Pacem vt Rex. In recessu deducetur à collegio Cardinalium vsque ad portam ciuitatis, & semper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales: vt in vltimo loco tam in veniendo: quàm in redeundo.

DE RECEPTIONE ALICVIVS Principis electoris Imperij, siue alterius maximi Principis.

PRincipes electores Romani Imperij digniores habentur alijs principibus præter Reges, sicut Cardinales alijs prælatis ratione electionis. Hi septẽ numero sunt, tres Archiepiscopi, Coloniensis, Maguntinus, & Treue-

Treuerensis: tres Principes, Comes Palatinus Rheni. Dux Saxoniæ, Marchio Brandeburgensis: septimus additus fuit Rex Bohemiæ. Coloniensis cancellariæ Imperiali præest per Italiam, Maguntinus qui vt Decanus est electorum per Germaniam, Treuerensis per Gallias: & singulis illorum sua prouincia & diœcesi procedit secundum Caroli quarti sanctionem, Palatinus, qui inter laicos primum locum obtinet: Archidapifer est Imperij, & ad eum pertinet deferre aureum pomum ante Cæsarem. Dux Saxoniȩ Archimarescallus & ensem nudũ ante Cæsarem prȩfert. Brandenburgensis camerarius Imperij censetur, & ante Cæsarem sceptrum Imperiale portat. Et quamuis ille Comes, hic Marchio dicatur: sunt tamen & Ducatus titulo omnes insigniti. Nam Palatinus ex Ducibus Bauariæ primus habetur: & Brandenburgensis Pomeramiæ, & Stetinensem Ducatus obtinet. Sed Comitatui & Marchionatui fuit attributa eligendi potestas. Hæc voluimus delibasse, quæ non facile alibi legas: vt omnes sciant quantam auctoritatem nomen electoris Impèrij ibi vendicet: quos tam prælatos quam Principes pari modo honorandos esse in eorum aduentu ad curiam censeo, nisi in sedendo, vt postea dicemus.

Princeps

Princeps igitur maximus excipietur, vt agrũ Ecclesiæ Romanæ intrauerit, omni humanitate & honore, vt diximus de Rege: sed non tanto apparatu, neque clerus ibit obuiã cum processione: mittentur aliqui à Pontifice obuiam per vnum aut duos dies. In introitu eorum familię Cardinalium sigillatim vnaquęque per se extra portam per quingentos passus, vel circa exibunt obuiam Principi, gratulabuntur fœlicem eius aduentum nomine heri sui, & offerent domum & eius bona. Oratores Principum & Senatus vlterius progredientur, familia Papæ post alias familias ibit obuiam Principi, & demum duo Cardinales nomine Pontificis & collegij paulo extra portam Principi occurrent, & post congratulationem capient eum medium, & ducent ad Pontificem in publicum consistoriũ hoc modo. Pręcedent familiæ Cardinalium, & primùm qui in breuibus sunt: deinde familia Principis cum suis sacrinis: demum familiares Papæ laici cum nobilibus: postremò Oratores non prælati, Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales, & ante eos seruientes armorum: pòst vero prælati oratores cum prælatis Papæ: deinde si quis prælatus erit cum principe honorabitur pro sua dignitate, postea sequentur alij prælati ordine suo consueto: deducetur princeps

ad pala-

ad palatium, & expectabit in parua capella cum ſua familia, illi duo Cardinales ibunt ad Pontificem, qui paratus ex more exibit ad publicum conſiſtorium paratum in aula vltima non in prima regia, & facta reuerentia à Cardinalibus proponetur aliqua cauſa ab aduocatis, & cum prima erit finita vel ante, ſi placebit Sanctiſsimo Domino noſtro, quatuor aut ſex prælati ex primis aſsiſtentibus diſcedent à pedibus Pontificis & ibunt ad deducendum principem ad conſiſtorium, qui veniet medius inter duos primos iuniores: & facta reuerentia recipietur à Pontifice ad oſculum pedis, manus, & oris: deinde poſt aliqua verba, quibus & gratias aget, & gratulabitur, ſurget, perque clericum cerimoniarum deducetur ad ſedendum inter duos vltimos Diaconos Cardinales, & proponetur aliqua cauſa, vel finietur propoſita: finito conſiſtorio ſurgent omnes, & princeps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad Pontificem, & illo ſtante, & cum Pontifice confabulante poterunt eius familiares oſculari pedes Papæ. poſtea Papa reuertetur ad camerã ſuam, & princeps ibit immediate poſt crucem inter duos iuniores Cardinales, & ſic ſedebit in Eccleſia: & ibi quandocunque erit cum Reuerendiſsimis Cardi-

nalibus

nalibus. Et cum abſcedet à Papa & ibit ad locum ſibi aſsignatum: debet deduci ab illis duobus Cardinalibus : qui eum deduxerunt ad palatium.

DE RECEPTIONE PRINCIpis non ita clari.

PRinceps autem non elector Imperij, ſiue Dux non ita clarus magnus tamen ijſdem fere cerimonijs honorabitur, ſed non ibunt obuiam ei Cardinales aliqui, neque ſedebit inter Cardinales: verùm poſt omnes Cardinales, & erit medius intrans inter duos primos prelatos Pontificis, cætera vt ſupra. Et ſi eſſet Dux, aut princeps maioris fortunæ: qui non deberet ſedere in ſedibus Cardinalium non recipitur in conſiſtorio publico, ſed modo ſupra dicto deducetur ad ſuum hoſpitium.

DE PRINCIPE ELECTORE prælato.

PRinceps elector Archiepiſcopus videlicet Maguntinus, Coloniẽſis, ſiue Treuerenſis quamuis precedat laicos electores, cum vltra ſacram dignitatem etiam ducatus titulo decorentur, tamẽ familiarius conſueuerũt à Põtifi. tractari in ſedendo: vt audiui. Nã ex eis nemo meis tẽporib. ad curiã venit

Credo

Credo tamen quod debeant recipi: vt alij principes electores. Et in sedendo erit ille Archiepiscopus elector post omnes Cardinales in sede Diaconorum Cardinalium. Si tamen erit præsens alius similis princeps, quia tunc ipse non cederet illi, poterunt, si erunt plures, sedere in eodem sedili, secundum ordinem ipsorum.

DE RECEPTIONE ORATORUM, *siue Legatorum Regum & principum, seu rerum publicarum.*

PRidie quàm Oratores sunt ingressuri vrbem, debent id significare honesto modo. Et si ipsi Oratores veniunt ad præstandam obedientiam summo Pontifici, siue ob aliquam rem magni momēti, & spectantem ad bonum publicum, tunc Pontificis nomine debet intimari per cursores Cardinalibus & prælatis curiæ dies & hora introitus illorum oratorum, & per quam portam, & vt mittant familiam ad honorandum. Et nota, quod intimatio huiusmodi non consueuit fieri nisi in casibus prædictis: cùm autem Oratores ob res priuatas suorum Dominorum veniunt, non mittuntur familiæ, sed priuati amici mittunt. Tempore Sixti cerimoniæ huiusmodi fuerunt multò laxiores, idque ambitioni & gratię datum, non improbandum, si res ad pristinam grauitatem reducere-

ducerentur. Die igitur & hora prædicta, familiæ Dominorum Cardinalium separatim exibunt obuiam Oratoribus per medium miliare, vel circa extra vrbem. Si veniunt per portam Sancti Petri, familiæ non transeunt domum leprosorum, neque vllo modo ascendunt montem: & similiter si per portam Sanctæ Mariæ de populo, non transeunt pōtem Aemilium. Aduenientibus oratoribus, ille cui commissum est à Cardinali accedit, & nomine Domini sui gratulatur fœlicem aduentum oratorum, & dicit Dominum suum misisse familiam suam ad honorandum illorum introitum propter reuerentiam, deuotionem, affectionem, siue beneuolētiam, ex domini illius conditione cuius titulos diligēter seruare debet, erga quē habet dominum illorū, & pollicetur, atque offert omnē operam Domini sui, domū, familiā & omnia quæ potest, quandocunque operam requirent illorum, & habito ab illis responso, recedunt ad partem, dant locum alijs, & vadunt ad loca sua, & semper honorabiliores remanent cum oratoribus: familia Papæ debet eis occurrere paulo extra portam, & facta salutatione aptantur per clericum cerimoniarū in hunc modum. Primò procedunt familiæ curialium tam Cardinalium quàm aliorum, qui in breuibus sunt, deinde sarcinæ, & fami-

ſia oratorum nouorum bini & bini, poſt familiares Papæ laici, & nobiles, ac barones, ſi qui ſunt, tum ſeruientes armorum cum ſuis baculis argenteis: Inde oratores, quorũ primus erit medius inter duos primos prælatos Pontificis. Deinde ſi erunt plures oratores ponentur vnus poſt alium medius inter vnũ prælatum Pontificis, & vnum ex oratoribus principum, qui ſunt in curia, ſiue ſint prælati, ſiue laici, & prælatus Pontificis erit à dextris noui oratoris, & orator antiquus à ſiniſtris. Quando nõ erunt plures oratores noui ſequentur vnus prælatus palatij & vnus orator, & qui ſuperabundabunt ſiue prælati palatij :ſiue oratores: ibũt bini & bini. Quod ſi oratores eſſent tot numero: vt & prelati Papę, & oratores antiqui non ſufficerent ad retinẽdos eos medios: ibũt poſt primum, qui erit inter duos, vt dixmus ex palatio, alij bini & bini, vnus orator nouus & vnus prælatus palatij, ſiue vnus orator antiquus, & hoc alternatim. videlicet poſt primum erit vnus orator antiquus: deinde vnus prælatus palatij, & ſic deinceps vſque ad vltimum. Sequentur deinde alij prælati ſuo ordine, & poſt eos Subdiaconi, auditores, clerici cameræ, acoluthi, cubicularij, alij familiares Papæ togati, demum alij curiales, Cùm peruenerint ad portam hoſpitij nouorum

rum oratorum, ipſi noui oratores firmabunt ſe ante portam in equis:& agent gratias prælatis & oratoribus, qui eos deduxerunt, & ſic remanebunt in porta reſpondentes facientibus reuerentiam cum capite detecto, quouſque prælati omnes tranſeant, & diſcedant,tunc intrabunt domum:& deſcendant ad quieſcendum. Neque prius ibunt in publicum quàm viſitauerint ſummum Pontificem. Die deinde ſtatuta parabitur conſiſtorium publicum in aula conuenienti oratoribus, vt alias diximus,& pridie intimetur Cardinalibꝰ,pręlatis, & officialibus curiæ, hora conſueta, Domini Cardinales veniunt ad palatium,& ſummus Pontifex paratus pluuiali, & mitra precioſis exit ad publicum conſiſtoriũ.Interim oratores ipſi veniũt ad palatiũ comitati ab amicis, & aliqui Cardinales amici ſolent mittere familias ſuas ad deducẽdum eos ad palatium:nam tales Cardinales pręueniunt aliquantulum alios,& ſtatim mittunt familias.Et eſt aduertendum, quod Papa non prius exeat ad cõſiſtoriũ q̃ oratores intrauerint palatium,ne indecẽter oporteat eũ expectare.Illi autem vt deſcenderint, expectabunt in capella minori, vel ſi conſiſtorium erit in aula regali: expectabunt in aliquo loco inferius ad hoc eis parato,cũ Põtifex & alij ſe-

derint: fit reuerentia à Cardinalibus more ſolito. Deinde proponitur aliqua cauſa ab aduocatis. Tũc clericus cerimoniarum perquiret à reuerendario: qui habet curam ſignaturæ: quot cauſę ſint proponẽdę, & cũ tẽpus videbitur, aſſumat prælatos è numero aſsiſtentium Papæ tot, quot ſufficiant pro numero oratorum, videlicet, ſi erit vnus vel duo oratores, nõ aſſumantur minus quàm quatuor, & deducãtur medij. Et ſi fuerit inter oratores aliquis prælatus, debet deferre cappã. Oratores ſi eſſent ſex, octo, vel plures oratores, tot aſſumantur prælati: & vnus vltra vt primus orator ſit medius, alij vnus orator & vnus prælatus, qui prælati ibunt ſimul ad locum, vbi oratores expectant, & eos deducent ad conſiſtorium. cùm apparuerit in conſpectum Pontificis: Tertiò cum diſtantia genuflectunt, prout clerus cerimoniarum, qui eos præcedet, oſtendet, & tunc aduocatus tacebit: etiam ſi ſua propoſitio non eſt finita. Oratores præeunte primo prælato ad Pontificem aſcẽdent, & recipientur ad oſculum pedis, manus, & oris, & genuflexi dicent ſecrete aliqua verba, & præſentabunt Papæ literas crẽdẽtiales: vel publica documẽta commiſsionis eorum, quas prius oſculabũtur, quàm in manibus Pontificis tradant. Pontifex literas, & inſtrumenta dat

ta dat ſecretario,& oratores per clericũ ceri moniarum ducũtur retro ſcamnũ presbyterorum Cardinaliũ,quod eſt in cõſpectu Põtificis,& ibi ſtãt quouſq; ſit tẽpus exponendi. Aduocatus autẽ ſi non finierat,proſequitur cauſam ſuã. Et ea finita,Secretarius Pontificis ſurgit,& legit literas,& inſtrumẽta ſtãs ante Pontificem clare & diſtincte pronũciando,ita vt benè ab omnibus intelligatur. Quibus finitis:orator cui incumbit ſtans detecto capite: accepto ſigno incipit orationẽ ſuam & alij eius collegæ ſimul ſtantes capite detecto permanẽt:& illo ſe inclinãt,vel genua flectente pariter ſe inclinant,& genuflectunt.Finita oratione Pontifex reſpondet vt ſibi videbitur. Procurator autem fiſcalis rogat omnes protonotarios, clericos camerę, & alios notarios publicos de obediẽtia præſtita,vel actu facto,& reſponſo Pontificis:& petit inſtrumentum & inſtrumenta. Poſt reſponſum ſurgũt omnes,& oratores interim veniũt ad Dominum noſtrũ ad circulum cũ aliquib⁹ Cardinalibus,& eorũ familiares oſculantur pedes Pontificis: qui mox reuertitur ad cameram ſuam:vt venerat.Oratores deducũtur ad hoſpitium ſuum à ſuis amicis particularibus, & nõ à familijs Cardinalium: quia illi debent comitari Dominos ſuos.

SECTIO QVARTADECIMA.

De Concilio generali.

SCripturi Cerimonias in sacro generali Concilio seruandas primùm de loco concilij, & sedium dispositione disserendum putamus: deinde de personis, & earum habitu: tertiò de ordine rerum gerendarum, & vltimò de sacris precibus, & orationibus ad Deum.

Generale concilium: tunc canonicum & legitimum reputatur: cum à Romano canonico Pontifice inducitur, vel quid schismatis sæuiētis pro cella catholica Ecclesia sibijpsi indicit. Neque cōcilium aliquod susceptum legimus: quod Apostolica beati Petri sedes non probauerit, illique vel per suum antistitem Romanum Pontificem, vel per eius legatos non præfuerit.

DE LOCO ET SEDIBVS *concilij.*

IN dicto igitur concilio generali ornetur locus concilij, id est vbi publicæ sessiones habendæ sunt in Ecclesia cathedrali, siue alio capaci loco in hunc ferme modum.

Primum

Primum caueatur, vt nullus omninò aditus relinquatur ad ipſum locum præter vnum tantum, qui valuis & firmis clauſuris obſerari poſsit. Si erit Eccleſia cathedralis, relinquenda erit dummodo ſit capax pars ſuperior apud altare maius promiſsis ſolennibus celebrandis, & aſſeribus, aut alia materia ſeparanda à parte inferiori: in qua ſedes aptabuntur pro cõcilio. Igitur in capite loci vbi ſeſsiones celebrandæ erunt: cõſtituetur thalamus pro ſede Papæ cũ tribus gradibus debitæ proportionis, latitudo vltimi plani erit decẽ palmorum, longitudo verò duodecim: in medio erit ſedes cũ ſuo poſtergali, & cũ ſcabellis magno & paruo, & omnia erunt ornata: vt fit in publico conſiſtorio: erunt etiam duo ſcabella hinc inde pro Diaconis aſsiſtentibꝰ Papæ. In iſta linea nulle aliæ erũt ſedes: niſi fortè Imperatoris, aut Regum: ſi quis iſtorum eſſet interfuturus concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta ſedẽ Papę: quæ habebit duos gradus coniũctos gradibus Papę, ſed nõ tantæ latitudinis aut lõgitudinis. erit ornata cũ panno aureo poſt tergum ſed nõ ſupra caput, habebit ſcabellum paruum ad pedes viridi colore pictũ. Et aduertendũ ꝙ locus, vbi ſedet Imperator nõ ſit altior loco, vbi tenet pedes Põtifex. Si vero reges adeſſent vnus vel duo:

parētur ſedes pro eis cum poſtergali vſq; ad ſpatulas, & ordinentur vt ſcamna Cardinalium, habebunt tamē puluinaria ex crameſino, & ſcabellum viride ſine gradibus, & ponentur hinc inde non ad lineam omnino ſedis Papę ſed aliquãtulum tranſuerſæ, vt poſſint reſpicere ad faciem Pontificis à dextris, deinde & à ſiniſtris intra gradus ſedis Papalis. Per longitudinem loci erunt ſcamna pro Cardinalibus, & prælatis cum poſtergali, & vnico gradu, longitudinis octo cannarum: vel circa, ſed media pars à dextris pro Epiſcopis, & presbyteris, & alia pars à ſiniſtris ꝓ Diaconis Cardinalibus erit aliquãtulo eminentior videlicet quatuor: aut quinque digitorum altitudine, pulchrioribus pannis ornata. Poſt ſcamna ꝑdicta intrãſuerſum ante faciē Pontificis ad lineam erigantur quatuor ſedes patriarchales diſtinctæ & ſeparatæ ſuis poſtergalibus, & gradibus ad ſimilitudinem ſcamnorum prædictorum, & collocentur paribus interuallis: ita vt quadraturam facientes lineam tranſuerſalem impleant, & inter duas medias erit quaſi ianua, & aditus ad ſedes primæ quadraturæ. Intra hanc primam quadraturam fient ſedilia humiliora ſine gradibus, & ſine poſtergali per longitudinem cum tranſuerſa vſque ad aditum: qui debet relinqui latitudine vnius

ne vnius cannæ vel circa.post primam quadraturam fient & alia scamna post priora eiusdem fere altitudinis sine postergali tamē, quæ complectantur post etiam patriarcharum sedes,relicto spatio pro auditu,& item si locus erit capax, fiat alius ordo sedilium post secundum,& tot quot loci amplitudo, & prælatorum numerus exigit: Erigatur etiam in dicto conuentu altare aliquod cum Cruce,& sacra Eucharistia,siue reliquijs sanctorum in loco congruo:vbi possit Pontifex orare cum venit ad concilium,& cum dicit preces pro synodo illuc faciem conuertere.

Si autem Papa non erit futurus in concilio:poterunt scamma prædicta fieri apud altare maius sine sede Papali.Et præsidens cōcilij finita missa paratus sacris vestibus ac si esset celebraturus sedebit in faldistorio posito ante altare vertens renes ipsi altari.

QVI HABENT VOCEM DEliberatiuam in concilijs.

IN concilijs autē illis venerandis,ac sacrosanctis:quibus fides nostra,& recta viuendi norma purgata,atque firmata est,non legimus interuenisse statuendi causa nisi Episcopos & abbates,& hij tantum decretis se

ſubſcribebant. Epiſcopos appellamus etiam Epiſcoporum principes: quoniam hæc eſt ſuprema in Eccleſia Dei poteſtas, inferioris autem gradus Eccleſiaſticos viros, & principes ſeculares conſulendi, ac inſtruendi gratia, non autem decernendi intererant: qui (vt periti aiunt) conſultiuam vocem habent in concilijs, non definitiuam ſeu deliberatiuam. Aderunt igitur in concilijs ad ſtatuendum Romanus Pontifex tanquam rector & moderator totius Eccleſię, paſtor gregis dominici, et omnium Epiſcoporum Epiſcopus. Sacer Cardinalium ſenatus, patriarchæ, primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, quibus non immeritò & ordinum religioſorum generales magiſtri additi ſunt, denique omnes prælati, qui ſecundum formã iuramenti, quod præſtant cum ad dignitates promouentur, ad ſynodum venire tenentur. Alij autem vt diximus differendi, inſtruendi, conſulendiue gratia poterunt intereſſe, non tamen in ſeſsionibus publicis induti ſacris veſtibus ſedebunt, neque ſententiam dicent.

DE DIVERSIS OFFICIALIbus concilij.

ADerunt etiam diuerſi magiſtratus, & miniſtri concilij, quos tamen Pontifex ſummus (ſi præſens erit) conſtituet alios, qui nego-

negotia proponenda ſuggerant. Alios qui venientes ad concilium in volumine deſcribant, miſſorum, ac legatorum facultates examinent, & publica documenta rimentur. Alios qui locum concilij cuſtodiant. Geſta autem concilij excipere, & in publicam formam redigere ſpectat propriè ad protonotarios Apoſtolicos, clericos cameræ, & ſecretarios Papæ, qui tamen antequam ſcriptura ſua publicent, corrigenda illa exhibeant his, qui à Pontifice, ſiue à concilio erunt deputati. Sedes autem omnibus conſignabunt clerici cerimoniarum: Si Papa erit in concilijs, & cum difficultas aliqua orietur, conſulent ſuper ea re ſummum Pontificem. Sin vero ſummus Pontifex abeſſet, conſtituerentur à concilio, qui ſedibus cõſignandis præſint.

ORDO SEDENDI IN CONCILIJS.

ORdo autem ſedendi in publicis ſeſsionibus hic erit. Summus Pontifex in ſolio Pontificali ſedebit, cui à lateribus ſuper ſcabellis ſedebunt Diaconi duo aſsiſtentes, & prior presbyterorum in ſcabello etiam in loco eminenti, ſiue à dextris, ſiue à ſiniſtris, prout in capella cum Papa celebrat, ſed tũc, & quoties in diuinis miniſtrat, vt capellanus aſsiſtens erit indutus pluuiali, non planeta. Imperator, ſi aderit, ſedebit in ſede ſua ad dextram

dextram Pontificis, & tunc Diaconi nō sedebunt apud sedem Papæ, sed ante ipsam sedem hinc inde super paruis scabellis, vt erat mos antiquis, & hoc ne Diaconus à dextris videatur sedere medius inter Papam, & Imperatorem. Reges sedebunt in nominatis sedibus suis: Episcopi, & presbyteri Cardinales in prima parte eminentiori scamnorum à dextris, Diaconi Cardinales præter illos duos in prima parte sinistris. Patriarchę quatuor Ecclesiarum Constantinopolitanꝰ. Antiochenus. Alexandrinus, & Hierosolymitanus sedebunt in quatuor illis sedibus singularibus contra faciem Pontificis. Et nota quòd prædicti Patriarchæ in missis, & alijs actibus siue sint parati, siue non, sedēt ante assistentes Papæ. Alij Patriarchæ, primates, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates parati sedebunt in scamnis post Cardinales hinc inde, primùm tamen locum habebit vicecamerarius, si erit prælatus. Et ita seruatum legimus in concilio Pisano præsidente Alexandro quinto, & in Constantiensi præsidente Ioāne vigesimo tertio. Deinde oratores regum, & principum, si erunt parati, inde reliqui prælati parati. Et impleta prima quadratura scamnorum, implebuntur reliquæ post illam: postremi erunt Generales ordinum. Et aduerte, quòd prælati omnes

omnes cuiuſcunque ſint gradus ſecundum Gregorij Papæ decretum, ſedebunt inter collegas ſuos ſecundum ordinem, ſiue promotionem ſuam. Aſsiſtentes Papæ parati ſedebunt ſuper gradus thalami Pontificalis ad ſiniſtram partem, Protonotarij apoſtolici, & clerici cameræ ad dextram, ſubdiaconi verò auditores rotæ, & acoluthi in parte anteriore ad pedes Papæ. Super planum ſedebunt duo cubicularij ſecreti Papæ, decanus auditorum, qui ſeruit de mitra, & ſecretarius Papæ ſi non eſt prælatus. Oratores autem laici, ſiue non prælati ſedent intra primam quadraturam in ſedibus illis humilioribꝰ pro dominorum ſuorum dignitate, ita vt digniores ſint propinquiores primis ſcamnis Papæ, & ſi aderit aliquis magnus princeps ſedebit in ſcamno Diaconorũ poſt omnes Diaconos, ſi alias cõſueuit ſedere in ſuo ſcamno, alij iſeriores Domini laici inter vel poſt oratores nõ prælati, ſecũdũ eorum qualitatẽ. Cæteri verò ſacerdotes, & clerici, qui aderunt, ſtabunt poſt ſcamna prelatorũ, vt poterunt.

ORDO RERVM GERENDArum in concilijs.

ORdinem autem rerum agendarum ex antiquis cõcilijs propter eorum vetu-ſtatem

ſtatem colligere nō potuimus,niſi quantum ad ſeſsiones pertinet,in quibus diſcuſſa cō-muniter proponebātur,& per verbum, Placet,à patribus firmabātur.Sed quoniam nouiſsimorum conciliorum Conſtantienſis,& Baſilienſis res geſtæ diligentiſsimè annotatæ fuerunt, & in ordine ſatis inter ſe congruunt, modum in illis ſeruatum perſtringemus, ſed defuit in Baſilien. congregatione multitudinis in ſanctos Epiſcopos reuerentia , & ſuperabundauit temeritas, atque arrogantia,quando non pluris fieret ſententia optimi cuiuſque antiſtitis quàm minimi canonici, & id quod ad Epiſcopos ſpectat,diffinire, & ſancire vnuſquiſque ſibi, arrogaret,vnde Eccleſiam Dei, quam imitari conuenit,in diuturnā,& pernicioſam ſciſſuram adduxit. Ordinem igitur profectò illius concilij, & procedendi modum laudarem,ſi prælatis tantùm,vt priſci voluerunt, decernēdi, & diffiniendi poteſtatem permiſiſſent. Sed abſtinebunt (vt arbitror) poſtea horum exemplo ab huiuſmodi nouitate,& benè ordinata idoneis miniſtris cō-mittent. Modum igitur hunc ſeruabant, qui abſente Pontifice non incompetenter fortaſſe ſeruare poterit,ſi prælatis vt diximus, relinquetur tātum ſtatuendi facultas.

DE CONSTANTIENSI, ET BAſilienſi concilijs.

PRimùm omnes ad concilium venientes siue suo, siue alieno nomine per cursores preordinatos discribebantur:tum patres omnes per quatuor nationes diuidebant Italicam,Germanicã, Gallicanam, & Hispaniensem.In Cõstantiẽsi tamen synodo:quia Hispani cum suo Benedicto decimotertio diu in contumacia persistentes non affuerũt nisi in fine.Angelicana quartum locum obtinuit, quæ Basileæ cum Gallicana est connumerata.Ex nationibus pari ex vnaquaque numero quatuor conuentus creabant: quas sacras deputationes vocitabant, locis, vocabulis,& potestate discretas. Nam in prima fidei catholicæ: secunda de pace populi Christiani: tertia de reformatione Ecclesiæ, & in postrema de alijs emergentibus negotijs agitabatur. Erant cuique conuentui separata tribunalia,& loca,in quibus cõuenirent proprij magistratus:Præsidens qui concionem aduocaret, negotia proponeret, & secundum maioris partis sententias concluderet. Promotor, qui tanquam curator publicus ingereret negotia,instaretq;, vt absoluerẽtur. Scriba qui gesta decretaq; publicis documẽtis annotaret.Nũcius deinde siue apparator,qui patres cõuocaret,citaret, edicta proponeret,& similia.Conueniebant hęc collegia ter in hebdomadæ eijsdem horis in

ris in proprijs prętorijs, vbi re diuina peracta rebus gerendis operam dabant. Et quatuor deinde ſacris deputationibus duodecim virorum collegium eligebatur, terni ex vnoquoque conuentu, & natione, viri doctrina, & experientia clari, ad hos negotia omnia primum deferebantur, qui rebus mature digeſtis vel ea reſpuebãt, vel ſi admittẽda videbantur ad collegium, cui competerent, remittebant, eratque his poteſtas, cum aliquid graue inſtaret, conuocare quatuor conuentus etiam extra ordinem. Cæterùm, quæ à duodecim virorum collegio ad quempiam ex quatuor cõuentibus remittebantur, proponebantur per præſidentem illius conuentus, neque licebat illa die de propoſitis decerpere, niſi res manifeſte celeritatem neceſſariam exigeret. Quod maior deinde pars ſtatuiſſet ad alios tres conuentus deferebatur: eorum opinio cum rationibus, & argumẽtationibus vtriuſque partis. Quod per tres conuentus approbatum erat, ad præſidentem concilij publicis documentis deferebatur, qui ſtatuto die in generali congregatione de ea re referebat, neque licebat præſidentẽ de aliqua re agere cum patribus in generali conuentu, niſi prius de ea deliberatum (ſiue vt aiebant) concluſum fuiſſet per quatuor, aut ſaltem per tres deputationes. Demum vbi quip-

quippiam à patribus approbatum erat in generali congregatione, quæ octauo quoque die frequentabatur, in formam decreti redactum in publica ſeſsione ritu ſolenni ſtatuebatur.

DE GENERALI CONGREGAtione in concilijs.

GEneralis congregatio differt à publica ſeſsione, quòd in illa res ſtatuendæ per quatuor deputationes diſcuſſæ approbabãtur hoc modo. Vbi in ſacris deputationibus aliquid cenſebatur, præſidens illarũ quiſq; in ſuo conuentu id firmabat his verbis. In nomine Sanctę Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Ego cõcludo in talem ſententiam. Idem fiebat deinde in generali congregatione, vbi verò pręſidens concilij præſidentium deputationum vota cognouerat, concludebat nomine totius concilij. Oportebat tamen illum concludere ſecundum præſidentium vota, his peractis cùm res ita exigebat publica ſeſsio indicebatur. In omnibus tamen ſupradictis, ſi Papa erit præſens, ipſe erit rector, moderator, ac diſpenſator, & deputationes, collegia, magiſtratus, & rerum omnium ordinem pro ſuo arbitrio conſtituet. Quæ ideo recenſuimus: vt poſteri hinc capere poſsint, quæ res publicæ magis expedire videbuntur.

DE PVBLICA SESSIONE ET *sacris precibus.*

PVblicæ ſeſsiones his cerimonijs celebrari cõſueuerũt. Antequã prima ſeſsio celebretur, indicitur omnibus cõſiliarijs triduanũ ieiunium, deinde ſtatuta die Pontifex cũ omnibus prelatis, & alijs qui intereſſe debent, ac clero cũ ſacra põpa, ſi placet, venit ad locũ conſilij, vbi ꝑ ipſum Põtificẽ, vel aliũ prelatũ cantatur miſſa de Sancto Spiritu, & fit Põtifici reuerentia per Cardinales, & omnes prelatos paratos. In alijs ſeſsionibus non ſolet ſemper cantari miſſa ſolennis ante, ſed Papa audita miſſa priuata venit ad conſilium cũ pluuiali rubro, & mitra precioſa, & facta oratione ante altare aſcẽdit ad ſedem ſuam, & ſimiliter omnes alij ſedẽt in ſedibꝰ ſuis prenominatis, & fit ei reuerẽtia à Cardinalibus cum ſuis cappis laneis, ſi prius non eſt facta, deinde duo ſeniores Diaconi accipiũt dalmaticas, & vnus eorũ ſtolam & manipulum, quia eſt cantaturꝰ Euãgelium, ſubdiaconus etiã paratur, deinde accedũt ad Pontificem, & imponunt ei ſandalia, & dicitur pſalmus: Quam dilecta. Interim Cardinales, & alij prælati accipiunt paramenta ſibi conueniẽtia omnes rubri coloris, omnibus indutis aliquantulum quieſcunt. Tunc ſilentio facto Diaconus à dextris ſurgens alta voce præfatur.

tur. Orate. Et mox tam Pontifex ſuper faldiſtorium ſibi paratum, quam alij ſine mitra in terra genuflexi dicendo orant verſi ad altare: ſurgens deinde Pontifex ſolus, alijs proſtratis permanentibus, abſolutè dicit hanc orationem in tono competenti, videlicet. Adſumus Domine Sancte Spiritus, adſumus quidem peccati immanitate detenti, ſed in nomine tuo ſpecialiter aggregati, veni ad nos,& eſto nobiſcum,& dignare illabi cordib⁹ noſtris. Doce nos quid agamus, quo gradiamur, & oſtende, quid efficere debeamus, vt te auxiliante tibi cōplacere in̄ omnibus valeamus, eſto ſalus,& effector iudiciorum noſtrorum, qui ſolus cum Deo patre, & eius Filio nomen poſsides glorioſum, non patiaris perturbatiores eſſe iuſticiæ, qui ſummam diligis æquitatē, non in ſiniſtrum nos ignorantia trahat,non fauor inflectat,non acceptio munerum, vel perſonę corrūpat , ſed iūge nos efficaciter tibi ſoli⁹ tuę gratię dono:vt ſimus in vnū,ſed in nullo aberrem⁹ à vero, quatenus in nomine tuo collecti ſic in cunctis teneamus cum moderamine pietatis iuſticiā,vt hic à te ī nullo diſſentiat ſentētia noſtra, & in futuro pro benè geſtis conſequamur præmia ſempiterna. Qua finita omnes reſpondeant, Amen.

Finita oratione Diaconus à ſiniſtris,

ſurgens verſus ad patres dicit.Erigite vos,et oēs ſurgunt.Et cantores cātant Antiphonas.

Exaudi nos Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua ſecundum multitudinē miſerationum tuarum,reſpice nos Domine. Iterum Diaconus à dextris conuerſus ad patres dicit.Orate:& ſimiliter omnes procumbunt,& aliquantulum orant ſecretè. Surgēs deinde Diaconus à ſiniſtris dicit:Erigite vos, & omnes ſurgunt.Et Pōtifex omnibus ſtantibus detecto capite dicit orationem abſolutè.Mentes noſtras quæſumus Domine Paracletus, qui à te procedit, illuminet, & in omnē,ſicut tuus promiſit filius, inducat veritatem, Qui tecum viuit & regnat in vnitate eiuſdē.Qua finita iterū oēs genuflectunt, & fit litania,quæ per duos ex cantoribus ꝓnunciatur,& omnes reſpondent,& poſt verſū illum,vt donum Apoſtolicū &c.ſurgens Pontifex cum mitra benedicit,ſynodo dicens: Vt hanc Sanctam ſynodum,& omnes gradus Eccleſiaſticos bene dicere digneris. Et omnes reſpondent. Te rogamus audi nos. Iterum dicit:Vt hanc Sanctam ſynodum,& omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere & regere digneris.Reſ.Te rogamus audi nos. Et tertiò:Vt hanc Sanctam ſynodum,& omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere,regere, & conſeruare digneris.Reſpondent. Te

roga-

rogamus audi nos.Et procumbente iterum Pontifice litania perficitur. Deinde ſurgunt omnes,& Pontifex verſus ad altare ſine mitra dicit. Oremus: Diaconus à dextris,Flectamus genua,& Diaconus à ſiniſtris.leuate. Et Pontifex.Da quæſumus Eccleſiæ tuæ miſericors Deus,vt Spiritu Sancto congregata hoſtili nullatenus incurſione perturbetur. per,&c.in vnitate eiuſdem,&c.Tum Diaconus petit benedictionem pro Euangelio,& imponitur à Pontifice incenſum more ſolito,& cantatur Euangelium competẽs rei,de qua agitur cum luminaribus,& cerimonijs conſuetis,& in fine Pontifex oſculatur librũ, & incenſatur more conſueto,presbyter Cardinalis paratus cum pluuiali ſeruit Pontifici & de libro,& de nauicula incenſi,ac ſi Pontifex celebraret,finito Euangelio omnes ſedent,& Pontifex patres hortatur verbis conuenenntibus ad facienda decreta aſsignans rationes cur ita ſit faciendum, deinde ſurgens ſine mitra incipit hymnum. Veni creator Spiritus, omnes genuflectunt,& ipſe etiam poſtquam inceperit genuflectit procumbens ſuper faldiſtorium quouſque primus verſus perficiatur. Deinde omnes ſurgunt, & ſtant capitibus detectis cantores, & patres,ſi volunt,proſequuntur hymnum,in fine Pontifex dicit Verſus. Emitte Spiritum

tuum,& creabuntur.Respon. & renouabis faciem terræ.Et Pontifex,Oremus.Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti,da nobis in eodem spiritu recta sapere. & c.per, Dominum. & c. Demum duo cantores dicunt: Benedicamus Domino.R. Deo gratias. Quibus finitis Diaconus legit decreta facienda,& rogat patres an ista placeant,qui incipiendo à summo Pontifice respondent placet,vel non placet,& protonotarij Apostolici clerici cameræ,& alij tabularij rogati decreta notant,& in publicam formam redigunt,quam deinde bulla,ac sigillo Apostolico muniuntur:Euangelia mutantur in sessionibus secundum materias,quæ tractantur.Si Romanus Pontifex non adesset, præsidens concilij paratus cũ sandalijs Diacono,& Subdiacono omnia faceret,vt prædictum est,nisi ea quæ ad summum Pontificem tãtum spectant.Decreta legeret aliquis prælatus, & literæ signentur bulla concilij. Decretis firmatis omnes deponunt sacras vestes, & tum reuertuntur domum quemadmodum venêre.Si Papa est præsens decreta intitulantur hoc modo.Martinus Episcopus seruus seruorum Dei Sacro approbante concilio & cæt.vt in Constantiensis. Si autem abest Pontifex, sic scribitur : vt Basiliensis. Sacrosancta generalis synodus Basiliensis in

Spiri-

Spiritu Sancto legitime congregata, generale concilium faciens, & vniuersalem Ecclesiam repræsentans. & c.

SECTIO QVINTADECIMA.

De morte, & exequijs Reuerendissimorum Cardinalium.

Voniam sacra Philosophia est assidua meditatio mortis, quia nihil omnino certius, quamuis hora incerta sit, decet summos viros semper paratos esse quo ad interiorem, & exteriorem hominem, ne improuisi ab vltimo die opprimantur.

Dum igitur mente, & corpore valebunt domini Cardinales, & alij prælati, & magni viri Ecclesiastici (si sapiant) rebus suis consulant, & vltimam voluntatem indulgente Pontifice legitimo firmabunt testamento. Quod si dum sanus erat quispiam neglexit, saltem dum corpore languet, & mortem aduentare timet, id agere non prætermittat, sed cum recte animæ suæ, familiæ, & suis hæredibus prospexerit, id præcipue curet, vt ex numero

Cardinalium executores eos deligat ſui teſtamenti, qui integritate, & auctoritate clari habeantur, qui familiam tueri, & legata, atq; relicta teſtatoris implere velint, & poſsint. Cæterum qui ægrotanti aſsiſtent, ſi ille morbo preſſus eius rei non meminiſſet, curet diligenter, vt in tempore Eccleſiaſtica ſacramenta non clam, ſed publicè adminiſtrẽtur, & dum in extremis laborare incipit, aduocent Executores, qui decedentem ſolitis officijs conſolẽtur, & bonorum omnium deſcriptionem faciant, eaque fidis miniſtris: & in locis tutis cuſtodienda committant. Executores in domo decẽtis conuenientes, quæ ad ſalutem, ſeu conſolationem animæ illius pertinent, in primis procurabunt, ordinabuntque, vt viri religioſi pſallentes, & orantes morientem circunſtent, adminiſtrationi, & curæ domus præficiant aliquem ex ſuis, qui cum officialibus domus familiam gubernet pacificè, & quietè, & neceſſaria prouideat. Indeque ad deducendum funus, quæ opportuna ſunt, ſtatuant, & committant: ſit etiam qui orationem funebrem meditetur. Cum autem languẽs Spiritum creatori reddiderit, miniſtri depoſito ex lecto poſt morulam cadauere iſtud calida aqua lauẽt, barbam radant, mundetur, & ita curent opportunis remedijs, vt corpus ſine fœtore vſque
ad

ad præſtitutum tempus reſeruari poſsit. Significent executoribus horam tranſitus, vt illi de hora funeris deliberare valeant: quã deinde per curſores alijs Cardinalibus prælatis, & curialibus, atque etiam collegijs, & conuentibus Clericorum, ac religioſorum, quos funeri intereſſe voluerint intimabunt. Sed nota, quod ante Sixti quarti tempora Cardinales non conſueuerunt ire ad domũ Cardinalis defuncti niſi executores tantum, mittebãt autem familias ſuas, poſt ea tempora fere omnes interſunt quando vigiliæ dicuntur, non tamen ſequũtur funus, quid magis deceat, alij viderint. Miniſtri Cardinalis defuncti, vt corpus mundauerint, illud veſtiant omnibus quotidianis indumentis vſque ad rochetum incluſiue, deinde ornet eum ſacris veſtibus, ac ſi miſſam eſſet celebraturus. Si eſt presbyter, aut Epiſcopus Cardinalis imponant ſandalia, amictum, albam, cingulum, ſtolam, manipulum, tunicellam, dalmaticã, chyrothecas, planetam, mitram ſimplicem. & annulos. Si verò eſſet Diaconus ſupra ſtolam trãſuerſam dalmaticam tãtum imponerent, & mitram ſimplicem in capite, ea ſcilicet ornamẽta quibus vteretur, ſi euangelium eſſet dicturus. Et ita indutum deponãt in terra ſuper aliquem pannum, ſiue tapete cum cereis ardentibus à capite &

à pedibus, ponēt ſuper eius pectus Crucem aliquam, quam manibus teneat. Interea tota domus nudetur ornamentis omnibus. In maiori aula domus quaſi in medio paretur lectica ex tabulis, quæ antea diſtendatur ſex palmis, latitudine decem, longitudine duodecim palmorum aut circa, & ſuper eā ponatur lectus ex lana ſiue pluma cum ceruicali longo, & magno panno aliquo cooperiatur lectus, & lectica circa à lateribus, hinc inde ponantur ſcamna cum foraminibus, vtibi ponātur ſex cini, aut viginti intorticia. Ad pedes lecti erit menſula cum mappa munda, & ſuper eam duo candelabra cum luminaribus, ſuperpellicium vnum, vna ſtola cum pluuiali nigri coloris. Item vas cum aqua benedicta & aſperſorio, & thuribulum cum nauicella incenſi & libellus pro dicendis orationibus, circum circa per totam aulam ponantur ſedilia pro Cardinalibus prælatis, & alijs curialibus, qui veniunt ad honorandū defunctum. Familiares in iſtis vigilijs, & deducendo funere nō interſunt, quia non ſunt adhuc induti veſte lugubri, habebunt tamen ſinguli nigrum biretum expenſis defuncti. Cùm aderit hora præſtituta corpus defuncti ita ornatum, vt diximus, ponetur ſuper lectum in aula, & accēdentur intorticia. Cardinales prælati, & alij qui

lij qui venerunt ſedebunt circum circa. Religioſi per ſingula collegia, ſiue per ſingulos conuentus incipient vigilias,& primi dicent inuitatorium cum primo nocturno, & poſt reſponſoriũ tertiæ lectionis dignior ex eis indut9 ſuperpellicio,ſtola,pluuiali, ſtãs apud menſam ad pedes lecti dicit. Pater noſter,aſperget & incenſabit per circulũ,& deinde ſequitur.Et ne nos inducas,cum verſ.& oratione conſuetis.Cùm incipient cantare, diſtribuentur cantantibus aliquæ candelæ, cùm primum finierint aliqui ſequentur ſecundum, & deinde tertium nocturum, & deinde laudes,& digniores,qui aderunt, incipient. Et ſi eſſent plura collegia, ſiue plures conuentus poterunt duo ſimul cantare vnum nocturnum.Paretur interim feretrum ad portandum corpus, & quinquaginta aut ſexaginta intorticia, quæ ante corpus per ſtabularios deferantur. Finitis vigilijs ponitur corpus ſuper feretrum, & religioſi ſuo ordine procedunt, deinde luminaria, poſtea corpus, quod per religioſos defertur, poſtremò ſequuntur prælati, & curiales, & cum peruenerint ad Eccleſiam, vbi ſepelitur , finito officio omnes deſcendunt quiſque ad ſuam. Hæc funeris deductio ſæpe intermittitur propter varias cauſas: & tunc factis vigilijs in domo defuncti,
diſcedunt

diſcedunt omnes,& in nocte portatur corpus ad Eccleſiam per familiam cum aliquibus religioſis. Poſthæc executores ſtatuunt diem, in quo exequiæ inchoētur, & interim diſtribuunt pannum nigrū familiæ, prælatis quinque cannas, capellanis quatuor, ſcutiferis tres, ſtabularijsq́ duas cum dimidia, ordināt vt fiat pallium aureum pro lecto ſub campana, ſiue caſtro doloris, quod fiet ipſum caſtrum doloris cum lectica, ſcamnis pro intorticijs,& bāchis in quibus ſedeat familia. Item pingantur arma,ſuſpendanturq; circa Eccleſiam, Altare, & caſtrum, fiet cera ad ſufficientiam,cōſueuerunt eſſe ad ſex, vel octo milia librarum ceræ, ſuſpendantur intorticia circumcirca in Eccleſia vnius lanceæ ſpacio inter ſe diſtantia, à lateribus lecti hincinde, ſuper ſcamnis ponātur duodecim, aut decem & octo intorticia in quolibet latere, præficiantur aliqui qui teneant computum ceræ,& qui illam ſubminiſtrent diſtributoribus, alij qui curent, vt miſſæ verè & ſuo ordine legantur, & dent eleemoſynam celebrantibus. Ordinent qui Cardinalis primam,& qui vltimam miſſam ſit celebraturus, qui prælati intra nouenam celebrent, & aliæ miſſæ legantur, quod cātores cum capella, cū paramentis, & libris opportunis ex palatio

Apoſto-

Apoſtolico adſint,quod ibidem ſint qninq; pluuialia nigra cùm ſuis ſtolis,quod committatur quatuor Cardinalibus vt cum celebrãte in fine miſſæ apud caſtrum doloris abſoluant, vt inferius dicemus, quod parentur quatuor ſcabella apud primas, & poſtremas columnas caſtri, & alia neceſſaria.Omnibus opportune diſpoſitis, veſperi ante ſtatutam diem per curſores faciunt intimari Cardinalibus,prælatis,oratoribus,& officialibus curiæ,quod in tali loco cras incipientur exequiæ bonæ memorię Reuerendiſsimi Domini Cardinalis. N. & Reuerendiſsimus Dominꝰ.A. celebrabit,& Dominus,vel Magiſter B.faciet orationem.Mane deinde hora competenti Reuerendiſsimi Domini Cardinales conueniunt ad Eccleſiam,ſedebunt prope altare maius in ſedilibus pro eis præparatis,nudis tamen & ſine aliquo panno, prælati,& alij curiales ſedebunt in locis ſuis, familiares defuncti Cardinalis ſummo mane omnes nigris veſtimentis induti,ſimul bini & bini ex domo defuncti venient ad Eccleſiam,duo curſores eos præcedent,& ſedebũt in banchis circa caſtrum doloris pro eis locatis ſupra lectum,qui erit ſub caſtro doloris,erit pannus aureus cum inſignibus defuncti,& duo ceruicalia nigra,ad caput lecti & ad pedes duo pilei rubri ipſiꝰ defuncti. Hinc inde

inde aſtabũt duo parafrenarij mortui Cardi nalis, qui cum duobus flabellis factis cum inſignibus Cardinalis ex ſerico nigro vi deantur abigere muſcas etiam ſi ſit tempus hyemale, qui ſedulo flabella placidè mouent. Omnibus paratis incipitur miſſa pro defunctis. Et cum fuerit dicta prima collecta, clerici cerimoniarum incipiunt diſtribuere ceram Dominis Cardinalibus, primũ tum oratoribus, & prælatis, inde familiæ defuncti, deinde officialibus curiæ, demum cæteris præſentibus tam mulieribus quàm viris. Quæ profectò diſpenſatio ceræ, ſiue potius diſsipatio eſt valdè importuna, & tumultuoſa, & meo iudicio ſatis incõueniens. Nam ob ſtrepitum, & clamorẽ petentium & rapientium candelas diuinũ officium, & funebris oratio admodum conturbatur: antequã incipiatur Euangelium accẽdũtur dictę candelæ, & per miniſtros tenentur accenſæ vſque ad finem miſſæ. Finita miſſa poſt Requieſcant in pace, fit ſermo in laudem defuncti: & Cardinalis, qui celebrauit, dimiſſa planeta accipit pluuiale, & ſedet cum mitra alba, dum fit ſermo. Illo finito iterum accenduntur candelæ, & quatuor alij Cardinales, ſi mortuus erat Epiſcopus Cardinalis, Epiſcopi Cardinales, ſi tot numero fuerint præſentes, & ſi deficiat numerus, presbyteri ſup-

ri ſupplent, ſi verò mortuus erat presbyter Diaconus, quatuor ſiue presbyteri Cardinales capiunt ſuperpellicium, amictum, ſtolam, pluuiale nigrum, & mitram albam in capite, & ſimul cum celebrante vadunt ad caſtrum doloris hoc ordine, primò procedunt duo ex capellanis celebrãtis cũ ſuperpellicijs, vnus defert thuribulum, & nauicellam, alius vas aquæ bendictæ cum aſperſorio, deinde duo alij cum candelabris, & luminaribus. Inde Subdiaconus paratus cũ Cruce, deinde duo Cardinales iuniores parati, tum duo ſeniores parati, vltimò Cardinalis, qui celebrauit, & poſt eum Diaconus paratus, & alij ſui capellani cum ſuperpellicijs, vnuſquiſque Cardinalis habet ſecum vnum capellanũ cum ſuperpellicio, qui ſeruit ei de mitra, & aliquos ſcutiferos, qui ei aſsiſtunt, quorum vnus defert cereum accenſum. Cum peruenerint ad caſtrum doloris: Subdiaconus cum cruce, & ceroferarijs ponit ſe ad pedes lecti, in medio extra caſtrũ tamen, poſt eũ ſunt cantores, ad caput lecti ponitur in medio cõtra crucem faldiſtorium celebrantis, ſuper quod ille ſedet, & apud eum ſtat Diaconus euangelij, qui defert incenſum, & aquam benedictã, & alij capellani, ſenior Cardinalis ponit ſe iuxta columnam ad humerum dextrũ, Se-
cundus

cundus in dignitate iuxta columnam ad pedem ſiniſtrũ. Tertius Cardinalis ad humerũ ſiniſtrum, vltimꝰ ad pedẽ dextrum, & ibi aliquantulũ quieſcunt, caput lecti figitur proximior pars altari, & pedes pars propinquior portę Eccleſiæ, poſt morulam ſurgunt omnes depoſita mitra, & tenente librum vno ex capellanis celebrans cum Diacono incipit abſolutionem. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia nullus apud te iuſtificabitur homo, niſi per te omniũ peccatorum ei tribuatur remiſsio, non eum ergò quæſumus Domine tua iudicia alijs ſententijs premãt, quem tibi vera ſupplicatio fidei Chriſtianæ commendet, ſed gratia tua illi ſuccurrente mereatur iudicium euadere vltionis æternæ, qui dum viueret inſignitus eſt ſignaculo ſanctæ Trinitatis per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen.

Finita oratione Cardinales omnes ſedent cum mitra, & cantores cantant primum reſponſoriũ. Subuenite &c. Antequã finiatur reſponſorium: Diaconus cum deferentibus incenſum, & aquam benedictam accedit ad ſeniorem Cardinalem ad humerum dextrũ ſedentem, & cum cantatur Requiem æternam. clericus cerimoniarum accipit thuribulum & nauicellã, & accedit ad ipſum ſeniorem Cardinalem, & offert thuribulum,

Diacono

Diacono verò nauicellam, Cardinalis imponit incensum thuribulo dicens. Ab illo benedicaris &c.Deinde cum cantores cantant Kyrieeleyson, surgunt omnes sine mitra, & ipse primus Cardinalis dicit voce cõpetenti Pater noster. Et mox capit aspersorium de manu Diaconi, & circuit lectum aspergẽs illum aqua benedicta. Diaconus interim eleuat à manu dextra fimbriam pluuialis, cum verò Cardinalis transit ante alios Cardinales ibi astantes, facit vnicuique reuerentiam inclinando caput, & idem etiam facit Cruci, Diaconus verò qui simul pergit genuflectit, facto circuitu reddit aspersorium Diacono, & de eius manu capit thuribulum, & simili modo incensat circum circa inclinando se Cardinalibus, & Cruci. Vt autem compleuit gyrum reddit thuribulum Diacono & reuertitur ad locum suum Diaconus quando dat aliquid Cardinali, vel recipit ab eo, osculatur eius manum, Cardinalis stans in loco suo voce competenti, tenẽte librum ante ipsum, Diacono dicit. Et ne nos inducas &c. Resp. Sed libera &c. Vers. A porta inferi. Resp. Erue Domine animam eius. Vers. Requiescat in pace. Resp. Amẽ. Vers. Domine exandi orationem meam. Re. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Ore-

mus.Deus cui omnia viuunt, & cui non pereriunt moriendo corpora nostra, sed mutantur in melius, te supplices deprecamur, vt suscipi iubeas animam famuli tui. N. per manus sanctorum Angelorum deducendam in sinum amici tui Abrahæ patriarchæ resuscitandam in nouissimo iudicij magni die, & quicquid vitiorũ fallente Diabolo contraxit, tu pius & misericors abluas indulgendo per Christum Dominum nostrũ. R. Amen.

Finita oratione Cardinales sedent, & chorus cantat responsorium. Qui Lazarum resuscitasti à monumento fœtidum, tu eis Domine dona requiem, & locum indulgentiæ. Vers. Qui venturus es iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Tu eis &c. Requiem ęternam &c. Tu eis &c. Kyrieeleison. Diaconus interim cum portantibus incensum & aquam benedictam accedit ad secũdum Cardinalem apud sinistrum pedem. Et cum dicitur Requiem, imponitur incẽsum, ad Kyrieeleison surgunt omnes, & deinde ipse secundus Cardinalis dicit Pater noster, aspergit, & incensat vt primus, & reuersus ad locum suũ dicit. Et ne nos inducas &c. R. Sed libera nos &c. A porta inferi. Respon. Erue Domine animam eius. Versus Requiescat in pace. Respon. Amen. Vers. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor &c.

mor &c. Verſ. Dominus vobiſcum.Reſ. Et cum ſpiritu tuo.Oremus.

Fac quæſumus Domine hanc cum famulo tuo. N. defuncto miſericordiam, vt factorum ſuorum in pœnis non recipiat vicem, qui tuam in votis tenuit voluntatem, vt ſicut hic eum vera fides iunxit fidelium turmis, ita eum illic aſſociet Angelicis choris per Chriſtum Dominum noſtrum.Reſ. Amen. Finita oratione ſedent Cardinales cum mitra,& chorus cantat reſponſorium: Domine quando veneris iudicare terram, vbi me abſcondam à vultu iræ tuæ? quia peccaui nimis in vita mea. Verſ. Commiſſa mea paueſco,& ante te erubeſco, dũ veneris iudicare, noli me condemnare. Quia peccaui &c. Requiem &c. Quia peccaui &c. Kyrieeleiſon ter.Interim Diaconus cum ſocijs accedit ad tertiũ Cardinalem apud ſiniſtrũ humerum ſedentem,& in tempore ponitur incenſum.Et ad Kyrieeleiſon omnes ſurgũt vt ſupra. Et ipſe tertius Cardinalis dicit Pater noſter, aſpergit & incenſat vt alij,& reuerſus ad locum ſuum dicit. Et ne nos inducas. Reſpon, Sed libera &c. Ver. A porta inferi Reſpond. Erue Domine animam eius. Verſus Requieſcat in pace. Reſpon. Amen. Verſ. Domine exaudi orationem meam. Reſpõ. Et clamor meus ad te &c. V.

Dominus vobiſcum. Reſp. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur, vt animam famuli tui. N. quam de hoc ſeculo migrare iuſsiſti in pacis, ac lucis regione conſtituas, & ſanctorũ tuorum iubeas eſſe conſortem, per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen.

Oratione completa ſedent Cardinales, chorus cantat. Reſ. Ne recorderis Domine peccata mea, dum veneris iudicare ſeculum per ignem. Verſ. Dirige Domine Deus meus in conſpectu tuo viam meam dum veneris. &c. Requiem &c. Dum veneris &c. Kyrieeleiſon, Chriſte. Kyrie. Interim Diaconus cum ſocijs accedit ad vltimum Cardinalem apud dextrum pedem, & in tempore imponitur incenſum, ſurgunt ad Kyrieeleyſon. Et ipſe Cardinalis quartus dicit. Et ne nos &c. Reſp. Sed libera &c. Verſ. A porta inferi, Reſp. Erue Domine animam eius. Verſ. Requieſcat in pace. Reſp. Amen. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp: Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos & electos tuos reſuſcitatus reſpiret per Chriſtum

Dominũ

Dominum noſtrum. Reſ. Amen.

His finitis ſedent,& chorus cantat. Libera me Domine de morte æterna in die illa tremẽda , quando cœli mouendi ſunt,& terra, dum veneris iudicare ſeculum per ignem. Verſ. Tremẽs factus ſum ego,& timeo dum diſcuſsio venerit,atque ventura ira.Quando cœli &c. Ver. Dies illa, dies iræ cala mitatis, & miſeriæ dies magna,& amara valdè.Dum veneris &c.Requiem æternã &c.Libera &c. Kyrieeleyſo n,Chriſte.Kyrieel.Interim Diaconus cum ſocijs accedit ad Cardinalem, qui celebrauit ſedẽtem ad caput,& in tempore imponitur incenſum ad Kyrieel.ſurgũt Cardinales ſine mitra, & qui celebrauit dicit Pater noſter, aſpergit,& incenſat,vt fecerũt alij quatuor,& reuerſus ad locum ſuũ ſtans dicit.Et ne nos.&c. Re. Sed libera &c. Ver.A porta inferi.Reſp. Erue Domine animam eius .V. Requieſcat in pace.R.Amen. V.Dominus vobiſcum. R. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui.N. vt defunctus ſeculo tibi viuat,& quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit,tu venia miſericordiſſimæ pietatis tuæ abſterge.Per Chriſtũ Dominum noſtrum. Reſp. Amen. Deinde dicit idem Cardinalis Requiem æternam do-

na ei Domine. Reſp. Et lux perpetua luceat ei.Et in fine duo cantores dicunt. Requieſcat in pace, Reſp. Amen.

His completis omnes ordine, quo venerãt reuertantur ad loca, vbi acceperant paramẽta, & exuũt ſacras veſtes: alij autem Cardinales & prælati dum hæc fiunt circa caſtrũ doloris, remanent ſedentes in locis ſuis expectantes finem. Demum omnes diſcedunt ad ſuas habitationes.

In prima, & nona die, quæ eſt vltima, in qua fiunt eædem cærimoniæ, niſi quod in vltima non fit ſermo. Conſueuerunt legi in Eccleſia vbi fiunt excquiæ centum quinquaginta miſſæ, & datur pro eleemoſyna cuique celebranti vnus groſſus Papalis, & duæ paruæ candelæ. Alijs ſeptem diebus intra nouenam dicuntur centum miſſæ quolibet die, & hora competenti cantatur miſſa pro defunctis, per aliquem Epiſcopum, & familia defuncti adeſt ſedẽs in loco ſuo. Intorticia non accẽduntur circa Eccleſiam, ſed ſuper ſcamnis à lateribus lecti, & nouem ſupra caſtrum doloris ſine alijs candelis. Cardinales non veniũt, diſtribuitur cera celebranti, & miniſtris, clericis ſiue religioſis illius Eccleſię, familiæ defuncti & alijs qui adſunt. Apud ſepulchrum verò vbi iacet corpus quotidiè ponũtur duo intorticia quæ ardent dum diuina celebrantur. Fi-

tur. Finita miſſa intra nouenam prælatus qui celebrabit, deponit planetam & accipit pluuiale & mitram, & præcedente Subdiacono cum Cruce, ceroferarijs, incenſo & aqua benedicta vadit ad caſtrum doloris. Eum ſequuntur Diaconus & alij miniſtri altaris. Religioſi autem ſiue clerici Eccleſiæ diſponunt ſe circa caſtrum, Subdiaconus cum Cruce & ceroferarijs ad pedes, prælatus verò ſtans ad caput in medio ſine mitra abſolutè incipit. Non intres in iudicium, vt ſupra. Et in fine chorus cantat primum Reſponſorium. Et poſt Kyrieeleiſon, prælatus ſine mitra dicit. Pater noſter. Aſpergit & incenſat per circuitum, vt ſupra diximus de Cardinalibus. Et deinde ſtans in loco ſuo dicit, & ne nos inducas &c. cum alijs verſiculis & prima oratione in fine cuius diciti. Requiem æternam dona ei domine. Reſpon. Et lux perpetua luceat ei. Et chorus dicit. Requieſcat in pace. Et ſic reuertitur ad ſe exuẽdum. In ſecunda die dicitur ſecundum Reſponſorium. Et ſecunda oratio, & ſic deinceps. Et cum finierint reincipitur à primo.

In nona die fit omnino, vt in prima, niſi quod non fit ſermo. Cãtatur miſſa p Cardinalẽ et per Cardinales fit abſolutio apud caſtrũ doloris

ris. A die verò quo est sepultum corp⁹ vsque-quo incipiantur exequię, consueuerunt in ea Ecclesia celebrari aliquot missæ pro defunctis non tamen per prælatos, & fiunt ad partem ibi aliquot eleemosynæ propter hoc. Familia vero defuncti solet p quadraginta dies sustentari in eius domo, & tandem vnicuiq; redditur aliquod præmium, vel secundum taxationem à Domino factam, vel vt executores censuerint habita ratione seruitij, temporis, & qualitatis.

DE ÆGROTATIONE, MORTE & exequijs Romani Pontificis.

ROmanus Pontifex, & si mortales omnes dignitate, & auctoritate præcellit, omniaque in terris ligare, & soluere queat, fati tamen extremam necessitatem soluere nequaquam potest. Non est discipulus supra magistrum, nec seruus maior Domino suo. Filio suo nō pepercit Deus, quē mori voluit, vt hominem à perpetua morte liberaret, vtque omnes agnoscerent neminem à corporali morte omnino esse immunem. Cogitet summus Pōtifex (& si omnium sit maximus) se tamē esse mortalē, & elogium illud quod inter solennia coronationis suæ decantari solet sedulo memoria repetat. Pater Sancte. Sic transit gloria mundi, omnis caro fenum, &

omnis

omnis gloria eius tanquam flos agri. Sit igitur ſemper Pontifex paratus, vt bonus paſtor, ſolertiſsimus Vicarius, & diligentiſsimus villicus rationem reddere Domino ſuæ adminiſtrationis, & cupiens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, cum Martino Turonenſi clamet, & dicat. Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem, fiat voluntas tua, curetque eo maiori ſtudio quo cæteris omnibus præeſt, vt vltimum actum, quo ſolo coronari electi ſolent, cum laude perficiat. Quod ſi forte non agnoſceret, dū ægrotat, morbi periculum, medici qui illius curam gerunt, cum de eius ſalute dubitare cœperint prudentibus verbis eum admoneant ſemotis arbitris, hortenturque ad ea peragenda, quæ ad animæ ſuæ ſalutem pertinent, polliceantur ſe omnes ſtudio acturos, quæ ſpectant ad corporis ſanitatem, aperiāt eidem confeſſori Pontificis, qui verbis apertioribus ſecretè tamen, & cum ſumma reuerentia, & charitate moneat Pōtificem in quo ſit diſcrimine, hortetur, vt voluntati diuinæ non inuitus adhæreat, cogitet quem locum teneat, oportereque, vt alios principes verbo, & exemplo ad viam ſalutis deducat. Pontifex ſua ſponte, quod melius erit, vel ſaltem his monitionibus excitatus cum vltimum diem appropinquare cognouerit, primū pec-

cata sua confessori diligentissimè confiteatur, petatq; ab eo plenariam indulgentiam, deinde tempore congruo iubeat ad se vocari prælatos domesticos, & principales familiæ suæ, & præsente sacratissimo Christi corpore primùm confiteatur, & catholicam fidem quam affirmet se semper inconcusse, & firmiter tenuesse, & ĩ ea velle viuere, & mori, cũ Deo placuerit. Tũ petat veniã ab omnib. si quẽ fortè iniustè offẽderit, largiatur eis aliquas gratias spirituales, roget, vt orẽt Deũ ꝑ anima sua, & petat à sacrista, vel ab alijs prælatis, vt tunc sacratissimum viaticum recipiat, vt cum tempus eis videbitur, alia Ecclesiæ sacramenta sibi administrent. Conuocet posthæc, dum sensus integri sunt, sacrũ Cardinaliũ senatum, profiteatur iterum catholicam fidem, petat veniam si in sua administratione quempiam iniustè offenderit. Roget, vt orent pro anima sua, commendet eis Ecclesiã Dei, & hortetur vt in electiõe successoris diligẽtes sint, & vnanimes, & talẽ eligant, qui Christianos vberius, quam ipse pauerit, qui pasci nouerit, & si ei videbitur, nominet vnum, vel plures, quos suo iudicio magis idoneos arbitretur. Aperiat etiam eis debita, & credita, si qua sunt, & similiter scripturas, pecunias, & gemmas, ac preciosa quæque manifestet, condat testamẽtum suum, si vult,

&cli-

& eligat ſepulturam. Demum commendet Senatui familiam,& attinentes ſuos,& gratias ſpirituales, quas voluerint, eis largiatur, eoſque cum ſua benedictione dimittat. Huiuſmodi vltimum cum fratribus ſuis ſermonem (vt audiuimus) Nicolaus quintus noſtro tempore habuit, & quod ipſi vidimus, Pius ſecundus. Hic etiam in Vigilia Aſſumptionis beatæ Virginis cum pridie de Sacramento altaris communicatus fuiſſet, & cum domeſticis, inter quos minimus eram, quę ſuperius cōuenire diximus,peregiſſet.Sacrum collegium ad ſe poſt Veſperas conuocari iuſsit,patreſque longo, & dulci ſermone quanquam morti proximus (nam ſecunda noctis hora expirauit) allocutus eſt. Vidimus Cardinales omnes abundè lachrymantes cubiculo languentis exire. Et vltra ſupradicta omni ſtudio hortatus eſt Senatum,vt expeditionem contra Turcas ob quã rem ipſe Anconam ſe contulerat, proſequerentur. Poſt hæc Cardinales, vt cognouerint Pontificem in extremis laborare,tres deligebunt ex collegio vnum videlicet de quolibet ordine,qui ſimul cum camerario inuentarium faciant de omnibus bonis, quæ ſunt in Palatio Apoſtolico,& illa reponant in loco tuto ſub bona cuſtodia.

Quæ

Quæ verò ad Sacriſtam pertinent,reuideãt, dimittant apud Sacriſtam, quoniam eſt officium perpetuum.Deinde prouideãt Cardinales,ſi in vrbe moritur Pontifex, ne tumultus aliquis concitetur. Aduocent, & intromittant prudenter,& in tempore Eccleſiaſticam militiam,& eam diſponant per ciuitatem in locis opportunis,prouideant etiam prouincijs Eccleſiæ mittendo commiſſarios viros graues, & prudentes. Pontifice verò animam agente, aliquis ex prælatis domeſticis ei adſtet, & crucem inſpiciendam , oſculandamque illi crebrò offerat, redigatque ei ad memoriam paſsionem Chriſti. Cubicularij adſtent cum diligentia miniſtrantes neceſſaria. Sacriſta in tempore extremam vnctionem, & commendationẽ animæ faciat, prout in ordinario. Pœnitentiarij vero circumſtent, legant pſalmos pœnitentiales,paſsionem Chriſti,& alias deuotas orationes, dum adhuc expiret. Poſtquã verò ſpiritum Creatori reddiderit legant officium mortuorum. Cardinales verò debent mox narrare, & ſinguli abſoluere defunctum Pontificem dicentes vnum reſpõſorium cũ ſuis verſiculis,& orationem pro defunctis videlicet:Deus qui inter Apoſtolicos, &c. Et vt quiſque abſoluit, diſcedit, cubicularij autem parent aquam calidam cum her-

cum herbis odoriferis, & fratres plumbatores lauent eius corpus, tonſor radat barbã. Interim lauetur corpus cum optimo vino albo aromatizato, & calido, & loca ſpumãtia impleantur aromatibus mirrha, & aloes, nares & aures impleantur muſco, & demũ benè fricentur manus, & totum corpus balſamo, quod cubicularij, & ſacriſta ſubminiſtrabunt. Poſt hæc pœnitentiarij induant eum communes veſtes vſque ad rochetum, deinde ſacras, ac ſi eſſet celebraturus incipiendo à ſandalijs vſque ad mitram ſimplicem, tum & annulo cum fauone, pallio, ſpinulis, & omnibus ornamentis, paramenta erunt rubri coloris, ponent inde corpus ita ornatum ſuper feretrum, ſiue lecticam coopertam aureo panno cum Pontificis & Ecclesiæ armis & ſubtus caput ceruical ex pãno aureo, & ad pedes duo alij ſimiles, ſuper quibus erunt duo pilei Pontificales. Corpꝰ lauabitur, & ornabitur in camera ſecreta, & ornamentum ponitur in lectica, ſiue feretro in camera Papagali. Et ibi vſque ad Diem, ſi Pontifex in nocte morietur, pœnitentiarij vigilantes, & pſallentes cuſtodient corpus, & habebunt expenſas, & omnia neceſſaria à palatio. Deinde hora competenti præcedente ſubdiacono Apoſtolico cum cruce, & cum cappa ſua obſcuri coloris videlicet viola-

violacea.Cantores capellæ cantabunt.Subuenite : & pœnitentiarij portabunt corpus ad capellam maiorem.Portabuntur ante corpus viginti ſex aut viginti octo intorticia accenſa per ſcutiferos defuncti. Reliquum familiæ ſequetur,cantores,& pœnitentiarij cantabunt Veſperas, & vigilias pro defunctis quouſque veniant alij religioſi. Et nota quòd camerarius, ſi non eſt Cardinalis, debet omnibus dum fiunt perſonaliter intereſſe.Si verò eſt Cardinalis, non ipſe, ſed Vicecamerarius intererit. Collegia clericorum, & conuentus religioſorũ, vt venerint cantant vigilias,aſpergunt,& incenſant corpus,& abſoluunt,vt in exequijs Cardinalium diximus. Poſtquam omnes abſoluerint,deducunt funus ad Eccleſiam Sancti Petri,& ibi ponitur corpus in medio Eccleſiæ, præferuntur multa intorticia, & familia ſequitur , finito officio remanet ibi corpus per biduum, aut triduum, vt populus poſsit illum viſitare, & oſculari manum.In nocte reponitur in capella maiori, & tandem noctu ſepelitur, interdum vigiliæ per collegia, & conuentus non cantantur, ſed per canonicos beati Petri defertur corpus ad Eccleſiam cum capitulo, & familia. Interim parantur exequiæ, erigitur caſtrum doloris cum lecto,& alia fiunt, quę

in exequi-

in exequijs Cardinalium ſupra notauimus. Sed largius, & abundãtius, familiares Papæ, officiales curię, & vrbis officiales, ſi Romę fit, veſtiuntur panno nigro, vt in libris cameræ Apoſtolicæ plenius apparet, ad quos vos remittimus, fiunt largę Eleemoſinę per anima Põtificis, religioſis viris, & mulierib. per camerarium & theſaurariũ, & maximè ſi camera eſt diues. In prima die exequiarum leguntur ducente miſſæ cum eelemoſyna. Miſſam ſolennem cantabit prior Epiſcoporum Cardinalium, fit ſermo de laudibus Pontificis, & in fine fiunt abſolutiones à ſenioribus, vt in exequijs Cardinalium ſcriptum eſt. Accenduntur eodem dee intortia multa circumcirca in Eccleſia, & candelæ ſupra caſtrum doloris, & idem fit in die nono, miſſam tunc cantat ſubprior Epiſcoporum Cardinalium. Intra nouenam quotidiè aliquis Cardinalium celebrat incipiendo à ſenioribus poſt ſubpriorem Epiſcoporum, & legũtur centum miſſę. Intorticia circa Eccleſiã & ſupra caſtrum doloris nõ accẽduntur. Reliqua fiunt, vt in primo, & nono die. Diſtributio cerę fit quotidiè Cardinalibus, prælatis, familiæ, curialibus, & alijs, qui aderunt, & quotidiè fiunt abſolutiones à Cardinalibus in fine Miſſæ circa caſtrum doloris. Quotidiè poſt Miſſam conueniũt

Cardi-

Cardinales in loco congruo consulentes de rebus Ecclesię, & ordinantes conclaue. Nona die post missam de defunctis cantatur Missa de Spiritu Sancto, & fit sermo exhortatorius ad electionem Pontificis.

DE SIGNIFICATIONE MORtis eius per collegiũ, & de stilo scribendi.

MOrtuo Pontifice Collegium id literis suis principibus, & maximis prælatis significat, vtitur in scribendo stilo Apostolico, filios, & fratres illos appellans, quos Pontifex ita vocat, & singulares singulariter salutat, & alloquitur.

DE BVLLIS PLVMBATOrũ per Vicecancellarium frangendis.

VIcecancellarius, vt primum Põtifex expirauit, bullas, quibus literæ Apostolicæ signari consueuerunt, à plumbatoribus accipit, & partem illam in qua literę cũ nomine Pontificis inscriptæ sunt publicè & coram pluribus per ipsos plumbatores frãgit, & ad signandum omnino ineptas reddit. Aliam verò partem iu qua Apostolorũ capita sunt sculpta lineo panniculo inuolutam alligatam, & sigillo suo signatam camerario tradit, & diligẽtissimè curat ne aliquę literę signari possĩt post Põtificis obitũ.

OFFICIVM MISSAE APOSTOlica sede vacante, Introitus.

Suscita-

SVscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum,& animam meam fuerit, & ædificabo ei domum fidelem,& ambulabit coram Christo meo cunctis diebus Vers. Vt sedeat cum principibus,& gloriæ solium teneat. Domini enim sunt Cardines terræ,& posuit super eos orbem. Gloria patri. Sicut erat & c.

ORATIO.

SVpplici Domine humilitate deposcimus, vt Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ concedat Pōtificem illum tua immensa pietas, qui & pio in nos studio semper tibi placitus,& tuo populo pro salubri regimine sit assiduc ad gloriam tui nominis venerandus, Per Dominum nostrum & c.

LECTIO EPISTOLÆ BEATI Pauli apostoli ad Hebræos.

FRatres, Adeamus ad thronum gratię eius, vt misericordiam consequamur, & cum fiducia gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Omnis nanque Pontifex ex hominibus assumptùs pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad DEVM, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit his, qui ignorant, et errant, quoniam & ipse circundatus est infirmitate. Et propterea debet,& quemadmodum pro populo, ita & pro semetipso offerre pro pec

catis. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem niſi qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Sicutque Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum, Ego hodie genui te, quemadmodum & in alio loco dicit. Tu es ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationesq; ad eum, qui poſsit eum ſaluum facere à morte cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſui reuerentia. G.R. Pontifex ſacerdos magnus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleũ, & cuius manus in ſacerdotio conſecratę ſunt, veſtituſque eſt ſanctis veſtibus debuit per omnia fratribus ſimilari, Verſ. vt miſericors fieret, & fidelis Pótifex ad Deum, vt repropiciaret debita populi. Alleluia. Verſ. Sacerdos ſit ſanctus, ſicut ego ſum Domin⁹, qui Sanctifico vos. Allelu.

TRACTVS IN SEPTVAGESIMA.

ERVNT filij Iacob ſicut à principio, & cetus eius coram me permanebit. Verſ. Et erit dux eius ex eo, & princeps de medio eius ꝓducetur. V. Et applicabo eũ, & accedit ad me. V. Quis enim iſte eſt, qui applicet cor ſuum, & approquinquet mihi ait Dominus? Verſ. Et eritis mihi in populum, & ego vobis in Deum.

EVANGELIVM SECVNDVM Ioannem.

IN isto tempore dixit Iesus discipulis suis. Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos, adhuc modicum: & mundus iam me non videt. Vos autem videbitis me, quia ego viuo, & vos viuitis.

OFFERTORIVM.

NOn participentur sancta, donec exurgat Pontifex in ostensione, & veritate.

SECRETA.

TVæ nobis Domine abundantia pietatis indulgeat, vt sacra munera, quæ tibi reuerenter offerimus gratum maiestati tuæ Pontificem Sanctæ Matris Ecclesiæ regimini præesse gaudeamus. Per Dominum nostrũ Iesum Christum.

COMMVNIO.

VEste Sancta vtetur Pontifex, qui fuerit constitutus, & qui ingrediebatur tabernaculum testimonij, vt ministret in Sanctuario.

ORATIO POST COMMVnionem.

PReciosi corporis, & sanguinis tui nos Domine sacramento refectos mirifica gratia tuæ maiestatis de illius summi Pontificis assumptione lętificet, qui & plebem tuam virtutibus instruat, & fidelium mentes spiritualium aromatum odore perfundat. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Finis libri primi.

PRAEFATIO IN SECVNDVM CERIMONIARVM ROMANAE Ecclesiæ Librum.

MAxima mihi operis absoluta videri poterat, cum Romani Pontificis angustissimam nominationem, cum ritus, ac cerimonias tāta religione obseruari solitas priore libro peregi. Quin etiam Imperatoris, ac principum excipiendi ratio addita. Diuorum nostrorum Apotheoses, celebres illæ Eulogiæ. Sacrosanctorum Cardinalium allectio. Conciliorū vsus, deducendi Pontificis solennis, ac frequens pompa. Iusta demum Cardinalibus, ac Pontifici persoluenda coronidē non solum vni libro, sed toti plane operi imponebant. Quid. N. amplius quisquam, aut maius optare poterat? Sed consulendum etiam curiosis fuit & quando multa adhuc nobis longo vsu probata supererāt scitu haud indigna, nō negg leximus hanc etiam partem, quæ religionem ipsam præcipuè tangeret neque solum attingeret sed mysticas illas species in sacris obseruatas omnino referret. Agetur à nobis igitur hoc altero qui sequitur libro, quo ritu, qua pietate in sacris Pontifex Maximus vtatur. Qui dies illi peculiares, quibus etiam diuis operetur, vt his etiam, qui ea cotidie spectāt, ac tractant, non ingrata futura sint, dum

legent erit & illud ex ipsa lectione emolumēti, vt si quis forte spectauerit, & quædam interim obliuioni mandauerit, habeat hac in parte vndè subsidium petere posit, & omnia velut illustri moni mento posita statim recognoscat: nam his, qui nūn quam interfuere tantò gratiora, ac iucundiora fore arbitramur, quantò res ipsa maior, ac tota religionis, pietatisq; nostræ sit. Legant igitur liben ter ista omnes, & cum à superioris libri lectione fatigatus animus fuerit, secedat veluti in pratum hoc secundi libri, quem nos, vt reliqua ad vsum, voluptatemque omnium primi concinnauimus. neque. N. inuidimus, quod plerique omnes faciūt vtilitatem hanc publicam mortalibus, aut soli sapere hac in re voluimus, vtinam occasio nobis esset data ista maturius ædendi, sed quando hoc potissimum tempore emisimus, habeant saltem illam mihi gratiam, qui primi istæc legēt, vt ornatum maiorem à nobis non requirant res ipsas nuda, ac simplici oratione prodentibus, alioqui cum multa noua nostrorumque tēporum planè essent, verbis obsoletioribus, atque vsitatis, vt ab omnibus intelligi plenius possent, vtendum fuit, bene vale.

SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE

Liber Secundus.

DE PRIMA DOMINICA ADuentus Domini.

PRima Dominica de aduentu consueuit celebrare camerarius Sanctissimi domini nostri Papæ, si non est Cardinalis, si vero est Cardinalis, celebrat Viceecamerarius, si est Episcopus. Quod si nõ est Episcopus, aliquis ex primis assistentibus Papæ celebrat, qui hora competenti præueniens ad capellam accipit Pontificalia paramenta coloris violacei, & mitram simplicem Diacono, & Subdiacono planetas plicatas ante pectus habentibus sermonẽ facit Procutator ordinis prædicatorum.

ORDO SERVANDVS QVANdo cantatur missa ordinaria coram Papa.

HAc die summus Pontifex in camera paraméti, quæ Papagalli dicitur, induitũ

amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro ſimplici, & mitra non auriphrygiata per ſeniores Diaconos Cardinales duos ſibi aſsiſtentes, & duos Subdiaconos, qui debẽt ſtare quaſi retro Pontificem acoluthis miniſtrantibus paramenta, & oram ſiue extremitatem albæ ad terram aptantibus, Diaconi Cardinales, poſtquàm mitram impoſuerunt Pontifici, faciunt ei reuerentiam, oſculantes eius manum dexteram ſub auriphrygio pluuialis illis protenſam, & mox fimbriæ pluuialis anteriores dantur per clericum cerimoniarum deferendæ alicui Protonotario, qui procedit ad ſiniſtram Pontificis aliquantulum ante, cauda verò pluuialis datur ferenda alicui magno nobili, vel oratori laico. Tum Põtifex hoc ordine ad capellam, ſiue ad Eccleſiam procedit. Primò familiares Cardinalium, & deinde ſcutiferi Papæ præcedunt, tũ procuratores principũ & ordinum religioſorum, inde áduocati, & ſecretarij mixtim, deinde cubicularij, acoluthi, clerici cameræ, auditores cũ magiſtro ſacri palatij, poſt hos ſequuntur nobiles maiores, barones, conſeruatores vrbis, oratores non prælati. Senator vrbis, & ſi qui alij principes ſunt, qui non ſedeant inter Cardinales. Tum Subdiaconi apoſtolici quorum vnus portat Crucem Papalem, & duo magiſtri hoſtiarij iunctim cum

eis proce-

cis procedunt. Inde ſi quis adeſt princeps: qui ſtet in ſede Cardinalium: Deinde Diaconi, presbyteri, Epiſcopi, Cardinales: demum duo antiquiores Cardinales Diaconi aſsiſtentes, ſiue medium habentes Pontificem, poſt quem ſequuntur duo cubicularij ſecreti cum auditore, qui ſeruit de mitra inter eos: Deinde ſecretarius, ſi non eſt prælatus cum medico, demum Epiſcopi aſsiſtentes Papæ, oratores, prælati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarij, abbates, generales ordinum, & reliqui togati. Et hic ordo ſemper ſeruatur, quando Papa exit ad capellam non proceſsionaliter, ſiue ad veſperas, ſiue ad miſſam cum pluuiali & mitra. Papa igitur cum Cruce, & Cardinalibus venit ad capellam, & ante altare procumbit ſuper faldiſtorium, vbi detracta mitra per Diaconum ſibi à ſiniſtris aſsiſtentem, orat, prælatus autem celebraturus, vt primùm videt Pontificem venientem depoſita mitra ſurgit & Pontifici procumbenti apud faldiſtorium facit profundam reuerentiam caput inclinando, deinde dum Pontifex orat, vadit detecto capite retro ad ſiniſtram Pontificis ſequētibus Diacono & Subdiacono. Quo ſurgente ab oratione remouetur faldiſtorium, & ſcabellum per clericos capellæ, vel ſi abſunt, per cerimoniarios. Prælatus autem accedens facit

cum eo confeſsionem Pontifice inchoante. Dicto per Pontificem indulgentiam &c. prælatus retrahit ſe,& à Subdiacono manipulus illi imponitur, cum quo & Diacono dicit, Deus tu conuerſus &c. vſque ad finem, & ibi remanet quouſque Pontifex diſcedat, tunc aſcendit ad altare dicens. Aufer &c. & apud altare dicit. Oramus te Domine &c. Et cum dicit. Quorum reliquæ hic ſunt oſculatur altare in medio, deinde librum miſſalem in cornu Euangelij per Subdiaconum ſibi porrectum & ibidem in medio altaris expectat quouſque thuribulum per Diaconum ſibi miniſtretur. Pontifex verò cum duobus Cardinalibus ſibi aſsiſtentibus confeſsionem perficit, deinde accepta mitra aſcendit ad ſolium, ſedet, & fit ei reuerentia per omnes Cardinales, primò per Epiſcopos, deinde presbyteros & Diaconos. Cum autē prior presbyterorum Cardinalium venit ad reuerentiam accedit ad Pontificem clericus cerimoniarum cum thuribulo & nauicella, quę facta per presbyterum Cardinalem reuerentia porrigit illi nauiculam, & ille Pontifici dicens: Benedicite Pater ſancte, manum Pontificis deoſculatus,& Papa imponit incenſum more ſolito dicens. Ab illo benedicaris, in cuius honore cremaberis.

In nomi-

In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Amen. Cerimoniarius recepta nauicula, reportat thuribulũ ad altare, quod Diaconus miniſtrat celebranti, qui incenſat altari more conſueto, deinde incenſatur ipſe à Diacono in cornu Epiſtolæ. Tum Papa cum mitra ſedens, poſtquàm Domini Cardinales fecerunt reuerentiam, à priore presbyterorũ Cardinaliũ in infimo gradu ſolij ante ipſum genuflexo incẽſatur. Interim veniũt ad circulũ oẽs Cardinales, & incenſato Põtifice duo priores ꝓlati aſsiſtẽtes videlicet primus cũ lib. miſſali, alius cũ cãdela accẽſa, accedũt ad Põtificẽ, q depoſita mitra ſurgit, & dicit Introitum, & Kyriel. cum Cardinalibus, qui mox deſcendunt, & vadunt ad loca ſua, & Pontifex ſedet ſi tempus dabitur quo uſque dicuntur orationes: celebrans verò cùm primùm incenſatus fuerit accedit ad faldiſtorium cum mitra, qua depoſita ſtans altare verſus dicit Introitum & Kyriel. vno ex capellanis ſuis librum tenente, finito à cãtoribus Kyrieeleyſon, celebrans verſus populum omnibus conſurgentibus dicit: Oremus, & orationes cõſuetas quatuor, primã dicit ſub ſua cõcluſione. Secũdã: Deꝰ qui de beatę Marię virginis vtro. Tertiam Omnipotens ſempiterne Deus in cuius manu ſunt omnes poteſtates. Quartã. Deus omnũ fideliʼ

um paſtor, & rector ſub ſua concluſione, ad quas Pōtifex depoſita mitra, cum Dominus vobiſcum dicitur ſurgit, celebrante dicente vltimam orationem, Subdiaconus depoſita planeta, accipit librum epiſtolarum & facta reuerentia primò ſacerdoti, deinde altari & Papæ commitante cerimoniario ipſe ſibi librum tenens dicit Epiſtolam omnibus ſedētibus, ea dicta præcedente cerimoniario accedit cum libro ad oſculandum pedem Pōtificis, & reuerſus ad celebrantem reaſſumit planetam, & accipiēs miſſale tenet illud ante celebrantem, qui ſedens in eo legit epiſtolam, graduale &c. & Euãgelium, deinde ſedet Subdiaconus in loco ſuo, ſimiliter aſsiſtentes Papæ offerunt ei librum, & legit celebrans, cum incipitur Alleluia, ſurgit Diaconus, & illi planeta extrahitur, & plicatur, ſi nō eſt alia plicata & ſic plicata imponitur, & in humero ſiniſtro ſuper ſtolã, & fortiter cũ cingulo ad hoc dato ligatur. Et tenens librũ euangeliorum ambabus manibus ante pectus, facit reuerentiam primò celebranti, deinde altari, demũ Papę, & ſolus accedens ad altare ipſum librum ponit ſupra illud in medio, & genuflectit. Tum ſurgens præcedente cerimoniario vadit ad Papã, & oſculatur pedem eius, cerimoniario pedē Papę diſcooperiente, deīde reuertitur ad altare, & genu

flexur

flexus dicit: Munda cor meũ &c. quo finito accipit librũ ex altari ambabus manibus ante pectus tenens, vadit ad celebrãtem, si superest ei tempus. Interim verò alius cerimoniarum clericus cum thuribulo, & nauicula accedit ad Pontificem, & assistens presbyter Cardinalis simul, & imponitur incẽsum per Pontificem vt supra in principio missæ dictũ est. Deinde cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula redit ad celebrantem, datque vni ex ministris thuribulum ad dextram, nauiculam ad sinistram, tum accipit duo cãdelabra cum candelis ardentibus de altari vel credẽtia, & consignat duob9 ministris iunioribus celebrãtis. Deinde cum temp9 fuerit, itur ad Euangelium hoc ordine, primò præcedit cerimoniarius alios dirigens, & instruens, tum thuriferarius cũ thuribulo & nauicella, inde duo cum candelabris, deinde Subdiaconus, demum Diaconus cũ libro ante pectus, vt supra. Et factis reuerentijs celebranti, altari, & Papæ vadunt ante Papam, vbi Diaconus genuflexus petit à Pontifice benedictionem, deinde Subdiaconus stans medius inter duos ceroferarios tenet librum Euangeliorum, & Diaconus incipit Dominus vobiscum.

Et nota quod non est necessarium neque ex antiquis cerimonijs, quod cùm Diaco-

nus petit benedictioně, aſsiſtant ei cerofera-rij. Diaconus verò cùm dicit Euãgeliũ, non debet vertere faciem ad altare, ſed ad altaris cornu dextrũ, quod in capella Papæ Romæ non ſeruatur, quia verteret faciem ad ipſum Pótificem, in ſancto Petro autẽ & alibi ſemper ſeruatur. Cum auten dicit: Sequẽtia Sancti Euangelij &c. ſignat cum pollice dextro librum, deinde frontem, os, & pectus, cum reſpódetur: Gloria tibi Domine, incẽſat ter librũ videlicet in medio à dextris & ſiniſtris. Euangelio finito fit reuerẽtia altari & Papę. Diaconus & ceroferarij reuertũtur ad celebrantẽ, Subdiaconus portat librũ apertum oſculandũ Papæ, & deinde reuertitur ad celebrantem. Cerimoniarius facit ſignũ presbytero Cardinali aſsiſtenti & accipiens thuribulum de manu thuriferarij offert illud ipſi aſsiſtenti, qui ſtans ante gradus incẽſat Pótificem ſine mitra ſtãtem, & reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales, Papa verò ſedet, & capit mitram, deinde ducitur per Cerimoniarium ad pedes Pontificis, qui ſermonem eſt habiturus, qui genuflexus, & illos deoſculatos petit benedictioné dicẽdo. Iube Domine benedicere, tũc Papa benedicet dicens. Dominus ſit in corde tuo, & in labijs tuis dignè, & fructuoſe aunũcies verba ſua ſancta, in nomine patris &c. Et bene-

dictio

dictione accepta, ille dicit indulgentias. Pater Sancte Papa concedit quinque annos, & totidem quadragenas. Et ille recedens factis reuerentijs vadit ad pulpitum, vbi facit suum sermonem, quo finito expectat in pulpito, & Diaconus per cerimoniariũ ante gradus sedis Papæ ducitur, & stans alta voce dicit. Cõfiteor &c. Ante cuius inchoationem surgunt omnes, sed Papa, & celebrans sunt cum mitra. Cùm verò Diaconus dicit: Et tibi pater similiter. Et te pater debet genuflectere. Et cum dicit: Mea culpa, singulis vicibus manu dextra pectus percutiat. Finito confiteor, Orator pronunciat indulgentias per Pontificem concessas, & descendit quo vult. Interim Subdiaconus Apostolicus portat Crucem antè Papam, & Papa surgens sine mitra ex libro cantat, precibus & mœritis &c. Misereatur. Indulgẽtiam &c. & dat benedictionẽ, vt in libro. Et cũ deponitur mitra Pontifici, deponitur mitra celebranti. Et vnus Protonotarius accedit ad Papam cum dicit. Et bendictio Dei &c. Qui discedentibus assistentibus capit fimbriam pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota quòd quotienscunque Papa cantat, vel legit aliquid ex libro, si tũc nõ celebrat prim⁹ Episcopus assistẽs tenet ante eum librũ supra caput, & secundus Episcopus te-

pus tenet candelam accensam, Diaconi vero si asistunt hincinde tenent manus. Si vero Papa celebrat missam, siue vesperas solennes asistens Cardinalis, siue Episcopus sit, siue presbyter, tenet librum supra caput, & primus Episcopus nō Cardinalis adiuuat eum, alij vt supra. Facta benedictione, vel si sermo non fit, osculato libro, & incēsato Pontifice, vt supra diximus, celebrans incipit Credo, & Cardinales venientes ad circulum circum stant Pontificem, & cum eo Credo perficiunt, cum dicitur. Et incarnatus est. Cerimoniarius capit ex credentia bursam cum corporalibus, & eam dat Diacono, qui ambabus manibus eam accipiens vsque ad oculos eleuat, portat ad altare cum reuerentijs solitis, vbi extractis hinc inde corporalibus explicat super altare, bursam verò ad locum minus impeditum ponit: Deinde reuertitur ad locum suum. Finito Credo surgit celebrans sine mitra, & versus ad populum dicit, Dominus vobiscum, Deinde versus altare, Oremus, & legit Offertoriū, tum sedet, imponitur ei mitra, extrahunturque chyrothecæ à ministris, & vnus ex scutiferis portat aquā, qui primo facit reuerentiam Papæ, deinde altari, tum celebrant cui dat aquam manibus, ministri tenent mappam. Interim asistens celebrantis ducitur per cerimoniarium

rium cum miſſali, & cuſsino ante pectus ad altare cum reuerẽtijs ſolitis, vbi ponit librũ loco Euangelij ſuper cuſsinum, & inuenit, quæ ſunt dicẽda, deindè ad partem in cornu dextro expectat celebrantem, interim etiam paratus Subdiaconus ante credentiam cum velo circa collum, & inde accipit calicẽ cũ patena, hoſtia, & palla, & cooperitur cum velo, & accedit ad cornu ſiniſtrũ altaris videlicet Epiſtolæ. Et poſt eum vnus ex capellanis celebrantis ampullas vini, & aquæ manibus portans, celebrans autem lotis, & exterſis manibus aſcendit ad altare deducẽte Diacono, & cum vertit ſe, vel tranſit ante Papam, extrahitur ei mitra, & facit reuerẽtiã Pontifici. Deindè vadit ad medium altaris, & Diaconus ſtans à dextris eis accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipſum ſuper altare, deindè accipit patenam cũ Hoſtia, & illam dat celebranti, qui eam offert cum orationibus conſuetis aſsiſtente capellano ſuo in libro omnia demonſtrãte. Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam vini de manu Subdiaconi & ponit vinum in calice. Nam Subdiaconus poſtquàm depoſuit calicem, vertit ſe ad illum, qui portauit poſt eum ampullas & ex eius manib⁹ primò accipit ampullã vini, & eã, vt dixi, dat Diacono, deindè accipit ampullã a-

quæ,& verſus ad Pontificem porrigit aquã benedicendam ,quæ poſtquam fuerit per Pontificem benedicta,ipſe Subdiaconus infundit in calicem,deinde reddit illi,à quo eam acceperat.Et Diaconus dat calicem celebranti,offerunt ſimul cum orationibus & c. Subdiacono verò imponitur in dextra manu patena,quam cooperit,& vadit ante medium altaris in loco conuenienti.Interim vero cerimoniarius cum thuribulo & nauicula vadit ad Pontificem,& aſsiſtente presbytero Cardinali miniſtrante imponitur incenſum, vt ſuprà.Deinde reuertitur ad altare,& dat thuribulum Diacono,& ille celebranti, qui ſuo tempore incenſat oblata primum, deinde altare,poſtea accepta mitra in cornu epiſtolæ incenſatur ipſe à Diacono,tum lauat manus,& depoſita mitra reuerſus ad mediũ altaris proſequitur Miſſam prout in ordinario.Diaconus vero celebrãte incenſato cum thuribulo accedit ante Põtificem,quem incenſet Cardinalis aſsiſtens,tum per Diaconum incenſatur ipſe Cardinalis,deinde alij duo Cardinales aſsiſtentes,poſtea alij more conſueto.Interim celebrãs procedit in Miſſa ſuo ordine.Cum peruentum eſt ad præfationem,& incipit: Per omnia ſecula ſeculorum & cæte. ponit manus ſuper altare, & Papa ſurgit cum mitra,& alij omnes ſurgunt,

gunt,& presbyter Cardinalis aſsiſtens Papæ recedit à ſcabello, & vadit ad locum ſuum, & amouetur ſcabellum, quia amplius illuc ad ſedendum non reuertitur. Celebrans cum dicit: Surſum corda, eleuat manus aliquantulum de altari, tum dicit. Gratias agamus, ſuper verbo Domino eleuat altius manus, & iungit ante oculos, deinde extenſas eas tenet vſque in finem, cum eſt circa medium præfationis: Cardinales incipiunt venire ad circulum ante Pontificem, & finita præfatione dicunt: Sanctus cum Papa ſtante ſine mitra, deinde diſcedunt ſuo ordine ad loca ſua, & Papa reaſſumit mitram. Dum dicitur Sanctus, clerici capellæ incendunt quatuor intorticia, & per cerimoniarum dantur quatuor capellanis celebrantis, & ducuntur inferius ante altare, ita vt medium inter ſe habeant Subdiaconum patenam tenentem, ſitque inter eos & altare competens diſtantia, vt ibi poſsit ſtare Papa cum ſuis aſsiſtentibus, & miniſtris. Papa autem cum celebrans dicit: Hanc igitur oblationem, cum mitra deſcendit ad faldiſtorium ante altare, vbi deponitur illi mitra. Cerimoniarius verò incenſat ſacramentum, dum eleuatur, genuflexus ad celebrantis dextram: & facta eleuatione reponitur Papæ mitra, qui ad

ſedem ſuam reuertitur, vbi iterum ſibi mitra deponitur, & ſine ea ſtat vſque poſt factam communionē corporis & ſanguinis Domini, tunc ei reponitur. Cùm autem dicitur: Pater noſter, circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenam Diacono, qui eam dat celebranti, eodem tempore veniunt Cardinales ad circulum ad dicendū: Agnus Dei cum Papa, quo dicto deſcendunt, & presbyter Cardinalis aſsiſtens de circulo accedit ad altare, & pacem à celebrante accipit. Aſsiſtens verò celebrantis dicto Agnus cum celebrante dimittit librū in manu Diaconi miniſtrantis, & factis reuerentijs altari, & Papæ venit ad cornu ſiniſtrum altaris, & ibi expectat. Subdiaconus verò miniſtrans vadit ad dextrum latus celebrantis, presbyter verò Cardinalis aſsiſtēs vadit ad Pontificem, & ei dat oſculum pacis dicens: Pax tecum, deinde reuertitur ad locum ſuum. & Diaconi Cardinales aſsiſtentes primò à dextris, deinde alter à ſiniſtris Papæ cum debitis reuerentijs accipiunt pacem à Papa, qui dicit. Pax tecum, & illi reſpondent. Et cum ſpiritu tuo. Interim aſsiſtens celebrantis ductus ad priorem presbyterorum aſsiſtētium ab eo accipit pacem, quam primo dat alijs Cardinalibus. Et deinde datur pax omnibus in capella more cōſueto.

ſueto. Celebrans autem vt ſumpſit ſacramẽtum, purificatur Subdiacono ampullas vini & aquæ miniſtrante. Diaconus librum exportat ad cornu Epiſtolæ, ſubdiaconus verò accipit calicem, mundat, & aptat cum patena & purificatorio, plicat corporalia, ponit in burſa, imponit ſupra calicem, & omnia ſimul portat ad credentiam, poſtmodũ reuertitur ad celebrantem. Celebrans facta purificatione accipit mitram, lauat manus, & extergit, deponitur mitra, & ea amplius, ſi Papa pręſens eſt, non vtitur. Legit communionem, tum in medio altaris vertit ſe ad populum, & dicit Dominus vobiſcum. Deindè ad altare in cornu Epiſtolæ. Oremus, & orationes. Quibus finitis in medio altaris vertit ſe ad populum, & replicat Dominus vobiſcũ. Et ad altare rurſum reuertitur. Quo dicto Diaconus verſus ad altare dicit. Benedicamus Domino. Cantores reſpondent. Deo gratias, celebrans inclinato capite ante Crucem. Placeat tibi &c. Quo finito retrahit ſe ad cornu Epiſtolæ, & faciem vertit ad Pontificem. Interim Subdiaconus Apoſtolicus portat Crucem ante Papam, qui ſtans dat benedictionem dicens: Sit nomen Domini &c. more conſueto vno ex protonotarijs auriphrygium ad ſiniſtram tenente, data benedictione per Pontificem ce-

lebrans vertit se ad altare dicens. Dominus vobiscum. Initium Sancti Euangelij secundum Ioannem. In principio erat verbum &c. Reuertitur ad faldistorium, deponit omnia paramenta, dicit Orationes trium puerorum, &c. & redit in pace.

DE PRIMA DOMINICA ADuentus Papa absente.

CVM autẽ in absentia Pontificis Cardinales huius diei officio intererunt celebraturus prælatus, de quo suprà diximus, accipit omnia paramenta, & sic paratus Cardinales expectat, post quorum aduentum cerimoniarius accedit ad ipsos Cardinales petens ab eis licentiam pro officio inchoando nomine celebrantis. Qua habita celebraturus cum mitra accedit ante superioris gradus altaris facta priùs Cardinalibus reuerẽtia caput profundè inclinãdo, & tũc Cardinales ei assurgere debent, ille verò deposita mitra facit altari similiter reuerentiam, & cum Diacono ac Subdiacono genuflexus dicit confessionem more consueto. Cantores interim dicunt Introitum ad Kyrieeleyson. Finita confessione celebrans ascendit ad medium altaris, osculatur illud, deindè librum euangeliorum. Tum ministrãte Diacono

cono nauiculam, & cerimoniario thuribulum. Imponit incensum, incensat altare, deindè incensatur ipse cum mitra, tum reuertitur ad faldistorium, vbi deposita mitra dicit Introitum & Kyrieeleyson, quo finito deposita mitra surgit, & cõnuersus ad populum dicit, Dominus vobiscum. Deindè ad altare Oremus, & orationes, & alia, vt suprà per totum vsque ad finem Epistolę. Qua finita Snbdiaconus librum clausum ante pectus tenens vadit ad celebrantem, corã quo genuflexus ponit librum in eius gremio, & manum illius osculatur, quem librum cerimoniarius ab eo recipiens ponit ad locũ suum, deinde surgit Subdiaconus, & tenet missale celebranti, vt supra. Cum dicitur Alleluia, & Diaconus librũ euangeliorũ super altare posuerit: Cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula vadit ad celebrantem in faldistorio sedentem, vbi ministrante Diacono celebrans imponit incẽsum ac signatur vt supra. Cerimoniarius tunc dat vni ex ministris thuribulũ quod dextra & nauiculã quã sinistra manu præferat, & duo cãdelabra cum luminaribus alijs duob⁹: Diaconus verò interim ad altare accedẽs genuflex⁹ dicit. Munda cor meum. Tum capiens ex altari Librum Euangeliorum, & ante pectus illum tenens, ad celebrantem in fal-

diſtorio ſedentem reuertitur, & genuflexus coram eo dicit. Iube Domine benedicere, & benedictione recepta procedit ad lectionem Euangelij ordine ſupradicto. Finito Euãgelio factis reuerentijs reuertuntur omnes ad celebrantem, & Subdiaconus portat ad oſculandum librum Euangeliorum apertum celebranti, qui mox per Diaconũ incenſatur, quo facto oraturus adducitur ad celebrantem. Et ſi Epiſcopus vel Abbas ſit capite tantum inclinatus, ſi verò inferior genuflexus coram celebrante dicit: Iube Domine benedicere. Et benedictione accepta petit indulgentias populo publicandas, & celebrans committit ei publicationem indulgentiarum à Papa conceſſarum, vadit deinde oraturus ad locum cõſuetum, & faciet ſermonem vt ſupra. Finito ſermone ſtatim pronunciat indulgentias nomine conſueto. Tunc celebrans depoſita mitra verſa facie ad altare dicit Credo, & alia, vt ſupra dictum eſt. Finito Offertorio ſedet celebrans, deponuntur ei annuli & chirothecæ, lauat manus, ſurgit deinde, & cum mitra aſcendit gradus altaris, vnde facta reuerentia Cardinalibus procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra, & alia facit vt ſupra. Cerimoniarius thuribulum & nauicellam ſuo tempore affert, & mini-

& miniſtrante Diacono celebranti impo-
nit incenſum benedicens & incenſans, vt
ſupra, deinde incenſatur ipſe celebrans,
& ſucceſsiuè Cardinales & alij ordine ſuo,
continuatur miſſa vt ſupra. Dicto agnus Dei
aſsiſtens celebranti cum ſuo libro in ma-
nibus Diaconi venit ad manum dextram
celebrantis, & ibi ante altare genuflectit,
ſurgit, oſculatur altare, & pacem à celebrã-
te accipit, quam dat poſtmodum primo
Epiſcopo, primo presbytero, & primo Dia-
cono Cardinalibus, & ſucceſsiuè alijs, &
cum viderit celebrantem purificationem
ſumpſiſſe dat pacem Cerimoniario qui per-
ficit curſum ſuum, & alia fiunt, vt ſupra,
dicto benedicamus &c. celebrans complet
placeat &c. Et imponitur ei mitra. Stans in
medio altaris, & verſa facie ad ipſum al-
tare, & manus ante pectus iunctas habens
dicit. Sit nomen Domini benedictum. Et
cum dicit. Sit nomen Domini, cum pol-
lice, & indice ſimul iunctis dextræ manus
facit ſibi ſignum Crucis in pectore, ſini-
ſtram verò tenet ſupra ſtomachum ſuum
cum dicit, Benedictum iungit manus an-
te pectus. Deinde cum dicit: Adiutorium no
ſtrum in nomine Domini, cum manu aperta
ſignat ſe ſigno Crucis incipiens à capite,
deindè ſub umbiculo, tum à ſiniſtro, deindè

à dextro humero ſe tangens manum ſiniſtram, vt ſupra tenens. Poſtea dicit, Benedicat vos omnipotens Deus, & cũ dicit Deus iungit manus & cum dicit, Pater, vertit ſe ad manum dextram ſignũ Sãctę Crucis faciens. Deinde verſus ad medium dicit. Et filius. Et iterum ſignat. Tandem in fine ſic nihilominus ſignans tertiò dicit. Et Spiritus Sanctus. Et circulum perficiens ad altare ſe vertens dicit. Dominus vobiſcum. Initium ſancti Euangelij, & cæt. Et facta reuerentia Cruci, deinde Cardinalibus cum mitra ad faldiſtorium reuertitur dicendo Euangelium Sancti Ioannis, & alia, quæ ſunt dicenda. Ibiq; exuitur & c. vt ſupra

DE MISSA PAPALI IN DOminicis aduentus.

SI autẽ ſummus Pontifex hac vel alijs Dominicis in aduentu voluerit ſolẽniter celebrare, parabitur in camera paramenti, vt ſupra diximus, & deſcendet ad Eccleſiam ſiue capellam. Cardinales autem, & alij prælati erunt cum ſuis cappis laneis, & facta oratione more ſolito ante altare accedat ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, ſedet & fit reuerentia à Cardinalibus tantũ cum ſuis cappis laneis. Interim Subdiaconus Epiſtolam dicturus paramenta ſibi conuenientia præter manipulum, & Planetam,

quæ

quæ capit posteà cum Papa intrat ad altare, & acoluthi, atque alij officiales, qui vtuntur superpellicijs supra rochetum dimittũt cappas,& capiunt superpellicia, deindè Pőtifex incipit: Deus in adiutorium meum intende pro tertia stans sine mitra,& sedet cũ incipitur psalmus, & accipit sandalia, & legit psalmos, & orationes consuetas,& in fine cantat orationem pro tertia presbytero Cardinali qui ei assistere debet librum supra caput cum sua cappa lanea tenente, paulo ante duo Diaconi assistentes, & Diaconus cantaturus Euangelium vadit ad capiendum ornamenta videlicet planetas ante pectus plicatus violacei coloris,& alia cősueta. Diaconus tamen cantaturus Euangelium accipit amictum, albã, cingulum, & stolam, & ita vadit ad parandum Pontificẽ,quo sacris vestibus induto ipse & Subdiaconus Epistolę capiunt planetas, & manipulos,&interĩ duo alij Diaconi vel in defectu eorũ duo vltimi presbyteri asistũt Pontifici cũ suis cappis,finita tertia tres Diaconi reuertũtur ad Pőtificẽ, qui lauat man⁹ ministrãti presbytero Cardinali adhuc cũ cappa lanea,deponit mitram, pluuiale, & stolam, & accipit paramenta more consueto, & tunc omnes Cardinales, prælati, & Officiales capiũt paramenta sibi competẽtia &

in omni-

in omnibus, ac per omnia seruantur cõsuetæ cerimoniæ, vt plenius dicemus infra in Natiuitate Domini nostri, excepto quod illi asśistit pro capellano prior presbyterorum Cardinalium: & non prior Episcoporum, qui prior presbyterorum & nunc, & quotiens seruit pro asśistente tam in vesperis, quàm in missa induitur pluuiali, & non planeta, & sedet in loco asśistentis, & in vesperis cantat tertiam antiphonam, vt asśistẽs, subprior verò presbyterorum ministrat vinum ad purificationem manus post communionem, & cantat quartam antiphonam in vesperis, alia omnia, vt in Natiuitate.

DE SECVNDA DOMINICA Aduentus.

Secunda dominica aduẽtus consueuit celebrare unus ex Episcopis asśistentibus Papæ eo ordine prout supra Dominica dictum est, & similiter dicuntur quatuor orationes, ut supra. Sermonem facit procurator Ordinis minorum.

DE TERTIA DOMINICA ADuentus.

Tertia Dominica aduẽtus Domini, quia cantatur Introitus: Gaudete in Domino sẽper celebrare consueuit presbyter Cardinalis cum paramentis violaceis, & mitra

auri

auriphrygiata. Diaconus, & Subdiaconus vtuntur dalmatica, & tunicella, dicuntur quatuor orationes, prout in Dominica, & Dominus vobiſcum, non Pax vobis, ante primam orationem, omnia alia dicuntur, & fiunt prout in prima Dominica dictum eſt. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum. In hac die conſueuerunt antiqui Pontifices celebrare, erant Veſperæ Papales præcedentes, & potus in aula.

DE QVARTA DOMINICA Aduentus.

QVarta Dominica aduentus celebrare conſueuit vnus ex Epiſcopis aſsiſtentibus Papæ cum paramentis violaceis, dicuntur quatuor orationes, miniſtri vtuntur planetis plicatis ante pectus, & omnia alia fiunt prout ſupra in prima Dominica dictum eſt. Sermonem facit procurator ordinis beatæ Martæ de monte Carmello.

DE VIGILIA NATIVITATIS Chriſti.

SI verò Vigilia Natiuitatis Chriſti in Dominica venerit, celebrat vnus ex aſsiſtentibus Papæ

bus Papæ, vt ſupra in paramentis violaceis, miniſtri vtuntur tunicella & dalmatica. Cardinales non debent facere reuerentiam Pōtifici, quia in Veſperis illam ſunt facturi. Dicuntur quatuor orationes prima de Vigilia ſub ſua concluſione. Secunda de Dominica. Tertia contra paganos. Quarta pro Pontifice, præfatio dicitur de Aduentu, & non fit ſermo.

DE VESPERIS VIGILIAE natiuitatis Chriſti Pontifice in craſtinum celebraturo,

IN Vigilia Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi Sanctiſsimus Dominus noſter in craſtinum eſt celebraturus, veſperæ fiūt ſolennes hoc ordine. Pontifex indutus in camera paramenti, quæ papagalli dicitur, amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra precioſa procedit ad Eccleſiam ordine conſueto, Subdiaconis, auditoribus, clericis cameræ, & acoluthis in ſuperpellicijs amictibus quod tamen fit pro eorum commodo, & euitando ſeruitorum nimio ſtrepitu, ne habeant in capella ſe exuere cappis, & ſuperpellicijs induere, non quod ordo ſic iubeat, quia cum alijs prælatis ſe veſtire deberent. Cardinales autem, & prælati alij in cappis præcedunt, cum peruenerint ad altare: Pontifex detracta mitra in fal-

diſtorio

distorio ante altare sibi præparato accumbit, & orat, surgit deĩdè, & accepta mitra vadit ad soliũ. Interim prelati omnes exceptis Cardinalib⁹ se induũt pluuialibus, & alba mitra, videlicet Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, Protonotarij autẽ cũ cappis suis permanẽt: cũ sedet Põtifex, Cardinales accedũt ad reuerẽtiã, vltimi duo Cardinales siue sint presbyteri, siue Cardinales Diaconi, cũ exhibuerint reuerentiã, asistũt Pontifici à dextris, & à sinistris, & Diaconi, qui asistebant discedunt, & induunt se paramẽtis, & tũc etiam omnes alij Cardinales exceptis illis duobus, qui Papæ asistunt, paramentis se induunt videlicet Episcopi pluuialib⁹, presbyteri planetis, Diaconi dalmaticis, & priùs amictu omnes induũtur, & etiam superpellicijs, quib⁹ placet. Diaconi verò duo præfati, cum primũ induti sunt, reuertuntnr ad Pontificẽ, & illi qui remanserant vadunt ad loca sua, & conuenientibus indumentis induũtur. Postquàm Cardinales omnes induti fuerint, surgit Pontifex, & detracta mitra versus ad altare dicit secretè: Pater noster. Deindè seipsum signans altè dicit. Deus in adiutorium meum intende. Finito Gloria patri à cantoribus. Subdiaconus cantaturus postremo die Epistolã stans ante Pontificem ante gradus inferores sedis

Pon-

Pontificalis facta prius ei reuerentia præintonat submissa voce Papæ antiphonam, & ea præintonata expectat stãs quousque Papa antiphonam ipsam intonauerit. Tunc accedunt duo Episcopi assistentes cum libro, & lumine, & prior Episcoporũ Cardinaliũ etiam assistens accipit librum, & capite suo ipsum tenens Pontifici apponit iuuãte eum seniore ex duobus Episcopis assistentibus, et iuniore candelam ardentem tenente. Pontifex incipit antiphonã, quam cantores prosequuntur vsque ad finem. Quæ per Pontificem intonata Subdiaconus cum cerimoniario facit reuerentiam Papæ, & ad sua loca reuertuntur. Idem seruatur in intonatione aliarum antiphonarum, & etiam in intonatione hymni, Incępto psalmo Pontifex sedet, & accipit mitram, similiter alij omnes. Episcopus Cardinalis assistens sedet in cathedra nuda inter Diaconum à dextris Papę & sedem Cardinalium sibi parata versa facie ad altare, si loci dispositio patiatur, sin verò locus non esset capax, ad sinistram locatur, vt fit in capella palatij, & si loc⁹ esset nimis angustus, vt aliquando euenit in quibusdam Ecclesijs, sedet in suo ordine cum alijs Cardinalibus, siue Episcopus, siue presbyter Cardinalis. Cantato psalmo, & iterata antiphona Subdiaconus surgit, & Diacono as-

no aſsiſtenti à dextris Papæ præintonat ſecũdam antiphonam planè, quam Diacon⁹ ipſe ſurgens depoſita mitra intonat altè, & cãtores proſequuntur, vt prius, & dum vnus ex Cardinalibus aſsiſtẽtibus Papæ ſurgit, ſemper etiam alij Cardinales aſsiſtentes, & Epiſcopi aſsiſtentes, ſimiliter faciunt alij Cardinales, dum vnus eorum ſurgit, ſurgunt & alij omnes, & etiam omnes prælati, qui ſunt in capella ſurgunt ſemper ſurgentibus Cardinalibus alijs non autem ſurgẽtibus Cardinalib⁹ aſsiſtẽtib⁹ tantũ. Tertiam antiphonã ſimiliter Subdiaconus præintonat priori Epiſcoporum Cardinalium ibidem aſsiſtenti. Quartam priori presbyterorum Cardinalium, & quintam Diacono Cardinali aſſiſtenti à ſiniſtris Pontificis reiterata à cantoribus poſt finem coniuncti pſalmi. Quinta antiphona, Subdiaconus exhibita prius reuerentia altari, & Papæ ſtans in loco vbi legitur epiſtola verſa facie ad altare, ita tamẽ, quod non vertat renes ad Papam, cantat capitulum. Interim ſurgit Pontifex, & ſtat cum mitra, alij verò omnes ſtant ſine mitra. Cantato capitulo vnus auditorum rotæ modo prædicto Papæ præintonat hymnum, tunc Pontifex mitra depoſita ex libro ſibi oblato, vt ſuprà altè incipit hymnum, quem cantores proſequuntur, & Pó-

tifex sic ad finem hymni stat sine mitra, cantatur deinde à cantoribus versiculus, & inde Subdiaconus stans coram Pontifice præintonat ei antiphonam ad Magnificat, quam Pontifex stans sine mitra ex libro altè intonat, & cantores prosequuntur. Interim sedet Pontifex, & accipit mitram, & accedit acoluthus cum thuribulo, & nauicella, quam dat Episcopo Cardinali assistenti, qui eam offert Pontifici, dicens: Benedicite pater sancte, & supposito per acoluthum thuribulo, Pontifex imponit incensum, reassumit deinde nauiculam acoluthus, & accedit ad cornu sinistrum altaris, & ibidem expectat Pontificem. Interim duo auditores accedunt ad altare, & hinc inde eleuant interiorem partem superioris tobaleæ altaris, & plicant vsq; medium, vel circa. Cum verò incipitur, Magnificat, surgit Pontifex, & cum mitra descendit ad altare, quem sequuntur Cardinales ipsi asistentes, auditor mitra seruiens, & cubicularij secreti, alij auditores eleuant fimbriam Pontifici ante pedes, cum ascendit gradus altaris, & idem faciunt quando ad solium reuertitur. Si autem duo tantum auditores interessent eleuata tobalea altaris veniunt ad Pontificem, & ei fimbrias eleuant. Cum Pontifex peruenit ad altare, extrahitur ei

tur ei mitra,osculatur altare in medio,& aco luthus thuribulum Episcopo Cardinali asiſtenti offert.Episcopus verò Cardinalis Pontifici,tum Pontifex incensat altare more solito,post incensationem altaris Pontifex accepta mitra facit reuerentiam altari,& reuertitur ad solium duobus auditoribus fimbrias (vt prius) tenentibus, alij duo auditores tobaleam altaris, vt prius erat, explicant, vel si tantùm duo sint auditores explicent tobaleam,antequam fimbrias Pontificis teneant,Pontificem deinde cum mitra in solio stantem Episcopus Cardinalis asiſtens stans ante infimum gradum solij recepto ex manibus acoluthi thuribulo incensat ter thuribulum dicendo,qui incensatus deponit mitram, & detecto capite stat vsque ad finem Magnificat.Inde Subdiaconus accepto thuribulo incensat Episcopum, demum Episcopum Cardinalem asiſtentem stantem ante cathedram suam, & succesſiue alios duos asiſtentes, deinde reliquos Cardinales, postea prælatos omnes paratos, postmodum omnes ordine suo,vt in Missa:cantato Magnificat sedet Papa,imponitur ei mitra,& cantatur Antiphona.Accedūt deinde duo acoluthi cum duobus candelabris, & luminaribus ad gradus solij,inter quos stat medius cerimoniarius,& Pontifex stans de-

tracta mitra dicit: Dominus vobiſcum. Et cantoribus reſpondentibus, Et cum ſpiritu tuo, offertur ei liber, vt ſuprà. Pontifex dicit orationem, & eo demum replicante. Do minus vobiſcum, duo acoluthi candelabris, & cerimoniario factis reuerentijs redeunt ad altare, inde dicto Benedicamus, à cantoribus ipſe Pontifex dat benedictionem vno Protonotario auriphrygium tenente more ſolito, qua data deſcendit de ſolio, genuflectit in faldiſtorio, ante altare cũ mitra orat, deindè ſurgens redit ad cameram.

DE PVBLICA COMPOTATIONE, *ſiue collatione potus, in aula à priſcis vocitatus.*

SI Solennis collatio, prout aliquando Pontifices conſueuerunt facere, fieri debet in prima aula palatij, parabuntur omnia ad inſtar publici conſiſtorij paretur credẽtia magna eminens duodecim vel circiter gradus habens pro vaſis aureis, chryſtallinis, & argenteis deſuper ponendis ad magnificentiam tantum, credentia huiuſmodi erit altitudinis à terra vſque ad eius planum ſiue menſam palmorum ſeptem, vel circa, menſa eius erit longitudinis palmorum xxij. & latitudinis ſeptẽ vel circa, & deſuper gradus vt diximus, qui ſatis ſint pro vaſis ſupradi-

prædictis, quæ suo ordine locentur. In secunda verò aula parentur duæ credentiæ, vna parua pro Sanctissimo Domino nostro, & alia longior pro Reuerendissimis Dominis Cardinalibus, vbi constituantur vina, cõfectiones, aqua, confecteriæ, mantilia, mappæ, scyphi phialæ, & alia pocula vasaque aurea, siue argentea opportuna in competẽti numero, & quantitate. Magister domus Apostolici palatij prouidebit in tempore de vino diuersi generis, confectionibus diuersarum specierum, vexillulis longitudinis vnius palim cũ insignibus Papæ, & Cardinaliũ in confecterijs ponendis, et centum intorticijs pro collatione, & matutinis: In Vigilia igitur Natiuitatis Christi Si vesperæ in capella Palatij celebratæ sunt Pontifex finitis vesperis in sede solij sui deponit mitram, & pluuiale, & imponitur ei cappa de carmesino. Interim etiam omnes Cardinales intus, Prælati verò & alij omnes extra cancellos capellæ paramenta, & superpellicia deponunt, & cappas accipiunt. Põtifex venit ad aulam, vbi collationem est facturus Cruce præcedente. Si verò vesperæ huiusmodi in Basilica Sancti Petri sunt celebratæ, illis finitis Pontifex reuertetur ordine consueto ad cameram Papagalli, vbi depositis pluuiali & mitra accipit cappã,

 vt su-

vt suprà. Cardinales verò, Prælati, & alij omnes, qui sua paramenta & ornamenta in basilica prædicta post vesperas deposuisse debēt, et cappas accepisse, ponuntur in dicta camera Papagalli, & expectant, qui cum Papa venit ad aulam prædictam Cardinalibus subsequētibus sine Cruce tamen, manebāt usquequo collationem perfecerit. Pontifice igitur sedēte nobilissimus totius curiæ etiamsi Rex, aut Imperator sit, ducetur ad credentiam Papæ ad dandam aquam hoc ordine: Duo seruientes armorum præcedent, magister cerimoniarum in suo habitu, magister domus baculum ferens mantello indutus, auditor sine mantili. Auditor mantile portans cum sua cappa lanea, deinde aquam ferens medius inter magistrum sacri hospitij, & seneschallum secretum. Papa manus lauante Diaconi assistentes adiuuant, & omnes Cardinales surgunt, alij omnes genuflectunt. Dum Papa lauat, Cerimoniarius acceptis alijs duobus seruientibus armorum vocat alium post prædictum nobiliorem, qui portabit primum ferculum, quem ducit ad credentiam Papæ, deinde cum fèrculo ad Pontificem hoc ordine: Duo seruientes armorum, cerimoniarius, magister domus, qui expectat ad gradus solij, auditor sine mantili, auditor cum mantili, scalcus secretus,

cretus, deinde ferens ferculum ſolus,ſimiliter ibit ſolus poſtea qui potum portat. Omnes hi excepto magiſtro domus aſcendunt ad Pontificem,& Cardinales aſsiſtentes extendunt ante Pontificem tobalcam, quam auditores hinc,& inde genuflexi tenent,deinde aſsiſtens à dextris dat ad prægustandum ex ferculo latori, & ambo aſsiſtentes dete̅ctis capitibus ſtantes apponunt manum ad confecteriam,ex qua Pontifex cibum ſumit, & exinde deſcendunt omnes,qui venerant, & aſcendunt alij cum primo potu, quem deducunt magiſter hoſpitij,& Cardinales aſsiſtentes, ſimiliter aliam Tobaleam de manibus auditoris ſecundo venientis accipientes illam extendunt ante Pontificem,quam auditores tenent,vt ſuprà,deinde facta per portantem vinum credentia in vaſe,quod ad partem portat, & per alium ſcutiferum Papæ aquam portantem ſimpliciter de aqua, Cardinales aſsiſtentes iuuant miſcentem aquam vino Papæ, recepto potu per Pontificem deſcendunt iſti, & aſcendunt alij, & hic ordo vſque ad finem collationis ſeruatur, ſcalcus ſecretus,& magiſter hoſpitij vicißim comitantur cibos & pocula, quæ portantur per nobiliores proceres, ſiue oratores præſentes clerico cerimoniarũ ordinãte,& ſecretè deducẽte,& incipiẽte à nobilio

 ri etiam

ri etiam si esset Rex, aut Imperator. Solent quatuor species confectionum haberi, & quater vinum ad potum ministrari. Descendente à Pontifice illo, qui vltimũ potum dedit, descendunt etiam Cardinales assistentes, & ad sua loca vadunt. Tunc vnus ex cubicularijs Papæ præcedente alio cubiculario, & cerimoniario portat mappam longam mundam ante priorem Cardinalem, cuius vnum caput ipse ibidem tenet, aliud capit secundus cubicularius, & illud extendit vsque ad vltimum Cardinalẽ vbi illud tenet. Quod si forte vna mappa tam longa non sit, portentur aliæ, quæ sufficiant, ita tamen quod pro qualibet sint duo cubicularij, qui eam per capita, vt supra teneant, tum præcedente scalco Papæ cubicularij in suo habitu singuli habentes mappulas breues in humeris ipsum sequũtur portantes vnusquisque vnam confecteriam discoopertam confectionibus plenam, & in qualibet confecteria sit vnum vexillulum ab vna parte habens insignia Pontificis, & ab alia illius Cardinalis, cui defertur, primus cubicularius portet confecteriã priori Cardinalium. Secundus alteri seniori Cardinalium, & sic de alijs. Primum cubicularium sequuntur duo scutiferi prioris Cardinalium, primus mappulam habens in humeris, & poculum vini in dextra manu, secundus

vas cum

vas cum aqua ſine mappula. Secundum cubicularium ſequantur duo ſcutiferi ſecundi Cardinalis,ſimiliter vinum,& aquam portantes,vt primi,& ſic de ſingulis,quatuor etiam vicibus quatuor ſpecies confectionum,& vinum prout Pontifici,& Cardinalibus portãt. Finita collatione Cardinalium ſcutiferi cum mappulis ad collum alijs ſeruiunt videlicet oratoribus,prælatis,& alijs omnibus ad ſcabellum Papæ ſedentibus.Erunt de quolibet ferculo octo bacilia,& multo plura cum vino,& vaſa aqua plena,reſiduum quod in bacilibus remanet inter ſcamna Cardinalium ſedentibus,& alijs circumſtantibus ſpargi ſolet.Finita collatione reducitur Papa ad cameram ſuam,&omnes diſcedunt.

DE MATVTINIS NOCTIS NAtiuitatis Chriſti Papa præſente.

IN matutinis noctis natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti Pontifex indutus amictu, alba,cingulo,& ſtola ſi placet,benedicet enſem vt in prima parte ſupra poſuimus.Deinde aſſumpta cappa de carmaſino præcedente Cruce, & ſubſequentibus Papam Cardinalibus,quia non habet mitram, vadit ad capellam vnus ex clericis cameræ enſem cum galero de beuaro, cum perlis prefert ante Crucem. Et facta oratione in faldiſtorio ante al-

tare Pontifex vadit ad ſedem ſuam à duobus Cardinalibus Diaconis aſsiſtentibus deductus,& cum ſederit,ipſi Cardinales recedunt, ſedentque in locis ſuis inter alios Cardinales. Cùm verò Papa fuerit in Eccleſia, clericus cameræ enſem cum Galero prædicto ſuper altare ad cornu Epiſtolæ reponit,& non fit reuerentia per Cardinales. Pontifex autem accepto à cerimoniario ante ipſum genuflexo ſigno ſurgit, & detecto vel ſemidetecto capite ſtans verſus ad altare ſecretè dicit:Pater noſter,deindè cantando, & ſibi os cum pollice ſignando dicit: Domine labia mea aperies.R. & os meum. Deindè ſignans ſe à fronte ante pectus dicit:Deus in adiutorium meum intende,&c. Et ſtat quouſque compleatur inuitatorium, hymnus, & antiphona primi pſalmi, primo pſalmo incœpto ſedet, ſimiliter primus Epiſcoporum aſſiſtentium aptat cappam, & ante ipſum extendit fimbrias. Et nota quod ſemper in omnibus officijs, quandò Papa ſurgit,omnes ſurgunt, quandò autem ſedet, omnes ſedent, niſi in quibuſdam reuerentijs, vt ſuo loco dicemus. Cùm dicitur tertius pſalmus primi nocturni, cerimoniarius capit librum lectionum, & clericus capellæ pulpitum nudum: & præcedente cerimoniario

niario ad medium capellę inter cornua amborum scamnorum Cardinaliū versus ad altare ponit dictum pulpitum,& cerimoniarius librum desuper,& redeunt ad locū suū. Cum dicitur versiculus primi nocturni, cerimoniarius accepta parua cādela cerea accēsa factis reuerētijs altari & Papæ,vadit ante pulpitū,& finito versiculo Papæ, facit signū vt surgat,qui surgit,& capite semidetecto dicit: Pater noster, quod secretè prosequitur,deindè dicit altè:Et ne nos:Et assistētes Episcopi apportāt librū,& cādelā ex quo Papa dicit absolutionē: Exaudi &c.Interim cerimoniari⁹ illū,qui dictur⁹ est lectionē,ad pulpitū ducens ibidē expectat finem absolutionis,qua finita lectionē dictur⁹ genuflexus versa facie ad Pontificē cantat: Iube Domine benedicere.Et Papa stās,vt suprà ei benedicit dicens.Benedictione perpetua benedicat nos Pater ęternus.R. Amen,non tamē signū Crucis super eū faciens , sed tantū verbá benedictionis proferēs,finita lectione cū dicit:Tu autē Domine miserere nostri, genuflectit versa facie ad altare, deinde surgit & factis reuerentijs altari, & Papæ vadit ad osculum pedis Pontificis cerimoniario pręcedente,& pedem Pontificis discooperiente,& demū cooperiēte,& quod semper obseruatur nisi Cardinalib⁹, deindè ad locū suum

um quiſque reuertitur. Si autem dicturus lectionem Cardinalis ſit, cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentia . altari, & Papæ more conſueto, & dicendo. Iube Domine, caput inclinat verſus Pontificem, & cum dicit. Tu autem Domine caput inclinat verſus altare, quo dicto factis reuerentijs ad locum ſuum reuertitur & cerimoniarius redit ad altare ad locum ſuum ibi expectans quouſque incipiatur verſus aut citius, vel tardius, ſecundum quod longum erit reſponſorium, & verſus, deindè factis reuerentijs, vt ſupra, redit ad pulpitum, & aliam lectionem ſecundam dicturum ducit, & facit, vt ſuprà. Pontifex ad ſecundam lectionem ſedens benedicit dicens. Vnigenitus Dei filius &c. & ſimiliter ad tertiam cum dicit. Spiritus Sancti gratia &c. Deindè cantãtur tres pſalmi ſecundi nocturni, & poſt verſiculum ſurgit Pontifex conuerſus ad altare detecto capite altè dicit. Pater noſter, ſecretè proſequitur, & altè pronunciat. Et ne nos. Deindè ex libro dicit abſolutionem. Ipſius pietas &c. benedictionem ad quartam lectionem. Deus pater omnipotens &c. & ſedet, quintam legit nobilis cui datur enſis, ſi eſt præſens, & ſtat ac velit illam legere hoc ordine, incœpta quarta lectione Cerimoniarius nobilẽ miſ-

ſum

ſum ad angulum poſt ſedem Diaconorum Cardinalium ducit illum vbi Galerus ſit, vel ad alium locum conuenientem, & illic clericus cameræ enſem cum Galero de altari capiens portat, idem nobilis induitur ſuperpellicio, & deſuper enſe præcingitur ad latus ſiniſtrum, & pluuiali albo induitur, cuius apertura ſuper brachio eius dextro ſit, & Galerus prædictus ei in capite ponitur quo ſic induto clericus cameræ ad locum ſuum reuertitur, & nobilis finita quarta lectione dum cantatur reſponſorium, ante Pontificem per cerimoniarium ducetur, & ibi ante gradus ſolij, depoſito ad manus cerimoniarij galero facit reuerētiam altari, deindè Papæ, ad quem conuerſus ſtans euaginat gladium, & tertiò cum eius mucrone terram tangit, vibratque deinde ter, & tandem tergit eum ſuper brachium ſiniſtrū, & reponit in vaginam, & accedit ad pulpitum, vbi finito reſponſorio verſus ad Pōtificem genuflexus dicit: Iube &c. Et Pontifex ſedens benedicit ei dicens: Chriſtus perpetuæ &c. Tum ille ſtans cantat lectionem, & cerimoniarius tradit galerum prędictum vni ex familiaribus dicti nobilis, qui ſedeat ad pedes loci, in quo dictus nobilis ſedere ſolebat, finita lectione idem nobilis ducitur ad oſculum pedis Papæ, indutus, vt cantauit,

cantauit, & deindè reducitur ad locum, vbi indutus fuit, vbi exuitur pluuiali, & super-pellicio, & ense decingitur, quem cerimoniarius tradat dicto familiari galerum tenẽti quem super ensem reponit, vt priùs erat, qui ensem erectum cum galero desuper teneat sedens, vt suprà vsque ad finem officij, & nobilis ille per cerimoniarium ad locũ suum reducitur. Quandò verò non est presens, cui ensis datur, clericus cameræ indutus superpellicio cantat quintã lectionem. Et quandò Papa vadit ad capellam, & indè reuertitur, tam in matutinis, quàm in missa maiori semper clericus ipse portat ensem cum galero. Si verò nobilis cui ensis datur præsens sit, & nesciat legere, ipse nobilis nihilominus in tempore induitur superpellicio, & pluuiali, accingitur gladio, & galerus ei imponitur, vt suprà, deindè ducitur ad Pontificem, & omnia facit præcise, quæ supradicta sunt nisi quod non petit benedictionem, nec legit lectionem, quæ loco suo clericus cameræ indutus superpellicio facit, & in fine osculantur ambo Pontificis pedes, nobilis primùm, deindè clericus cameræ. Et nota, quod satis competenter Põtifex daret ensem nobili, si esset præsens, in loco isto antequàm ille accingeretur ense, & tunc dum cantatur responsorium quartę

lectionis,

lectionis, nobilis induitur ſuperpellicio, & pluuiali, vt diximus: Et ductus ante Pontificem finito reſponſorio genuflexus accipit à Pontifice enſem, qui dicit illam orationem: Solent Romani Pontifices, &c. Et tunc deſcendens cũ habitu extrahit enſem, quo priùs à miniſtris accinctus fuerat, & facit vt ſupradictum eſt. Sextam lectionem legenti Pontifex benedicit dicens. Ignẽ ſui amoris. Deindè cantantur tres pſalmi tertij nocturni, & verſiculi. Tum Põtifex ſurgens capite detecto conuerſus ad altare dicit: Pater noſter, vt ſuprà, & ex libro abſolutionẽ, A vinculis &c. Diaconus Cardinalis aſsiſtens à ſiniſtris cantat ſeptimam lectionem cum Euangelio, & homilia qui apud pulpitum inclinatus ante Põtificẽ dicit: Iube & Põtifex ſtãs benedicit dicẽs: Euãgelica lectio, perſeuerans ſtãs quouſq; incipiatur homilia, tũ omnes ſedẽt. Octauã lectionẽ cum Euãgelio cãtat Diaconus, aſsiſtens à dextris ijſdem cerimonijs, cui inclinato capite benedictionem petenti Pontifex ſedens, benedicit dicens, per euangelica dicta: tum ſurgit Põtifex ad Euangeliũ, vltimã lectionen cantat ipſe Põtifex, qui ſtãs verſus altare capite detecto dicit: Iube Domine benedicere, ſed nullus benedicit, cantores reſpondent: Amẽ. Aſsiſtens presbyter Cardinalis, & duo

Epiſco-

Episcopi accedũt cum libro,& lumine, duo acoluthi cum suis cappis, cum candelabris, & luminaribus, stant ad gradus more solito vsque ad finem. Et Pontifex perficit lectionem, & in fine versus ad altare dicit: Tu autem Domine. &c. Interim cum Papa lectionem cantat, ponuntur pluuiale album preciosum super altare pro Pontifice, & paramenta super credentia pro Cardinali Missam celebraturo, si ante illic posita non fuerunt. Et Diaconus, ac Subdiaconus capellæ in sacrista, aut alio conuenienti loco se induuut more solito, capellani etiam Cardinalis celebraturi ad credentiam suis coctis induuntur. Finita lectione Subdiaconus Apostolicus in sua cappa submissa voce præintonat Pontifici. Te Deum laudamus, qui ex libro si placet illud intonat, & cantores prosequũtur, quo incœpto Cardinalis Missam dicturus accedit ad altare,& in faldistorio consueto accipit sandalia, & dicit Psalmos. Quam dilicta &c. Deindè induitur omnibus paramentis consuetis per Subdiaconum,& Diaconum capellæ, vt moris est,cũ dicitur versus. Te ergo quæsumus,ad verba, quos precioso sanguine redemisti,Papa in sede sua & omnes alij genuflectunt, & in fine Pontifex sine mitra dicit. Dominus vobiscũ, & orationem. Concede quæsumus,ex libro

cum

cum aſsiſtentibus, & ceroferarijs more ſolito, & in fine Pontifex replicat. Dominus vobiſcum, & cantores dicũt: Benedicamus. &c. Et Pontifex ante ſedem ſolij ſui exuitur cappa, & pluuiali albo, & mitra induitur, & accedit ante altare vbi cũ celebraturo &c. illuc veniente dicit cõfeſsionem more ſolito, & incipitur Introitus, & Miſſa, & non fit reuerentia Papæ per Cardinales, quia fiet in Miſſa maiori, ſed finita confeſsione aſcendit ad ſolium. Et presbytero Cardinali aſsiſtẽte miniſtrante Papa imponit incenſum, celebraturus incenſat altare, incenſatur ipſe, deindè Papa, qui ſurgit ſine mitra, & dicit Introitum. Interim Cardinales veniunt ad circulum, cum quibus dicit Kyrieeleyſon, deindè & in terra. &c. quo dicto presbyter Cardinalis venit ad ſcabellum ſuum, ad aſsiſtentiam Pontifici: Pax vobis dicitur, & vna tantum oratio, poſt offertorium omnes incenſantur, & pax datur more conſueto, finita Miſſa Papa dat benedictionem, & non indulgentias, deindè recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, Prælatis, & officialibus: enſis etiam cum galero, ſi ille cui datus eſt, præſens ſit, per ipſius familiarẽ ante eum in ſuo loco procedentem portatur. Alioquin, ſi abſens ſit, per clericũ cameræ ante Crucem ad camerã Pontificis reportatur, vbi

tur, vbi manent vſque ad Miſſam maiorem.

DE ORDINE CANTANTIum lectiones.

LEctiones in hac nocte triplici ordine cantari conſueuerũt noſtris diebus. Omnes explicabimus. Pontifex pro tempore, vt magis placebit ſeruari mandabit. Ante tẽpora Pauli Secũdi ſeruatum vidimus, & legimus hunc modum. Primam lectionem clericus cerimoniarum. Secundam acoluthus. Tertiã anditor. Quartam iunior presbyter Cardinalis. Quintam nobilis, cui datur enſis, vel eius loco clericus cameræ. Sextam Subdiaconus Apoſtolicus. Septimã Diaconus aſsiſtens à ſiniſtris. Octauam Diaconus à dextris. Nonam Pontifex, Cardinales dicunt cum ſuis cappis laneis, alij omnes cum ſuperpellicijs, hunc modum hactenus ſeruauit Innocentius Octauus. Alius modus ſub Paulo Secundo. Primam acoluthus. Secundam auditor, Tertiam Subdiaconus cantabat. Quartam iunior presbyter Cardinalis. Quintam nobilis ab enſe, & ſi neſciret literas, eius loco clericus cameræ. In abſentia verò illius ſecundus iunior presbyter Cardinalis. Sextam alius iunior presbyter Cardinalis, ita vt duo vel tres iuniores presbyteri dicerent in ſecundo nocturno, duo in præſentia nobiles, tres in eius abſentia,

ſentia, à iuniori tamen incipiendo. Vltimæ tres lectiones, ut prius cantabantur. Sixtus autẽ quartus voluit, ut omnes lectiones cantarentur per Cardinales, & ſex primæ incipiendo à iuniori Diacono, ſiue preſbytero in abſentia Diaconi, per ordinẽ cantarẽtur, et per epiſcopos Cardinales, ſi deficerent, aliæ tres vltimæ, vt priùs per Diaconos aſsiſtentes, & Papã. Si verò his matutinis intereſſet Imperator ipſe cantaret ſeptimam lectionẽ ſub Euangelio: Exijt edictũ à Cæſare Auguſto his cerimonijs, cum cantatur vltimus pſalmus in tertio nocturno, clerico cerimoniarum ordinante, Diaconi aſsiſtentes Papæ accedũt ad Imperatorem, quem à ſua ſede ad planum deſcendere monet, & illic eũ induunt ſuperpellicio, deinde accingũt enſe benedicto, demum induitur pluuiali albo non cum apertura ſuper humerum dextrum, ſed ante pectus, vt Epiſcopi, vt in ſigillis imperialibus ſculptus apparet, galerus eius armigero traditur. Nam Cæſar illud in capite non portat, quia eſt inſigne ducalis dignitatis, quę longe eſt inferior Imperiali. Imperator ſic ornatus ducitur medius à Cardinalibus Diaconis ante Pontificẽ, qui facta reuerentia nudat enſem, inclinat, vibrat, tergit, & recõdit, vt de nobili diximus.

Tum accedit in tempore ad pulpitum, & profundè inclinatus ad Pontificem versus dicit Iube Domine benedicere. Et Pontifex: Euangelica lectio, &c. Tum Imperator legit Euangelij partẽ vsque ad homiliã tantùm si placet, & homiliam prosequitur Diaconus, qui assistit à sinistris. Quod si Imperator vult totam lectionem legere, laudabile erit, & Diaconus ipse nihil dicit. In fine lectionis Imperator cum suo habitu, siue totam, siue partem lectionis dixerit, ascendit ad osculum pedis Pontificis, deducentibus & ministrantibus ipsis Diaconis Cardinalibus, postremò reducitur ante suam sedem, vbi exuitur sacris vestibus, & ensis cum galero detur armigero Cæsaris, qui illum deindè tenet, & portat ante Cæsarẽ, qui reuertitur ad sedem suam, & Diaconi ad assistentiam Papæ. Hunc modũ seruari vidimus, cum Fridericus tertius Imperator sub Paulo secundo Romæ his celebritatibus interfuit: Anno Salutis Millesimo quadringentesimo sexagesimo octauo.

DE LAVDIBVS ET MISSA *in aurora.*

CAntores post recessum Papæ dicũt laudes cantando, vel legendo, prout eis magis placebit. Interim Sacrista induitur p secunda

ſecunda Miſſa dicenda omnibus paramentis Pontificalibus, vt in alijs Miſsis fieri ſolet. Accedit ad altare dicens: Introibo, & Cõfiteor &, vt alias, cãtores incipiunt Introitũ, & proſequũtur, vt alias, Papa abſente, in capella fieri ſolet: Finita Miſſa ſtans cum mitra ante medium altaris dat benedictionem, vt moris eſt, & non pronunciantur indulgẽtię.

DE MISSA MAIORI, PAPA perſonaliter celebrante.

IN Miſſa maiori Natiuitatis Domini noſtri ſummus Pontifex celebraturus capit in camera papagalli, aut alia conuenienti paramenta conſueta, videlicet amictum, albã, cingulũ, ſtolam pluuiale albũ, & mitram preciofam, & oẽs Diaconi Card. in camera paramenti, non tamen vbi Papa parare debet antequàm Papa exeat, capiant paramenta ſua videlicet amictum, dalmaticam, & mitram. Ille qui dicturus eſt Euangelium vltra præmiſſa accipit albam, cingulum, & ſtolam, manipulum verò capiet in Eccleſia cum Papa fecerit confeſsionem apud altare. Et ſic induti intrantes ad Pontificem ipſum paramenta ſupra nominata induunt, omnes alij presbyteri, & Epiſcopi Cardinales in camera, vbi Diaconi induti ſunt paramenta accipiunt, videlicet amictum, &

planetas. Episcopi Cardinales pluuialia, amictũ, & superpellicium, & albas mitras, & induti intrant ad Pontificem. Patriarchæ verò, Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates pluuiale capiũt, ex Cardinalibus autẽ qui sunt religiosi loco rocheti capiunt superpellicium, & omnes cũ albis mitris, pœnitentiarij planetas tãtum. Subdiaconus, qui Epistolã latinam est dicturus, amictũ, albam, cingulum, tunicellam, & manipulum: alij verò Subdiaconi, apostolici auditores, clerici cameræ, & acoluthi supra rochetũ coctas, omnes præter Cardinales in aula ante cameram paramẽti accipiant sacras vestes, tali tẽpore, quo omnes suis paramentis sint induti, antequàm Papa cameram suam exeat. Induto Pontifice Thuriferarius accedit ad Pontificem, & ministrante priore presbyterorũ Cardinalium: Pontifex incensum imponit in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris, &c. Deindè septem Acoluthi capiunt septem candelabra cum luminaribus, & vadunt ante Crucem, Thuriferario præcedẽte, quem antecedat vnus clericus cameræ ensem cum galero desuper posito portans. Et hoc si Papa illos adhuc non dedit. Si verò papa alicui præsenti dedit, vnus de eiusdum familia dictum ensem cum suo galero in prædicto loco portabit. Et cum in Ecclesia fu-

ſia fuerit ad pedes illius, cui datus eſt, ſedebit, & ſic per totum officium tenebit, ſupplicantis igitur more procedet ad Eccleſiam hoc ordine: Scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, Procuratores ordinum, & principum Secretarij, & aduocati mixtim, Cubicularij extra cameram, oratores laici, & non prælati, Imperatores Regum, Principum, & cum eis Senator vrbis, & conſeruatores, & Barones ac maiores nobiles: Acoluthi Papę, clerici camerę, Auditores Rotæ cum auditore cauſarum cameræ Apoſtolicæ, & Subdiaconi Apoſtolici omnes in ſuperpellicijs ſupra rochetum. Magiſter ſacri Palatij in habitu, & loco ſuo acoluthus Thriferarius, & ad minus duo ceroferarij, cum luminibus accenſis. Deberet tamen in huiuſmodi, & omnibus alijs ſupplicationibus ſeptem candelabra cum totidem luminaribus deferre ꝑ acoluthos, ſed quia aliquãdo acoluthi nõ adſunt tot numero, hoc omittitur: Ceroferarios autẽ immediatè ſequit̃ Subdiaconus epiſtolã lectur⁹, indutus, vt ſuprà dictũ eſt, Crucẽ baiulans ad latera, habẽs duos magiſtros hoſtearios cũ virgis, quẽ ſequũtur prelati oẽs parati hoc ordine, pœnitẽtiarij ſine mitris: Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Prælati, Oratores aſsiſtentes Papæ, omnes cum paramentis, & mitris,

vt suprà dictum est, successiuè, Diaconi, presbyteri, & Episcopi Cardinales, assistentes hinc, & inde. Deinde Papa, cuius pluuialis auriphrygium duo Diaconi Cardinales assistẽtes hinc & inde iuxta eum incendentes deferent, fimbrias posteriores, id est, caudam pluuialis, nobilior laicus in vrbe existens, etiam si sit Imperator, vel Rex, & hoc si Papa pedibus incedat. Si verò portatur in sede, duo Cardinales prædicti assistentes ipsum immediatè procedant, & qui lecturus est Euangelium inter eos medius, qui alioquin iret ante Papam solus, super Papam portatur baldachinum per octo principes, & oratores laicos insigniores, & magnos barones, conseruatores vrbis, & tales, aut omnibus deficientibus per scutiferos Papæ, nobilioribus portantibus detur semper primus locus, hoc est, anterior, ita quod illi continuo præcedant Papam. Si verò huiusmodi supplicationibus intererunt Imperator, Reges, duces, aut maximi principes, incedẽt in loco in quo solent sedere. Imperator ad sinistram Papæ, Rex cũ primo Episcopo Cardinali, primogenitus Regis cum presbytero, maximus Dux siue Princeps, seu Dux, inter ipsos Diaconos iuniores, & Episcopos assistentes Pontifici, sequuntur cubicularij de camera, qui secreti appellantur, auditor seruiẽs de mitra, Medici se-

ci ſecreti,& primus ſecretarius,ſi non eſt Prę
latus.Demum Protonotarij, & prælati non
parati in ſuis cappis, hoc ordine perueniunt
ad Eccleſiam.Pontifex poſtquàm ad Eccle-
ſiam peruenerit ſuper faldiſtorio ante altare
ſibi præparato genuflectit, Diaconus à ſini-
ſtris mitram Papæ tollit de capite, quam dat
Auditori ad mitram ſeruiēti,& alius aſſiſtens
Cardinalis birretum amoueat: facta oratio-
ne,& ſurgente Papa,Diaconus à dextris birre
tum primò,deinde mitram, alio Cardinali à
ſiniſtris vitas tenente imponit,qui deinde va-
dit ad ſedem paratam, vbi ſacris veſtibus in-
dui debet: Quo ſedente Cardinales primò,
deindè omnes alij prælati ordine ſuo acce-
dant ad reuerentiam, Cardinales omnes fa-
ctis conſuetis reuerentijs oſculantur auri-
phrygium per manum dexteram Papæ pro-
tenſum,prælati verò euntes,ter genuflectũt,
& eius genu dextrum oſculantur,Diaconus,
& Subdiaconus Epiſtolam, & Euangelium
in gręco lecturi parati eſſe debēt apud altare,
Subdiaconus & Diaconus,q ad cornua alta-
ris in inferiori gradu ſtare vel ſedere poſſunt,
prout tempus poſtulat,ſicque manere vſque
poſt Miſſam,finita reuerentia extrahitur mi-
tra Papę,& birretum,vt ſupra,qui deindè ſur
git,& ſtans verſus altare ſecretè dicit: Pater
noſter.Deindè alta voce cantando, & ſe ſig-
 nando.

nando. Deus in adiutorium meum, & cæt. manens ita quouſque incipiatur per cantores pſalmus. Legem pone, quo incœpto ſedet, & imponitur ei birretum, & mitra vt ſuprà. Tum Subdiaconus latinus accedit ad altare cui mappulam quandã Sacriſta ſupra brachia ponit, & ſuper eam caligas, & ſandalia, quæ ambabus manibus ad oculos eleuatis ad Pontificem defert, hunc ſequantur omnes acoluthi, quibus accipientibus & extendẽtibus fimbrias pluuialis Papę, Subdiaconus cum vno ex ſecretis cubicularijs Papę ſubtꝰ intrãt, & communia calciamẽta Papę extrahẽtes & caligas, & ſandalia ei imponũt. Interim Epiſcopi aſsiſtentes Papæ librum ante ipſum & candelã ex more tenẽt, Diaconi aſsiſtentes cum Pontifice dicunt Antiphonã: Ne reminiſcaris, & c. & pſalmũ, Quàm dilecta, & c. ut in libro. Interim cantatur Tertia per cantores, qui cùm ad capitulũ peruenerint, quod unus ipſorum cantabit, Papa ſurgit cùm mitra, & cum finito breui reſponſorio verſiculus dicatur, accedunt ante Pontificem Epiſcopus Cardinalis aſsiſtens, vt librum teneat pro oratione, & cerimoiarius cum duobus ceroferarijs, finito verſiculo deponitur mitra Pontifici, qui dicit ſtans verſus ad altare, Dominus vobiſcum, & orationem Epiſcopo Cardinali librum

librum ſuper caput tenente, & vno Epiſcoporum aſsiſtentium cum manu adiuuante, alia candelam tenente, qua finita Pontifex repetit Dominus vobiſcum, & Cerimoniarius cum ceroferarijs reuertitur ad altare, cantores verò dicunt, Benedicamus Domino. His finitis ſedet Papa cui reponitur mitra, & lauat manus in Miſſa. Aduertat cerimoniarius, vt incipiat à minꝰ digno de quatuor nobilibus laicis, qui debét aquã deferre, ita quòd nobilior ſit vltimus. Et ſemper debét eligi ad hoc opus nobiliores, etiam ſi Reges, aut Imperator adeſſent. Pontifex manus lauat, oẽs laici in capella exiſtentes genuflectunt, Prælati verò ſurgunt, & ſtant ſine mitra capite detecto. Cardinales depoſitis tantum mitris ſurgunt, lotis manibus extrahitur mitra Pontifici, qui ſurgit, & ante eum ponitur ſcabellũ, ſuper quod ſtat Diaconus Cardinalis Euãgeliũ lecturus, qui iuuantibus duobus alijs Diaconibus à dextris & à ſiniſtris Papæ deeſt, mitram primò, deindè pluuiale, & ſtolam extrahit, & ſacris paramentis, q̃ ex altari per acoluthos deferũtur ipſum induit hoc ordine: Primũ cingulo cũ ſuccinctorio ĩ parte ſiniſtra pẽdente, qui cingulo p̃dicto cingitur ſubtus alio cingulo, ꝙ Epiſcopus tenebat, & iſto ſecũdo ligato ſoluitur, & deponitur cingulũ primũ, tum cru

cepe-

pectorali, postea fauone, quem Diaconus super caput Papæ imponit replicatum, vt ante oculos pendeat, & partem, quam dextra manu tenet, collocet super humerum dextrum, & aliam super sinistrum, & oras ambas fauonis dependere facit circa pectus iuxta mensuram vnius palmi. Deindè stola, quæ ab humeris pendeat, tum tunicella, & dalmatica, albam ministri circa fimbrias aptent, vt terram tangat. His omnibus per Diaconum adiuuantibus Diaconis assistentibus, & Subdiacono, qui est à sinistris, Papa induitur, de quibus per Diaconum osculanda porriguntur Crux pectoralis, fauon, stola, & in fine pallium antequàm sibi imponatur, & similiter cùm exuitur Papa, cum accipit dalmaticam residet, extrahitur, ac aptatur ei per Diaconum fauon circa caput, quo aptato amouetur scabellum super quo stabat Diaconus induens, & imponuntur Papæ per Diaconum, & Subdiaconum chyrothecæ: qui ante & postquàm illas sibi imposuerint osculantur eius manus, & chyrothecas. Deindè reponitur scabellum, & Papa induitur casula & extrahitur fauon circa collum & aptatur, vt æqualiter pendeat circum circa. Interim vnus subdiaconorum Apostolicorum pallium de altari velo co-

opertú

opertum apportat: quod Diaconus ab ipſo accipiens, Crucem poſteriorem pallij Papæ oſculandam porrigit, deindè illud adiuuante ſubdiacono latino Papæ imponit eo modo, vt pars duplex ſuper ſiniſtro humero maneat, inde portantur tres ſpinulæ, quarum vnam pulchriorem Diaconus Cruci anteriori palli infigit, aliam cruci ſuper humerum ſiniſtrum, & tertiam infigit Subdiaconus Cruci poſteriori. Sunt autẽ huiuſmodi ſpinulæ taliter infigendæ, vt tertio crucem pertranſcant, pallium autem non perforent, neque planetam tangant, quodque gemmæ ſpinulæ maneant ad extra infigentis. Tum rurſus aptatur fauon circa pectus vt pẽdeat ſub anteriori pallij Cruce, & planeta ſupra brachia Pontificis. Deindè ipſe Diaconus Papæ mitram imponit. Accedit interim primus Epiſcoporum Cardinalium aſsiſtens, & imponit Papæ iam mitram tenenti annulum pontificalem, & alios, quos Papa voluerit, cuius manum oſculatur. Hæc omnia Pontificis ornamẽta priùs per ſacriſtam ſuper altare præparantur, & ordine prædicto inſtruẽte cerimoniario per acoluthos ad Pontificem deferuntur, aſsignanturque ad manus Diaconi Cardinalis prædicti, poſt hæc Epiſcopo Cardinali aſsiſtente, & miniſtrante, Pontifex ponit incenſum

censum in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris,&c. Tum Papa supplicabundus vadit ad cōfessionem ante gradus altaris duobus auditoribus fimbrias eleuantibus à pedibus. Ordo procedēdi, thuriferarius, duo ceroferarij in quorum medio Crucem ferens, Subdiaconus latinus librum Euangeliorum, & in eo manipulū Papæ inclusum ante pectus gestans. Indè Diaconus Euangelij cum Episcopo Cardinali assistēte, quē sequitur auditor ad mitram seruiens medius inter duos cubicularios secretos, deindè Episcopi assistentes. Inter altare & sedē, in qua Papa paramenta accipit, occurrunt Papę, tres vltimi presbyteri Cardinales, quorum senior primo, deindè alij duo per ordinem Pontificem in ore primò, deindè in pectore osculantur, Subdiaconus interim librum Euangeliorum cerimoniario tenendum tradens Papam ambabus manibus retro ad eius spatulas appositis sustentat. Inde Cardinales illi tres, cum Papa ante altare se firmauerit, rediunt ad loca sua. Idem facit Subdiaconus cū Cruce, & ceroferarij, thuriferarius verò ad cornu epistolæ altaris genuflexus expectat finem confessionis, cum Papa fuerit ante gradus altaris Diaconus Euangelij deponit ei mitrā, & eam auditori tradit ad hoc seruiēti. Papa medius inter Episcopū

piſcopum Cardinalem à dextris,& Diaconum Euangelij à ſiniſtris ſtans facit confeſſioně more ſolito ,duo Diaconi Cardinales aſsiſtẽtes ſtant poſt Papã,& aliquãtulũ ſe retrahũt Epiſcopo & Diacono cedentes,pòſt Diacon⁹,& Subdiaconus genuflex⁹ perſiſtit cũ libro Euãgeliorũ & manipulo intus, quẽ imponit Papæ,dicto Indulgẽtiam, priùs tamẽ eius manũ oſculatur, facta confeſsione Papa aſcẽdit ad altare, & illud in medo oſculatur, Subdiacon⁹ librũ Euangeliorũ aperiẽs illũ oſculandũ Papæ offert in cornu Euãgelij Epiſcopo Cardinali aſsiſtente ipſum adiuuãte.Quo facto Diaconus euãgelij ad dextrã Pontificis in medio altaris ſtantes accedẽs, & vna cũ eo thuriferarius incẽſum & thuribulũ Papæ offerũt,qui impoſito incẽſo vt ſuprà,altare incenſat more conſueto.Et aduerte quod dũ Papa eſt apud altare Diacon⁹ Euãgelij ſemp miniſtrat incẽſum,& incẽſat Põtificẽ,cũ ante Papa eſt in ſede tũc Cardinalis epiſcop⁹ſiue presbyter aſſiſtẽs hoc facit.Incẽſato altari Põtifex tradit thuribulũ Diacono Euãgelij & in cornu Epiſtolę ſtãs p Diaconũ à dextris aſsiſtẽtẽ aſſũpta mitra à Diacono euãgelij ibidẽ ĩcẽſat, & ad medium altaris ſe retrahẽs adhuc verſ⁹ vt incẽſat⁹ eſt ſtãs cũ mitra Diaconos Cardinales primò Euãgelij deindè aſsiſtẽtes duos tantum

tantum ad osculum oris primò, deinde pectoris recipit. Inde Papa cum mitra, facta altari reuerentia, vadit ad sedem suam eminentem, in qua stans detracta mitra dicit Introitum, & Kyrieeleison cum Cardinalibus assistentibus Episcopo Cardinali assistente librũ super caput tenente iuuantibus ipsum duobus Episcopis assistentibus, vt aliàs dictum est. Diaconus & Subdiaconus latini manent in cornu Epistolæ altaris, & simul dicunt Introitum, & reliquum Missæ tẽpore suo, cum quibus Diaconus & Subdiaconus græci dicunt, & in terra & patrem. Deinde Papa residet cum mitra, & per auditorem, qui seruit de gremiale imponitur ei gremiale super genua, quod gremiale dictus auditor semper seruat captum ex credentia, & cum Papa sedet, illud imponit super genua, & cum surgit, illud accipit, & seruat quousque Papa lauat manus post offertorium, tunc portat gremiale ad credentiam, & Diaconi assistentes sedent in scabellis hinc inde iuxta Papam more solito. Episcopus verò Cardinalis assistens sedet super cathedram nudam seu in faldistorium inter Diaconem à dextris Papæ, & sedem Cardinalium iuxta murũ sibi paratam. Diaconus vero Euangelij cùm Papa sederit, & alij Cardinales assistentes sedet, & ipse in sinistro cornu altaris, videlicet epistolę super scabel-

ſcabellum ibidem poſitum vertens faciem ad cornu Euangelij. Diaconus autem grę-cus ſuper gradum altaris ſedet in cornu E-uangelij, & Subdiaconus latinus, & græcus in cornu Epiſtolæ ſuper inferiorem gradũ vultu ad Pontificem verſo, finito Kyriee-leyſon detracta Papæ mitra, & tenente E-piſcopo librum vt ſuprà, eleuatis manibus iuxta altitudinem humerum, & eorum di-ſtantiam extenſis digitis, ſed non diſiunctis ſtans verſus altare, dicit Gloria in excelſis. Et cum dicit Deo, iungit manus ante pe-ctus, deindè ea cum Cardinalibus aſsiſten-tibus tantum planè perlecta reſidet, & fini-to Gloria depoſita mitra ſurgit, & dicit, manibus eleuatis verſus ad populum, Pax vobis. Deindè orationem Epiſcopo Car-dinali aſsiſtente vt ſuprà librum tenente. In-terim Subdiaconus portans librum epiſto-larum ante pectus vadit ad legendum epi-ſtolam, altero ex clericis cerimoniarum ipſum aſſociante: finitis orationibus Sub-diaconus ſtans in loco conſueto, videlicet inter cornu Ep iſtolæ & ſedem eminentem Papæ per tranſuerſum, ita quòd à dextris altare, & à ſiniſtris Papam habeat, ſibi ipſi li-brum tenens cantat Epiſtolam, & Papa cum mitra ſedet, Subdiaconus verò finita epiſto-la retrahit ſe aliquantulũ, et immediatè Sub-

diaconus, græcus per cerimoniarium cum debitis reuerentijs ad eundem locũ, in quo latinus cantauit, ducitur, vbi & ipse stãs ver sus, & librum tenens vt alter cantat epistolã græcam, qua finita ambo Subdiaconi simul cerimoniario præcedente accedunt ad osculum pedis Papæ latinus primùm, deindè græcus, inde ambo redeunt ad altare, & ibi latinus cum Cardinale Diacono legit epistolam & alia, asistentes verò Episcopi portãt librũ Papę, & vno ipsorum illũ supra caput tenente Papa legit epistolã, graduale, & euãgelium, cũ cantatur graduale vel sequẽtia sic cãtatur Diaconus Cardinalis Euãgelij accipit librũ Euangeliorum, & portans illũ ante pectus suũ, vadit ad altare & supra illud librum ponit, quo ibidem dimisso cũ debitis reuerẽtijs vadit ad Papã coram quo stans capite inclinato manũ eius reuerenter osculatur cerimoniario eum associante, deindè reuertitur ad altare coram quo genuflexus dicit. Munda cor meum, &c. tunc accipit librum Euagel iorũ de altari, & illum tenet ante pectus, interim paratur pulpitum cũ velo aureo per clericos capellæ in loco consueto, id est apud gradum altaris in cor nu dextro, ita vt vertat suam faciem ad sinistram non ad corpus altaris, & septem acoluthi cum septem intorticijs, & alius acoluthus

thus cum thuribulo & nauicella vadit ad Pa
pam cum Episcopo Cardinali aſsiſtēte, quo
miniſtante vt ſuprà Papa imponit incenſum
& acoluthus reuertitur ad ſeptē acoluthos
ceroferarios, qui parati ſunt cum ſeptem
cādelabris ſiue ſeptem intorticijs accenſis.
Cardinalis verò Episcopus ad cathedrā ſuā
nudam, hora competenti proceditur ad lo-
cum Euāgelij, hoc ordine. Cerimoniarius,
thuriferarius, ceroferaij, Subdiaconus, Dia
conus qui cum ante Papam fuerit, ſtans
capite inclinato verſus ad Pontificem dicit.
Iube Domine benedicere, & accepta bene-
dictione vadit ad pulpitum, ponit librum
ſuper illud, & ſeptem ceroferarij faciunt
circulum ante eum. Subdiaconus verò
ſtans poſt pulpitum inter illud & Cero-
ferarios pulpitum amplectitur, & amba-
bus manibus ex vtraque parte tangit li-
brum Euangeliorum: Diaconus iunctis
manibus dicit, Dominus vobiſcum, &
cum dicit, Sequentia Sancti Euangelij,
ſignat pollice dextro librum deindè fron-
tem, os, & pectus, cum reſpondetur, Glo-
ria tibi Domine, incenſat ter librum primo
medio, deindè à dextris & ſiniſtrs. Finito E-
uangelio factis reuerētijs conſuetis Diaco-
nus cum quinque ceroferarijs reuertitur
ad altare ſtans ibidem iuxta ſcabellum ſuū.

Subdiaconus verò capit librum Euãgeliorum ante pectus,& ibidem iuxta pulpitum à latere expectans finem Euangelij græci, duo ceroferarij cũ thuriferario etiam manent iuxta pulpitum hinc & inde. Diaconus verò græcus accipit librum suum ponens illum ante pectus vadit ad altare,& dimisso super altare libro Cerimonario prę cedente & pedem Papæ discooperiente, & cooperiente vadit ad osculum pedis Papæ,nisi fortè esset Episcopus, tunc non pedem sed genu dextrum Papæ osculari debet, tum ad altare reuertitur,coram quo genuflexus dicat,Munda cor meum &c.Deindè surgit, accipit librum Euangeliorum ante pectus,& præcedente eum Subdiacono suo post Cerimoniarium vadit ad gradus sedis Papa,vbi genuflexus petit benedictionem: qua habita vadit ad pulpitum,ponit desuper librum. Subdiaconus verò gręcus stans retro ad pulpitum tenet vt latinus fecerat,Diaconus deindè dicit, signat, & incensat,vt de latino diximus Subdiacono sibi respondente.Finito Euangelio Subdiaconus capit librum, & Diaconus cum duobus ceroferarijs redit ad altare ad sua loca: lectis Euangelijs Subdiaconi portant libros apertos ad osculandum, primò latinus, deindè græcus. Tum Papa stans sine mitra

mitra per Episcopum Cardinalem ad gradus solij stantem incensatur more consueto, deindè Papa dicit. Credo in vnum Deũ, & plane cum assistentibus tãtum Cardinalibus perficit symbolum, & cùm cantatur, Et incarnatus est, cum mitra caput versus ad altare humiliter inclinat, Cardinales autem & alij omnes genuflectunt quousque dictum sit & Homo factus est, quo dicto omnes surgunt & sedent. Diaconus verò cũ Subdiacono latino vadunt ad credentiam Papæ, vbi paratus erit vnus scutifer Diaconi cum vasis & duobus mantilibus pro lauandis & extergendis manibus, quibus lotis ad altare redeunt, vbi per sacristam Papæ porrigitur eis quædam tobalea sericea, quam super altare explicant, deindè Subdiaconus vadit ad credentiam Sacristæ, vbi imponitur ei per cerimoniarium quidam panniculus, ꝓpter hoc cõfectus, qui retrò ad collum ligatur & stringitur, vt ante à collo dependeat, & ipsum ad longitudinem brachiorum cooperiat, & accipiens bursam cum corporalibus & super eam hostiaria cum hostijs, & desuper purificatorium omnia discooperta cum debitis reuerentijs ad medium altaris portat, & Diacono latino apud altare expectanti consignat, qui ea accipiẽs ponit super altare versus cornu

 epistolę,

epiſtolæ, ſimul & purificatorium & hoſtiariam de corporalibus & ibidẽ prope ponit, extrahit corporalia de burſa & explicat in loco ſuo, burſam verò ponit inter crucem & coporalia, vel alio cõuenienti loco, vbi non impediat. Interim ſacriſta de ſua credẽtia dat vni Acoluthorum ampullas vini, & aquæ vacuas duobus velis aureis coopertas, & ſub axilla ſiniſtra patenam vnam argenteam, ipſe verò Sacriſta aureum velum circa collũ habens accipit dicta ſua credentia calicem cũ patena, cũ quibus Pontifex eſt celebraturus, & paruum quoddam coclear aureũ ſuper patenã ponit quæ omnia parte dicti veli cooperta præcedentibus duobus ſeruientibus armorum & ſequenti dicto Acolutho ad credentiam Papæ defert, vbi cũ aqua, de qua credentiarius primùm probã faciat, mundat ac tergit, calicem, patenam, coclear, ampullas & paterã, deindè implet ampullas vino & aqua, & ex ampullis dat credẽtiarijs in vnam eorum paterã, vt faciant credentiã ſiue probam, & reſtituit ampullas & pateram Acolutho, qui eas portauit, quas vt priùs cooperit, & paterã, ſub axilla ponit, Sacriſta verò cũ calice, patena & cocleari coopertis, vt venit præcedentibus dictis duob. ſeruientibus armorũ & Acolutho vadit ad cornu epiſtolæ altaris, & ponit omnia

omnia in dicto cornu super altare. Et Diaconus latinus accipiens tres hostias ex hostiaria ponit eas ordinatim super patenã, sicq; Papam expectant. Finito Credo Papa deposita mitra surgit & dicit Dominus vobiscũ, & Oremus, & lecto Offertorio sedet, reponitur sibi mitra, & per Diaconos assistentes extrahuntur ei annuli & chyrotecæ, & Papa abluit manus ordine consueto, quibus lotis reponũtur ei annuli per Diaconos assistentes, vbi priùs erant, & Papa descendit ad altare duobus auditoribus semper fimbrias eleuantibus, vbi Diaconus Euangelij latinus; extrahit ei mitram, Interim duo Episcopi assistentes præuenientes Põtificẽ ponunt Missale super altare in cornu Euangelij super puluinum. Et Episcopus Cardinalis assistẽs dicit quę sunt dicẽda, & ea digito suo Papæ semper ostẽdit. Diaconus verò Euangelij latinus accipit hostiam vnam de tribus, quæ sunt super patenam, & cum ea alias duas hostias tangit & eã dat Sacristę comedẽdam, deindè accipit aliam hostiam de duabus quæ remãserant & cũ ea tangit patenam, & calicẽ per totũ intus & extra, & similiter dat eã Sacristę comedendã, posthęc de ampullis vnum & aquam in patera dat Sacristæ pregustandum, & deindè accipiens patenam cum hostia eam dat in manibus

Papæ, qui illam Deo offerens dicit. Suscipe sancte pater &c. Tunc idem Diaconus ponit vinum in calice ad sufficientiam pro tribus: Subdiaconus verò latinus accipit cocleаr prædictum, super quod Sacrista imponit aquam ex ampulla, & Subdiaconus inclinatus versus ad Pontificem dicit. Benedicite, & benedictione accepta simul cum Diacono latino infundit in calicem, quem Diaconus dat in manus Papæ & simul cum Papa calicem tangens illum offerunt dicentes. Offerimus tibi Domine &c. Et Papa ponit eum super corporalia cum eo signum Crucis faciens, quem mox Diaconus palla cooperit, Subdiacono verò latinorum per cerimoniarium imponitur quoddã velum circa collum, retento etiam panniculo, quem priùs habebat, & patena in manu dextra, & dicto velo cooperitur, cum qua post Papam vadit, & ibi stans permanet vsque circa finem pater noster. Interim vnus Acoluthorum cum thuribulo & nauicella accedit ad cornu epistolæ altaris, & cum Papa dixerit Veni sanctificator &c. offert nauiculam Diacono latino, & thuribulum Papæ, qui imponit incensum dicẽs. Per intercessionem &c. Deinde Pontifex accepto thuribulo de manu Diaconi incensat primo oblata Diacono pedem calicis tenente, deinde altare more con-

re consueto, & demum in cornu epistolæ reddit thuribulum Diacono, & accepta mitra stans ibidē à Diacono incensatur, & mox accedentibus ministris & nobili cum aqua tertiò lauat manus ordine consueto. Interim verò Diaconus Euangelij, vt Pōtificem incensauit primùm incensat Episcopum, & Diaconos Cardinales asistentes iuxta altare, & Pontificem in suis locis stantes, posteà omnes Cardinales, omnes Reges, & magnos principes, si qui adessent, deinde Episcopos asistentes, incipiens ab illis qui de libro & candela seruiūt, alij nanq; post Pōtificem inter altare & soliū circulum faciunt, deindè dat thuribulum vni ex Subdiaconis cum superpellicio astanti, qui incenset primò Diaconum Euangelij stantem medium inter alios duos Diaconos asistētes, posteà Prelatos omnes paratos, deindè alios more consueto. Finitis orationibus secretis, Pontifex positis ambabus manib. hinc inde super altare incipit cantando. Per omnia secula seculorum, &c. Et cum dicit. Sursum corda, eleuet aliquantulum manus, & disiunctas teneat, cum dicit, Gratias agamus, altius eleuat, & cum dicit deinde: Deo Nostro, iungit ambas manus ante faciem, & caput deuotè inclinat, deinde iterum disiūgit manus, & disiunctas tenet vsque ad finem præ-

ſationis, qua finita iungens iterũ manus ante pectus dicit. Sanctus &c. Clerici verò capellæ in tempore accẽdunt octo intorticia, quæ per Cerimoniarium dantur Acoluthis Apoſtolicis, & ipſis deficientibus Auditoribus, quæ ipſi poſt Epiſcopos aſsiſtentes per ordinem ſtantes accenſa tenent vſque poſt communionem Pontificis, & omnium aliorum à Pontifice ſe communicantium. Cum eleuatur Sacramentum poſito per aliquem incenſo acoluthus incẽſat more conſueto, poſt eleuationem autem Sacramenti mox ſacriſta cum velo circa collum, vt ſuprà, accipit calamum quendam aureum cum ſuo ſtilo, pãno ſericeo inuolutum manu dextra, & ſiniſtra quendam calicem, quem parte dicti veli à collo pendente cooperit, & præcedẽte Acolutho, cui ampullas vini & aquæ cooportas, vt priùs dederat, & ſub vna axilla pateram conſuetam, ſub alia verò axilla pateram auream paruam cum anſa præcuntibus duobus ſeruientibus armorum ad credentiam Pontificis vadunt, vbi Sacriſta accepto in vna magna patera vino à credentiarijs ſibi porrecto, quod antè prægustauerat lauat diligenter, & abluit calicem, calamum etiam, pateram paruam auream, ampullas verò vino & aqua euacuat, & recenti vino & aqua implet, quæ omnia credẽtiarij prælibant.

libant.Et ordine quo venerant reuertuntur. Sacriſta autem omnia ſuper altare ponit in cornu epiſtolæ.Cum Pontifex dicit Benedicis, & præſtas nobis.Diaconus Euangelij latini detegit calicem , & Pontifice dicente Per ipſum &c.ſignante calicem digitis dextræ manus pedem calicis tenet, & Hoſtiam ſuper corporalia repoſita tegit calicem, & ad ſuum locum poſt Pontificem reuertitur. Tum Pontifex poſitis ſuper altare manibus diſiunctis incipit cantando. Per omnia &c. Et cum dicit.Pater noſter,eleuat manus ante pectus,& eas ſic vſque ad finem tenet, cũ dicit.Et dimitte nobis, Subdiaconus patenam tenens facta altari reuerentia vadit ad cornu Epiſtolæ & patenam dat Diacono Euangelij,velum verò cerimoniarius ſuper credentiam Sacriſtæ reponit. Cùm Papa dicit orationem.Libera nos &c. Diaconus Euangelij patenam ipſam tradit Pŏtifici, qui ſe cum ea oratione finita ſignet more conſueto,& eam ſupponat Hoſtiæ. Diaconus verò calicem detegat,ſupra quem Pontifex Hoſtiam frangat, & particulam illam, quæ in dextra manu reſtat ſuper Calicem paululum eleuatum tenens dicit cantando,Per omnia &c. Pax Domini &c. Et ſignat ter cum particula ſuper calicem, deinde eam in calice deponit tum dicit ſubmiſſa voce

Agnus

Agnus Dei.Et cum Pontifex altare deoſculatur dicit,Pax tecum.Epiſcopus Cardinalis aſsiſtens oſculato priùs altari à Pontifice pacem accipit oſculando ipſum in ore, deinde in pectore, ſimili modo duo Diaconi Cardinales aſsiſtentes à Pontifice pacem accipiunt ipſum primò in ore, deindè in in pectore oſculando, altare aut non oſculantur: Diaconus autem Euangelij à Pontifice nunc pacem non accipit, ſed poſtquã ipſum Papa communicauerit accepta pace à Pontifice. Epiſcopus Cardinalis aſsiſtẽs præcedente cerimoniario defert pacẽ alijs Cardinalibus, Regi & nobiliſsimo cuique, ſi adſunt ordine ſuo,deindè primo Epiſcopo aſsiſtenti videlicet ei,qui de libro ſeruit, qui alijs pacem ſubminiſtrat, poſt hæc vni ex Subdiaconis in ſuperpellicio, qui pacem proſequitur Prælatis paratis cum vicecamerario, ſi ſit Protonotarius, & alijs more conſueto, poſtquàm Pontifex pacem dederit Epiſcopo & Diaconis Cardinalibus aſsiſtentibus capite diſcooperto aſcendit ad ſedem eminentem, quem ſequuntur Epiſcopus & Diaconi Cardinales præfati:& alij Epiſcopi aſsiſtentes cum libro & candela accenſa,& ibi ſtans capite detecto & inclinato Pontifex verſus ad altare alijs Cardinalibus & Epiſcopis aſsiſtẽtibus in locis, & officijs ſuis mi-

ſuis miniſtrãtibus Diaconus Euãgelij apud altare detecto capite patenam cum Sacramento reuerenter accipiẽs & ambabus manibus tenens eam in altum vſque ad oculos eleuat. Et primò vertit ſe à latere ſuo dextro videlicet epiſtolæ vſque ad medium circulum, id eſt vt eius renes ſint ad altare, & per eandem viam reuertitur vt priùs erat, ſecundo à ſiniſtra parte vſque ad medium deinde procedens verſus cornu dextrum videlicet Euãgelij, vbi Subdiaconus expectat genuflexus patenam cum Sacramento ſumma reuerentia ei tradit, & mox Subdiaconus ſurgit, & Diaconus genuflectit quouſque Subdiaconus diſcedat, & portet Sacramentum ad ſiniſtram manum Papæ altero Cerimoniarium eius fimbrias attollente, & Pontifex aduenienti Sacramento profundè ſe inclinat & illud reuerenter adorat, cũ Subdiaconus peruenit ad Pontificem, ſtet ad eius ſiniſtram erectus, et non genuflexus. Diaconus verò accipiens Calicem diſcoopertum ex altari eo modo ſe vertit, vt de patena fecerat, inde accedit cum calice ad Pontificem ad dextrum eius latus. Cerimoniarius ſimiliter ei fimbrias leuat, tunc Papa dictis orationibus opportunis ſumit vnam partẽ corporis Domini Subdiacono continuò patenam tenente, aliam verò partem in duas

in duas partes diuidit pro Diacono & Sub-
diacono. Interim ſacriſta velum circa collũ
tenens, vt ſupra accipit calamum aureum in
ſiniſtra, & Calicem de quibus ſupra diximus
velo coopertos in dextra, & antecedēte A-
colutho ampullas vini, & aquæ coopertas
portante, & ſub eius axillis duas pateras ſu-
pradictas tenente, accedunt ad Pontificem,
cui Epiſcopus Cardinalis aſsiſtens capiens
calamum prædictum illum diſcooperit, &
vino ex ampulla cũ ſtilo intus mũdat ſuper
calicem, quem ad huc tenet Sacriſta, deindè
vinum infundit in pateram argenteam im-
ponens modicum de aqua, ex alia ampulla,
& dat Sacriſtæ pro credentia. Et cum Ponti
fex corpus Chriſti ſumpſerit Epiſcopus Car
dinalis porrigit ei calamum, quem Papa po
nit in Calice in manibus Diaconi exiſtente,
& ſanguinis partem ſugit, reſiduũ cum par
ticula hoſtiæ dimittit pro Diacono & Sub-
diacono. Tunc Diaconus Calicem dextra
tenens, & calamum ſiniſtra, quem tamen de
Calice non extrahit ſtans inclinato capite
Pontificis manum dextrã exoſculatus reue-
renter ex eius manibus de corpore Chriſti
communicat. Item oſculata Pontificis facie
cum calice, calamo, Sacramento ad altare
reuertitur, & calamo in ſiniſtro cornu ſtans
ſanguinis partem ſugit. Interim Subdiaco-
num

num coram ſe genuflexum,& eius dextram prius deoſculatum Pontifex de reſiduo cor poris Chriſti communicat, & ſimpliciter ei oſculum pacis donat,qui ad Diaconũ cum patena eleuata ad cornu altaris accedens,& ipſe de ſanguine cum calamo ſugit,cum pri mò diligenter patenam ſuper calicẽ excuſſerit,curaueritque ne aliqua particula in ea remaneat ſacramenti,ac vnus eorum particulam in Calice exiſtentem ad labia Calicis retrahit,& eam ſumit. Impoſito deindè in Calicem vino albo ſe purificant & Calicem ad credentiam Sacriſtæ reſtituunt. Cùm primum verò Pontifex Subdiaconum cõmunicauerit,Epiſcopus Cardinalis aſsiſtens imponens ex ampulla vinum in calicem,quem Sacriſta portauit dat Papæ ad purificãdum. Quo purificato Sacriſta cũ Calice illo,& patera argenta ad credentiã ſuam redit & prior presbyterorum Cardinaliũ ampullam vini manu dextra, & paterã auream manu ſiniſtra ab Acolutho accipiens Põtificis digitos ſuper dictã paterã vinum effundẽdo abluit & reddita Acolutho ampulla paterã cũ vino ad altare reportat,cõſignatq; miniſtris & ad locũ ſuum redit. Epiſcopus verò Cardinalis album panniculũ, qđ purificatoriũ appellant,ſibi ad hoc à Sacriſta aſsignatum Pont.tradit cum quo digitos tergit,deinde

Acolu-

Acolutho illud restituit cũ ampullis ad credentiam sacristæ reportandum. Pontifex autem facta purificatione mitram accipit, & sedẽs quartò lauat manus ordine supradicto nobiliori aquam ministrante. Interim duo primi Episcopi assistentes præcedunt ad sinistrum cornu altaris cum libro, puluino, & candela, & Põtifex lotis, tersisque manibus surgens descendit à sede eminenti ad altare vbi ante gradum inferiorem deposita mitra per Diaconum Euangelij accedit ad altare, osculatur illud in medio, vadit ad cornu Epistolæ, vbi liber paratus est, & dicit post cõmunionem, tum redit ad medium altaris, & illo osculato versus ad populum stans dicit. Dominus vobiscum, & interea dum respõdetur, Et cum spiritu tuo vadit ad librum, vbi dicit. Oremus, & orationem, qua in totum finita cum respondetur Amen, reuertitur ad medium altaris, illud osculatur, & iterum ad populum dicit. Dominus vobiscum, & responso dato. Et cum spiritu tuo, Diaconus Euangelij stans post Papam medius inter duos Cardinales assistentes cantat. Ita missa est, versus ad populum, vt Pontifex. Interim Subdiaconus nõ Epistolæ sed alius accipit Crucem, & eam portat ante Põtificem inter ipsum & populum. Responso Deo gratias: Pontifex stans inclinato capite in me-

te in medio altaris dicit. Placeat tibi &c. Quo dicto benedicit populo solenniter dicens. Sit nomen Domini benedictum &c. Data benedictione per Pontificem Episcopus Cardinalis asſiſtens ad ſiniſtram Pontificis verſus ad populum pronunciat indulgẽtias ſub his verbis. Sanctiſsimus in Christo pater, & Dominus noſter Dominus. N. diuina prouidentia Papæ octauus dat, & cõcedit omnibus hic pręſentibus plenariam indulgentiam, vel tot annos, & totidẽ quadragenas de vera indulgentia in forma Eccleſiæ conſueta: Orate Deũ pro fœlici ſtatu ſuæ ſanctitatis, & ſanctæ matris eccleſiæ. Interim dum indulgentia huiuſmodi pronunciatur, Diaconus Euangelij extrahit Papæ palliũ, & illud ſupra altare reponit. Cardinales etiã, & Prælati omnes paramẽta ſua deponunt & conſuetum habitum accipiũt. Pontifex verò ſic paratus ad palatium reuertitur cum baldachino aſſociatus à Cardinalibus in cappis, Diaconi tamen parati ex decenti more deberent comitari Põtificem Miſſalibus indumẽtis adhuc paratum vſque ad cameram ſuam. Et nota quòd hac die Domini Diaconi Cardinales, & omnes alij officiales Papæ non ſacerdotes debent communicare de Sacramento altaris.

DE TRADITIONE ENSIS, & pilei: Cuius benedictionem require suprà in prima parte.

SI pontifex hoc die traditurus est ensem cum pileo alicui Principi vel nobili in Romana curia præsenti si illum in matutinis non dedit, finita Missa Pontifex ascendit sedem suam eminentem, coram quo genuflectit Princeps vel nobilis circunstantibus Dominis Cardinalibus, & tenente ante Pótificem vno ex clericis cameræ ensem cum pileo prædicto. Pótifex eum alloquitur hoc modo (Consueuit hoc aliquando fieri in camera Papæ, postquam ipse fuit paratus in corona Cardinalium) Solent Romani Pontifices in præclara natalis Domini celebritate &c. vt suprà in benedictione ensis.

His dictis Pontifex tradit ensem cum pileo Principi, vel nobili prędicto, qui illis acceptis Pontificis pedem osculatur deuotè, & gratias agit, tum ensem cum Galero huiusmodi tradit vni ex familiaribus suis, ipse autem in ordine, & loco suo vadit ante Pontificem, & ipsum vsque ad cameram Papagalli comitatur præcedente semper immediatè ante eum illo, qui ensem cum pileo portat. Deinde deduci debet nobilis ipse ab omnibus Prælatis palatij & familia Papæ, & ab oratoribus, & baronibus vrbis, ac alij nobi-

nobilibus amicis ſuis vſque ad domum habitationis ſuæ hoc ordine. Primò equitabunt familiares,& curiales omnes in breuibus,deindè ſcutiferi Papæ,quos ſequuntur barones Romani,& oratores,deinde Comites,& Duces,ſi qui ſint,poſt hos ſeruientes armorum,& poſt eos enſem cum pileo geſtans,quem immediatè ſequitur ille,cui datus eſt enſis medius inter duos ſeniores Prælatos palatij, deindè ſequentur alij Prælati palatij,& Prælati oratores,& alij ſucceſsiue, cubicularij,& alij Capellani,et togati.Cum deductus ipſe domum peruenerit,ibidem in loco conuenienti ſe firmet deducentes verſus & capite detecto agat gratias ſingulis prælatis illis cum ante ipſum equitant recedentes caput inclinãdo,& poſt receſſum omnium Prælatorum caput tegat,& domũ ſuam intret,& recedãt omnes.Ordo prædictus obſeruatus fuit in die Natiuitatis Chriſti anni milleſimi quadringẽteſimi octuageſimi quinti Pontificatus Domini Innocentij Papæ octaui Anno primo,qua per præfatum Pontificem enſis cum pileo datus fuit Illuſtriſsimo Domino Franciſco de Aragonia filio quarto nato Ferdinandi Siciliæ regis ad præſtandum obedientiam nomine Regis genitoris ſui Summo Pontifici cum quibuſdam alijs Prælatis,

 &Do-

& Dominis Romam misso, qui in matutinis cum cerimonijs prædictis cantauit quintã lectionem, & finita Missa deductus fuit de palatio per Prælatos palatij, & alios curiæ cubicularios, & scutiferos Papæ, ac Ducẽ Amauitanũ, Comites Morcouij, & montis Agani, oratoresque quàm plures vsque ad palatium Vrsinorum in campo floræ, quod Reuerendissimus Dominus Ioannes de Aragonia Sanctæ Sabinæ presbyter Cardinalis eius germanus secundo natus, ad cuius dextram ipse Dominus Franciscus continuò equitauit, inhabitabat. Si verò ensis prædictus daretur alicui Regi in curia presenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus & tota Romana curia. Si verò cui ensis dandus est, in curia non est, clericus cameræ qui eum ad Missam ante Crucem portauit, eodem modo & ordine eum finita Missa reportat ad palatium Papæ vsque ad cameram Papagalli.

DE VESPERIS IN VIGILIA Natiuitatis Christi Papa in crastinum non celebraturo.

SI sanctissimus Dominus noster in die Natiuitatis Christi non celebraret: Vesperis tamẽ & Missæ interesse vellet, Vesperæ hoc

ræ hoc modo dicũtur. Hora cõpetenti Papa indut⁹ in camera papagalli amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra precioſa venit ad capellam more conſueto, orat ante altare mitra depoſita. Finita oratione, ſurgit & reaſſumpta mitra aſcendit ad ſolium, vbi ſedens recipit Cardinales ad reuerentiam, deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtãs verſus ad altare ſecretè dicit. Pater noſter. Quo finito altè incipit: Deus in adiutorium: & cum incipitur Pſalmus ſedet, & accipit mitram, & omnes alij ſedẽt. Prior presbyterorum Cardinalium incœpto pſalmo vadit ad ſcabellum, & aſsiſtit Pontifici, & ſic omnes ſedẽt vſque ad capitulum. Cùm incipitur capitulum, Papa ſurgit cum mitra & omnes alij ſurgunt. Cum incipitur hymnus, extrahitur mitra Pontifici, qui ſtat vſq; ad inchoationẽ antiphonæ ad Magnificat. Interim dum hymnus dicitur vnus Acoluthorum extra cancellum capellæ dimittit cappam, & capit ſuperpellicium & redit ad capellam ſtans cũ clericis cerimoniarum. Incœpta antiphona ad Magniſicat Papa ſedet, accipit mitrã: Acoluthus ſuperpellicio indutus accedit ad Pontificẽ cum thuribulo & nauicella, & presbytero Cardinali aſsiſtẽte miniſtrãte Põtifex ponit incenſum more conſueto. Interim duo ex auditorib⁹ prę-

ueniunt ad altare, & hinc inde ſtantes eleuant anteriorem partem ſuperioris mappæ altaris,& illam plicant vſq; ad medium vel circa. Cùm incipitur Magnificat,Papa cum mitra aſcendit ad altare duobus auditoribus fimbrias eleuãtbus,&Cardinalibus atq; Epiſcopis aſsiſtentibus auditore ad mitra ſeruiente,& ſecretis cubicularijs ipſũ comitãtibus.Cũ Papa peruenerit ad altare in medio deponitur ei mitra,& aſsiſtẽs presbyter Cardinalis miniſtrat Papę thuribulum. Papa incenſat more ſolito altare:Incenſato altari Papa reddit thuribulũ presbytero Cardinali qui dat Acolutho:accipit mitram & redit ad ſolium, in quo ſtans cum mitra incenſatur per presbyterum Cardinalem ſtantem ante gradus ſolij,deindè Acoluthus incẽſat pres byterum Cardinalem, & alios duos aſsiſtẽtes & ſucceſsiuè omnes Cardinales alios & alios in capella exiſtẽtes more ſolito.Cũ primùm verò Papa recedit de altari,illi duo auditores mappam altaris vt prius erat, explicant,alij duo fimbrias Papæ eleuãt vſque ad ſolium.Interim cũ dicitur Magnificat duo alij acoluthi extra cancellum capellæ dimiſſis cappis,ſuperpellicijs induuntur, redeũt ad capellam & cum cerimoniario ſe locant. Fnita antiphona ad Magnificat præcedente cerimoniario duo Acoluthi præfati cum cãdelabris,

delabris, & candelis accedunt ante gradus solij Papæ medium inter se habentes clericũ cerimoniarum. Papa surgit, & deposita mitra dicit. Dominus vobiscũ quasi versus ad altare: Oremus. Interim accedunt ante Pontificem duo primi Episcopi asśistentes, primus cum libro, alius cum candela, & Papa dicit orationem: & cum dicit in fine orationis, Per omnia secula seculorum, illi duo Episcopi asśistentes cum libro, & candela ad suum locum reuertuntur, cùm Papa dicit. Dominus vobiscum secundò Acoluthi factis solitis reuerentijs reuertũtur ad altare, vbi cãdelabra ad suum locum reponũtur. Interim vnus Subdiaconorũ accipit Crucem, quam portat ante Pontificem, finito Benedicamus Domino Deo gratias Papa stans dat benedictionem dicens. Sit nomen Domini, &c. & non indulgentias, Papa benedicente vnus Protonotariorum genuflexus suprà scabellum ante Pontificẽ tenet auriphrygium sinistri lateris pluuialis Papæ in transuersum ante vmbiculum Põtificis. Põtifex data benedictione sedet, accipit mitram, & vadit ad faldistorium, vbi genuflexus orat cum mitra, surgit, & redit ad camerã auriphrygiũ pluuialis hinc inde Diaconi asśistentes portant nunc & in omnib. solẽnitatibus, alijs verò dieb⁹ aliquis

 ex Pro-

ex Protonotarijs Apostolicis auriphrygij fimbrias simul iunctas à latere Pontificis defert, fimbrias verò posteriores aliquis princeps, vel nobilis ex laicis.

DE MISSA IN DIE NATIuitatis Christi Papa præsente non celebrante.

IN die natiuitatis Christi Pontifice non celebrante vnus Episcoporum Cardinaliũ rem diuinam peragit hoc ordine, hora competenti perueniet ad Ecclesiam, seu capellam Cardinalis celebraturus, & paramenta accipiat eo ordine, vt suprà in prima Dominica aduentus est expressum, sic paratus Põtificis aduentum expectans. Pontifex autem paratus in camera papagalli amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali, & preciosa mitra venit ad Ecclesiam seu capellam. More consueto orat, facit cõfessionem, fit ei reuerentia & alia obseruantur, prout suprà in prima Dominica aduentus est expressum, finito à cantoribus vltimo Kyrieeleyson, celebrans deposita mitra stans versus altare dicit, Gloria in excelsis Deo, & Cardinales cum Pontifice perficiunt, Et in terra pax &c. Et nota quòd quandò dicitur Gloria in Missa, Cardinales cum dixerint introitũ & Kyrieeleyson

ſon cum Papa, non recedunt de circulo ſed expectant quouſque per celebrantem incipiatur Gloria, & cum Pontifice hymnum angelicum perficiunt, deindè factis reuerentijs reuertuntur ad ſedes ſuas, & Pontifex ſedet cum mitra. Idem facit celebrans poſtquam & ipſe compleuerit cum ſuis miniſtris hymnum, & cum Pontifex ſederit finito à cantoribus Gloria: Surgunt omnes, & celebrans depoſita mitra ſtans verſus ad populum dicit Pax vobis: Deindè ad dextram verſus ad altare Oremus, & orationem, quæ vnica eſt, cum in euangelio dicitur: & verbum caro factum eſt, Papa celebrans, & omnes alij genuflectunt. Finito Euangelio celebrans ſtans ſine mitra verſus ad altare dicit Credo. Interim Papa oſculatur librũ Euangeliorum, incenſatur, & Cardinales veniũt ad circulum, non fit ſermo. Alia omnia fiunt vt in prima Dominica aduentus eſt expreſſum excepto Benedicamꝰ Domino, Diaconus verſus ad populum dicit: Ite Miſſa eſt, quo dicto celebrans cum eo vertitur ad altare, & dicit in medio altaris capite inclinato Placeat &c. Interim Cerimoniarius petit à Pontifice indulgentiam, quam celebranti notificat. Papa dat benedictionem more conſueto. Interim celebrans ſtans in cornu epiſtolæ detecto ca-

pite versus ad Ponitificem data benedictione versus ad populum pronunciat indulgẽtias dicens:Sanctissimus in Christo pater & Dominus noster, Dominus N.diuina prouidentia Papa x. dat & cócedit omnibus hic præsentibus septem annos,& totidem quadragenas de vera indulgentia in forma Ecclesiæ consueta , orate Deum pro sublimi statu suæ sanctitatis & sanctæ matris Ecclesiæ.Tunc versus ad altare illud in medio osculatur dicens.Dominus vobiscũ.Sequẽtia sancti Euangelij,vadit ad faldistoriũ sine mitra,vbi exuitur à ministris omnibus sacris vestibus,accipit cappam, & vadit in pace. Interim etiam Pontifex ad cameram suam reuertitur.Quod si Pótifex ab Ecclesia, vel capella recederet anteq̃ celebrãs sacras vestes deposuerit,debent duo sui ordinis Cardinales ipsum expectare & extra ecclesiam deducere.

DE VESPERIS VIGILIAE Natiuitatis Christi Papa absente.

SI verò Pontifex maximus infirmus aut alias impeditus vesperis huius vigiliæ et missæ diei interesse non posset, hoc ordine peragitur officium,pro vesperis Episcopus Cardinalis crastina die celebraturus præuenit ad Ecclesiam,& facta oratione ante altare sedet in faldistorio in conuenienti loco

præ-

præparato,Diaconus capellæ aut alius aſsiſtens,& miniſtri,ſeu capellani ipſius Cardinalis vſq; ad numerum nouem omnes ſunt induti coctis.Põtiſici ſacra facturo ſtãti ante faldiſtorium per ſcutiferos exuitur cappa, & per aſsiſtentẽ capellæ & alios capellanos, ſiue miniſtros induitur amictu,alba,cingulo,cruce,pectorali ſtola,quæ pendeat à ſpatulis,pluuiali, & mitra precioſis,ac annulo pontificali,paramenta omnia per miniſtros ex altari ordinate portantur,ſic indutus Põtifex expectat aduentum Cardinalium,deinde obtenta per cerimoniarium à Reuerẽdiſsimis dominis Cardinalibus de inchoandis veſperis licentia,detrahitur per capellanum de mitra ſeruientem illi mitra,qui ſurgit,& verſus ad altare dicit ſecrete:Pater noſter,q̃uo finito alte incipit,Deus in adiutorium.R.à cãtoribus Domine ad &c.Incœpto pſalmo ſedet in faldiſtorio & mitra ei imponitur.cũ incipitur capitulũ ſurgit ſtat cum mitra verſus ad altare,finito capitulo extrahitur ei mitra,& ſtat ſine ea vſq; ad finem hymni verſus vt erat,cum incipitur antiphona ad Magnificat,ſedet celebrans,imponitur ei mitra,& cerimoniarius accepto thuribulo cũ nauicella accedit ad celebrantem, qui miniſtrãte aſsiſtente imponit incenſũ in thuribulũ more conſueto, & cum incipitur

Magni-

Magnificat, cum mitra ſurgit,& factis reuerentijs Cardinalibus vadit ad altare, ante cuius infimum gradum deponitur ei mitra, & facta reuerentia altari aſcendit & illud in medio oſculatur, accipit deinde thuribulũ de manu aſsiſtentis, & incenſat altare more conſueto, quo incenſato imponitur ei mitra & redit ad faldiſtorium factis priùs altari & Cardinalibus conſuetis reuerentijs. In faldiſtorio ſtans cum mitra incenſatur ab aſsiſtente, deinde deponitur ei mitra, & aſſiſtens pręcedente cerimoniario celebranti facta reuerentia & altari incenſat Cardinales per ordinem Epiſcopos, & presbyteros, deindè Diaconos, poſtmodum alios more conſueto. Finito Magnificat celebrans ſedet & imponitur ei mitra, finita antiphona poſt Magnificat deponitur ei mitra & ſtans ante faldiſtorium verſus ad altare dicit Dominus vobiſcum,& orationem diei conuenientem. Interim duo capellani medium inter ſe habentes capellanum librũ tenentem ſtantes verſus faciebus ad celebrantem duo candelabra tenente cum faculis ardentibus vſque ad finem orationis, & cum replicatur poſt orationem Dominus vobiſcum, inde deſcendunt,& cerimoniarius candelabra ad ſua loca reponit. Dicto Benedicamus, & cæte. imponitur celebranti mitra, cũ

qua

qua facta reuerentia Cardinalibus & altatari vadit ad medium altaris stans versus ad altare dicit. Sit nomen Domini, &c. & benedicit more solito, & non dantur indulgẽtiæ. Data bendictione factis reuerentijs vt supra cum mitra reuertitur ad faldistorium, exuitur ornamentis, quæ super altare reponuntur, induitur cappa & ad domum redit.

DE MATVTINIS NATIVITAtis Cristi Papa absente.

CVm verò Sãctissimus Dominus noster in hac nocte ad matutinas non venit, hora competenti Cardinalis primam missam celebraturus in sua cappella consueta accedit ad faldistorium iuxta altare in loco, modo suo consueto præparatum habẽs penes se nouem capellanos coctis indutos, vbi cum aliquãtulũ quieuerit per Cerimoniarium impetrata à Reuẽrendiss. Dominis Cardinalibus licentia incipiendi, Cardinalis officium faciens surgit, & detecto capite stans versus ad altare dicit secrete Pater noster, Deindè alte, Domine labia mea aperies &c. R. Et os meum, &c. Deus in adiutoriũ. Res. Domine ad adiuuandum, &c. & stat capite aperto quousque perficiatur inuitatorium, psalmus, & hymnus, incæpto primo psalmo sedet, similiter faciunt omnes alij Car-

lij Cardinales prælati ac officiales, cum dicetur pſalmus tertius primi nocturni, cerimoniarij vadant ad medium chori inter ſedes Cardinalium presbyterorum & Diaconorum, vbi pulpitum locant & librum deſuper, deindè redeunt ad locum ſuum, finito verſu primi nocturni celebraturus Cardinalis ſurgit & aperto capite ſtans verſo vultu ad altare dicit altè, Pater noſter quod ſecretè perficit, deinde dicit altè, Et ne nos. Reſpon. Sed libera. Exaudi, &c. Interim Cerimoniarius candelam ceream accendit, quam & pulpito affigit & vnum ex cantoribus cum reuerentijs conſuetis ad pulpitum ducit, vbi finita abſolutione cantor ipſe verſus ad celebraturũ inclinato capite dicit altè, Iube Domine benedicere, & benedictione accepta cantat lectionem, qua finita cum dicit, Tu autem Domine, genuflectit verſa facie ad altare, deinde ad locum ſuum reuertitur. Eodem modo fit in omnibns lectionibus & nocturnis, celebrans primam, quartam, & ſeptimã. Bene dictionem dat ſtans nudato capite quouſq; dicitur, Et reliqua, tunc ſedet, nouam lectionem cãtat ipſe celebraturus ſtans ante faldiſtorium, & verſa facie ad altare, capellanus autem ſuus aſsiſtens in ſuperpellicio tenet ei librum, cum dicit, Iube Domine bene-

ne benedicere, ſtat inclinato capite verſus ad primũ Cardinalẽ in choro præſentẽ, qui dat benedictionẽ, finita lectione ſtatim celebraturus ipſe incipit cantando: Te Deum laudamus, cãtoribus proſequentibus vſq; ad finẽ, &c. Interim paratur ipſe omnibus ornamẽtis pro Miſſa, vt moris eſt. Nota tamen quod cõmodius eſt quando incipitur Tertius nocturnus, vt celebraturus capiat ſandalia, & dicat pſalmos: Quã dilecta, &c. & ita ſæpius obſeruatũ eſt, finito Te Deũ celebraturus indutus omnibus paramẽtis, vel ſi omnibus adhuc indutus nõ eſt, in illis quibus tunc indutus eſt aſtãtibus duobus miniſtris cũ candelabris hincinde dicit verſus ad altare ſtans ante faldiſtorũ ſine mitra Dominus vobiſcum: Oremus, & orationem, iterũ Dominus vobiſcum & cantores dicunt. Benedicamus.

DE PRIMA MISSA NATIuitatis Chriſti Papa abſente.

DIcto à cantoribus Benedicamus Domino, Deo gratias celebraturus indutus omnibus paramentis accedit ante ſuperiores gradus altaris cum mitra, vbi facit reuerentiam Cardinalibus, deinde detrahitur ſibi mitra, facit confeſsionem, cantores dicunt Introitum, celebraturus accedit ad

dit ad altare, osculatur illud & librum, incensat altare, & alia facit vt moris est, post finem Missæ dat benedictionem, & non denunciat indulgentias.

SI PAPA IN NOCTE NAtiuitatis personaliter celebrat.

SI autem in hac nocte Summus Pontifex vellet celebrare, omnia seruãtur, quæ in Missa Papali supra descripsimus, nisi quod communicaret in altari ipse solus, & non in sede eminenti, & non sugeret sanguinem cum calamo sed more communi, & non se purificaret, quia est celebraturus tertiã missam, in qua cõmunicat in sede eminenti se & ministros. Item si vellet secũdam Missam celebrare immediate nõ deponeret sacras vestes, sed dictis laudibus ea solẽnitate, qua vesperæ cantari solent, inciperet secundam Missam. Tres presbyteri venirent obuiam, & alia omnia consueta seruarentur, sed cõmunicaret in altari solus, vt de prima diximus.

DE LAVDIBVS ET SECVNda Missa Papa absente.

FInita Missa recedũt omnes, & dicuntur laudes per cantores, & secunda Missa per Sacristam, & alia prout suprà dictum est.

DE TERTIA MISSA IN *die Natiuitatis Christi Papa absente.*

CArdinalis Episcopus in die Natiuitatis Domini Papa absente tertiam Missam celebraturus præuenit ad Ecclesiam, orat, &c. prout supra de Missa in præsentia Papæ celebranda dictum est. Debent autem esse paratæ in credentia lances duæ pro lotione manuum argenteæ, tamen non inauratæ quibus manus abluantur. Et scutifer aquam dans factis reuerētijs Cardinalibus & altari genuflexus coram celebraturo facit credentiam, deinde dat aquam vt supra. Induitur celebraturus omnibus paramentis Pontificalibus, & alia fiunt prout supradictum est. Induto celebraturo postquam Cardinales congregati fuerint, petita ab eis licentia surgit de faldistorio cum mitra, & eundo versus medium altaris extrahitur ei mitra per capellanum de ea seruientem, qui se ad partem retrahit, celebrans verò facta reuerentia altari dicit confessionem, &c. & imponitur ei manipulus, vt suprà in alia Missa dictum est, ascendit ad medium altaris, & osculatur illud, deindè librũ Missalem vt supra anteponit, deindè Diacono ministrante incensum, postmodum desuper signum Crucis faciens incensat altare vt

re,vt suprà quo incensato imponitur ei mitra, incensatur in cornu epistolæ à Diacono, deinde cum mitra facta reuerentia cruci vadit ad faldistorium deponiturq; ei mitra & stans versa facie ad altare dicit Introitum & Kyrieeleison vno ex suis capellanis librum tenente, deinde sedet & imponitur ei mitra vt supra dictum est in alia missa per totum vsque ad finem Epistolæ, qua finita Subdiaconus librum clausum ante pectus suum tenens vadit ad celebrantem, & genuflexus ponit librum super eius genua & manum illius supra librum positum osculatur, & surgens libro Epistolarum deposito tenet Missale celebranti vt supra, interim dum dicitur alleluia, & Diaconus dum librum Euangeliorum supra altare posuerit, cerimoniarius cum thuribulo & nauicella vadit ad celebrantem, qui ministrante Diacono imponit incensum, & signat vt suprà. Cerimoniarius autem tunc dat vni ex capellanis celebrantis thuribulum in dextram & nauicellam in sinistram & duo candelabra cum luminaribus de credentia vel altari duobus alijs capellanis eiusdem. Diaconus verò interea ad altare vadit, de quo librum accipiens & ipsum ante pect⁹ tenēs ante altare genuflexus dicit. Iube Dñe benedicere, & benedictiōe accepta pro-

procedit ad lectionem euangelij ordine supradicto, finito euangelio factisq; reuerentijs reuertitur ad celebrãtem. Subdiaconus portat deosculandum librum euangeliorum apertum celebrãti & Diaconus illũ incẽsat, & mox celebrans versa facie ad altare dicit credo, &c. quo finito deposita mitra surgit, & versus ad populũ dicit, Dñs vobiscum. Tunc vertens se ad dextram ad altare dicit oremus & offertorium, sedetq; & deponitur ei annulus & chyrothecæ, lauat manus &c, vt suprà, surgit deinde & cum mitra vadit vsque supra gradus altaris & facta reuerentia Cardinalib. procedit ad medium altaris, vbi deponitur & mitra, & alia facit vt supra, & ministrantibus Diacono, & Ceri moniario imponit incensum benedicens & incensans vt supra, qui deinde incensatur à Diacono, & successiuè Cardinales incensantur ordine suo, & alij vt supra. Dicto Agnus Dei assistés celebrãtis dimisso libro in manibus Diaconi venit ad manum dextrã celebrãtis & ibi ante altare genuflectit, surgit, osculatur, & pacem à celebrate accipit, quam dat postmodum primo Episcopo, primo presbytero, & primo Diacono Cardinalib. successiuè alijs vt supra. Et cum viderit celebrãtem sumpsisse purificationẽ, dat Pacem cerimoniario, qui pficit cursum suũ, & alia

fiũt vt ſupra. Dicto poſt orationes Dominus vobiſcum per celebrantem, & Ite Miſſa eſt per Diaconum, celebrans dicit Placeat tibi, &c. quo dicto imponitur ei mitra & benedicit ſolenniter dicens more conſueto: Sit nomen Domini, &c. Et demum conuerſus ad populum pronunciat indulgentias per Papam conceſſas. Deinde ad ſiniſtram manum ſe vertẽs ad altare oſculatur illud in medio, & facta reuerentia Cruci deindè Cardinalibus cum mitra ad faldiſtorium reuertitur dicendo Euangelium ſancti Ioannis, & alia quæ ſunt dicenda. Interim ſacris veſtibus exuitur, vt ſupra.

DE DIE SANCTI STEphani.

IN die Sancti Stephani Protomartyris officium peragit presbyter Cardinalis in paramentis rubeis more ſolito: dicitur Oratio diei ſub ſua concluſione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam ſub ſua cõcluſione, & fit ſermo.

IN FESTO SANCTI IOANnis Euangeliſtæ.

IN die Sancti Ioannis Euãgeliſtæ celebrat presbyter Cardinalis in paramentis albis

more

more consueto, oratio diei dicitur sub sua cōclusione, deindè fit cōmemoratio de Natiuitate Domini, & Sācto Stephano sub alia cōclusione, & fit sermo his duobus diebus, si Papa celebrat seruit ei pro assistente prior Presbyterorum Cardinalium, & non fit sermo nisi per ipsum Papam, aut aliquē ex Cardinalibus.

DE VIGILIA CIRCVNCISIONIS & eius festo.

IN Vigilia Circuncisionis Domini fiunt vesperæ more consueto, ad quas Papa venit albis paramentis. In die celebrat Episcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur tantum vna oratio, & fit sermo.

DE VIGILIA EPIPHANIAE Domini.

IN Vigilia Epiphanię Domini fiunt Vesperæ Papales, quibus Papa ornamentis albis paratus interesse solet. In die Missa more solito dicitur, quam celebrare solet Episcopus Cardinalis in paramentis albis dicitur vna Oratio tantum. Et cum Diaconus cantans Euangelium dicit. Et procedentes adorauerunt eum cantando genuflectit, quibus dictis surgit, & perficit. Simili modo Papa, & omnes alij, & fit sermo.

DE FESTO PVRIFICATIONIS Beatæ Mariæ Virginis

FEstum purificationis Beatæ Mariæ virginis non habet vesperas solennes pręcedentes. In die autem officium peragitur hoc ordine. Et primò ordinantur candelæ in loco conueniéti benedicendæ, & distribuendæ per illos, ad quos spectat, videlicet duo cerei magni ponderis viginti librarum vel circa deaurati, depicti, & aliꝰ minor etiam pulchrè ornatus ponderis duarum librarum vel circa, quem Pontifex in processione in manu portat. Item faculæ ceræ albæ pro Cardinalibus, Regibus, & maximis principibus ponderis trium librarum quælibet vel circa. Item faculæ in numero sufficienti pro oratoribus, & prælatis ceræ communis ponderis duarum librarum quę libet. Ité faculæ vnius libræ in numero sufficienti pro Subdiaconis, auditoribus, clericis cameræ, Acoluthis, Cubicularijs, Cerimoniarijs, Scutiferis Papæ, & alijs officialibus. Item faculæ mediæ libræ in numero copioso ꝓ populo. Admiscentur etiã credentiarij Papę quod in mane ordinent in loco, vbi candelarum distributio fiet, in angulo super altare vel in alio loco condecéti, vasa & aquam pro lauandis manibus Papæ cum mantili & gremiali, ac medulla

panis,

panis, præparent etiam clerici capellæ in loco conuenienti duo candelabra & cum luminaribus vas aquæ benedictæ cum aspersorio, & thuribulum cũ nauicella. Item paret baldachinum pro supplicatione habenda pro Pontifice. Deindè hora congruenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra simplicibus venit ad capellam vel. Ecclesiam, vbi candelæ sunt benedicendæ, Et facta oratione ante altare, cnm sederit, Cardinales faciunt reuerentiam in cappis consuetis, duo vltimi remanent in assistentia Papæ. Et Diaconi duo assistentes vadunt ad capiendum paramenta, & illis reuertẽtibus illi duo vltimi vadunt ad sedes suas & ibi capiunt paramenta. Cardinales alij interim in locis suis, & p̃lati extra capellam capiunt paramenta violacei coloris statuti suo & ordini conuenientia. Diaconi Cardinales portant planetas plicatas ante pectus, quibus omnibus paramentis Pontifex benedicit candelas more solito. Solẽt tum quãdo Papa benedicit, & distribuit cãdelas in parua capella ad euitãdã frequentiam, Cardinales & alij officiales omnes accipere paramenta & coctas in camera paramenti, & venire cùm Papa parati sacris vestibus non tamen supplicãtium more. Et tũc Cardinales cũ paramẽ-
 tis

tis ſupradictis faciunt reuerentiam prædictam Pontifici. Papa verò miniſtrantibus Epiſcopis librum & candelam & aſsiſtētibus duobus Diaconis Cardinalibus more ſolitio ſtans detracta mitra benedicit candelas verſus ad illas ſubmiſſa voce legēdo, dicens: Dominus vobiſcum. R. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Domine ſancte pater, &c. cū quatuor ſequētibus pro vt in ordinario. Incœpta quinta oratione per Pontificem vocatur prior presbyterorum Cardinalium, accedit ad Pontificem, cum eo duo Acoluthi ſuperpellicijs induti vnus cum thuribulo & nauicella, alius cum vaſe aquæ benedictæ, & aſperſorio. Finita benedictione imponit incenſum in thuribulum more conſueto, deindè accepto aſperſorio de manu presbyteri Cardinalis ſtans ſine mitra aſpergit tertiò candelas, & deinde incenſat ducens ter thuribulum, ſedet poſt hæc & imponitur ei mitra. Tum prior Epiſcoporum Cardinalium accedit ad Papam, & accipit duos magnos cereos de manu camerarij, vel eius locum tenentis cui clerici cameræ eos ſubminiſtrant, & illos dat Domino Papæ cum debitis reuerentijs oſculando primo cereum, deindè manum Pontificis, cum Pōtifex eos tangit. Qui cerei deindè dantur ad mandatum Papæ duobus nobilibus, quorum alter

insi-

insignior videlicet vadit ad dextram, alter ad sinistram Papæ, & ibidem stantes eos tenent vsque ad finem Missæ, post magnos cereos datur Pontifici alius cereus minor ornatus, quem deinde seruat vnus ex cubicularijs cameræ. Et isto vtitur Papa in toto officio. Cum Papæ cerei dantur, cantores incipiunt Lumen ad reuelationem. Cereos omnes distribuendos debent ministrare clerici cameræ stantes à loco vbi sunt candelæ, vsque ad Papam, & illos dare ad manum Diaconi Cardinalis Papæ assistentis à parte candelarum, qui illas ministrat, vt verò Papa accepit suas candelas, duo auditores à credentiarijs Papæ mappulam sumentes eam per Cardinales assistentes gremio Pontificis imponunt, & hinc inde genuflexi illam tenent. Et Pontifex incipit distribuere alijs, primò Dominis Cardinalibus secundũ ordinem incipiendo à seniore, id est, ab eo, qui sibi cereos dedit, & Cardinalibus officialibus vidilicet Vicecancellario, Camerario, & Pœnitentiario dat duas cãdelas pro quolibet. Celebraturus autem cum primũ candelam suam acceperit, vadit ad faldistorium suum apud altare, & accipit paramenta omnia pro missa consueta, sicque paratus expectat Põtificem more solito. Cardinales cum candelas accipiunt, manum Papæ osculantur,

tur, deinde genu, alij verò Prælati parati ter ante Pontificem genua flectentes, accepta candela osculãtur genu tãtum. Nota quòd pœnitentiarij osculãtur pedem tantum, & similiter in Dominica palmarũ. Omnes verò alij quicunque sint genuflexi coram Põtifice accepta cãdela osculãtur eius pedem. Distributio autem fit secundum ordinem consuetum curiæ. Ita tamen quod Prælati præferantur parati oratoribus laicis, & clericis non paratis quorumcunque oratores sint, & quibuscunque etiam alijs principibus exceptis illis, qui inter Cardinales seu in plano supremo solij Papæ locum habent. Illi autem statim sequuntur Cardinales aut assistentes Papæ, & alios quoscunque Prælatos. Finita distributione portatur aqua ad abluendas manus Papæ per nobiliorem curiæ comitantibus ipsum seruientibus armorum, & magistro sacri palatij, seu hospitij, quem etiam duo auditores præcedunt, quorum vnus mappulam ad tergendum manus portat more consueto. Et portatur cũ aqua supra vas ipsum medulla panis pro mundandis manibus Papæ, per credẽtiarios, vt supra parata, & prior Episcoporũ Cardinaliũ adiuuat infundentem aquam manibus Papæ, vt consueuit. Lotis manibus accedunt ante Pontificem duo Acoluthi cum cãdelabris,

& lumi-

& luminaribus, & deponitur mitra Papæ, q surgit, & Episcopis assistentibus ex more librum ministrantibus dicit cantando. Oremus, & Diaconus à dextris dicit, Flectamus genua: & omnibus versus altare genua flectentibus alijs Diaconis à sinistris statim cõtinuat, Leuate. Surgunt omnes, & Papa cantat orationem, Exaudi Domine, & cæt. prout in ordinario sub conclusione, Per Christum Dominum nostrum. Qua finita, Papa sedet, & accipit mitram, & priore presbyterorum Cardinalium & Acolutho ministrantibus imponit incensum pro supplicatione more consueto, & cantores incipiunt antiphonam, Cum appropinquaret Dominus. Accẽduntur candelæ, & fit supplicatio more solito vsque ad locum paratũ, vnde proijcere debet candelas populo. Deinde ad ecclesiam siue capellam, vbi missa dicenda erit, hoc modo proceditur. Scutiferi Papæ, quos sequũtur alij more cõsueto, prout supra in die Natiuitatis Christi dictum est. Papa, Card. & alij omnes debẽt proprijs manibus suas cãdelas portare ardẽtes à loco, vbi incœperit supplicatio, vsq; ad locũ vbi missa erit dicenda. Cum autem peruentũ fuerit ad locum vbi candelæ per Papam populo sunt ꝓijciendæ, manẽt omnes extra locum suo ordine, & cũ Pontifice intrãt Subdiaco

nus

nus cum Cruce,& ceroferarij, clerici cameræ miniſtrantes candelas, Epiſcopi aſsiſtentes Papæ, Diaconi aſsiſtentes Papæ & Cardinales, qui voluerint intrare pro loci capacitate, cantores apud oſtium extra cãtant,alij Epiſcopi omnes parati ſtãt hinc inde ordinate extra dictum locum, quouſq; Papa candelas populo proiecerit. Papa venit ſub baldachino, quod per nobiliores curiæ more conſueto portatur: proiectis candelis proceſsio reuertitur eo ordine, quo venit,vel ſi alibi celebrandumeſt quàm vbi candelæ benedictæ ſunt, proceditur vſque ad capellam vbi miſſa erit dicenda,& officiales & prælati omnes extra cancellum ſuperpellicia & paraméta deponunt,& cappas accipiunt, cum quibus intrant capellá. Cardinales autem intrant cum paramentis, quæ deponunt intus in ſuis locis, & extinguuntur candelæ omnes exceptis duobus cereis Papæ, quos illi duo nobiles deputati continuo tenent ardentes. Papa cum fuerit ante inferiores gradus altaris,vbi miſſa dicenda erit,ſi in illa capella candelas non benedixit, genuflectit in faldiſtorio, & depoſita mitra orat more conſueto: cum ſurgit extrahitur ſibi pluuiale rubrum & ſtola violacea & accipit ſtolam, & pluuiale alba precioſa. Si verò ibidem candelas benedi-
cit,quia

cit, quia prius ibi orauit, cum primum ante altare fuerit, deponit paramenta simplicia prædicta, recipit alba & preciosa, & ibidem ante altare cum celebraturo Cardinale facit confeſsionem, & incipitur miſſa, finita confeſsione accepta mitra preciosa aſcendit ad ſedem eminentem, non fit ei amplius reuerentia & presbytero Cardinali aſsiſtēte miniſtrante imponitur incenſum, Cardinales interim veniunt ad circulum, incenſatur altare, deindè Papæ qui pòſt dicit Introitū, & alia more ſolito. Finito Gloria in excelſis &c. presbyter Cardinalis aſsiſtit vt moris eſt. Antequàm incipiatur Euāgelium, accenduntur omnes cerei, & per Papam Cardinales & prælatos, & alios omnes accenſi tenentur in manibus vſque ad finem Euangelij. Deindè redduntur ſeruitoribus qui eos ardētes tenent vſque poſt communionem, dicitur tantum vna oratio & ordinariè non fit ſermo. Miniſtri vtuntur dalmatica & tunicella.

Si feſtum purificationis caderet in Dominica Septuageſima benedictio, & diſtributio candelarum cum ſupplicatione fiunt vt prædictum eſt, miſſa autem fit de Dominica, & feſtum purificationis transfertur in ſecundam feriam ſequentem.

SEQVITVR DE FESTO PVrificationis Beatæ Mariæ Virginis Pontifice absente.

SI verò Pontifex nollet vel non poſſet officio hodierno intereſſe, nec candelas benedicere ac diſtribuere, presbyter Cardinalis celebraturus præuenit ad Eccleſiam hora conuenienti,& poſtquàm duo ad minus Cardinales aduenerint,celebraturus vadit ad faldiſtorium, accipit omnia paraméta violacei coloris, vſque ad dalmaticam incluſiuè omiſsis tantum chirothecis,pluuiale violaceum & mitram ſimplicem & annulum Pontificalem,& accedit ad medium altaris,vbi medius inter Diaconum,& Subdiaconum ſtãs depoſita mitra,verſus ad candelas benedicendas dicit. Dominus vobiſcum. Oremus Domine ſancte pater cum quatuor ſequentibus orationibus prout in ordinario,quibus dictis miniſtrante Diacono imponit incenſum,aſpergit,deindè candelas,tum incenſat,prout ſupra dictum eſt, quo facto ponitur faldiſtorium ad medium altaris,vbi ſedet celebrans, accepta mitra, renibus ad altare verſis , & tunc Cardinales omnes &prælati, & officiales omnes paramenta, & ſuperpellicia ſuo ordine cõgruentia accipiunt, videlicet Cardinales in locis ſuis ſtantes, alij verò omnes extra capellæ

pellæ cancellum, omnibus ſic paratis accedunt ad celebrantem Cardinales, deindè prælati bini & bini cum mitris in capite & cum primi duo Cardinales coram celebrante fuerint, deponunt mitras. Idem facit celebrans, & ſurgit. Miniſtrantibus igitur Vicecamerario, & clericis cameræ, vel in eorum abſentia magiſtro domus palatij, & aliquibus cubicularijs candelas, prior Cardinalium dat candelam celebranti ſine aliqua deoſculatione, deindè celebrans ſine mitra ſtans dat priori, & ſucceſsiue omnibus Cardinalibus ſingulas candelas. Interim diſtributione incipiente cantores cantant Antiphonam, Lumen ad reuelationem: ſedet deindè celebrãs accepta mitra, & extenditur illi per miniſtros mappula, quam duo ex capellanis ſuis ſuperpellicio induti, hinc & indè genuflexi tenent, & celebrans diſtributionẽ proſequitũ dãs primo prelatis detectis & inclinatis aliquantulum capitibꝰ coram eo ſtãtibus, deindè alijs omnibꝰ non paratis ſucceſsiue corã eo genuflexis ſingulas cãdelas. Card. & prelati parati omnes, neque cãdelam, neq; manum dantis oſculanẽ, ſed cũ reuerẽtia tantum candelas recipiunt, alij verò homines genuflexi recepta cãdela celebrantis manũ oſculantur. Finita diſtributione celebrãs ſic ſedẽs lauat manus, tũc depoſita

posita mitra amouetur faldistorium. Tunc stans in medio altaris versus ad crucem in altari positam dicit cantando absolute, Oremus. Diaconus, Flectamus genua. Subdiaconus, Leuate. Tunc prosequitur celebrans orationem, Exaudi quæsumus Domine &c. prout in ordinario. Qua completa ministrante Diacono celebrans imponit incensum, & omnes suas candelas accẽdũt, deindè ordinatur supplicatio ad locum, vbi candelæ populo proijci debent, hoc modo. Procedunt scutiferi Cardinalium, & alij laici, deindè scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, post eos procuratores ordinum, secretarij, & aduocati mixtim, cubicularij, oratores principum, & magni nobiles, cãtores, Acoluthi Papæ, clerici cameræ, auditores, Subdiaconi Apostolici, vnus capellanus celebrantis cum thuribulo, & nauicella, Subdiaconus capellæ crucem ferens, ita quod figura Crucifixi ante se respiciat, nõ retro: medius inter duos capellanos celebrãtis superpellicijs indutos duo cãdelabra cum candelis ferentes, post eum pœnitentiarij Papæ, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Diaconi, Presbyteri, Episcopi Cardinales, deindè celebrans medius inter capellanum suum assistentem pluuiali indutũ à dextris, & Diaconum capellæ à sinistris, &

fimbrias

fimbrias pluuialis sui hīc inde eleuātes, post eum alij capellani sui superpellicijs induti, deindè Protonotarij, & alij togati. In aula iuxta locum prædictum fit statio. Celebrās verò cū suis ministris Cardinalibus, qui voluerint, locum ascendit, & candelas proijcit populo, deinde eo ordine, quo venerint de capella reuertuntur, deponunt paramenta omnes, & suas cappas accipiunt: celebrans autem apud faldistorium deponit pluuiale, sedensque accipit chirothecas, & surgenti imponitur casula, mitra & annulus Pontificalis, cum accedit ad altare facit confeſsionē, & incipitur missa more con sueto, dicitur tantum vna oratio. Ad Euangeliū celebrans suam candelam ardentem in manu tenete, idem faciūt Cardinales, Prelati, & alij omnes in capella existentes. Finito Euangelio restituuntur candelæ seruitoribus, & per eos tenētur ardentes vsque post communionem celebrantis, tunc extinguuntur. Omnia alia fiunt more consueto, & non fit sermo.

ORDO DISTRIBVENDI CANdelas.

ORdo autem distributionis candelarū est iste: veniunt, Cardinales primò digniores, deindè alij. Si Imperator adest, illi

primo Pontifex dat cãdelam poſtquàm ipſe ſuas accipit, & deindè priori Epiſcoporum Cardinalium, tunc Regi ſi adeſſet, inde ſecũdo Cardinali, tũc alteri Regi, ſi adeſſet & demum alijs Cardinalibus & principibus qui inter illos ſedẽt ordine quo ſedẽt, quod etiam ſeruatur in ramis palmarum, ſecus autem in cineribus, quia poſt omnes Cardinales dantur principibus laicis etiam Imperatori & Regi. Et aliquando vt legi poſt omnes prælatos paratos, tunc magni principes, qui inter Cardinales ſedent, locũ habere ſolent, vel etiam illi qui in plano ſolij Papæ ſedent. Epiſcopi aſsiſtentes, Vicecamerarius, ſi eſt paratus, prælati oratores parati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Pœnitentiarij parati, oratores principum non parati & cum eis Seniores, & conſeruatores, ſi Romæ ſint, Protonotarij, generales ordinum, nobiles ad gradus ſolij Papæ ſtãtes, Subdiaconi, Apoſtolici auditores, clerici cameræ, Acoluthi Papæ, Cubicularij ſecreti, clerici Cerimoniarium, Diaconus & Subdiaconus capellæ, Cubicularij extra cameram, aduocati, & Secretarij mixtim procuratores ordinum, cantores Papæ, capellani celebrantis, caudatarij Cardinalium ſcutiferi Papæ, magiſtri, hoſtiarij, officiales, & ciues Romani, deindè alij omnes, vltimo

seruientes armorum, qui dum fit distributio, debent assistere circa solium Pontificis, & curare ne fiat tumultus, aut impetus in Pontificem.

DE DIE CINERVM.

PRimæ die Quadragesimæ, quę cinerũ appellatur in mane Sacrista paret supra altare vas cum cineribus factis ex ramis Oliuarum anno præterito benedictis. Itẽ credentiam Papæ ordinare debẽt super angulo altaris duas lances pro lauandis manibus Papæ cum mappa, & vnum mantile pro gremiali. Deindè hora competenti præuenit ad Ecclesiam Cardinalis celebraturus, & in faldistorio in loco consueto sibi parato omnia paramenta Pontificalia accipiat demptis chirothecis & annulo Pontificali. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea, pluuiali rubeo, & mitra simplici veniunt ad capellam, & more solito facit orationem ante altare in faldistorio, ascendit ad solium, sedet, & fit ei à Cardinalibus reuerentia more consueto. Et postquam duo Diaconi Card. vltimi reuerentiã fecerunt, assistũt Papæ, & duo Diaconi assistẽtes vadũt ante sedem Diaconorum Cardinaliũ, vbi capiunt paramẽta sua: idem faciũt Cardinales oẽs in locis suis stãtes. Duo

primi Diaconi, vbi acceperunt paramenta sua, reuertuntur ad asſiſtendum Papæ, & alij duo vadunt ad loca ſua, & etiam capiunt paramenta. Interim etiam omnes Prælati, & officiales ſua paramenta, & coctas accipiunt extra cancellum capellæ, & vnus Subdiaconus in conuenienti loco induitur amictu, alba, cingulo, & tunicella violacea. Omnibus Cardinalibus paratis, cantores incipiunt Antiphonā, Exaudi nos Domine &c. Tunc accedit ante Pontificem Subdiaconus Apoſtolicus, vt ſuprà dictum eſt, paratus portans lancem cineribus plenā detectam, quam de altari ſacriſta ſiue cerimoniarius ſibi dedit, & ad dextram Pontificis genuflectit, ibidem dictam lancem cum cineribus tenens quouſque Papa omnibus cineris imponat. Tunc accedunt duo Epiſcopi aſsiſtētes cum libro & candela, & Papa benedicens cineres, ſedens cum mitra dicit Antiphonā, Exaudi nos Domine: qua repetita depoſita mitra ſurgit dicens: Dominus vobiſcum. Reſpon. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus cum tribus orationibus ſequentibus, prout in libro. Incœpta quarta oratione vocatur ad Pontificis dextram prior presbyterorum Cardinalium, & duo Acoluthi ſuperpellicijs induti, vnus cum thuribulo, &

incen-

incenſo, alius cum vaſe aquæ benedictæ, & aſperſorio, qui ambo etiam ad dextram Pōtificis locantur poſt presbyterum Cardinalem aſsiſtentem. Finitis orationibus Papa miniſtrante presbytero Cardinali aſsiſtente imponit incenſum, aſpergit cineres, deinde incenſat, tunc cantores incipiunt, Immutemur habitu, & cætę. Prior Epiſcoporum iuxta antiquam conſuetudinem pluuiali indutus ſine mitra, velut aliquando ſeruatum fuit, & Bonifacius nonus ſtatuit: nunc verò celebraturus Cardinalis iam omnibus ornamentis ſacris pro miſſa dicenda indutus, demptis tamen chirothecis & annulo Pontificali accedit ad Papā, & ſine mitra ſolus detecto capite facta Papæ reuerētia, ſtās coram eo ſupra ſcabellum nihil dicens imponit Papæ ſedenti cineres ſupra caput im formam Crucis, deinde deſcendit de ſcabello, amouetur ſcabellum, ſedet Papa, imponitur ei mitra, & accedunt duo auditores portantes mantile, quod à credentiarijs Papæ acceperunt, illud hincinde tenent ſuper gremia Papæ, qui illi Cardinali, à quo cineres accepit, inclinato capite coram ſe ſtanti dat cineres dicens. Memento homo &c: Et nota quod ſi Imperator aut Rex ſit præſens accipit cineres immediatè poſt Cardinales omnes & oſculatur pedē Papæ, &

ſimiliter alij principes, qui ſedent inter Cardinales, recipiunt cineres poſt eos. Non idē ſeruatur in diſtributione candelarum & palmarum, quia hi accipiunt pro ut ſedent. In iſto autem actu, qui humilitatem prę ſe fert, principes ſacerdoti ſe inclinant & illis cedunt, Cardinalis autem ſi eſt ille, qui eſt celebraturus, acceptis cineribus reuertitur ad faldiſtorium ſuum prope altare, ubi ſedet, et accipit chyrothecas, & annulum Pontificalem & imponitur ei mitra, ſicq; manet vſq; ad perfectam diſtributionē. Accedunt pòſt ſucceſſiuè omnes alij Cardinales & Prælati & alij, vnus poſt aliū, & à Papa cineres accipiunt, vt in candelis. Si autē qui dedit Papæ cineres eſt prior Cardinalium, poſtquàm accepit cineres reuertatur ad locum ſuum & celebrans in loco ſuæ receptionis & in habitu ſuæ dignitatis accipit cineres, & deinde reuertitur ad altare, & capit ad omnia paramēta vel, vt aliqui volunt, accipit cineres cū planeta ſtatim poſt priorem Cardinalium. Acceptis cineribus Cardinales inclinati oſculantur genu, alij etiam Prælati parati genuflexi oſculantur pedem Papæ, poſtquàm cineres ab eo acceperint. Datis cineribus Papa adhuc cum mitra ſedens abluit manus more conſueto, pro ut etiam ſuprà in purificatione dictum eſt, deinde detracta mitra

ſurgit

ſurgit & aſsiſtentib. ante eũ duobus cerofe-rarijs more ſolito cantat Dominus vobiſcũ, Reſ. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus. Cõcede nobis Domine &c. ſub cõcluſione per Chriſtum Dominũ noſtrũ, vt in ordinario. His finitis Prælati & officiales oẽs extra cancellum, Cardinales verò intus in locis ſuis dimittunt paramenta, & accipiũt cappas ſuas conſuetas. Et Pontifex facta oratione ante altare facit cum celebrante confeſsionẽ, & more conſueto incipitur miſſa, finita confeſsione Papa aſcendit ſedem eminentem, & presbytero Cardinali miniſtrante imponit incenſum in thurybulo, presbyter Cardinalis reuertitur ad locum ſuũ inter duos Cardinales, incenſatur altare, deindè celebrans, poſtea Papa. Interim Cardinales veniunt ad circulum more conſueto. Incenſato Papa presbyter Cardinalis vadit ad circulum inter alios Cardinales, & Papa dicit Introitum & Kyrieel. Cũ dicitur Dominus vobiſcũ ante orationẽ Papa deſcẽdit ad faldiſtoriũ, vbi abſtracta mitra genuflectit, & ſic manet vſque ad finem omnium orationũ. Idem facit antequam incipiatur verſus, Adiuua nos ſic manẽs vſq; ad finẽ verſus, ſimiliter dicto per eũ Sanctus vſque Per omnia ſecula ante Agnꝰ Dei, et ad omnes oratio

nes post communionem, & tũc omnes alij, qui sunt in capella genuflectunt præter celebrantem, Diaconum & Subdiaconũ, qui non genuflectunt nisi ad versum, Adiuua nos. Ad introitum, Sanctus, & Agnus Dei fit circulus per Cardinales, patena tenetur per subdiaconum, incensantur omnes post Offertorium, pax datur, & alia fiunt prout in alijs Missis, & fit sermo, dicuntur quinque orationes, prima de die sub sua conclusione, secunda A cunctis, tertia Omnipotens sempiterne Deus, qui viuorum &c. quarta contra paganos, quinta pro Papa. Et nota quod post vltimam orationem in fine Missæ dicitur oratio supra populum sub sua conclusione, & Diaconus surgens vertensque faciem ad populum dicit, Humiliate capita vestra Deo: ad quam Papa & omnes alij manent genuflexi quousq; dicitur, Per omnia secula &c: Tunc Pontifex surgit, & accepta mitra ascendit ad solium, vbi deponitur ei mitra. Interim Subdiaconus venit cum cruce ante Papam, qui dicto per Diaconum Benedicamus Domino, & responso, Deo gratias, dat benedictionem, deinde redit ad cameram more consueto.

DE OFFICIO DIEI CINERum Papa absente.

SI autem in die cinerum Papa non sit prę-sens, super credentia parantur duo vasa argentea, duæ lances pro lauandis manibus Cardinalis celebrantis, & alia more consue to, Deindè Cardinalis celebraturus præ-uenit ad Ecclesiam in tempore, induit se pa-ramentis violaceis vsque ad planetã exclu-siue dimissis chirothecis & annulo Pontifi-cali, accipit pluuiale super dalmaticam, & mitram albam, & accedit ad altare, vbi de-posita mitra adstans in cornu sinistro alta-ris, videlicet epistolæ benedicit cineres in lance ibidem super altare positas per Sacri-stam, vt supra dictum est: cum venerint Cardinales impetrata licentia celebrãs cum mitra faciens reuerentiam Cardinalibus, ac cedit ad medium altaris, vbi deposita mitra renibus ad altare versis à dextris habẽs Sub-diaconum capellæ, peluim cũ cineribus re-uerenter tenentem priori Episcoporum Cardinalium in sua cappa lanea consueta ad se venienti stans caput nudum inclinat, super quod prior prędict9 etiam capite de-tecto cineres imponit, dicens: Memento ho mo &c. Cui mox similiter caput inclinanti celebraturus imponit etiam cineres eodem modo. Tum veniunt successiue Cardinales reliqui bini & bini cũ suis capis ad cineres. Et celebrans cum dat cineres Cardinalibus stat

ſtat ſine mitra, deinde p clericos capellę apportatur faldiſtorium, in quo celebrans ſedet, & accepta mitra & mappula pro gremiali, quam diaconus capellæ ſibi imponit duobus capellanis ſuperpellicijs indutus hinc & inde genuflexis illam tenētibus, dat cineres Prælatis & alijs omnibus ad eũ venientibus, qui omnes ſe profundè inclināt, tamen neque Cardinales, neque alij manũ vel aliud cineres imponentes debent oſculari. Datis cineribus celebrans Diacono & Subdiacono mantile tenentibus lauat manus, ſurgit depoſita mitra, amouetur faldiſtorium & reponitur in loco conſueto, & ſtans in cornu epiſtolæ verſus altare dicit. Dominus vobiſcum. R. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine, vt in ordinario, deinde reaccepta mitra vadit ad faldiſtorium, deponit pluuiale, ſedenſque accipit chirothecas, incipitur miſſa in qua cum dicit Dominus vobiſcum, ante orationes quæ epiſtolam precedunt: Cardinales & alij omnes in locis ſuis genuflectunt, & ſic permanent vſque ad finitas omnes orationes. Idem faciũt quādò in tractu dicitur verſus, Adiuua nos Deus &c. per totum verſum. Similiter dicto Sanctus, vſque per omnia ſecula ſeculorum, ante Agnus Dei &c. Dicto Dominus vobiſ-

vobiſcum, ante orationes poſt communionem. Et hoc ſeruatur in omnibus Miſsis ferialibus & mortuorum in capella Papæ, ſiue ſit præſens, ſiue ſit abſens Papa, omnes genuflectunt dictis temporibus, & fit ſermo. Accedunt autem ſinguli pro cinerum perceptione eo ordine, prout ſuprà in feſto purificationis Beatæ Mariæ Virginis in diſtributione candelarum eſt ordinatum.

SI PAPA IN DIE CINErum celebrabit.

SI autem in hac die cinerum Papa vellet ipſemet celebrare, finita oratione poſt dationẽ cinerum Papa ſedet aliquantulum & mox ſurgens ſine mitra incipit, Deus in adiutorium meum pro nona, & cum incipit Pſalmum: Mirabilia, ſedet. Cardinales & & alij omnes retinẽt ſua paramenta, Diaconus Euangelij, & Subdiaconus epiſtolæ parati vſque, ad planetam excluſiue induunt Papam more ſolito: Diaconi aſsiſtentes cũ ſuis planetis antè plicatis adiuuant, dũ ſandalia imponuntur, Papa dicit, Quàm dilecta &c. Finita nona, vt aliàs in tertijs Papa lauat manus cum cerimonijs conſuetis, & tunc incipit ſeruire pro aſsiſtente capellano priore presbyterorum cum pluuiali, non cum planeta: parato Pontifice Diaconus &

Subdiaconus

Subdiaconus capiunt planetas plicatas ante pectus & manipulum, fit supplicatio ad altare more consueto, occurrunt tres presbyteri Cardinales, vt aliâs. Diaconus Euangelij, & Subdiaconus Epistolæ dimittũt & reassumunt planetas, vt diximus in prima Dominica de aduentu, genuflexiones, adorationes, versum & post Sanctus seruantur, vt prædiximus, & omnia alia quæ in Missis papalibus seruari solent, nisi quod Papa cõmunicat in altari, non autem in sede eminenti. Et similiter communicat ministros, & cum calamo, & dicitur tantum vna oratio cum alia supra populum, genuflectit tamen Papa cum dicitur Adiuua, nõ in faldistorio ante altare, sed in sede sua. Si Papa celebrans vellet ipsemet sermonem facere, post Euangelium descẽderet ad faldistorium ante altare, & facta oratione sederet super cathedram sibi positam ante altare in medio, ita vt renes verteret ad altare, & inde sermonem haberet ad populum, & hoc si altaris statio requireret, videlicet quod inde videri possit populus, & tunc Diaconi assistentes sederent hinc inde, & ante Diaconum à dextris sederet prior presbyterorum assistens, & apud eum Diaconus Euangelij, à sinistris verò Diaconus assistens tantum. Si autem sedendo ante altare non posset videri populus

lus, vt Romæ in Ecclesia S. Petri, tunc ex se de eminenti Papa haberet sermonem, & sederent omnes vt consueuerunt. Si verò aliquis Cardinalis habiturus est sermonem, ipse debet seruire pro assistente, cuiuscunque conditionis sit, & cum pluuiali.

DE PRIMA DOMINICA *quadragesimæ.*

PRima Dominica quadragesimæ celebrare solet Vicecamerarius Papæ, si est Episcopus: & si non est Episcopus, dignior Episcoporum assistentium Papæ cum paramentis violaceis, Diaconus & Subdiaconus vtuntur planetis plicatis ante pectus, dicuntur quinque orationes, prima de die sub sua conclusione, secunda A cunctis, tertia, Omnipotens sempiterne Deus, qui viuorũ, &c. quarta contra paganos, quinta pro Pontifice. Omnes hæ quatuor sub sua conclusione, & fit sermo, quem facit procurator ordinis prædicatorum. Omnia alia fiunt more consueto.

DE SECVNDA DOMINICA *quadragesimæ.*

SE-

SEcũda Dominica quadragesimæ, celebrare solet alius ex Episcopis assistentibus Papæ, in paramentis violaceis: ministri vtuntur planetis plicatis, prout in Dominica præcedente, dicuntur quinque orationes, vt suprà. Omnia alia fiunt more solito, Sermonem facit procurator ordinis minorum.

DE TERTIA DOMINICA *quadragesimæ.*

DOminica tertia quadragesimæ celebrare solet vn⁹ ex Episcopis Papę assistentibus in paramentis violaceis: ministri vtuntur planetis vt suprà, dicuntur quinq; orationes,& omnia alia fiunt, prout in prima Dominica quadragesimæ. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum diui Augustini.

DE QVARTA DOMINICA *quadragesimæ, quæ dicitur Lætare, siue de Rosa.*

QVarta Dominica quadragesimæ, quę Dominica Lætare, vel de Rosa vocatur, celebrare solet vnus ex reuerẽdissimis dominis presbyteris Cardinalibus. Hoc mane antequàm Pontifex secretam cameram exeat, in camera papagalli iuxta lectum paramenti, aut alio conuenienti loco insternitur

nitur parua mensa mappulis mundis cooperta sericeis, duo candelabra cum luminaribus, desuper thuribulum cum incenso, vas aquæ benedictæ cum aspersorio, ampulla cum balsamo, pixis cum musco, & vnum paruũ colear, ac candelabrum pro rosa desuper ponenda: cum Pontifex exit de camera secreta, præfertur ei aurea rosa per vnum ex cubicularijs secretis, & ponitur super mẽsam super candelabrum prædictum. Et omnia seruãtur circa benedictionem, & traditionem rosa, quæ superius diximus in prima parte. Pontifex igitur hora competenti auream rosam deferẽs sinistra manu, & dextra populum benedicens, ad Ecclesiam cũ pluuiali, & mitra preciosis procedit, duo Cardinales assistentes hinc & inde fimbrias pluuiales Papæ eleuatas portant. Caudam verò portat nobilior laicus: cum Papa fuerit in capella apud faldistorium, dat rosam Diacono à dextris assistenti, & ille vni ex clericis cameræ, qui eam ad altare portat, & per Sacristam, vel eo absente, per clericum cerimoniarium locatur super altare in medio, tunc fit confessio: & Missa incipitur more consueto: finita confessione Pontifex ascendit ad solium, celebrans vtitur paramentis violaceis & mitra preciosa, ministri vtũtur dalmatica, & tu

nicella,

nicella, non planetis. Hac die non dicitur Pax vobis: ſed, Dominus vobiſcum. Dicũtur quinque orationes, & alia fiunt, prout in Dominica prima quadrageſimæ. Sermonem facit procurator ordinis Beatæ Mariæ de monte Carmelo, finita Miſſa datur Roſa & ſociatur ille cui data eſt, vt ſuprà diximus in pɹima parte.

DE QVINTA DOMINICA *quadrageſimæ.*

QVinta Dominica quadrageſimæ, quæ de paſsione dicitur, antequam papa de camera exeat cooperiantur Cruces ſuper altare, & quæ ante Pontificem portari ſolent, ſi officium peragi debet in capella maiori, conſueuit parari quoddam velum ſericeum ſuper altare, quo imagines in pariete altaris depictæ contegantur. Hodie celebrare conſueuit aliquis prælatus Romanæ curiæ, tres orationes dicuntur, prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda contra paganos, tertia pro Põtifice ſub ſua concluſione, cum in fine Euangelij dicitur, Ieſus autem abſcõdit ſe, & exiuit de templo. clerici capellæ ſuper altare velum paratũ cordulis in rotulis ſupra in altum confixis cũtibus ſurſum trahunt, vt eo imagines omnes ibidem depictæ cooperiantur, & ſermo per aliquem prælatum, vel per fratrem ordinis

ſeruo-

ſeruorum fieri conſueuit.

DE SEXTA DOMINICA QVADRAGESIMÆ *in palmis Papa præſente.*

SExta Dominica quadrageſimæ, quæ palmarum appellatur, ordinentur palmæ in capella benedicendæ, diſtribuendæ, videlicet quæ magnæ varijs floribus, & perpulchrè laboratæ, tertia parua ſimili modo ornata, & laborata pro Pontifice, aliæ palmæ primis duabus minores, etiam pulchrè ornatæ, ſine floribus tamẽ, pro Cardinalibus minores pro Prælatis & pro oratoribus, & magnis nobilibus, pro officialibus ac alijs omnibus ad capellam venientibus. Deficiẽtibus palmis parãtur rami oliuarũ, in numero copioſo crucibus ex folijs palmarũ confectis cingulis alligatis. Item credẽtiarij Papæ ordine, vt ſuper angulo altaris capellæ, vbi benedictio fieri debet, duo vaſa conuenientia pro lauandis manibus Papæ, cum mantili, & gremiali, ac medulla panis: clerici capellæ præparent thuribulũ cum nauicella cocleari, & incenſo, vas aquæ benedictæ cum aſperſorio, & duo candelabra cum luminaribus: paretur etiam per forerios ad oſtium capellæ baldachinum. Hora deinde conuenienti Pontifex paratus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, pluuiali

rubro, & mitra ſimplici, præcedẽtibus Cruce ac Cardinalibus, & alijs, more ſolito venit ad capellam, vbi palmæ ſunt benedicẽdæ. facta oratione ante altare, aſcendit ad ſolium, ſedetque, tunc Cardinales veniunt ad reuerentiam cum cappis, deinde capiunt paramenta ſua violacea, vt ſuprà in candelis, & cineribus diximus, & ſimiliter omnes alij Prælati & officiales. Omnibus paratis Papa depoſita mitra ſurgit, & miniſtrantibus duobus Epiſcopis aſsiſtentibus librum & candelam, more ſolito Papa ſtans benedicit palmas, incipiens verſ. Dominus vobiſcum. Oremus. Auge fidem in te ſperantium Deus, & cæt. cum præfatione & quinque orationibus ſequẽtibus: interim nihil cantatur. Cùm quinta oratio dicitur, Prior presbyterorum Cardinalium venit ad dextram Papę, & duo Acoluthi, vnus cum thuribulo & nauicella, & alius cum aſperſorio & vaſe aquæ benedictę. Finitis orationibus miniſtrante priore prædicto, Papa adhuc ſtans ſine mitra, imponit incenſum, deinde aſpergit verſus palmas tertio, poſtea incenſat ter ducens thuribulum: tum dicit Dominus vobiſcum, & aliam orationem, quæ incipit, Deus qui filiũ tuum, & cæte. Tum ſedens accipit mitram, & presbyter Cardinalis ac Acoluthi ad ſua loca reuertuntur, accedit deindè prior Epiſco-

piſcorum Cardinalium,ſtans detecto capite ante Pontificem, illi dat ſigillatim duas magnas palmas,quas Pontifex dat duobus nobilioribus curiæ tenendas, & perferendas,qui iuxta Pontificem hinc & inde collocantur:deinde dat eidem tertiam minorem,qua Pontifex in officio vtitur, & hanc vnus ex cubicularijs ſecretis ſeruat, & ad vnamquãque palmam oſculãtur palmam, & manum Pontificis.incœpta diſtributione palmarum,cantores dicunt Antiphonam, Pueri Hebræorum, prout in ordinario. palmas miniſtrant clerici cameræ camerario vel ei9 Vicecamerario,qui eas det Cardinali ad illam Papæ manum aſsiſtenti, ad quam poſitæ ſunt palmæ,& duo auditores accedunt,quorum dignior mappulam pro gremio Pontificis, quam à credentiarijs Papæ accipit,Cardinalibus aſsiſtentibus porrigit, qui eam gremio Pontificis ſuperponant, auditores vero illam hinc & inde genu flexi tenent vſque ad finem diſtributionis.

Tũc Pontifex priori Epiſcoporũ Cardinalium dat palmam,qui eã deuotè ſuſcipiens, eius manum,deinde genu dextrum oſculatur.Idem faciunt ſucceſsiue omnes Cardinales,poſtmodum prelati oẽs parati,& omnes alij,ꝓ palmis veniunt ꝑlati parati genuflexi:

postquam palmas receperint, dextrum genu tantùm, alij verò omnes pedem Papæ osculantur, Vicecancellario, maiore pœnitentiario, & camerario sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus dantur duæ palmæ pro quolibet. Celebrans recepta palma sua vadit ad faldistorium prope altare, vbi deposito paramento accipit cappam, sedensque dicit Psalmum: Quam dilecta &c. capit sandalia, & paratur more consueto. Si Missa in capella dicenda erit, in qua palmæ sunt benedictæ, poterit etiam prius accipere sandalia, & alia paramenta, & cum habitu ordine suo congruo ire pro palma, & deinde redire ad faldistorium. Si verò in alio loco benedicuntur palmæ, celebraturus accepta palma redit ad locum suum, vbi deponens paramenta, accipit cappam, & vadit ad capellam vel Ecclesiam, vbi rem diuinam est peracturus, ibidem paramenta recipit: ministri vtuntur planetis ante pectus plicatis. Finita distributione Pontifex lauat manus ordine consueto, deferente aquam nobiliore laico, & ministrãte Episcopo Cardinali primo: tum deposita mitra surgit, accedunt Pontifices assistentes cum libro & candela: ac duo Acoluthi cum candelabris, & Papa stans dicit, Dominus vobiscum, Oremus, Omnipotens sempiterne Deus,
prout

prout in ordinario. Interim ordinatur ſupplicatio, & octo nobiles, qui baldachinũ ſuper Pontificem portent. Papa finita oratione ſedens accipit mitram, & miniſtrante presbyterorum Cardinalium priore ponit incenſum. Et nota quòd ad priorem Diaconorum Cardinalium ſpectat ſemper ordinare ſupplicatiões: & antequam Papa ſurgat, & eius crux ſe moueat, Diaconus à ſiniſtris Papæ aſsiſtens, verſus ad populum alta voce dicit in mediũ lectionis, Procedamus in pace, & cantores reſpondent: In nomine Chriſti Amen. Supplicatio fit vſque ad locum vbi Pontifex populo palmas proijciet: & deindè ad eccleſiam ſiue capellam, vbi officium peragendum erit, proceditur eo ordine, vt ſuprà, in die purificationis Beatæ Mariæ virginis eſt expreſſum. Poſtquam Pontifex palmas populo proiecerit cum ad Eccleſiam ſiue capellam reuertitur, antequam crux ingrediatur, intrant duo vel tres ex cantoribus, & clauditur porta, & ibi duo vel tres ex prædictis cantorib. cantant, Gloria, laus &c. Et cantores, qui ſunt ab extra, repetunt eundem verſum, prout in ordinario. Finitis verſibus vel maiori parte, vt tempus poſtulabit, cantores ab extra cantent Antiphonã, Ingrediente Domino, & Subdiaconus cum Cruce tangit portam, quæ

 aperitur,

aperitur, & intrant omnes: prælati & officiales, antequam cancellum capellæ intrent, deponunt paramenta, & ſuperpellicia, & accipiunt cappas: Cardinales vero in locis ſuis paramenta deponunt, & cappas accipiunt. Papa cum fuerit ante altare, orat in faldiſtorio ſine mitra, ſi prius ibidem non orauit: tũ ſurgit, & cum celebrante dicit confeſsioné, & incipitur Introitus. finita confeſsione Papa aſcendit ad ſolium, ſedetque, & miniſtrãte priore presbyterorum imponit incenſum: quia non fit ei reuerentia à Cardinalibus, cum prius facta ſit, vnaque tantum oratio dicitur. Dum cantatur Tractus, clerici capellæ portant paramenta ad locum, vbi ſtant cantores, ibi tres ex eis dicturi paſsionem, parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & ſtola, in modum Diaconi, coloris violacei, omnes conſueuerunt tamé plerunque vti varijs coloribus importunitate aliquorum, & cõtra voluntatem clericorum cerimoniarum, videlicet qui Euangeliſtæ perſonam ſuſtinet albo, Iudæus rubro, Chriſtus nigro. Sed honeſtius eſt vt omnes vtantur violaceis. Et circa finem tractus mouét ſe à loco, vbi ſe induerint, & ille qui Euangeliſtam aget, portat librum, præcedit. Sequitur Iudæus, deinde Chriſtus: faciunt reuerentiam altari & Papæ, deinde aſcédunt ad

oſculum

osculum pedis Papæ vnus post alium, prout venerunt: deinde vadunt ad locum Euangelij consuetum, vbi pasionem cantare debét sine luminaribus, & incenso, adducuntur etiam illuc tres capellani celebrantes, quorum vnus stans in medio aliorum duorum, tenet librum super caput suum, sicut ad Euangelium Subdiaconus tenere consueuit, & mutantur per vices. Dum incipitur pasio, Papa surgit deposita mitra, & omnes alij surgunt, & stant vsque in finem palmas manu tenentes. Celebrans verò deposita mitra vadit de faldistorio suo ad cornu epistolæ altaris, vbi stat discooperto capite, & palmam etiam manu tenet, super altare habet Missale, & plane legit pasionem versus aliquantulum ad illam cantantes. Et postquam pasionem legerit, dicit pro Euangelio, Altera autem die, prout in ordinario. Finita pasione à cantoribus, redit ad faldistorium suum: cum cantor in pasione dixerit, Iesus autem iterum clamans voce magna emisit spiritum, Papa in solio, celebrans ante altare, & omnes alij in locis suis detectis capitibus genuflectunt, orantes per spacium vnius Pater noster. Tum surgentibus omnibus cantor perficit pasionem, & papa sedet, & accipit mitram. Cãtores

res vero factis reuerentijs altarij & Papæ,recedunt.Diacon⁹ autem planetam plicatam habens super humerum sinistrum,accipit librum euangeliorum, & illum ponit super altare,deinde vadit ad osculum pedis Papę, tum reuertitur ad altare, & ibi genuflexus dicit,Munda cor meum,&c. Interim ministrãte priore presbyterorum Cardinalium, Papa imponit incensum more consueto. Diaconus dicto,Munda cor meum,&c.accipit librum de altari,tenẽs illum ante pectus suum,& accedit ante gradus Papæ, præcedentibus illum thuriferario, & duobus capellanis celebrantis sine candelabris, & luminaribus,ac Sabdiacono sequente, vt alias,petitque benedictionem,incẽsat librum, & cantat euangelium:quo finito, Papa osculatur librum,& incensatur, ac omnia alia fiunt,vt in alijs Missis.Ad eleuationem Sacramenti Papa etiam solet tenere palmam suam,non alij:& non fit sermo.Finita Missa Papa dat benedictionem,& celebrans pronunciat indulgentias. Illi duo nobiles cum palmis præcedere debent immediate Pontificem,post Diaconos assistentes, vsque ad cameram papagalli,& illas ibi camerarijs secretis consignare.

DE OFFICIO DOMINICAE *palmarum Papa celebrante.*

SI Papa hac die palmarum voluerit celebrare, omnia seruabuntur, quæ in alijs Missis papalibus seruari solent. Diaconus & Subdi. vtuntur planetis ante pectus plicatis, quas non accipiunt nisi cũ Papa habuerit omnia paramẽta, & ipsi induti vsque ad planetam, exclusiue induunt Papam. Sed passionem cantabunt tres cantores more consueto, si Cardinalis Diaconus eam noluerit cãtare: si autem Cardinalis cantare voluerit, vt antiqui factitarunt, seruabitur, vt latius dicemus infrà in Parasceue. Cum verò peruentum fuerit ad locum vbi dicitur, Altera autem die, Diaconus Cardinalis deposita planeta & plicata super humerum sinistrum, petit benedictionem, & facit vt alias, quando est dicturus Euangelium. Nostris temporibus non portantur luminaria ad hoc Euangelium, sed incensum tantum. Legi tamen in libris cerimonialibus, quod luminaria portantur ad hanc partem. Quid conueniẽtius, maiores statuant: alia seruantur, vt alias.

DE OFFICIO DOMINICÆ *palmarum Papa absente.*

SI verò Papa non intersit huius diei officio, parantur palmæ in loco conuenienti, vt ex altari commode benedici possint. Et Cardinalis celebratur⁹ preuenit ad eccle-

ſiam, ibi capit paramenta omnia vſque ad dalmaticam incluſiue, deindè imponitur ei pluuiale, mitra, ac annuli Pontificales ſine chirothecis: quibus ſic indutus, poſtquam Cardinales venerint, impetrata incipiendi venia, accedit ad altare cum mitra, & facta reuerentia Cardinalibus, deponitur ei mitra, & facit reuerentiam Cruci in altari poſitæ, & ſtans in medio altaris, ex libro ibidẽ ante ipſum poſito, benedicit palmas, aſsiſtente ſibi à dextris Diacono, & à ſiniſtris Subdiacono. paratur interim aqua benedicta cum aſperſorio, & thuribulum cum nauicella incenſi quæ duo ex capellanis celebrantis tenent. Finita benedictione celebrans imponit incenſum in thuribulum, deindè aſpergit, tum incenſat palmas miniſtrante Diacono. Ponitur poſt hæc ei faldiſtorium ante medium altaris, vbi ſedet & accipit mitram & mappulam ſuper gremium: & clerici cameræ, Vicecamerarius, vel in eorum abſentia cubicularij Papæ & alius prælatus miniſtrent palmas celebrãti. Interim omnes Cardinales iuxta ordinem ſuum in locis ſuis depoſitis cappis capiunt paramenta ſua: ſimiliter omnes prælati ac officiales conſueti, extra cancellam capellæ paramenta, ſeu ſuperpellicia accipiunt, in quibus ad capellam reuertuntur.

tur. Poſtquam omnes paramenta accepe-rint, accedunt Cardinales omnes, primi ſeniores, deinde alij per ordinem bini & bini, & cantores incipiunt, Pueri Hebræorum. Cum fuerint primi ante celebrantem, coram eo mitras deponunt: ſurgit celebrans depoſita mitra, & è manibus primi Cardinalis accipiet palmam. Deindè celebrans det eidem primo Cardinali, & ſucceſsiue omnibus alijs Cardinalibus palmas, ſtans ſemper ſine mitra. Tum ſedens cum mitra, dat palmas omnibus prælatis, alijs dum ſufficiunt, deindè det ramos oliuarum. Et neque Cardinales, neque prælati palmas accipientes, manum aut aliquid celebrantis oſculari debent: ſed ſolum palmas accipiendo aliquantulum caput inclinant. Alij verò omnes, videlicet Protonotarij, Officiales, & quicunque alij non parati, palmas accipiendo coram celebrante genuflexi, manum oſculari debent. Veniunt autem eo ordine ad palmas recipiendas, quo de candelis & cineribus diximus. Finita diſtributione celebrans adhuc ſedens cum mitra ante altare, lauat manꝰ deinde depoſita ſurgit, amoueturq; faldiſtoriũ & ſtans in medio altaris, verſus altare dicit cãtando, Dominus vobiſcum Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Oremus. Omnipotēs sempiterne Deus, &c. Deinde imponit incensum in thuribulo, & ordinatur supplicatiō. Crucem defert Subdiaconus capellæ omnibus paramentis indutus, inter duos ceroferarios, quos præcedit thuriferarius. Crucem præcedunt scutiferi Papæ, &c. prout supra in Missa Papæ: post crucem prælati omnes parati, deinde Cardinales, & in fine celebrans solus medius inter Diaconum capellæ à dextris, & capellanum suum assistentem sine pluuiali, ambos eius pluuialis fimbrias sustinentes. Et omnes deferunt in manibus suis palmas. Cantores verò iuxta portam, vbi Papa consueuit palmas proijcere, se firment, locentur itaque per ordinē Prælati omnes, deinde Cardinales taliter, quòd iunior sit iuxta portam extra quam solent proijci palmæ populo, & hoc ordine vadunt ad locum, vbi palmæ populo proijciuntur, quem ingreditur celebrans cum suis ministris & alijs Cardinalibus, qui intrare voluerint, & palmas populo proijcit. tum ordine quo venerant, ad capellam reuertuntur, siue ad Ecclesiam, vbi Missa celebranda est. Subdiaconus verò cū cruce, & cātores cum fuerint apud portam capellæ, siue Ecclesiæ, se firment ab extra, & duo vel tres cātores intrāt, & clauditur porta omnibus alijs extra manentibus. Quibus hinc

hinc inde ſuo ordine ſtantibus, cãtores qui ſunt intus, incipiunt Gloria, laus, &c. Reſpondent cantores ab extra, vt in ordinario. Tum illi ab extra dicunt Antiphonam, Ingrediente Domino, & Subdiaconus cum cruce portam tangit, aperitur, & intrant omnes. Cardinales in capella deponunt paramenta in locis ſuis: prælati verò & officiales extra cancellum capellæ, & capiũt cappas laneas, celebrans verò vadit ad altare: vbi in faldiſtorio ſuo depoſito pluuiali ſedet, capit chirothecas, planetam, mitram, & annulum Pontificalem. Tum accedit ad confeſsionem, dicit Miſſam more conſueto, & dicitur tantũ vna oratio, & non fit ſermo. Cum Tractatus dicitur, cantores tres parant ſe pro paſsione dicenda, & circa finẽ Tractus intrant capellam, veniunt ad celebrantem, cuius manum genu flexi oſculãtur: deindè cum tribus capellanis celebrantis accedunt ad locum conſuetum, & dicũt paſsionem. Interim verò dum paſsio dicitur celebrãs ſtans in cornu epiſtolæ altaris, palmam in ſiniſtra tenens, & miſſali ſuper altari poſito legit paſsionem & Euangelium, vt ſuprà Papa præſente dictum eſt: finita paſſione reuertuntur ad loca ſua cãtores. Diaconus capellæ ponit librum ſuper altare, & celebrans accedit ad faldiſtoriũ accepta mitra,

mitra, vbi ſedens miniſtrante Diacono capellæ imponit incenſum, deindè dicto per Diaconum ante altare, Munda &c. illi coram ſe genuflexo benedicit, & alia omnia fiunt vt ſupra diximus.

DE MATVTINIS TENEBRARUM quartæ feriæ maioris hebdomadæ Papa præſente.

FEria quarta maioris hebdomadę, quæ ſancta dicitur, clerici capellæ ponunt in tempore presbytero, ſiue in plano altaris ad cornu epiſtolæ in oppoſito loci, vbi faldiſtorum pro celebrante poni ſolet, in capella ſacri palatij, & alibi ꝓ loci diſpoſitiõe, ponetur candelabrum in ſuperiore parte triangulari, aptum pro quindecim candelis, vnius librę ꝓ qualibet, vel circa ſuper candelabrũ ipſum aptant, & collocant cãdelas ipſas pro matutinis tenebrarum: hora deinde conuenienti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea & manto cum capputio inuerſo ſupra caput, vel cappa rubra de ſcarlato ſine mitra, & non præcedente Cruce vadit ad capellam, & poſt eum Cardinales, & Prælati. alij Diaconi Cardinales qui aliàs aſsiſtere ſolent, vadunt poſt presbyteros Cardinales in loco ſuo, quia Papæ non fit aſsiſtentia: fimbrias portat dignior

gnior ex aſsiſtentibus Epiſcopis poſt Papam. Quando Papa habet mantum, aſsiſtentes Epiſcopi non debent habere cappas, ſed mantum, quod mantellum aſsiſtentis ſiue croceam vocant, cum capputio inuerſo in modum cubiculariorum. Cũ Papa peruenerit ad capellam, facit orationem more ſolito, deinde vadit ad ſedem ſuam. Cardinales non aſsiſtunt, neque fit ei reuerentia à Cardinalibus: cum quieuerit aliquantulum, ſurgit, & detecto capite verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter: quo completo caput ſibi ipſi cooperit, & cantores incipiunt pro matutinis, Zelus domus tuæ, & cæt. cùm incipitur Pſalmus Papa ſedet, & omnes alij aſsiſtentes Epiſcopi aptant mantum Papæ ſiue cappam. Ad finem cuiuſlibet Pſalmi, tam in matutinis quàm in laudibus, cerimoniarius facta ruerentia Papę accedit ad cãdelabrum quindecim candelarũ, & extinguit vnam ex cãdelis: finito primo nocturno Papa ſurgit, & detecto capite ſtãs verſus ad altare dicit Pater noſter ſecrete, & illud proſequitur quo finito ſine vlla pronunciatione, abſolutione, ſiue benedictione ſedet: ſimiliter & alij omnes cantores in loco eorum ſtantes ex libro ſuper eorum pulpito poſito, verſi ad altare abſolute incipiunt le-

ctiones

ctionis ex libro Threnorum siue lamentationum Hieremiæ prophetæ, vt in breuiario, & in principio, & fine faciunt reuerentiam altari, & Papæ, idem fit in secundo & tertio nocturno. Cum incipitur Benedictus Papa surgit stãs detecto capite versus ad altare, remanet vna candela super candelabrum. Interim extinguuntur per cerimoniarium candelæ supra altare paulatim, qui ita dispensat tempus, vt in vltimo versu extinguat vltimam candelam: clerici capellę extinguunt etiam eodem ordine sex intorticia posita super cancellum capellæ: dum replicatur Antiphona ad benedictus, Papa circa finem descendit ad faldistorium, & cerimoniarius accedit ad candelabrum, & vnicam candelam: inde accipiens eam ardentem ad cornu epistolæ altaris portat, & eam ibi sub altari abscõdit ardentem. Cum incipitur, Christus factus, Papa genuflectit in faldistorio, & super illud procũbit. Quo finito cantores dicunt, Miserere, altè legendo sine nota vsque ad finem. Et Papa adhuc genu flexus dicit orationem, Respice &c. voce intelligibili vsque, Qui tecum exclusiue, quod secretè complet. Et finita oratione, cerimoniarius incipit pulsare manibus super gradum altaris, vel aliquod scabellũ, & omnes faciunt fragorem, & strepitum aliquãtu-

liquantulum. Et mox cerimoniarius profert candelam accenſam, & omnia ſilent, ſurgunt & diſcedunt:candelæ quindecim ſpectant ad clericos cerimoniarum. Suprà ſcripta omnia ſeruantur in quinta, & ſexta feria ſequētibus in matutinis, in quibus non portatur Crux ante Papam, neque ipſe venit cum mitra.

DE MATVTINIS TENEBRARVM quartæ feriæ maioris hebdomadæ Papa abſente.

PApa verò abſente pro matutinis tenebrarum in quarta feria maioris hebdomadæ, poſtquam Cardinales aliqui in capella fuerint, & aliquantulum quieuerint, & intorticia ſuper cancellum, ac candelæ ſuper altare,& candelabrum accenſa ſunt: Cerimoniarius licentia impetrata cantoribus ſignum facit, qui dicant, Pater noſter,& incipiunt Antiphonam primi Pſalmi, qua incœpta ſurgunt Cardinales & omnes alij: incœpto Pſalmo ſedent omnes: cerimoniarius in fine cuiuſlibet Pſalmi extinguit vnam candelam,vt ſuprà, cum reſpōdetur ad verſiculū cuiuſlibet nocturni, omnes ſurgunt, & detectis capitibus verſi ad altare ſtantes dicunt ſecretè Pater noſtèr, deindè ſedent, & cantores dicunt lamentationes & lectiones, vt ſuprà, cum in-

 cipitur,

cipitur, Benedictus, ſurgunt Cardinales, & alij omnes, & eo finito, cum repetitur Antiphona, ſedent vſque quo incipiatur, Chriſtus factus. tunc genu flectunt, finito Miſerere, prior Cardinalium, vel vt aliquando ſeruatum eſt, Cardinalis in craſtinum celebraturus genu flexus in ſuo loco inter alios Cardinales, dicit Orationem. Reſpice, &c. alia omnia fiunt vt ſuprà.

DE QVINTA FERIA MAioris hebdomadæ, quæ cœna Domini dicitur, Papa præſente.

FEria quinta in cœna Domini, Sacriſta debet ſummo mane aut per diem antea paraſſe locũ, vbi honorifice reponatur Sacramentum, quod Romæ fieri ſolet in parua capella palatij, forerij baldachinum album ante cancellos capellæ magnæ ſuper credentia præter conſueta, paratur alius calix cum palla & patena, & mappula ſericea, ſuper calicem pro Miſſa ordinatum ponãtur duæ Hoſtiæ conſecrandæ. Item portentur candelæ circa finem Miſſæ diſtribuẽdæ pro deducẽdo Sacramento & proceſsibus, ad locum conuenientem, videlicet vna duarum librarum vel circa, pulchrè laborata pro Papa, pro Cardinalibus ceræ

ceræ albæ trium librarum vel circa, quælibet, & duarum librarum ceræ communis quælibet pro Prælatis paratis tantum: quia nullis alijs candelæ distribuuntur. Item parentur duodecim intorticia ad honorandum Sacramentum cum portatur, deinde hora competenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali albis, & mitra preciosis, venit ad capellam, orat & facit confesśionem more solito, non fit ei reuerentia à Cardinalibus, quia fiet postea in loco benedictionis, antequàm legãtur processus. Facta confesśione Papa ascendit ad solium, sedetque & ministrante priore presbyterorum Cardinalium, imponit incensum, incensatur altare, Papa, & celebrãs more consueto. Interim Cardinales veniũt ad circulũ, Gloria in excelsis, & Pax Domini ad collectam primam, & Credo in vnum Deum dicuntur & vna oratio tantùm: non fit sermo, non datur osculum pacis post Agnus Dei, sed Pax Domini, & Agnus Dei, ante omnes orationes sequẽtes dicuntur. Omnia alia fiunt vt aliàs: paulo ante communionem cerimoniarius portat calicem prædictum de credentia ad altare pro reponendo in eo Corpus Domini reseruãdum. facta communione per celebrantem de vtraq; specie, antequam se puri

 ficet,

ficet, reponit reuerenter Corpus Domini reſeruandum in calicem vltimo paratum, quem Diaconus cum palla patena deſuper poſita, ac velo ſericeo cooperit, & in medio altaris collocat reuerenter, deindè celebrans ſe purificat in eodem loco, & reuerentia facta Sacramento ſine mitra quaſi lateraliter in cornu epiſtolæ, vbi ſtans verſa facie ad populum, lauat manus ob reuerentiam Sacramenti, & complet Miſſam. Interim Prælati & Subdiaconi, auditores, clerici cameræ, & Acoluthi extra cancellum capellæ capiunt paramenta & ſuperpellicia, vt moris eſt. Subdiaconus Crucem ante Pontificem portaturus, omnia paramenta accipiat, ac ſi epiſtolam eſſet dicturus: per cerimoniarium verò diſtribuuntur candelæ, quæ portantur per clericos capellæ: pro Sanctiſsimo Domino noſtro datur vni ex cubicularijs ſiue ſecretis, & pro Cardinalibus dantur ſuis familiaribus ſeruientibus de cera alba, omnibus autem alijs Prælatis paratis de cera communi. Et in fine Miſſæ dicitur, Ite Miſſa eſt. Finita Miſſa Papa dat benedictionem, & non indulgentias, & celebrans ſignans altare dicit: Initium Sancti Euangelij & c. Accedit ad faldiſtorium, exuitur omnibus paramentis Miſſalibus, & deindè alia ordini ſuo cóuenientia

ueniētia accipit, ſicut alij Cardinales,& vadit ad locum ſuum inter alios Cardinales, qui omnes paramenta ordinibus ſuis conuenientia accipiunt. Sex capellani celebrātis cū ſuppellicijs intorticia ante Sacramētū portāt omnib. paratis, duo Acoluthi offerunt duo thuribula Papæ, & miniſtrante presbytero Cardinali, Papa imponit incēſum,& accenduntur omnes candelæ Papę, Cardinaliū,& Prælatorū,ac duodecim intorticia, vel plura,ſi Papæ placet,quæ portātur per capellanos celebrantis duo per quēlibet: deindè Papa deſcendit ad altare, vbi genu flexus corpus Domini in calice pro craſtina die repoſitū reuerenter incenſat ter thuribulum ducēs. Deindè calicē ipſum cū Sacramento facta reuerentia deuotè accipit, illumque detecto capite portat ſub baldachino, quod extra cancellos capellæ expectantes, aſsiſtentes Papæ digniores Epiſcopi cū ſuis pluuialibus portant,mitras ſuas in manibus ferentes. Hoc autem ordine proceditur: primò ſcutiferi Papæ, Procuratores ordinum, Aduocati mixtim cum ſecretarijs,cubicularij,nobiles & oratores, cantores Papæ, hymnum Pange lingua cantantes, clerici cameræ, auditores,duo Acoluthi cum candelabris.Subdiaconi, quorum vnus tunicella,& alius vt

ſupra paratus Crucem portat: poſt crucẽ Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Oratores, Prælati, Vicecamerarius, ſi eſt Epiſcopus, alij aſsiſtentes Papæ, Diaconi, Presbyteri, Epiſcopi, Cardinales omnes ſine mitris. Deindè omnia intorticia quæ ſequuntur, duo acoluthi cum candelabris, & duo Acoluthi cum thuribulis Sacramentum cõtinuo incenſantes. Deindè Papa medius inter duos Diaconos Cardinales aſsiſtentes ſub baldachino, vt diximus, qui hinc indè phrygium pluuialis Papæ eleuatum retinẽt. Caudam portet dignior laicus vrbis: Papã ſequantur, auditor de mitra ſeruiens, medius inter duos cubicularios ſecretos: Protonotarij & alij ſine paramentis. Cũ Papa fuerit in loco vbi Sacramentum reponi debet, Cardinalis qui celebrauit, vel Diaconus à dextris Papæ aſsiſtens, illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit. Et Papa aliquantulum retrocedens facta reuerentia incenſum miniſtrante presbytero Cardinali imponit, & Sacramentũ denuo, vt prius, incenſat. Deindè Sacriſta locellum claudit, & clauem tradit Cardinali in craſtinum celebraturo.

DE PROCESSIBVS QVI FIunt per Papam.

His

HIs peractis extinguuntur cādelæ & intorticia omnia præter faculas, quæ super candelabris Acoluthorum sunt crucem præcedentium, & itur supplicationis more ad locum, vbi processus legi debent, ordine quo ex capella maiore ad minorē cum Sacramento venerunt: baldachinum per oratores, vel nobiles supra Papam portatur. Cum ad locum benedictionis peruenerint, vel potius statim reposito Sacramento, Papa demisso pluuiali & stola albis, accipit stolam, & pluuiale rubra preciosa, sedetque super sedem ibidem sibi paratam, vbi Cardinales omnes tantùm ad reuerentiam recipit: deinde accedit ad pulpitum, vnde videat populum. Et Subdiaconus tunicella indutus stans à sinistris Papæ, legit processum latinè: & Diaconus Cardinalis stans à dextris Italico sermone. Dum incipiuntur processus, accendūtur candelæ & Papa & alij tenēt suā accēsam. Finitis processibus, Papa & omnes alij proijciunt eas super populum. His peractis mouetur pānus niger, qui erat ante Papam, pendens in conspectu populi, datur benedictio solennis, Sancti Apostoli, & cæte. vt in libro, & publicatur plenaria indulgentia per duos Diaconos Cardinales assistēts, in latino per illum à dextris, in sermone Italico per

illum à ſiniſtris, Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mandatum faciendum. Et Cardinales ſeniores, ſi volunt, Pontifice indulgente diſcedunt. Iuniores, & Diaconi remanent , paramenta verò dimittunt in loco benedictionis.

DE MANDATO FACIendo.

CVm Papa peruenerit ad aulam ad hoc paratã, ſint ibi ordinati tredecim pauperes in albis veſtibus nouis à Põtifice ſibi datis, ſedẽtes ſuper ſcamnis altis benè ornatis: credentia ornata ſit cum floribus & herbis odoriferis, vaſis cũ aqua calida, & frigida ac rebus alijs opportunis, videlicet peluib. tredecim cũ totidẽ vaſis aqua calida implẽdis. Item tredecim mappulis in alio bacilli. Item aurei papales tredecim duplices, ſiue viginti, ſex ſimplices, & totidem nummi argentei pro eleemoſyna pauperum. Nam Papa dat cuilibet pauperi vnũ aureum duplicem, vel duos ſimplices, & totidem argentos, & hi in aliquo vaſe diſponuntur, duo vaſa pro lauandis manibus Papæ cum ſuo mantili. Item paretur etiam pulpitum cum ſuo pallio albo pro Euangelio, & liber Euangeliorum, ac aliud pulpitum pro cantoribus, duo candelabra cum luminaribus, thuribulum

lum cum nauicella,& incenſo,quæ Acoluthi teneant,ſedes Pontificalis in plano, pluuiale rubrum, & ſimplex, & ſtola violacea pro Pontifice,& liber pro oratione. Cum peruentum fuerit ad locum, Papa exuit pluuiale precioſum,& induit ſimplex, & ſedet in ſede ſua cum ſimplici mitra. Tunc Acoluthus cum thuribulo accedit, & miniſtrante primo presbytero Cardinali, vel digniore alio poſt eum in eius abſentia,Papa imponit incenſum more conſueto, Deinde Diaconus Cardinalis paratus ſacris veſtibus, librũ tenens ante pectus, ſtans ante Pontificem detecto & inclinato capite,petit benedictionem,dicens:Iube Domine benedicere.Deinde vadit ad pulpitum,poſt quod ſtet Subdiaconus Apoſtolicus, tunicella & alijs paramentis indutus,tenens librum more ſolito.Et Diaconus dicit,Dominus vobiſcum, ſignat,incenſet & cantet Euangelium: quo finito ceroferarij reuertuntur ad credentiam, & clerici capellæ amouent pulpitum: Subdiaconus autem portet librũ oſculandum Pontiſici,& Diaconus qui Euangeliũ dixit,illo finito Papam incẽſat. Cantores finito Euangelio cantant, Mandatum nouum.Papa tunc ſurgit, extrahitur ei pluuiale,& portatur ex credentia linteum per auditorem ſeniorem minore auditore ipſum

præcedente, quo Papa per Cardinales aſsiſtentes præcingitur, & præcinctus deſcendit, & genuflexus cum mitra ſimplici ante primum pauperem, aſsiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus, lauat ei pedem dextrum, quem Subdiaconus tunicella indutus à dextris Papæ genuflexus tenet. vnus ex cubicularijs (nam per ordinem veniunt vnus poſt alium cum pelui & aqua) ad ſiniſtram Papæ genuflexus, ſiniſtra ſua vas tenet, & dextra ex aquiminario aquam tepidam miſcet: lotum pedem Papa ſtatim mantili tergit, oſculatur. Theſaurarius, vel in eius abſentia vnus ex clericis cameræ tenet peluim cum pecunijs, & alius ex clericis vas cum mappulis, & cum Papa oſculatus eſt pedem, dat lauato mappulam cum qua eum exterſit, & aureum duplicem, vel duos ſimplices cum tot argenteis. Idem facit ſucceſsiuè ſingulis: & pro ſingulis portentur per alios cubicularios ſingula vaſa. Lotis omnibus Papa reuertitur ad ſedem ſuam, ſedetque, & lauat manus cum cerimonijs con ſuetis. Deinde ſurgit, dicit Pater noſter ſecretè: poſtea, Et ne nos &cæt. Reſpond. Sed libera nos, &c Verſ. Tu mandaſti man data tua Domine. Reſpon. Cuſtodiri nimis. Verſ. Tu lauaſti pedes diſcipulouum tuo rum.

rum. Respon. Opera manum tuarum ne despicias. Vers. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor meus ad te veniat. Vers, Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Oremus. Adesto Domine, quæsumus, officio seruitutis nostræ: & quia discipulis tuis pedes lauare dignatus es, ne despicias opera manuum tuarum, quæ nobis retinenda mandasti, vt sicut hic à nobis exteriora abluuntur inquinamenta, sic à te omnium nostrum interiora lauentur peccata: quod ipse præstare digneris, qui viuis & regnas Deus per omnia secula seculorum, Amen. Duo interim Acoluthi ante ipsum duo candelebra cum luminaribus tenent. His finitis Papa omnibus præsentibus nihil dicens intrat cameram, & omnes discedunt: omnes prælati qui mandato huiusmodi, seu lotioni interesse voluerint, debent habere cappas, prout in capella habere consueuerunt, & non mantellos. Notandum, quòd ante Sixtum Papam quartum, processus solebant legi, & benedictio solennis dari plerunque ante Missam. Deinde dicebatur Missa, & Sacramentum post communionem portabatur ad loculum pro die crastina per Diaconum secundum rubricam communem, & aliquando per celebrantem,

tem,ſociantibus tantummodo miniſtris altaris cum luminaribus: & illis reuerſis finiebatur Miſſa, & in fine proceſsus non erant lecti ſupplicantium more,illuc proficiſcebatur Pōtifex cum omnibus ordinibus Curiæ,& legebantur,& in fine fiebat mandatū, vt dictum eſt. Sixtus autem præfatus, proinde conſiderans Saluatorem noſtrum nō poſſe à nobis ſatis dignis laudibus venerari ordinauit modum ſupradictū. Finita Miſſa, poſtquam Papa deceſſerit, forerij debēt nudare totam capellam,altare, ſedem Papæ, & omnia.

DE OFFICIO IN COENA Domini, Papa celebrante.

SI hac die Pontifex vellet ipſemet celebrare, & ſicut antiqui cōſueuerunt primo proceſſus facere, tamen poterit ſeruari ordo à Sixto quarto datus, ſi placuerit, & tunc Pontifex cum pluuiali rubro,& mitra ſimplicibus, deſcendit ad Eccleſiam ordine conſueto,& non ſupplicatione inſtructa. Facta oratione ante altare, aſcendit ſedem vbi conſueuit accipere paramēta: nec verò fit reuerentia à Cardinalibus: quia fiet in loco vbi proceſſus leguntur. Tres Diaconi, Subdiaconi, Acoluthi, clerici cameræ, & auditores parantur paramentis ſibi cōuenientibus. Diaconus Euangelij, & Subdiaconus

diaconus Epiſtolæ, capiunt ſibi omnia opportuna, præter manipulum. Pontifex deindè ſurgens ſine mitra ſub ſilentio dicit Pater noſter, & cantores dicunt Nonam ſine nota. Interim imponuntur Papæ ſandalia more conſueto, & legit Pſalmos, Quàm dilecta &c. In fine cum dicitur, Chriſtus factus eſt, &c. deſcendit ad faldiſtorium ante altare, & genu flectit vſque ad finem, & finito à cantoribus Miſerere, etiam genu flexus dicit orationem, Reſpice quæſumus: deindè redit ad ſedem ſuam, vbi lauat manus, & deponit pluuiale & mitrã, & accipit paramenta albi coloris precioſa, & alia, vt moris eſt. Et tunc Cardinales, & omnes pręlati capiunt paramenta ſibi conuenientia. Prior Epiſcoporum Cardinalium aſsiſtit, omnia fiunt, vt in alijs Miſsis Papalibus, niſi quod Papa communicat ſolus in altari, & non in ſede eminenti, & ſanguinem ſumit ex calice, non cum calamo, & reponit corpus Chriſti reſeruãdum in craſtinum in calicem paratum, antequam digitos abluat, quod antiquitus portabatur mox ad ſacriſtiam, quę eſt apud altare Diui Petri per Diaconum, vel per Epiſcopum Cardinalem aſsiſtentem. poterit tamen portari per Papam in fine Miſſæ, ſecundum inſtitutionem Sixti, ſupplicantibus omnibus cum

candelis

candelis,vt supra: & reposito Sacramento, extinctis candelis ibitur more consueto ad legendos processus. Consueuerunt Romani Pontifices hac die conficere sanctum chrisma,& oleum sanctum, & catecuminũ, & benedicere Agnus Dei in primo anno Pontificatus.

DE OFFICIO DIEI IOVIS Sanctæ, Papa absente.

SI Pontifex officio diei Iouis non intersit, paratis omnibus pro Missa celebranda, & reseruando in crastinum Sacramẽto, quæ superiùs diximus, Cardinalis celebraturus tempore congruo capit paramenta, & solitis cerimonijs perficit Missam vsque ad factam communionem: deinde antequam se purificet, reponit Sacramentum reseruandum in calice, incensat & supplicatione habita illud portat ad locum præparatum, hoc ordine. Præcedunt scutiferi Cardinalium & papæ, si adsunt aduocati, secretarij, cubicularij, deinde acoluthi, clerici cameræ, auditores, Subdiaconi Apostolici, nobiles Oratores, cantores dicentes, Pange lingua. Capellani cũ intorticijs, cerimoniarius cum thuribulo, seu duo ceremoniarij cum duobus thuribulis continue incensantes sacramentum: deinde celebrans sine baldachino medius inter Diaconum & Subdiaconum,

conum, quem ſequuntur ſine paramento Epiſcopi, Cardinales, presbyteri, & Diaconi & prælati in cappis ſuis, & alij officiales: ſi tamen vellent parati cum ſolenni ſupplicatione procedere, ſeruaretur ordo deſcriptus ſuprà, quando Sacramentum portatur per Pontificem, niſi quòd crucem portaret Subdiaconus capellæ, & Cardinali miniſtrarent ſui miniſtri, & non Officiales Papæ. Repoſito Sacramento eodem modo reuertuntur ad altare, & perficitur Miſſa, datur benedictio, & publicantur indulgentiæ, ſi Papa nõ facit proceſſus.

DE LOTIONE PEDVM TREdecim pauperum, Papa abſente.

PAratur in aula conſueta pro tredecim pauperibus lauandis credentia, & alia, vt ſuperius diximus: deinde venit Cardinalis lauaturus. Sedet, faldiſtorio in loco conuenienti ſibi præparato, vbi accipit ſtolam et pluuiale violacea, & mitram ſimplicẽ, & miniſtrante Diacono capelle, qui paratus cum Subdiacono, vt in Miſſa fuerat, ei aſsiſtit. Cardinalis imponit incenſum, deinde Diaconus librum Euangeliorum ante pectus tenens, genufle ctit ante Cardinalem, benedictionem petens: qua accepta, aſtantibus duobus ceroferarijs vadit ad pulpitum ſignans, incenſans, cantans, vt

mori

moris est, Subdiacono capellæ stante retro pulpitum, & librum tenente. Finito Euangelio ceroferarij reuertuntur ad credentiam, Subdiaconus portat librum osculandum Cardinali, & Diaconus eum incensat, deinde deponitur Cardinali pluuiale, & per vnũ è suis capellanis portatur linteum, quo per Diaconum & Subdiaconum cingitur: accedit deinde cum mitra ad pauperes, & incipiens à primo, singulis genuflexus pedem dextrũ lauat, extergit, osculatur. & dat mappulam cum aureis & argenteis, Subdiacono pedem tenente, & capellanis suis pelues & aquam, clericis cameræ vasa cum mappulis & pecunia ministrãtibus. Quibus lotis accedit ad faldistorium, ubi sedens lauat sibi manus, uno ex scutiferis aquam ministrante: tum surgit, & detecto capite incipit altè, Pater noster. quo secrete completo, dicit, Et ne nos, & vers. & orationem, Adesto Domine, prout in ordinario. qua finita depositis sacris vestibus, accipit cappã & ad domũ suam reuertitur.

QVANDO PAPA PROCESSIbus tantum interesse volet, & publicam indulgentiam populo dare.

SI vero papa hodierna die Missę & mandato non interesset, sed Processibus tantum,

tum, id hoc ordine agitur. post benedictionem Missæ per celebrantem datam, nō publicantur indulgentiæ, Prælati etiam & Cardinales ac alij accipient paramenta in locis sibi conueniētibus, & distribuantur candelæ, vt suprà dictum est. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra preciosis in camera papagalli, ministrante priore presbyterorū Cardinalium, ex more imponit incēsum, & supplicabundè procedit ad locum, vbi leguntur processus: crucem præcedunt thuriferarius, & ceroferarij, & alij, vt aliàs. Et portatur baldachinum per nobiles, & oratores super Papam vsque ad locum benedictionis: fit ibidem Papæ reuerentia per Cardinales more solito, accenduntur candelę omnes, & leguntur processus. Quibus finitis proijciuntur candelæ, amouetur pannus niger, Papa benedicit more consueto, & deindè ad cameram suam vadit, sicut seruatum fuit anno primo Innocentij octaui, propter eius infirmitatem.

DE SEXTA FERIA MAIORIS hebdomadæ Papa præsente.

DIe veneris in parasceue, solet officium facere qui præcedenti die in cœna Domini celebrauit, quia videtur inde

dependere, & vnum atque idem eſſe officium. Cardinalis celebraturus parat ſe cũ paramentis nigris ſiue ſandalijs, & ſine chirothecis, & non dicuntur antiphonæ, Ne reminiſcaris, nec Pſalmus, Quàm dilecta, &c. Miniſtri vtuntur planetis plicatis: altare debet eſſe totaliter diſcoopertum, ſuper credentiã debet eſſe vas cum bocali tantũ pro lauandis manibus, & non alia vaſa ad ornatum, quæ in alijs miſsis habentur, & aliud vas pulchrum pro offertorio iuxta crucem pro tempore adorationis ponendum, cum duabus mappulis ſericeis pulchris: mappa credentiam tantum cooperiat, & à nullo latere dependeat, & duo cãdelabra cum faculis, & ſex intorticia non accenſa ſuper cancellos, quæ omnia poſt adorationem accenduntur, Ante altare faldiſtorium pro Papa more conſueto, vno tantum puluino violaceo deſuper poſito, & ad ſiniſtrum aliquantulum retro ponitur ſcabellum nudum pro celebrante: tota capella nuda eſt, & ſedes Papæ pulpito violaceo tantum cooperta. Hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa purpurea, cuius capucium duabis ſpinulis hinc & inde ſuper ſpatulis aptetur, ne retro cadat, in capite habens mitram ſimplicẽ, cruce velata, & Cardinalibus

dinalibus præcedentibus venit ad capellã, procũbit in faldiſtorio,& diutius orat, videlicet per ſpaciũ vnius Miſerere mei Deus, vel circa, vt ſibi placet. Cardinalis celebraturꝰ indutus vt ſupra, ſine mitra accedit prope Papã cũ ſuis Diacono & Subdiacono, & ſuper ſcabellũ nudũ à ſiniſtris Papę ſibi preparatum, ſimiliter oret: interim clerici capellę vnã mappã ſiue tobaliam tantũ ſuper altare extendunt. Orationibus finitis Papa aſcendit ad ſedem ſuam nudã, aſsiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus more ſolito, & celebrans ad ſuum faldiſtorium etiam nudũ. Non fit reuerentia per Cardinales, neque miniſtri prophetias, paſsionem & Euangeliũ dicturi, oſculantur pedem Papæ: ſed ſine oſculo omnia fiunt. Poſtquam omnes conſederint, vnus ex cantoribus ſuperpellicio tantum indutus, aſſociatus per cerimoniarium accedit ad locũ, vbi Epiſtola dici ſolet, & factis Papę & altari reuerẽtijs ſibi ipſi librũ tenens legit primã prophetiam ſine titulo: finita prophetia, factis reuerentijs, cantor ſolus redit ad ſuum locum. Cerimoniarius portat librum ad altare, & celebrans legit ex Miſſali prophetiam & Tractum: poſt prophetiã dicitur Tractus Domine exaudi &c. quo finito, celebrans ſtãs ante faldiſtoriũ verſus ad altare, ſine Dominus

vobiſcum abſolutè dicat, Oremus, & Diaconus retro eum ſtans, Flectamus genua, & Subdiaconus, Leuate, celebrans dicit orationem, deinde ſedet & aliam prophetiam cantat etiam ſine titulo Subdiaconus in dicto loco, & ea cantata legitur per celebrãtem cum tractu. Alius poſtea tractus dicitur, qui dum cantatur, portantur paramẽta ad cantores, & tres ex eis parantur pro paſsione cantanda, vt dictum eſt in Dominica palmarum, qui in fine tractus veniunt, & facta reuerentia locantur in loco conſueto, & aſsiſtentibus tribus capellanis, vt librũ teneant, cantant paſsionem, vt ſuprà in die palmarum dictum eſt. Celebrans autem incœpta paſsione, nulla ad Papam facta cerimonia, detecto capite accedit ad cornu epiſtolæ altaris, ſtans aliquantulum verſus ad paſsionem ſine mitra, & paſsionem cum Miſſali ante eum poſito legit ſecrete. Et cũ peruentum eſt per cantores ad locum, vbi dicitur, Et inclinato capite tradidit ſpiritum, Papa, & celebrans, ac omnes alij in ſuis locis genuflectunt verſi ad altare aliquantulũ orantes: cũ Papa ſurgit, & ſe erigit, ſurgunt oẽs, & continuatur paſsio vſque ad finem: qua finita Papa & celebrans, ac Cardinales ſedent. Tum Diaconus capellæ depoſita planeta capit illam vel aliam plicatam, quæ

tam, quæ sub brachio eius dextro ligatur, celebrans in altari perficiat paßionem in toto. Peruento deinde ad locum, qui legitur in tono Euangelij, cantores factis reuerentijs reuertuntur vnde venerunt. Diaconus capellæ ponit librũ super altare, & genu flexus dicit, Munda cor meum: deindè sine benedictione, & sine luminaribus, & absque incenso, præcedēte cerimoniario, & sequētibus ipsum Subdiacono & duobus capellanis celebrantis, accedit ad locum Euangelij & cantat vt in libro, quem Subdiaconus tenet stans in medio inter duos capellanos prædictos. Consueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem, in qua legitur in tono Euangelij: & ea finita, illa extinguere: & ita seruatum legi tempore Gregorij noni, Innocentij tertij, & aliorum, hodie non seruatur. Lecto Euangelio Papa nō osculatur librum, neque incensatur: sed ille qui est oraturus, accedit ad pedes Papæ, & illis non osculatis, neque petita benedictione, tantum petit indulgentias. Deindè vadit ad pulpitum, facit sermonem, & in fine statim pronunciat indulgentias: quia nō dicitur Confiteor, neque datur benedictio. His peractis celebrans surgit, & dimissa mitra accedit ad cornu altaris epistolæ, & dicit orationes solennes, prout in Ordinario,

in quibus diligenter aduertendum eſt in reſponſione Amen, & ad Flectamus genua quando dici debeant, & quando omitti. Cum dicitur vltima oratio, vel parum ante, clerici capellæ ponunt vnum magnum tapete à ſuperiori gradu altaris per longum capellæ, & ſuper primos gradus ponunt puluinum magnum, violaceũ & deſuper mappulam vnam ſericeam, pulchram, ſuper qua poſtmodum crux ponitur. Finitis orationibus celebrans accepta mitra vadit ad faldiſtorium, vbi deponit mitram & caſulam, & procedit ad poſterius cornu Epiſtolæ, iuxta parietem, & Diaconus accipit crucem velatam de altari, & illam offert celebranti: qui eam reuerenter accipiens, eius ſummitatem ad crucis tranſuerſum detegit manu dextra: deinde ambabus manibus eam eleuãs ad oculorum altitudinem, ſtans voce demiſſa ſolus cantat, Ecce lignum crucis, capellano ſuo aſsiſtente cum pluribus à ſiniſtris ſibi librum tenente. Omnes tunc ſurgunt, & capita detegunt: cerimoniarius, miniſtri, & capellani omnes celebrantes apud altare, omnes proſequuntur, In quo ſalus mundi pependit. Cantores tunc perficiunt, Venite adoremus: ad quæ verba, videlicet Venite adoremus, Papa & omnes alij, excepto celebrante, genu flectant: deinde celebrans pro-

procedit ad ipſum cornu altaris,in eodem latere manens,& diſcooperit brachium dextram crucis,& caput figuræ crucifixi, & eam eleuat,vt ſupra, & aliquantulum altius cantat, vt ſupra: cui reſpondetur, & genu flectitur,vt ſupra. Tertio celebrans procedit ad medium altaris, & verſus ad populum,diſcooperit totam crucem,& altius cãtans,facit vt ſupra, & vt ſupra reſpondetur, & genuflectitur. Finitis reſponſionibus, celebrans cum reuerentia,& deuotione ſolus ſine miniſtris vadit ad locum paratum prædictum, non faciendo reuerentiam neque Papæ,neque altari,vbi genu flexus reponit crucem reuerenter,ſurgit, & facta tantum Papę reuerentia,ad faldiſtorium ſuum reuertitur,vbi vnus ex ſcutiferis ſuis ei ſedenti calciamenta detrahit.Interim per cerimoniarium ponitur ad ſiniſtrum brachium Crucis pro offertorio vas vnum aureum, & cantores incipiunt cantare , Popule meus, & continuant ad finem adorationis.

Tum per cerimoniarium nudatur Crux Papalis , & Acoluthi omnes accedunt ad eleuandas fimbrias Papæ , cubicularij ſecreti ſubtus genu flexi extrahunt eius calciamenta . Quod ſi forte Pontifex, propter eius inualetudinem , aut alia ratione

non velit ſibi calciamenta detrahi, debent nihilominus Acoluthi fimbrias tenere, & cubicularius ſubtus genu flectere, ac ſi calciamenta deponeret ad deuotionem, & exemplum circunſtantium. Auditores fimbrias non eleuant, ſed Papa dimiſſa mitra vadit ad adorandum Crucem medius inter duos Diaconos Cardinales aſsiſtentes, quem aliqui ex ſuis Epiſcopis aſsiſtentibus ſequuntur, & ter cum diſtantia genuflectit, & orat antequam illam oſculetur. Et poſtquàm illã oſculatꝰ fuerit, ꝓijcit in appoſitũ vas ibi paratum viginti quinq; ducatos in auro, vel plures, vt ſibi placet, & reuertitur ad ſedem ſuam, & acoluthi, vt ſuprà, fimbrias tenent, & cubicularij calceos reponunt. Quo facto accedunt duo Epiſcopi aſsiſtẽtes cum libro & candela, & Papa legit verſ. Popule meus, prout in ordinario, vſque ad finem. Cum primum Papa ad ſedem ſuam reuerſus eſt, Cardinales vadunt bini, & bini ad Crucem, ad adorandum: primus erit celebrans, qui ſolus de faldiſtorio ſine miniſtris vadit, & reuertitur, & in adoratione ad ſiniſtram ſuam habebit priorem Epiſcoporum Cardinalium, quos ſequantur alij Cardinales bini, & bini. Quod ſi numerus Epiſcoporum Cardinalium impar ſit. vltimus Epiſcopus adorabit cum primo presbytero. Idem fiat

de pre-

de presbyteris, & Diaconis Cardinalibus in vltimo tantum loco.si Cardinalium impar sit numerus, poterunt tres vltimi simul adorare, duo Diaconi aßistentes adorent in loco suæ receptionis. Interim veniunt duo alij Diaconi ad aßistendum Papæ. Et celebrans cum aßistente sedendo legit, Popule meus, &c. Si autem Imperator, aut Rex intersint, adorant, & osculantur in ordine, sicut recipiūt cineres, id est, post oēs Cardinales: cæterum post Cardinales adorant Episcopi aßistentes, quorum si impar sit numerus, vltimus aßistens venit ad dextram primi ex alijs Prælatis: idem obseruetur in singulis ordinibus infra scriptis, & si inter aßistentes sit aliquis Protonotarius, vel Abbas, ille adorabit primus post Episcopos omnes: post aßistentes veniunt alij Episcopi, postea oratores laici succeßiuè, protonotarij, abbates, pœnitentiarij, subdiaconi Apostolici, auditores, clerici cameræ, acoluthi, cubicularij secreti, clerici cerimoniarum, Diaconus & Subdiaconus capellæ, cubicularij extra, secretarij cum aduocatis, procuratores ordinum, cantores capellani aßistentes, scutiferi Papæ, caudatarij, & alij omnes. circa finem adorationis accenduntur candelæ super altare & credentiam, ac intorticia super cancellum, & Diaconus

accipit bursam corporalium super credentia, & corporalia extendit super altare more consueto: deinde finita adoratione accedit ad crucem: quam reuerenter accipiens nulli faciens reuerentiam, reportat ante altare. Cerimoniarius vas accipit, & pecunias ex lance in panniculo ligatas reponit super altare. Interim in loco vbi corpus Domini positum est, parantur duo thuribula cum igne, duodecim intorticia, & baldachinũ: & Subdiaconus Apostolicus capiens crucem, Papæ præcedentibus, scutiferis, & officialibus consuetis, procedit ad locum prædictum medi⁹ inter duos ceroferarios. Ipsum sequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa: fimbrias cappæ Pontificiæ portat primus Episcoporum assistentium: Papam sequuntur prælati ordine cõsueto: celebrãs autem consueuit etiam aliquando Papam associare, aliquando verò remanere prope altare. Quando autem Papam associat, quod est honestius, debet ire in paramentis Missalibus solus immediate ante Papam, vel medius inter duos Cardinales seniores, ministris suis apud altare manentibus. Cum Papa peruenerit ad locũ, vbi reponitur Sacramentum, deponitur ei mitra: deinde cum venerit ad locum vbi est Sacramentum, primum genuflectit, & facit orationem: deinde Sa-

de Sacriſta aperit capſulam, & Papa ſtans ſine mitra, miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium, ponit incenſum in thuribulis per duos acoluthos in cappis corã ſibi oblatis, & cum vno thuribulo, genuflexus in ſuperiori gradu altaris incenſat Sacramentum ante quàm extrahatur ex capſa. Quo incenſato celebrans, ſi adeſt, vel Diacon9 Cardinalis à dextris Papæ aſsiſtens, extrahit calicem cum Sacramento de capſula, & dat ad manus Papæ, qui illum cum deuotione & reuerentia capite detecto portat ad altare, vbi officium erat peragendum, ordine quo venerant: & portantur intorticia per capellanos celebrantis immediatè ante Papam, & duo thuribula per acoluthos cappis, qui cõtinuò incenſant: ſuper Papam autem portatur baldachinum per Epiſcopos aſsiſtentes digniores. Cantores interim cum portatur corpus Domini, cantant, Vexilla regis prodeunt. Cum venerint ad vltimum gradum altaris, celebrans capit calicem de manibus Papæ, & illum reuerenter ponit ſuper altare, & Papa rurſus incenſat Sacramẽtum, & ad ſedẽ ſuam reuertitur, & ibi ſtat detecto capite cum deuotione verſus ad Sacramentum, interim intorticia manẽt accenſa vſque poſt cõmunionẽ, & ea tenent dicti capellani genu-

genu flexis per ordinem videlicet vna pars eorum à cornu dextro, & alia à cornu sinistro altaris. Cum autem Sacramentum positum fuerit super altare, celebrans extrahit Sacramentum de calice, & ponit supra patenam, quam Diaconus tenet nihil dicens. Diaconus patenam cum Sacramento offert celebranti, qui hostiam sacram super corporalia ponit nihil dicendo. Interim Papa ponit incensum more consueto, ministrante presbytero Cardinali, qui mox ad suum locum inter alios Cardinales reuertitur, & cerimoniarius portat thuribulum celebranti, qui incensat Sacramentum, & altare more solito: & non incensatur celebrans neq; Papa, sed altari incensato in cornu epistolæ, stans sine mitra versus, vt pridie, celebrás lauat manus, deinde versus ad medium altaris, inclinans se dicit, In spiritu humilitatis, & in animo cõtrito suscipiamur à te Domine, & sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, vt placeat tibi Domine Deus. Deindè vertit se ad populum dicens, Orate fratres, vt meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum omnipotentem. Tum conuertens se ad altare omissis omnibus alijs, absolute dicit, Oremus, Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audem⁹ dicere, Pater noster, &c.

ſter,&c. vſque ad finem, chorus reſpondit, Sed libera nos à malo: ad quod celebrans poſtquàm ſecrete reſpondit Amen, continuat in priſtino tono abſolute dicens, Libera nos Domine, &c. quo dicto celebrãs facta prius vſque ad terram reuerentia, Sacramentum in dextram accipit, & eleuat altius quàm aliàs fiere ſolet, vt ab omnibus videri poſsit, & ſtatim deponit, diuiditque in tres partes, quarum vnam vltimam mittit in calicem more conſueto, nihil dicendo: deinde dicit, Perceptio corporis tui Domine Ieſu Chriſti, &c. Panem cœleſtem accipiã, & nomen Domini inuocabo. Domine non ſum dignus, &c. Tum continuat corpus Domini, &c. Et hoc dicto ſignat ſe cũ Sacramento, & illud ſumit reuerenter: tum nihil dicens ſumit vinum, & aquam, cum particula in calice exiſtenti. Interim exportantur intorticia, & extinguuntur more ſolito, deinde in cornu epiſtolæ accipit mitrã, & lauat manus more ſolito. Tum depoſita mitra, redit ad medium altaris, vbi dicat, Quod ore ſumpſimus Domine, pura mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Quo dicto redit ad faldiſtoriũ, reponit omnia paramenta, reſumit cappam, & vadit inter alios Cardinales ad locũ ſuũ. Facta oratione cãtores

incipi-

incipiant pro vesperis sine nota antiphonã, Calicem salutaris accipiam, & alia, prout in ordinario. Tum dicetur Magnificat. Papa surgit deposita mitra, & dum replicatur Antiphona, reassumpta mitra descẽdit ad faldistorium, & cum dicitur Christus factus, &c. genu flectit, sic manens vsq; ad finẽ Psalmi Miserere, & in fine dicit Orationẽ, Respice, &c. vt in matutinis dictum est: & finitis omnibus reuertitur ad cameram suam eo ordine quo venit: dignior assistens portat fimbrias cappæ Põtificiæ simul collectas. Cum Papa fuerit in camera, conueniunt Sacrista, Subdiaconi Apostolici, & clerici cerimoniarum, & diuidunt pecunias in ordinatione crucis oblatas in tres partes: vnã Sacristæ, aliam Subdiaconi, tertiam clerici cerimoniarum accipiant.

DE MATVTINIS TENEBRArum quintæ & sextæ feriæ maioris hebdomadæ.

IN Matutinis tenebrosis hoc sero, & in quinta feria præterita, idem seruatur per omnia vt in Matutinis quartæ feriæ superioris diximus: hoc mutato, quod altare, sedes Papæ, & tota capella debent esse nuda.

DE INDVLGENTIA DANda populo.

ET notandum, quod ſi populorum multitudo conuenerit ad vrbem hoc tempore deuotionis gratia, conſueuerunt Pontifices antequam vadant ad Miſſam de mane, & ſimiliter in die antequàm vadant ad Matutinas tenebroſas, exire ad locum benedictionis publice cum pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus, & populo benedicere, Cardinalibus, Prælatis, & alijs officialibus in habitu conſueto capellæ euntibus. Et ſi hoc debet fieri, locus ille paratur per aliquot horas ante, vt populus intelligat Pontificem daturum eſſe benedictionem. Poſt benedictionem Papa reuerſus ad cameram, & dimiſsis ſacris veſtibus cum cappa, & mitra plana ad Miſſas, veſpere autem cum cappa, & ſine mitra, cum tempus ſibi videbitur, vadit ad capellam ad Matutinas, vt ſuprà.

DE OFFICIO DIEI VENEris Papa celebrante.

SI in paraſceue Papa voluerit ipſemet celebrare, quod antiquitus Romani Pontifices, & noſtris etiã diebus Nicolaus quintus facere conſueuerunt, hic ordo ſeruabitur. Parantur duæ credentiæ more ſolito, ſed non

ſed non cum pompa.nam in credentia Papę non erũt niſi vaſa neceſſaria ad ſacrificium: alia ad ornatum non ponuntur. Et capella tota nuda,ſedes nudæ,altare nudum, & ſine aliquo ornamento.

Hora competenti Pontifex indutus amictu,alba,cingulo,ſtola,cappa rubra Cardinalari,& mitra alba ſimplici,more ſolito exit ad Eccleſiam,orat ante altare,accedit ad ſedem,vbi conſueuit accipere paramenta: & nunquàm hac die aſcendit ad ſedem eminentem,niſi in fine ad Veſperas. Cum aliquantulum quieuerit ſedens,ſurgit ſine mitra,nulla enim fit hodie reuerentia , nullæ oſculationes,& verſus ad altare ſub ſilentio dicit Pater noſter,& mox cantores legunt Nonam.Pontifex,vt illi incipiunt,ſedet. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiunt paramenta omnia ſibi opportuna,præter manipulum,& planetam, & in albis parant Pontificem cum eſt tempus:ſimiliter Subdiaconi,auditores, clerici capellæ,& Acoluthi capiunt ſuperpellicia.Pontifex non dicit, Quã dilecta, & cæte. quia non vtitur ſandalijs, ſed in tempore vadit ad faldiſtorium ante altare:& dum dicitur in fine nonæ,Chriſtus factus eſt &c. genuflectit ſine mitra vſque in finem , & dicit orationẽ,Reſpice quæſumus, genu flexus.

Dein

Deindè reuertitur ad ſedem prædictam, deponit mitram, & cappam, lauatque manus cerimonijs conſuetis, & prior presbyterorum Cardinalium ſeruit pro aſsiſtente. Deindè per Diaconum, & Subdiaconum paratur conſuetis paramentis exceptis ſandalijs, ſubcinctorio, fauone, & chirotecis, qui bus hodie non vtitur, & ad paramenta dicuntur orationes conſuetæ: Pontifex & omnes alij vtuntur paramentis nigri coloris. Cum Papa incipit parari, Cardinales & omnes alij Prælati capiunt paramenta ſibi conuenientia, Epiſcopi pluuialia, presbyteri & Diaconi planctas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum ſpinulis, & mitra ſimplici, & annulo Pontificali, ſedet aliquantulum, & Diaconus ac Subdiaconus miniſtri accipiunt manipulum & planetam. Et tunc præcedente alio Subdiacono cum cruce inter duos ceroferarios cum candelis extinctis, & ſine incenſo, Papa ordine cõſueto accedit ad altare: ſed presbyteri nõ procedunt obuiam Papæ apud altare; abſtrahitur ei mitra à Diacono Euangelij, & Papa genu flexus ac procumbens ſuper nudum faldiſtorium, diutius orat: & ſimiliter omnes alij genu flexi orant. Interim extenditur ſupra nudum altare à Sacriſta & ceremonjarijs mappula munda alba. Finita

oratione ſurgit Pontifex, oſculatur altare, deinde cum mitra ſedet ſuper nudam cathedram, poſitam in cornu ſiniſtro, id eſt, Epiſtolę, ita vt faciem vertat ad dextrum cornu Euangelij: presbyter Cardinalis aſsiſtens ſedet ſuper gradum primum ad pedes Papæ, & poſt eum tres Diaconi, in quorum medio ſedet qui Euangelium eſt lecturus, Subdiaconus eſt in gradu inferiori ad pedes Diaconi Euangelij, aſsiſtentes Epiſcopi ſuper gradus & in terra poſt Papam, alij in loco conſueto. Omnibus conſedentibus vnus ex auditoribus factis reuerentijs altari & Papæ, accedit ad locum, vbi dicitur Epiſtola, & ibi librum ſibi tenens dicit primam prophetiam ſine titulo: & in fine non oſculatur pedem Pontificis, ſed dato libro vni ex miniſtris, factisque ſolitis reuerentijs, reuertitur ad locum ſuum. Finita prima prophetia, dum cantatur Tractus, Papa legit ipſam prophetiam miniſtrantibus librum Epiſcopis aſsiſtentibus, ſed ſine candela accenſa: poſt tractum ſurgit Pontifex, & omnes alij, amouetur cathedra, & ſtans Pontifex ſine mitra in cornu epiſtolæ, dicit: Oremus. Et Diaconus à dextris dicit, Flectamus genua, & mox Diaconus à ſiniſtris Leuate, & omnes ſurgunt & Pontifex
dicit

dicit orationem. Subdiaconus interim dimittit planetam,& vadit cum libro ante pectus ad locum consuetum,vbi finita oratione legit Epistolam more solito:illa finita nõ osculatur pedem Pontificis,sed reassumpta planeta redit ad locum suum, & Papa legit Epistolam,& Tractũ,ministrantibus librum assistentibus,vt supra. Cõsueuit antiquis tẽporibus(vt legi)Diaconus Cardinalis Euangelij cantare passionem , & etiam partem quæ dicitur in tono Euangelij:quod si facere voluerit Diaconus, ipse circa finem tractus exuit planetã,& planetã accipiet super humerum sinistrum,in modum stolæ, & assumpto libro Euangeliorum ante pectus, factis reuerentijs illum ponet super altare, & genu flexus dicit orationem, Mũda cor meum. Surgens deinde accipit librum, & factis reuerentijs,sine benedictione,incenso aut luminaribus,accedit ad pulpitum, vbi lecturus est passionem in loco consueto. Subdiaconus Epistolę stat post pulpitum,& duo Acoluthi iuxta eum:& sic finito tractu Diaconus incipit:Passio & cæt. Et cum peruentũ fuerit ad locũ qui legitur in tono Euãgelij,nõ petita benedictione absolute,prosequitur Euangelium. In antiquis tamen libris inuenio,quòd ad hanc partem Euangelij,hodie & alijs tribus diebus quando le

 gitur

gitur pasio, portantur luminaria, quæ lecto Euangelio extinguuntur: hodie non portãtur nec incensum, & etiam rubrica cõmunis hoc innuit. In eo tamen tempore seruatum est, vt supra diximus.

Si autem Diaconus non cantabit pasionem, nunc tres cantores habitu, & ordine in Missa superiori prædicto, cantabunt passionem, & circa finem Diaconus Euangelij exuet planetam, & plicatam super humerum sinistrum accipiet: ponet librum super altare, genu flexus dicet, Munda cor meum &c. Et illo reassumpto ibit ad pulpitum cũ Subdiacono, & Acoluthis, vt suprà diximus. Pontifex dum incipitur pasio, surgit, & deposita mitra stans legit & ipse pasionem secretè, ex libro supra altare posito in cornu Epistolæ, versus aliquantulum ad legentes pasionem. Finita pasione sedebit quousque incipiatur Euangelium: tunc surget, & stabit vt suprà, vsque in finem. tũc iterum sedebit, non osculabitur librum, neque incensabitur. Diaconus finito Euangelio, & alij qui secum erant, factis reuerentijs reuertuntur ad loca sua. Qui autem est facturus sermonem, si est Prælatus, cum pluuiali nigro, & alba mitra: si alius, cum habitu aliàs consueto accedit ad Pontificem & genu flexus petit indulgentias populo

publican-

public andas, & non benedictionem. Deindè aſcendit pulpitum, & facit ſermonem ſuum, & Pontifex ſedet in cornu Epiſtolæ, vt verſus ad prædicantem: reliqui ſedebunt vt ſupra diximus. Finito ſermone prædicator ſtatim pronunciabit indulgentias à ſũmo Pontifice conceſſas: non fit confeſsio, neque datur benedictio, ſed mox ſurgit Pontifex, amouetur cathedra, deponit mitram, & ſtans in dicto cornu, ex libro ſuper altare ſtante cantat orationes. Oremus dilectiſsimi, &c. vt in ordinario, & Diaconi cantant, Flectamus genua, Leuate, hoc ordine ad primam orationem prior Diaconorum, id eſt, qui dixit Euangelium (nam ad eum ſpectat Pontifici miniſtrare) dicit, Flectamus genua, & ſecundus dicit, Leuate: ad ſecundam orationem, ſecundus Diaconus, id eſt, qui aſsiſtit à dextris, dicit Flectamus genua. & tertius qui à ſiniſtris, dicit Leuate ad tertiam orationem: tertius dicit Flectamus genua, & primus dicit Leuate: ad quartam primus dicit Flectamus, & ſecundus Leuate. & ſic per circulum vſque in finem. Pro Iudæis non dicitur, Flectamus quorum impietatem exhorreſcens Eccleſia, pro illis orans non genu flectit, quia ho die ipſi illudebant Saluatori noſtro, genua ante ipſum flectentes. Finitis orationibus,

Pontifex deposito pallio super altare, exuit planetam, & expectat in angulo posteriori cornu epistolæ. Sacrista capiens crucem ex altari, illam reuerẽter portat ad manus Diaconi, qui illam dat ad manus Pontificis. Põtifex crucem detegit, imponit, & adorat eisdem cerimonijs quas supra scripsimus. Papa facta oratione reuersus ad cathedrã suã, quæ ponitur ei ad cornu epistolæ, reassumit calciamenta sua omnia, & sedens legit, Improperia, quæ à choro cantantur. Interim Cardinales, Prælati, & alij omnes ordine superiùs dicto crucem adorant. Diaconus autem Eaangelij, vt crucem adorauit simul cum Subdiacono vadit ad credentiã Papæ, & ibi ambo lauant manus, deinde reuersi ad altare explicant super illud mappulam sericeam, & Subdiaconus cum suo panniculo circa collum ex credentia Sacristæ portat corporalia tantum cum purificatorio, quæ Diaconus explicat super altare. Deinde reuertitur ad Põtificem, qui finita adoratione crucis, lauat manus consuetis cerimonijs cum mitra, & mox illa deposita reassumit planetam, & mitram per manus Diaconi: Crux verò per Sacristam reponitur super altare, & accenduntur luminaria. Põtifex imposito incenso in thuribulo, ministrãte primo presbytero Cardinali asſistẽte, suppli-

ſupplicabundus vadit ad locum ubi reconditum eſt Sacramentum, quod reportat ad altare cerimonijs ſupradictis, niſi quòd hic omnes habent paramenta, & omnia alia ſeruantur, quæ ſuperiùs & in ordinario dicta ſunt. Papa cõmunicat in altari ſolus & nõ ſugit vinũ cum calamo, ſed de calice bibit. Notandũ tamẽ, quod ante Ioa. 22 Diacon⁹ portabit ad altare Sacramentũ, ꝙ etiã cõmunis rubrica habet: poſt illa tẽpora Põtifex celebrans illud reportat: & melius. Aduertendũ tãtum quòd hodie nullus incẽſatur, neque Papa, neq; ali⁹, niſi ſolũ Sacramẽtũ. Sacriſta ĩ tẽpore cũ Acolutho, calice, ampullis, patenis vadit ad credẽtiam Papę, & more ſolito mũdat omnia, & mãdat fieri ꝓguſtationes ꝑ credẽtiarios, & portat vinũ, & aquã primo, & pòſt cũ vaſis ſuis ſuperior presbyterorum Cardinaliũ infundit vinũ ſuꝑ digitos Papæ cũ purificat, quod aliàs facit prior. Cõmunione facta Põtifex in cornu altaris cũ mitra lauat manus ſolitis cerimonijs. Deinde depoſito pallio ſuper altare, aſcẽdit ſedem eminẽtem nudam, vbi depoſitis ſacris veſtibus, induit cappam purpuream, & cum mitra à ſimplici ſedet. Interim oẽs alij deponũt paramenta: & mox à cantoribus leguntur veſperæ. Et in fine Pontifex deſcendit ad faldiſtoriũ, & genu flectit cũ dicit̃ Chriſtus fact⁹ eſt, &c.

est,&c. Et post Miserere dicit Orationem, Respice quæsumus Domine,&c.

QVD PAPA HAC DIE NON *sedet in sede in camera.*

ET nota,quòd hac die secundum antiquas cerimonias, Papa in camera sua non consueuit sedere super sedes,sed super scabella,& Cardinalis finito officio, & deducto Pontifice ad cameram, descendit sine confabulatione aliqua.

DE OFFICIO VENERIS SANcti, *Papa absente.*

SI Papa hac die absens erit, Cardinalis officium peracturus, tempore cógruo ad capellam veniens capit sacras vestes,vt superius diximus,& cùm alij Cardinales conuenerint ad altare, procedit cum ministris consuetis,& mitra in capite. Et facta reuerentia Cardinalibus, conuersus ad altare deponit mitram,& genu flectit procumbés super scabellum nudum cum puluino ante altare positũ. Et ibi prolixius orat: tũ surgés ascendit ad altare,& illud tãtum osculatur. Deinde reassumpta mitra vadit ad faldistorium,& in officio proceditur, vt supradictum est,vsque ad finitam passionem, & Euangelium. Tunc habiturus sermonem accedit ante Cardinalem, petit indulgentias, & ascen

& aſcendit ad pulpitum. Reliqua ſeruãtur, vt priùs vſque ad denudationem, & depoſitionem crucis: qua in loco parato poſita, reuertitur ad faldiſtorium, vbi detractis ſibi calciamentis vadit ſine miniſtris ad adorandum Crucem, & cum eo ad ſiniſtram primus Cardinalis qui ſecum adoret, deinde alij Cardinales, & alij ordine ſupradicto.
Cruce adorata Cardinalis reuertitur ad faldiſtorium, vbi calciamenta ſibi reponuntur ac planeta, & mitra: ſic ſedet vſque ad finem adorationis. Papa ante tempus conſueuit mittere celebranti eandem pecuniã quam præſens ſolet offerre, vt ille pro ſe offerat.
Finita adoratione, Subdiaconus capellæ indutus planeta plicata, accipit crucẽ, quem præcedentem ſcutiſeri Papæ, officiales, & cantores vt moris eſt, ſequuntur Diaconi, Presbyteri, Epiſcopi, Cardinales, deinde celebrans cum mitra medius inter Diaconum à ſiniſtris, & ſuum aſsiſtentem à dextris, ſequentibus ipſum omnibus capellanis ſuis ſuperpellicijs indutis, & alijs Prçlatis ſuo ordine. Cùm celebrans peruenit ad locum, in quo corpus Domini repoſitum eſt, deponit mitram, & procedit ante locum, & genu flectit, tum Diaconus aperit capſulam, & Cardinalis ſurgens incẽſat, vt ſuprà dictum eſt, Sacramentum, & illud in calice conditũ

à Diacono deuote accipit, & sericea mappula, quæ à collo ei dependet, honestè coopertum sine mitra defert ad capellam ordine quo venerunt, cãtoribus cantantibus, Vexilla regis prodeunt,& c. ante Cardinalem qui facit officiũ, immediate procedunt capellani præfati, intorticia deferentes,& cerimoniarius, qui continuo incensat Sacramentum. Cum peruenerit ad altare celebrans, imponit calicem super corporalia, & iterum incensat, vt priùs: alia omnia fiunt vt suprà. Et dicto Christus factus est,&c. & Miserere pro vesperis, ipse qui fecit officiũ, cũ cappa sua inter alios Cardinales in loco suo genu flexus, dicit orationem, Respice, &c. Qua dicta omnes ad sua loca reuertuntur.

DE SABBATO SANCTO, Papa præsente.

SAbbato Sancto paretur capella more cõsueto,& Altare, ac sedes Papæ ornetur pallijs duplicibus, intus albo, & violaceo exterius: paretur etiam cereus pascalis, qui ponatur in loco conuenienti ante faciem Pontificis, & iuxta cereum ponatur vnum pulpitum albo panno aureo coopertum. Hora competenti Cardinalis celebraturus venit ad capellam, & more solito induitur sandalijs & alijs paramentis, vsque ad dal-

maticam

maticam inclusiuè: deinde capit pluuiale
violaceum, & stans in cornu epistolæ ver-
sus ad altare, & libro super altari posito, be-
nedicit nouum ignem in aliquo vase sibi ob
latum, & incensum ponendum in cereo, &
imponat ex nauicula incensum in thuribu-
lo, ministrante Diacono & Subdiacono, al-
bis tantum indutus: deinde aspergit ignem
nouum, & incensum, & ea postea incen-
sat: tum reuertitur ad faldistorium suum,
vbi deposito pluuiali accipit chirothecas,
planetam violaceam, mitram albam simpli-
cem, annulum Pontificalem, & sedet in fal-
distorio suo. Papa deinde venit ad capellam
indutus amictu, alba, cingulo, stola viola-
cea, cum pluuiali rubro, & mitra simplici-
bus. Et facta oratione in faldistorio ante al-
tare, ascendit ad sedem, vbi fit ei reuerentia
à Cardinalibus. Et cùm accedit primus pres
byter Cardinalis, accedit etiã cerimoniariꝰ
cũ thuribulo, & Papa imponit incẽsum mo-
re solito: cũ quo incẽso itur ad paruã capel-
lã, vel extra locũ, vbi fit capella hoc modo.
Primò ꝓcedit cerimoniarius, quẽ sequũtur
capellani duo celebrantis, quorum alter à
sinistris nihil tunc defert, alter verò à dextris
in dextra thuribulum, & in sinistra nauicu-
lam portat cum incẽso, & inter illos Subdia
conus capellę omnibus paramẽtis indutꝰ in

quibus

quibus debet in altari miniſtrare, portans crucem, cuius imaginem ante ſe vertit: ſequũtur ipſum Diaconus dalmatica alba indutus, & quatuor capellani celebrantis: ſic vadunt ad capellam paruam, vel ad locum deputatũ, vbi Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis in ſummitate illius ibi paratam, & reuertuntur ad capellam Papæ hoc ordine. Præcedit thuriferarius cũ ſocio portante in quodam vaſe quinque illa magna grana incenſi benedicti, quos ſequitur Subdiaconꝰ cum cruce, & illũ Diaconus cũ arundine, ad cuius ſiniſtram ſtat cerimoniarius candelam paruam accenſam de nouo igne in manu portans, quem ſequuntur alij quatuor capellani prædicti. Cum peruenerint intra portam capellæ, inclinat arundinem Diaconus, cerimoniarius accendit vnam ex illis tribus candelis deſuper poſitis, & ille eleuans arundinem genu flectit: ſimiliter & omnes alij cum eo, & cantat ipſe ſolus, Lumen Chriſti: quod dum dicit, Papa & celebrãs cum mitris, ac omnes alij, qui ſedebunt, ſurgũt, & manẽt ſic erecti quouſq; tertiò id dictum fuerit. Cantores reſpondent, Deo gratias. Procedunt deinde intra portam cancelli, & ibi reuerſus accenditur alia candela, & intrant cancellum cum cruce, vbi

ce, vbi altius dicitur per Diaconum: Lumē Christi, & respōdetur, vt suprà tertiò procedunt ante Papam, & altare, vbi accenditur tertia candela, & ibi genu flexus Diaconus, versus ad altare, iterum altius dicit Lumen Christi: respondent cantores, vt suprà. Deinde in eodem loco Diaconus dat arundinem vni ex illis quatuor capellanis eum sequentibus, qui ibidem cum Subdiacono crucem tenente, ac thuriferario, & alijs capellanis expectant. Diaconus verò accipit librum Euangeliorum, & ante infimum gradum sedis Papæ genu flexus, petit benedictionem à Papa, cerimoniario tantum ipsum comitante: qua habita accedit ad pulpitum, ponit librum super illud, quem deinde incensat, vt fit in Euangelio. A dextris Diaconi stent Subdiaconus cum cruce, & thuriferarius: à sinistris verò ille capellanus cum arundine, & alius capellanus, tenens in vase quinque grana incensi benedicti figenda in cereum. Tunc Diaconus versa facie ad Papam, cantat: Exultet iam, &c. Quo incœpto deponitur mitra Papa, & surgunt omnes, vt ad Euangelium stantes, vsque, In huius igitur &c. Tunc dimisso cantu per Diaconum, cerimoniarius porrigit ei vnam candelam accensam, cum qua Diaconus accendet illa quinq; grana incensi, & infigit v-

nam

nam post aliam in cereum in modum crucis ita vt crux versa sit ad Pontificem, deinde ꝓsequitur cantum suũ vsque ad, Qui licet diuisus: tunc interim cantu dimisso, Diaconus accipit arundinem, & accendit cereum, deinde cantum suum prosequitur vsque ad finem. Quo finito reuertitur ad altare, quilibet ad locum suum, vbi Diaconus exuitur dalmatica, & capit planetam violaceam plicatam ante pectus. Interim clerici capellæ ponant pulpitum nudum in medio capellę, versum ad medium altaris, prout in matutinis noctis Natalis Domini poni solet, & super illud librum epistolarum, ex quo cantãtur prophetiæ: faldistorium ponatur ad cornu epistolæ altaris, super quo sedet celebrãs versus ad cornu Euangelij. Tunc cerimoniarius conducit cum debitis reuerentijs vnum ex cantoribus superpellicio indutum ad pulpitum prædictum, qui facta reuerentia altari & Papæ, dicit Prophetiam sine titulo. Deinde factis reuerentijs osculatur pedem Pontificis, & redit ad locum suum: celebrans verò finita prophetia, amoto faldistorio cantat orationem, prout in ordinario: eodem modo cantentur aliæ vndecim prophetiæ per cantores. Finita duodecima ꝓphetia, & oratione in qua non dicitur Flectamus genua, benè tamẽ dicitur, Oremus,
Papa

Papa deſcēdit ad faldiſtorium, ſupra quod procumbit cū mitra, retinens illā per totam litaniam: celebrans vero depoſita mitra & planeta, aſſociatus à Diacono & Subdiacono, vadit ad ſcabellum ad ſiniſtram partem, ſuper quod ſimiliter procumbit, & duo ex cantoribus cantant litanias, prout in libro, genu flexi ante ſcabellum poſitum poſt Pōtificem in medio capellæ, ſuper quod librū tenent. Cum peruentum fuerit ad Peccatores te rogamus, &c. Papa ſurgit, deponit mitram & pluuiale violaceum, & accipit album precioſum, & celebrans cum miniſtris reuertitur ad faldiſtorium. vbi deponit violacea paramenta, & accipit alba: idem faciunt miniſtri, forerij deponunt ab altari & ſede Papæ pallia violacea, & dimittunt alba: accenduntur tunc etiam luminaria ſuper altare, & credentia, & intorticia ſuper cancellum, & deponitur per clericos capellæ velum ante imagines ſuper altare, & pallium ante altare. Interim cantores proſequuntur litaniam, qua finita ſtatim cantat Kyrieeleiſon pro Miſſa, & illud reiterant, quouſque Papa dixerit confeſsionem cum celebrāte, & redierit ad ſedem, & fuerit incenſatum altare, & Papa cum Cardinalibus dixerit, Kyrieeleiſon. Cùm primùm litania eſt finita, & Papa acceperit pluuiale, cele-

celebrans accedit ad sinistrã Papæ, & simul faciunt confesſionẽ, vt moris eſt: deinde Papa aſcendit ad ſedem ſuam, & miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium, nauiculam imponit incenſam in thuribulo, celebrans verò aſcendit ad altare, oſculatur illud & librum, vt moris eſt: & accepto thuribulo incenſat altare more conſueto, deinde incẽſatur ipſe, & Papa. Interim Cardinales faciunt circulum ante Papam, & dicunt cũ eo Kyrieeleiſon. Quibus completis cantores finiunt Kyrieeleiſon, & celebrans ante faldiſtoriũ cantat, Gloria in excelſis Deo. Et ſtatim pulſantur campanæ palatij, & aliæ omnes per vrbem. Dicitur deinde Pax vobis, & vna oratio tantũ. Subdiaconus dicit epiſtolam, cum ea finita dicturus ſit Alleluia Finita epiſtola, poſtquàm Subdiaconus qui dixit eam, oſculatus eſt pedem Papæ, Subdiaconus apoſtolicus, qui opportuno tempore paramenta omnia, ac ſi epiſtolam lecturus eſſet, in camera Sacriſtæ, vel alio loco idoneo acceperat, procedens ante gradum vltimum ſolij, Papæ facta debita reuerentia, ſtãs dicit alta voce verſus ad Papam: Pater ſancte, annuncio vobis gaudium magnũ, quod eſt alleluia. Et tunc depoſita mitra ſurgit, & cãtat Alleluia à tertio ſemꝑ vocem eleuando, prout in ordinario: Pontifice verò

ce verò interim cum mitra ſtante. Conſueuit tamen Sixtus quartus, ſtans ſine mitra cantare primũ Alleluia, poſtquàm Subdiaconus Apoſtolicus illud nunciauerat. Secundo & tertio celebrans cantabat: quod quantum conueniat alij iudicent: deinde dicitur tractus, Laudate Dominum omnes gentes, quo incœpto Diaconus accedit cũ libro ad altare, & alia facit more conſueto: ad Euangelium portatur thuribulum ſine luminaribus, tamen duo capellani celebrãtis ſequentes thuriferarium, loco ceroferariorum ipſum aſſociant. Poſt Euangelium non dicit Credo, neque offertorium, ſed tantum Dominus vobiſcum, & Oremus: & alia dicuntur prout in ordinario: oblata incenſantur, ſimiliter Papa , & alij omnes: ac proceditur in Miſſa more conſueto vſque ad communionem. Pax Domini dicitur, Agnus Dei nõ dicitur, propterea Cardinales non veniunt ad circulum: & Pacis oſculum non datur, ſed omnes orationes dicuntur prout in Miſſali, vſque ad communionem excluſiue. Facta communione per celebrantem, & eo purificato, cantatur à cantoribus alleluia ter, Pſalmus, Laudate & cæte. prout in ordinario pro Veſperis. Interim celebrans accedit ad cornu epiſtolæ, vbi accepta mitra lauat manus: de-

inde illa deposita stans ibidem versus ad altare, legit Vesperas. Cum cantatur antiphona ad Magnificat, cerimoniarius accedit ad Papam cum thuribulo, qui ministrāte presbytero Cardinali, imponit incensum, & celebrans incensat altare, incensatur ipse celebrans, Papa, & omnes alij per Diaconum capellæ ordine consueto. Replicata post Magnificat Antiphona, celebrans stans in medio altaris, versus ad populum dicit, Dominus vobiscum: deinde ante librū Oremus, & orationem. Qua finita, Diaconus dicit, Ite Missa est cum duplici alleluia, & Papa dat benedictionem & indulgētias, quas denunciat celebrans: & non fit sermo. Notandum quod fel. re. Sixtus Papa quartus, ordinauit, quod Cardinales dicerēt prophetias supradictas: primam iunior Cardinalis, siue Diaconus esset, siue presbyter: aliā sequens, & sic de alijs continue gradatim ascendēdo vsque ad nonam inclusiue: decimam Cardinalis assistens à sinistris, vndecimam à dextris assistens, duodecimam dixit Sanctitas sua: & hæc ordinatio fuit tēpore suo obseruata, postea dimissa, quia non videbatur dignitati Apostolicæ conuenire, ac quadrare cerimonijs papalibus, & debitis.

DE HABITV PAPAE.

Hoc

HOc mane sanctissimus Dominus noster finita Missa, & dimissis in camera papagalli paramentis prædictis, accipit caputium, & biretum alba, quibus vtitur deinde vsque ad sabbatum, in albis inclusiue, & eisdem diebus Pascalibus non vtitur aliquo habitu rubeo, sed albo tantùm. Et similiter, si vti vellet mantello coloris albi, vteretur his diebus, & non alterius coloris.

DE SABBATO SANCTO, PApa absente.

SI autem Papa huius diei officio non interesset, cantores legunt omnes duodecim prophetias ante pulpitum, vt suprà positum. Quibus finitis celebrans deposita planeta, reassumpta mitra associantibus ipsum Diacono, & Subdiacono, vadit ad scabellum cum cussino sibi paratum, vbi Papa confessionem facere solet: vbi genuflectit cum mitra, quousque dicatur Peccatores: tunc surgit, & vadit ad faldistoriũ, deponit paraměta violacea, & capit alba, & mitram preciosam. Finita Litania accedit ad confessionem, cantores incipiunt Kyrie. ac alia fiunt, vt suprà dictũ est. Subdiacon⁹ Apostolicus nõ paratur, nec annũciat Alleluia: sed finita Epistola postquã Subdiacon⁹ eius manum osculatus fuerit, surgit cele-

brans deposita mitra versus ad altare, ante faldistorium stans cãtet Alleluia ter, vt suprà dictum est, cantoribus totiens idem respondentibus. Alia omnia fiant, vt suprà: & nõ fit sermo.

DE SABBATO SANCTO, PApa celebrante.

SI in hac die Sabbati sancti Papa voluerit personaliter celebrare, hic ordo seruabitur. Primò ignis nouus benedicetur apud altare, in quo Papa est celebraturus, à iuniori presbytero Cardinali amictu, alba, cingulo stola, & pluuiali violaceo induto, & simul incensum in cereo affigendum, ordine superius denotato: & hoc antequam Põtifex veniat ad Ecclesiam. Hora competenti Papa indutus, vt superiùs dictum est, venit ad capellam præcedente cruci more consueto sine processione tamen, orat ante altare, ascendit sedem eminentem, & fit ei reuerentia à Cardinalibus cum cappis laneis, imponit incensum per acoluthum sibi delatũ, ministrante presbytero Cardinali. Et Diaconus Cardinalis Euangelium, & Subdiaconus Apostolicus Epistolam dicturi, parati cum dalmaticis & tunicellis albis, & ornamentis accedunt, & Subdiaconus quidem capit crucem Papalam, & præcedente thuri

ferario incipit iter extra capellam, Diaconus vero, inclinatus ante Pontificem, dicit: Iube Domine benedicere: & Papa, Dominus sit in corde tuo, &c. Et mox Subdiacon⁹ sequitur, & post eum quatuor alij acoluthi, quorum vnus portat bacile cum quinque granis incensi figendis in cereo. Cum peruenerint extra capellam, in loco præparato, Diaconus accipit arundinem cum tribus cãdelis, & intrans capellam, tertiò genuflectit, dicens: Lumen Christi, vt superius dictum est: & tandem tradita arundine vni ex Acoluthis, accedit ad pulpitum, supra quod positus est liber Euangeliorum. Incensat & incipit, Exultet iam angelica, &c. pro benedictione cerei Diaconus, & Subdiaconus deponunt dalmaticam, & tunicellam albas, & Pontifex surgens sine mitra secretè dicit, Pater noster pro Nona, & cantores legunt Nonam, & in fine Pontifex vadit ad faldistorium, & procumbit dum dicitur, Christus factus est pro nobis obediens, &c. & dicit orationem, Respice quæsumus Domine &c. Interim verò Subdiaconi, auditores, clerici cameræ, ac acoluthi omnes alij capiunt superpellicia & Pontifex finita oratione surgit, & vadit ad sedem, vbi consueuit accipere paramẽta: sedet, accipit sandalia, dicit Psalmum, Quàm dilecta, & alias orationes consuetas:

lauat manus,& paratur omnibus ornamentis pontificalibus, violaceis , pallio & mitra ſimplici à Diacono & Subdiacono in albis exiſtentibus:& dum Papa accipit planetam, Cardinales & alij prælati omnes capiunt paramenta ſibi cõuenientia violacei coloris. Diaconus & Subdiaconus induto Pontifice accipiunt planetas ante pectus plicatas & manipulum:prior presbyterorum Cardinalium aſsiſtit Pontifici cum pluuiali violaceo: ſandalia tamen Papæ erunt alba cum perlis, quia illa non mutat, & ſimiliter ſubcinctorium,& ſtola. Tunc Papa cum presbytero Cardinali , & Diaconis aſsiſtentibus , & Cum Diacono & Subdiacono miniſtris,nõ tamen proceſsionaliter accedit ad altare,& tres presbyteri Cardinales non veniunt obuiam,aſcendit ad altare,& ſine mitra illud oſculatur:deinde reaſſumpta mitra aſcẽdit ad ſedem eminentem,& ibi ſedens aliquantulum quieſcit:ſi autem non eſſet ibi ſedes ad partem, vbi accipiat paramenta,poterit illa recipere in ſede conſueta,& inde deſcẽdere ad altare,& rurſus illuc redire.Si verò Diaconus Cardinalis Euãgelium dicturus, non ſit diſpoſitus cantare,Lumen Chriſti, & facere benedictionem cerei , poterit id fieri non incompetenter per Diaconum capellæ,ſicut paſsio cantatur per alium quã

per

per Diaconum ordinarium:&maximè,cum Papa tunc non ſit indutus Miſſalibus indumentis.Pōtifice igitur in ſua ſede,Diacono Euangelij apud altare,& alijs omnibus in locis ſolitis conſedentibus, vnus acoluthorum cum ſuperpellicio ſurgens vadit ad pulpitum nondum poſitum contra cornu Epiſtolæ ſub presbyterio: ſine titulo cantat primam Prophetiam,In principio creauit Deus,&c.Et illa finita ſi placet domino noſtro, eadem cantatur græcè ſecundum Iacobum Gaietanum, & ſecundum Petrum Ainelij Epiſcopum Senogallienſem, & alios, qui ſcripſerunt de cerimonijs.Legi etiam apud aliquos maiores noſtros, coram Pontifice omnes duodecim lectiones latinè & græcè legi conſueuiſſe: ſed poſteriores de prima tantùm fecerunt mentionem, Finita lectione accedit ad oſculum pedis Papæ, & Papa ſurgens ſine mitra,dicit: Oremus, Diaconus à dextris,Flectamus genua, & Diaconus à ſiniſtris, Leuate.Deinde Papa proſequitur orationem. Aliæ lectiones ſiue prophetiæ,ſimili modo dicũtur per Acoluthos, & capellanos Papæ,id eſt, per auditores:& Diaconi aſsiſtentes alternatim dicũt,Flectamus genua,& à dextris Leuate, & ſic deinceps.Finitis duodecim lectionib. Papa deſcēdit ante altare,deponit palliũ et planetā,&

mitra procumbit super faldiſtorium, dum dicitur Litania: alij autem Cardinales prelati procumbunt apud ſedes ſuas, & ſine mitra. Subdiaconus autem non Epiſtolæ, aliquãtulum retro Papam à dextris, cõtra cornu Epiſtolæ, genu flexus ante ſcabellum, ſupra quod librum tenet, cantat Litaniam, & chorus reſpondet replicando eadẽ quæ ille dicit. Cum peruentum eſt ad peccatores, ſurgit Papa cum ſuis aſsiſtentibus & miniſtris, & vadit ad ſedem, vbi accipere cõſueuit paramenta. Diaconus & Subdiaconus dimiſsis planetis accipiunt albas tunicas & Papam exuunt violaceis, & induunt albis paramentis, & omnes Cardinales, & prælati accipiunt paramenta alba: & altare, & ſedes Papæ ornantur albis pallijs, & accenduntur luminaria ſuper altare. Interim Subdiaconus alius proſequitur Litaniam vſque in finem. Et cantores illa finita cantant Kyrieeleiſon, quouſque Papa fuerit in ſede eminenti ad cantandum Gloria. Papa autem aſſumptis precioſis, ornamentis, & poſito incenſo in thuribulo, cruce præcedẽte, proceſsionaliter procedit ad altare, oſculatur altare, & librum Euangeliorum incẽſat, incenſatur, recipit tres Diaconos ad oſculum ex more, & aſcendit ad ſedem eminentem: vbi dicto Kyrieeleiſon nouies, cantat Gloria in

ria in excelsis Deo, pulsantur campanæ, prosequitur, Et in terra: deinde Pax vobis, & orationẽ: & Subdiaconus deinde dicit Epistolam more consueto. Finita Epistola Subdiaconus dimisso libro in manibus cerimoniarij, immediate accedens ante solium Põtificis, stãs infra gradus voce submissa dicit, Pater sancte, annuncio vobis gaudiũ magnũ quod est alleluia, & mox ascendẽs osculatur eius pedem, & accedens vnus ex auditoribus præintonat Papæ Alleluia: qui surgens sine mitra tertiò cantat Alleluia, vt in ordinario: deinde sedet, & cantatur Alleluia, & versiculi, & euangelium, ad quod non portantur luminaria, sed incensum tantùm, & petitur benedictio, & osculatur liber Papa non dicit offertorium, sed dicto Dominus vobiscum, lauat manus, descendit ad altare, & procedit in Missa vt aliàs, vsque ad finem communionis. Agnus Dei non dicitur, nec Pax datur. Dicit tamen Papa illam Orationem, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis pacem, & cæte. & illa dicta mox ascendit ad sedem eminentem, & ibi communicat, & sugit sanguinem cum calamo more consueto: sed non recipit ad osculum oris Diaconum, aut alios post cõmunionem. Facta purificatione sedet, lauat manus, & chorus incipit Alleluia pro Ves-

peris. Pontifex in sede permanet, & ad Magnificat Subdiaconus præintonat ei Antiphonam, deinde sedet cum mitra, imponit incensum, & cùm incipitur Magnificat, descendit, incēsat altare, reuertitur ad sedem incensatur ipse, & alij more consueto: ipse stans sine mitra, expectat finem: deinde cū repetitur Antiphona, sedet, & circa finem descendit ad altare: Dicit Dominus vobiscum, & Orationem, & Diaconus Ite Missa est, Alleluia Alleluia: datur benedictio, publicantur indulgentiæ, & est finis, deponūtur paramenta in capella, vt aliàs.

SECTIO SECVNDA DE FESTO RESVRRECTIONIS Domini. Papa celebrante.

N festo paschatis resurrectionis saluatoris Domini nostri Iesu Christi, in quo est mutatio capparum, Papa indutus pluuiali albo, & mitra preciosis, ministrante priore presbyterorum etiam parato nauiculam, & Acolutho thuribulum, imponit incensum, deinde supplicatione præeūte venit ad Ecclesiā sub baldachino, quod oratores portant, vel nobiles Cardinales: & prælati omnes sunt parati paramenris albis conuenienti-

nientibus, & officiales omnes in albis, vt moris est. Cardinales duo Diaconi aſsiſtentes portant fimbrias pluuialis Papæ, & nobilior vrbis caudam. Cum peruenerit ad Eccleſiam Papa, facta oratione ſuper faldiſtorio vadit ad ſedem, vbi parari debent, & fit ei reuerentia à Cardinalibus, & omnibus prælatis paratis more ſolito finita reuerentia Papa depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter. Tūc in cantu, Deus in adiutorium meum intende, &c. & ſtat quouſque pſalmus incipiatur: quo incœpto ſedens accipit mitram, & accedunt Epiſcopi aſsiſtentes cum libro, dicendo: Quam dilecta & cæte. & Subdiaconus cum ſandalijs, quē ſequūtur Acoluthi pro tenēdis fimbrijs: & Papa dicit Pſalmū, & induitur ſandalijs more conſueto. Dicta per cantores Antiphona, Hæc dies, & cæt. Papa depoſita mitra ſurgit, Dicit Dominus vobiſcum, & cantores dicunt, Benedicamus Domino. Tum Papa ſedens lauat manus, & paratus omnibus paramentis venit ad confeſsionem ſupplicabundus, & omnia alia fiunt prout ſupra in die Natiuitatis Domini notatum eſt, vſq; ad Credo in vnū Deum: in quo dicto Et homo factus eſt, Subdiaconus portat ad altare criſtallinū cum multis hoſtijs paruis conſecran

dis

dis pro cõmunione populi, patena coopertum, & desuper bursam cum corporalibus, hostiarium cum hostijs, & purificatorium: quæ omnia Diaconus accipiens, ponit super altare in cornu epistolæ, deinde Sacrista vadit ad aliam credentiam pro lauandis calice Papæ & ampullis, & alia fiunt more consueto. Diaconus Cardinalis ponit dictum calicem cristallinum cum hostijs paruis super corporalia in medio ante crucem, ita vt non impediat incensationem calicis, & hostiæ, sed quod inter ambos calices sit competens distantia. Cum dicetur per Papam, Suscipe Sancte pater, omnipotens, æternæ Deus, &c. calix Hostiarum discooperitur, & eleuatur aliquantulum per Diaconum, & eo dicto per eum recooperitur cum patena, & reponitur: Cum Papa dicit: Per omnia secula seculorum, ante præfationem, vel parum ante, duo Diaconi Cardinales iuniores præter illos, qui assistunt Papę, vel si Diaconi, duo iuniores presbyteri Cardinales accedunt ad altare, vnus ad dextrum, alter ad sinistrum cornu altaris, & stantes hinc inde alter alterius faciem inspicit, vel, vt alij volunt, & melius, ad populum respiciunt, repræsentantes duos angelos, qui apparuerunt in albis, custodientes sepulchrum Saluatoris: qui ibidem stare debent, vsque ad Agnus Dei.

Cum

Cum Papa aſcendit ad ſedem ſuam, tūc deſcendunt ad loca ſua redeuntes. In hac die poſtquàm Papa dicit, Per omnia ſecula ſeculorum, ante Pater noſter non reſpondetur Amen. ſed Papa continuat Oremus præceptis, &c. Pax datur omnibus etiam Diaconis Cardinalibus communicādis, præter illum, qui Euangelium cantauit. Cum Papa communicauerit ſe, & Diaconū & Sub. de ſanguine more ſolito, Papa ſe purificat: ſed digitos non abluit, propterea Sacriſta pateram illam auream hic non portet, neque adhuc prior presbyterorum Cardinalium ad Papam vocetur. Cum primum autem Diaconus, & Subdiacon⁹ per Papam cōmunicati apud altare more ſolito, ſanguinem ſumpſerint, Diaconus Euangelij accedit ad ad ſiniſtram Papæ in ſolio ſine mitra ſtantis, pro honore Sacramēti in altari poſiti: ſtánſque dicit in tono conſueto, Confiteor Deo omnipotenti, B. Mariæ ſemper Virgini, beato Michaeli Archangelo, beato Ioanni Baptiſtæ, ſanctis apoſtolis Petro, & Paulo, ac omnibus ſanctis, & tibi pater, quia peccaui nimis, cogitatione, verbo, & opere, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam ſemper virginem, beatum Michaelem archangelum, beatum Ioannem Baptiſtam, ſanctos Apoſtolos Petrum

& Pau

etPaulum,et omnes ſanctos et te pater orate pro me ad Dominum Deum noſtrũ.Quo dicto Diaconus reuertitur ad altare ad locũ ſuum,& Papa ſtat ſine mitra Epiſcopo Cardinali aſsiſtente librum tenente dicit in cantu more ſolito, Miſereatur veſtri omnipotens Deus,& dimiſsis peccatis veſtris perducat vos ad Vitam æternam.Reſ. Amen. Deinde dicit:Indulgentiam, abſolutionem, & remiſsionem omnium peccatorum veſtrorum tribuat vobis omnipotens, & miſericors Dominus.Reſpondetur. Amen. Inde omiſsis verbis,& benedictione &c. populum tantum Cruce ſignat nihil dicens. Tum Diaconus ſtans in medio altaris, accipit calicem cum hoſtijs pro populo conſecratis patena coopertum,& quas bis vt prius fecerat cum patena,& Sacramento pro Papa, & illum dat Subdiacono ante ſe genu flexo, qui illum portat ad ſiniſtrum Papæ, ibidem ſtans vſque ad finitam communionem. Subdiaconum ad Pontificem euntem ſequuntur duo auditores cum mappula ſericea gremio Pontificis imponenda antequàm populum communicet, quam dicti auditores hinc,& inde apud papam genu flexi, tenent vſque ad finem communionis. Poſtquàm Subdiaconus ad Papam peruenerit, Papa vt

vt Sacramento reuerentiam fecit ſemi tecto capite, ſi frigus ei nocet, vel omnino detecto, ſi recte valet, depoſita patena illi ſuper ponit plures hoſtias, & eam dat Epiſcopo Cardinali à dextris ſibi aſsiſtenti tenenda. Eſſet tamen ſecurius, quod Subdiaconus cum calice Sacramenti ſtaret ad dextram Papæ, & Papa ſiniſtra manu teneret patenam inter ſe & calicem, & extraheret ſingulas hoſtias pro ſingulis communicandis. Papa ſingulis cum cõmunicat dicit, Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam. ſinguli communicandi antequàm communionem ſumant, oſculentur manum Papæ: pedem autem non oſculentur. Cum Papa communionem populi incipit, Sacriſta, vel Diaconus græcus ſtans in cornu epiſtolæ, in manibus ſuis teneat calicem cum puro vino, quo cõmunicati ſe purificent, & in ſiniſtra habeant mappulam albam mundam, qua ipſi extergant, deinde ad loca ſua redeant. Veniẽt autem hoc ordine. primo Diaconi Cardinales, qui oſculantur ante cõmunionem manum Papæ, deinde communicati, quos ſequuntur alij eo ordine quo fit incenſatio. Communione facta Papa ſurgit, ſi communicando ſedebit, & facit reuerentiam Sacramẽto, & Subdiaconus reportat hoſtias, ſi quæ reman-

remanſerint ſuper altare. vbi manēt ad finē Miſſæ, tunc Papa ſedet, & accedit Acoluthus cum duabus pateris, vna aurea pro Papa, & alia pro credentia, in manibus vinum & aquam portans: & cū eo venit prior presbyterorū Cardinalium, quo infundente vinum ſupra pateram auream, Papa ſine mitra abluit digitos, tum accepta mitra lauat manus more conſueto: deinde deſcendit ad altare, & finitur Miſſa. Qua finita, & dicto Placeat, Papa ſtans in altari ſine mitra, dat benedictionem, & non indulgentias. Tum dicit Dominus vobiſcum, &, Initium ſancti Euangelij ſecundum Ioannem, &c. vſque ad finem, Et Papa cum pallio (Nam illo cum celebrauit, in ſupplicationibus vti debet, ſi alia indumēta Miſſalia habet) ſupplicatione præeūte ſub baldachino, quod vt ſupra, nobiles portant præcedentibus officialibus in albis, & omnibus Prælatis, paratis eo ordine quo venerunt ad Eccleſiam, vadunt ad locū benedictionis publicæ per viā vltimæ nauis, in qua firmat ſe ad videndum vultum ſanctum: deindè aſcendit ad locum benedictionis, vbi ſolēniter benedicit populum, dat indulgentias plenarias, quas Diaconus à dextris pronunciat in latino, & alius à ſiniſtris in vulgari. Omnes Cardinales, & Prælati exuunt ſe, & aſſociāt Papam vſque ad prin

cipium

cipium ſcalarũ, vbi Papa eos dimittit,& vadit ad comedendum: & non fit ſermo.

DE COMMVNIONE IMPERatoris aut Regis.

SI autem Imperator aut Rex aliquis eſſet à Papa communicandus,tunc poſtquàm Papa communicauit ſe, & Diaconum, ac Subdiaconum,Diaconus dicto ante Pontificem, Confiteor Deo,&c. vadit ad altare, & vnam tantum hoſtiam ponit ſuper patenam pro Imperatore vel Rege:factiſque circulis conſuetis,illam dat Subdiacono ad Põtificem deferẽdam. Imperator vel Rex deducitur á priore Epiſcoporum Cardinaliũ ad pedes Pontificis, & recipitur ad oſculũ oris, poſtremo ab eodem Cardinali ducitur ad altare ,& per manus Diaconi purificat,& reducitur ad ſedem ſuam ab eodem Cardinali. Deindè portantur aliæ hoſtiæ, vt ſupra pro Diaconis Cardinalibus & alijs. Hoc ſeruatum fuit tempore Innocentij Sixti, cum Petrus Rex Aragonũ, venit ad Romanam curiã. Anno M.CCC.LXXXVI. Quod ſi plures eſſent Reges, ſimul portentur tot hoſtiæ, & totidem Cardinales,primi deducunt Reges.

DE FESTO PASCHALIS PApa non celebrante.

SI verò Papa non celebret, cantatur missa per Episcopum Cardinalē more consueto, qui communicat, si voluerit, Diaconos Cardinales & alios curiales, si ad hoc erunt dispositi. Sed incœpta præfatione nemo ad cornua altaris accedit, vt supra dictum est. Sed omnia supradicta omittũtur, & fit missa eo ordine, prout aliàs fieri solitum est. Et non fit sermo.

DE SECVNDA FERIA post Pascha.

FEria secũda post Pascha, vnus ex reuerēdissimis dominis presbyteris Cardinalibus celebrat Missam in paramētis albis: dicitur tantum vna Oratio, & non fit sermo. alia omnia fiunt more solito.

DE TERTIA FERIA POST Pascha.

FEria tertia post Paschæ festum, vnus ex Reuerendissimis Dominis presbyteris Cardinalibus celebrat Missam in paramentis albis. Dicitur tantum vna oratio, & non fit sermo: alia omnia fiunt more solito.

DE SABBATO IN ALBIS cum dantur Agnus Dei.

Consue-

COnsueuerunt summi Pontifices annis primo, septimo, & deinceps singulis septenis benedicere Agnus Dei post festa paschalia in camera sua: quorum confectionem, & benedictionem satis exposuimus in prima parte, & deinde in sabbato in albis in capella publice distribuunt hoc ordine. Cõsueuerunt tamẽ antiquitus Romani Põtifices ĩ primo anno ipsimet celebrare hac die, vt legimus de Vrbano Quinto, Gregorio vndecimo Auinioni, & Vrbano sexto. Romæ, die sabbati in albis, quando Agnus Dei distribui debent, celebrat Missam aliquis presbyterorum Cardinalium in paramentis albis more consueto: post orationẽ diei, dicitur oratio contra Paganos, & alia pro Pontifice, & non fit sermo. Alia omnia fiunt more consueto vsque ad Agnus Dei quo dictò Cardinalis assistens accedit solito more ad altare, accipit pacem & eam defert ad Pontificem, & distribuitur vt alias post acceptam pacem. Cardinales, & prælati omnes capiunt paramenta alba ordinibus suis conuenientia: Cardinales in locis suis, prælati verò & officiales extra cancellum capellæ. Celebrans facta communione lauat manus, & dicit post cõmunionem more solito, deinde vadit ad faldistorium, sedensq; accipit mitrã, incœpta

per cantores post communionem, ministranteque presbytero] Cardinali nauiculã, Papa ponit incensum more consueto: tum præcedente Subdiacono capellæ cum cruce inter ceroferarios, ante quos thuriferarios incedit cũ thuribulo fumigante Subdiaconus Apostolicus, indutus sacris vestibus, ac si epistolam solenniter lecturus esset vna cum clerico cerimoniarum, sequentibus ipsum duobus alijs capellanis celebrãtis, superpellicijs indutus vadit ad locũ paratum, vbi Sacrista lancem vnam magnam, Agnus Dei in bõbice indutus, plenam mappula pulchra serícea coopertam ornauit, & lancem cum Agnus Dei accipiens, præcedente thuriferario ordine quo iuerat, reuertitur ad Põtificem. Cùm fuerint intra ostium capellæ, genuflectunt omnes, & Subdiaconus cantat competenti voce, ita vt ab omnibus audiatur, dicens: Pater sancte, isti sunt Agni nouelli, qui annunciauerunt vobis alleluia, modo veniunt ad fontes, repleti sunt claritate, alleluia: cantores respondent ea voce, Deo gratias, alleluia: ꝙ secundò facit Subdiaconus, dum fuerit ante ostiũ cancelli, & tertiò ante solium Pontificis genu flexus, Pontifex interim semper cum mitra sedente, nisi quod intrante cruce à principio omnes surgunt, & statim sedent. Deinde

inde aſcendit ad dextram Pontificis, vbi genu flexus dictam lancem tenet vſque ad finem diſtributionis. Thuriferarius autem cũ alijs omnibus ad ſua loca diuertit: accedũt autem ad Pontificem duo auditores cum mantili, quod Diaconi Cardinales aſsiſtentes gremio Pontificis, ſuperponũt, ipſis auditoribus illud hinc & inde genu flexis tenentibus. Tum veniũt ante Pontificem per ordinem omnes Cardinales, vnus poſt alium à ſeniore ad iuniorem, & factis debitis ac conſuetis reuerentijs, porrigunt mitras ſuas, cornua mitræ deorſum vertentes, & Papa imponit eis tot Agnus Dei, quot ei placet. Antiquitus dabant cuilibet Cardinali tres Agnus Dei, prælatis duos, alijs vnum tantùm. Cardinales oſculantur eius manum primò, deinde genu dextrum, Cardinalis celebrãs venit de faldiſtorio ſolus ſuo tempore, & in ordine ſuo iuxta ſcamnum capit Agnus Dei, vt alij, & reuertitur ad faldiſtorium, vbi ſedet cum mitra vſque ad finem diſtributionis: prælati ſimili modo ſicut Cardinales: ſed genu flexi Agnus Dei in mitras accipiunt, & oſculantur genu dextrum Papæ, non manum: Protonotarij, & omnes alij capiunt Agnus Dei in manus genu flexi, oſculantur pedem Papæ. Finita diſtributione Papa lauat manus more conſueto, Car-

dinales & omnes alij deponunt paramenta: celebrans reuertitur ad altare, dicit in medio, Dominus vobiſcum, & apud librum, Oremus, & orationes more conſueto. Ite Miſſa eſt dicitur cum duplici Alleluia, & deinde non dicitur cum Alleluia: Papa dat benedictionem & indulgentias, quas pronunciat celebrans. Seruatum legimus apud antiquos, quod circa finem prandij portabatur in menſam magnum vas, plenum Agnus Dei cum bombice, quos Pontifex diſtribuebat omnibus ſuis familiaribus. Paulus autem ſecundus noſtro tempore per totum illum diem, & etiam ſequentem, poſt prandium diſtribuit Agnus Dei populo Romano, & omnibus vtriuſque ſexus ad palatium venientibus.

DE EODEM DIE QVANDO non ſunt diſtribuendi Agnus Dei.

ANnis verò quibus hac die Agnus Dei non ſunt diſtribuendi, celebrat aliquis prælatus in paramentis albis: dicitur in miſſa Gloria in excelſis, Pax vobis, & poſt orationem diei duæ aliæ, videlicet contra Paganos, & pro Papa: in fine Miſſæ, Ite miſſa eſt, cum duplici Alleluia, & omnia alia ordine conſueto: & non fit ſermo.

DE FESTO ANNVNCIATIOnis B.M. Virginis, & Veſperis Papalibus in Quadrageſima.

Feſtum

FEstum annunciationis Beatæ Mariæ virginis, plerunque cadit intra Quadragesimam,& de festo fit die quo cadit, nisi venerit in Dominica:quia tunc transfertur ad secundam feriam postmodum sequentem,& si cadit in quinta feria maioris hebdomadæ, & deinceps vsque per totam Octauam Paschatis, transfertur ad secundã feriam post Octauam: fit officium missæ in capella Papæ ordinariè,& per vnum ex presbyteris Cardinalibus:& fit sermo. Solent tamen aliquando Pontifices celebrare hoc festum in aliqua Ecclesia beatæ Mariæ in vrbe. Consueuerunt antiqui Pontifices celebrare hoc die:& tunc si festum fuisset die Lunę in quadragesima, in præcedenti Dominico die fiebant Vesperæ Papales cum paramentis.Idem fiebat, si festum celebrabatur post Pascha: In alijs autem tẽporibus, quia in Quadragessima Vesperę dicũtur ante prandiũ,nõ fiebant Vesperę solennes:sed ne ista solennitas remaneret sine Vesperis solennibus, post missam in qua vna tantum oratio dicitur, scilicet de beata virgine,Papa depositis missalibus indumẽtis accipiebat pluuiale album, & incipiebat Deus in adiutorium &c, pro Vesperis, stans in sede sua eminẽti,& Cardinales atq; pralati omnes permanebant cũ suis paramentis,& in

cipiebantur Antiphonæ per Papam & Cardinales more ſolito. Si autem Papa non celebraſſet, ſed aliquis Cardinalis, aut prælatus in ſua præſentia, tunc finita Miſſa Papa incipiebat pro Veſperis, Deus in adiutorium: incenſabat, & cãtabat orationes, ſicut cõſueuit facere quãdo non eſt celebraturus. Hodiè nõ facimꝰ Veſperas, neq; ante, neq; poſt. Et nota, quòd in Veſperis dicuntur duæ orationes de feſto, & de feria: In Miſſa autem dicitur vna tantum, quia dicitur ad partem Miſſa de feria. Et quotieſcunque Papa celebrat ſolenniter per totam Quadrageſimam, dicit vnam orationem tantùm.

DE FESTO SANCTI MARCI.

HAc die ordinariè non fit Miſſa ſolennis publica: conſueuit tamen aliquando Romanus Pontifex equitare ad Eccleſiam Sancti Marci de vrbe, Miſſamque celebrare aliquis Epiſcopus in paramentis rubris: & non fit ſermo. Papa cum pluuiali rubro, & mitra precioſa accedit ad altare, deponit mitram, orat ſuper faldiſtorium procumbens, reaſſumit dictam mitram. Et iterum procumbit dum Litania cantatur, quã duo ex cantoribus conuenienti loco poſt Pontificem coram ſe habentibus librum, ſupra ſcabellum, genuflexi dicunt, prout in ordi-

ordinario, vſque ad finem, alijs cantoribus ipſis reſpondentibus. Finita Litania ſurgunt omnes, Papa facit confeſsionem cum Epiſcopo celebrante, vt moris eſt. Cum autem aſcendit ad ſolium, Cardinales veniunt ad circulum, ſed tantum aſſurgunt. Prior Epiſcoporum non aſsiſtit propter anguſtiam loci, ſed tempore opportuno de loco ſuo accedit ad Pontificem, & miniſtrat nauiculam: dicitur Gloria in excelſis, Pax vobis, vna oratio tantum, Credo, Præfatio de Apoſtolis, & alia more conſueto. Facta communione per celebrantem, religioſi & clerus vrbis ſuo ordine circumeunt altare, & proſequuntur ſupplicationem ſuam more ſolito. Interim perficitur Miſſa, & in fine Papa dat benedictionem ſupplicatione ſuo ordine tranſeunte: cuius tranſitum Papa conſueuit expectare: & ea finita ſurgit Pontifex, & aſcendit ad palatium, vel aliò, ſi placet, reuertitur.

DE VIGILIA ET FESTO Aſcenſionis Domini.

IN Vigilia Aſcenſionis Domini fiunt Veſperæ Papales, & in die Miſſa ſolennis in paramentis albis, quam celebrare ſolet Epiſcopus Cardinalis. Dicitur tantum vna ora-

tio, & non fit ſermo, quem facturus, oſculetur pedem Papæ, vel genu: ſi ſit prælatus petat benedictionem, & non indulgentias. Finito ſermone fit confeſsio: ſed non denunciantur indulgentiæ, cum Papa ſit poſt ſolennem benedictionem daturus publicas. Igitur cum dicitur confeſsio, accedit Subdiaconus cum cruce, & confeſsione finita Papa dicit: precibus, & cæt. alia omnia fiunt more conſueto. Finita Miſſa Papa dat benedictionem: qua data, Papa eo ordine quo de camera venit, vadit ad locum, vbi benedictionem publicam eſt daturus, quem Cardinales, prę lati, & alij officiales aſſociant in cappis ſuis ſine paramentis. Pontifex in loco prædicto dat benedictionem ſolennem populo, & in fine plenarias indulgentias, ſi placet, quas publicant duo Diaconi Cardinales: Senior primo in latino, deinde alius in vulgari, quibus publicatis Papa redit ad cameram ordine conſueto.

DE VIGILIA PENTECOSTES *& mutatione capparum.*

IN Vigilia Pentecoſtes, Cardinales & Prę lati Romanæ curiæ depoſitis cappis, & capucijs pellibus ſubduplicatis, accipiunt alias cum ſerico rubro, ſiue carmeſino in qui-

quibus veniunt ad Veſperas ſolennes, quæ fiunt more conſueto. Conſueuit etiam Põtifex hymnum Veſperorum, videlicet Veni creator ſpiritus, in ſede ſolij ſtans detecto capite, inchoare, deinde deſcendere ad faldiſtorium, vbi poſtquam genuflexit, & non prius cantores proſequuntur Hymnum, Finito primo verſu ſurgit Pontifex, & aſſumpta mitra redit ad faldiſtorium, vbi depoſita mitra ſtat vſque ad finem Hymni: alia omnia fiunt more ſolito, ſed ad primum verſum Hymni Põtifex ſemper genuflectit hac die, ſiue ipſe incipiat, ſiue non. Hæc mutatio cap parum fit hodie in die feſto reſurrectionis Dominicæ, decreto Leonis Papæ decimi, in Concilio Lateranenſi: quia ita fiebat antiquitus.

DE DIE PENTECOSTES.

IN die Pontecoſtes Pontifex indutus para mentis purpureis precioſis, venit ad Eccleſiam, & conſueuit ſoléniter celebrare in tali die cerimonijs cõſuetis. Quod ſi non eſt diſpoſitus ad celebrandũ, ſacra facit vnus ex reuerendiſsimis Dominis Epiſcopis Cardinalibus, ornamentis rubris paratus: & tunc Papa orat in faldiſtorio, facit confeſsio nem cũ celebraturo, & alia more conſueto: dicitur tantum vna oratio circa finem Alleluia. Ante verſum Papa venit ad faldiſtoriũ,

vbi

vbi genu flectit, & cantores incipiunt,& ꝓsequuntur versum, Veni Sancte Spiritus, vsque ad finem. Finito versu surgit Pontifex, & accepta mitra venit ad solium: et fit sermo, si Papa non celebrat: omnia alia obseruabũtur more consueto. Sed si Põtifex celebrat, obseruabuntur omnia, prout in Missa maiori in die natiuitatis Christi ordinatum est: & non fit sermo.

Ferijs secunda & tertia post Pentecosten, nihil fit in capella hodiè: quamuis tempore Pij, & Pauli, & aliorum superiorum pontificum, consuetum fuerit celebrari, sicut in secunda & tertia feria in Paschate.

DE VIGILIA ET FESTO SANctæ Trinitatis.

IN Vigilia Sanctæ Trinitatis fiunt Vesperę Papales, ad quas venit Põtifex ornatus albis ornamentis. In die fit Missa solemnis, quam celebrat presbyter Cardinalis, ornamentis albis paratus. Dicitur tantùm vna oratio: alia omnia obseruantur more cõsueto: & fit sermo.

DE VIGILIA CORPORIS Christi.

IN Vigilia corporis Christi fiunt Vesperę Papales, ad quas venit Pontifex ornamen

tis

tis albis paratus. Quibus finitis Vicarius Papæ de mandato Sanctiſsimi Domini noſtri Papæ, mandat clero vrbis, quod in tempore adſit in ſupplicatione, & proficiſcãtur ante ordines Curiæ. Mandetur etiam per Vicarium Sancti Petri Canonicis, & alijs beneficiatis Eccleſiaſticis baſilicæ prædictæ, ſub aliqua graui pœna, quod non interrũpant, neque ſe immiſceant ordinibus & Prelatis Romanæ curiæ, ſed illos præcedant, & per ſe aut cũ clero vrbis ſupplicationem faciant. Et Reuerendiſsimus Dominus Camerarius committat curſoribus, quod mãdent Rom. curiæ officialibus, quod ſinguli ſub aliqua graui pœna interſint ſupplicationi hora competenti cum ſingulis intorticijs.

DE FESTO CORPORIS CHRIſti, Papa præſente.

IN die ſummo mane Sacriſta paret Sacramentum in tabernaculo decenti ſuper altare capellæ, forerij etiã portent baldachinum in loco congruo, intorticia ſingulis ſcutiferis Papæ portanda dentur ante Sacramentum: deinde hora competenti Cardinales, & prælati omnes in locis ſuis capiũt paramenta alba ordini ſuo conuenientia, vt alias. Et Pontifex acceptis paramentis albis in camera papagalli, vadit ad capellam, vbi

eſt Sa-

eſt Sacramentum ante altare, depoſita mitra genu flexus orat: tum ſurgit, & ſtans ſine mitra miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium, nauiculam imponit incẽſum in duo thuribula, deinde genuflexus cum vno ex thuribulis prædictis incẽſat Sacramẽtum, ter illi thuribulum ducens. Quo facto imponitur collo Põtificis mappa ſericea per Cardinalem aſsiſtentem: deinde porrigitur Sacramentum ipſum Pontifici per Diaconum à dextris aſsiſtentem Pontifice adhuc genuflexo. Qui accepto Sacramẽto ſurgit, & ſine mitra illud portat aliquantulum: tum accepto bireto deſcendat ſub baldachino. Cardinalis celebraturus interea tẽpore cõgruo vadit ad Eccle. vbi celebraturus, & ibi capit paramenta ordine conſueto. Cũ Papa deſcẽderit per ſcalas palatij, accipit mitram, q̃ retinet per totam ſupplicationẽ: quæ per priorem Diaconorum Cardinalium in prima porta palatij interim ordinetur, & per Vicecamerarium cõſeruetur ordo à priore Diaconorum datus. Non enim ad camerarium, ſed ad priorem prædictum ſpectat ordinare ſupplicationes Papales, tam equeſtres quàm pedeſtres: quamuis à paucis annis citra camerarij aſſumpſerint ſibi hoc onus. In primis præcedent officiales Romanæ curiæ inferiores ſeu minores gradatim

tim, deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi, solicitatores literarum Apostolicarum, Notarij, auditorum rotæ, Procuratores pœnitentiariæ, Procuratores contradictarum, Abbreuiatores de prima visione, de parco minori. Scriptores pœnitentiariæ. Scriptores Apostolici, Magistri vtriusque registri, Abbreuiatores de parco maiori, Bullatores, Magistri plumbi, procuratores ordinũ, Procuratores principum & barones, Cantores, Acoluthi sine cereis, Clerici cameræ, auditores rotæ, Quinque Acoluthi cum candelabris, Subdiaconi, quorum vnus inter duos medius crucem portet, pœnitentarij, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Oratores, prælati parati, Diaconi, presbyteri, Episcopi Cardinales, duo Diaconi Cardinales Pontifici assistentes, si Papa portatur in sede: si verò Papa suis pedibus incedit, Diaconi hinc inde portant simbrias pluuialis, & scutiferi Papę singuli singula intorticia ꝑtãtes: duo Acoluthi cũ cãdelabris, duo alij Acoluthi cum thuribulis, continuè incensantes ante Sacramentũ, & vnus alius acoluthus, qui nauiculã portat cũ thure: ꝙ cũ opus sit, imponit thuribulo: Papa sub baldachino, auditor de mitra seruiẽs, medi⁹ inter duos cubicularios Secretos: Secretarius Pa-

pæ, si

pæ,ſi non eſt prælatus, cum medico Papæ, protonotarij, prælati ſi qui ſunt non parati, generales ordinum : quos tandē ſequantur togati omnes. Hoc ordine itur per viam rectam vſque ad caſtrum ſancti Angeli, & per aliam viam, quæ ſancta dicitur, reuertitur ad baſilicam Sancti Petri, ſi ſit Romæ apud Sanctum Petrum: ſi autem alibi ſit Papa ordinabit quouſque progredi placuerit, & ita ſeruabitur. Aduertendum tamen eſt, quod digniores nobiles, ſeu Oratores laici portare debent baldachinum à principio, & dum intrat Eccleſiam in fine. Interim autem medio itinere illud portant inferiores nobiles, qui imitari ſolent ſuperiores per viam. Hæc autem ſupplicatio fit lōgior, & breuior ꝓ voluntate, & diſpoſitione ſanctiſsimi Domini noſtri Papæ, & aliquando pro qualitate temporis. Vidi aliquādo tempore pluuioſo quod ex palatio tantum deſcēdimus ad Eccleſiam Sancti Petri: & ſi Pontifex eſt debilis pedibus, portatur in ſede, & portat Sacramentum. Cum Pontifex fuerit ante altare, vbi Miſſa celebranda erit, genu flectit coram illo, & Diac. à dextris aſsiſtēs, accipit reuerenter Sacramentum de manu illius, & in medio altaris in loco ad id ordinato reponit. Tum Pontifex ſtans ſine mitra miniſtrāte priore presbyterorum Cardinalium, imponit

imponit incensum: deinde genu flexus, incensat Sacramentum. Tum surgit, & cum celebrante facit confessionem, more solito primùm. Vt autem officiales & prælati peruenerint supplicabundi ad capellam extra cancellū altaris maioris, depositis suppellicijs siue paramentis, accipiunt cappas suas, in quibus intrant capellam prædictam: Cardinales vero parati & in locis suis antequàm adueniat Pontifex, depositis paramentis accipiunt cappas suas. Finita confessione Pontifex ascendit ad solium: fitque ei reuerentia à Cardinalibus, & alia fiunt more solito. Cardinalis celebrans non capit mitrā, quando incensandus erit, neque cum manus lauare debet in altari, sed stans in cornu epistolæ sine mitra, illas lauet ob reuerentiam Sacramenti. Dicitur tantum vna oratio, nō fit sermo. Finita Missa Papa dat benedictionem, & indulgentias, quas ꝓnunciat celebrans. Alia omnia fiunt more cnnsueto. Descendit deinde Pontifex de solio: orat in faldistorio sine mitra, & illa reassumpta recedit dimisso in altari Sacramēto, quod in sero Sacrista dispensat, vt decet.

DE SVPPLICATIONE HVius diei, *Papa absente.*

SI Pōtifex huius diei officio nō interesset, parentur omnia, vt dictum est. Cardina-

les,Prælati,& officiales in locis suis,in palatio paramenta recipiunt:celebrans vero in capella prope altare accipit sandalia cum psalmis consuetis,deinde amictum, albam, cingulum,stolam,crucem,pectorale, tunicellam,& dalmaticam cum orationibus solitis,& desuper pluuiale,vel si magis placet, dimissis tunicella & dalmatica, capiat pluuiale.Hora deĩde opportuna ministrãte Diacono capellæ nauiculam,celebraturus ponit incensum in duo thuribula. Tum genu flexus ante altare incẽsat Sacramentum: ordinatur deinde supplicatio,quæ fit ordine supradicto.Subdiaconus capellæ portat crucem,ita quod imago crucifixi ante respiciat,non retro:cãdelabra iuxta crucem supplicationis portant duo ex capellanis assistentis,similiter & thuribula ante Sacramentum:intorticia verò deferant scutiferi Papę: capellanus pluuiali indutus à dextris,& Diaconus capellæ omnibus paramentis indutus à sinistris auriphrygium pluuialis celebrantis eleuet,baldachinum autem digniores nobiles,vt supradictum est.Facta supplicatione cum celebraturus reposuerit Sacramentum super altare,imponit incensum ministrãte Diacono capellæ nauiculam. Tum genu flexus ante altare,incensat Sacramentum,deinde accedat ad faldistorium,vbi de

posito

poſito pluuiali accipiat tunicellam,& dalmaticã,ſi illas prius non accepit:tum chirothecas,planetam,mitram,annulum Pontificalé:accedit ad confeſsionem, & omnia fiunt ordine ſuprà dicto. In fine Miſſæ celebrans dat benedictionem ſine mitra,& publicat indulgentias per Papam conceſſas.

DE VIGILIA ET FESTO ſancti Ioannis Baptiſtæ.

IN Vigilia Sancti Ioannis Baptiſtæ, ordinarie fiunt Veſperæ papales,& in die Miſſa publica ſolennis per presbyterum Cardinalé in paramentis albis:& fit ſermo,& non dicitur Credo,niſi veniat in die Dominico. alia fiunt vt in alijs Veſperis,& Miſsis ſolennibus.

DE VIGILIA ET FESTO Apoſtolorum Petri, & Pauli.

IÑ Vigilia Apoſtolorum Petri, & Pauli, ſi ſanctiſsimus Dominus noſter in craſtinũ ſoléniter eſt celebraturus, accipit paraméta rubri coloris precioſa conſueta in camera papagalli, & deſcendit ad Eccleſiam nulla ſupplicatione præeunte:ſed facta reuerentia Domini Cardinales accipiunt paramenta,& obſeruantur, omnia prout ſupra in Vigilia Natiuitatis Chriſti notatum eſt. Si

verò nõ est celebraturus, accipit eadem paramenta, & fiunt Vesperæ more consueto. Et antiquitus erat potius in aula.

In die Apostolorum Petri & Pauli, si Sanctissimus Dominus noster est celebraturus, vt consueuit, cum potest accipit in camera papagalli amictum, albam, cingulum, stolã, pluuiale rubrum, & mitram preciosam: & ministrante priorum presbyterorum Cardinalium, imponit incensum. Interim Cardinales & prælati capiunt paramenta, & officiales superpellicia more solito. Et Pontifex supplicabundus venit ad Ecclesiam sub baldachino, eo ordine, vt supra in Missa maiori natiuitatis Christi est notatum. In missa etiam obseruantur omnia quæ ibidem sunt ordinata. Post missam Pontifex data in altari benedictione, & indulgentijs per Cardinalem asistentem publicatis, dimisso in altari pallio redit ad cameram non habita supplicatione, sed sine baldachino more consueto: & etiam non fit sermo.

DE FESTO VISITATIONIS Beatæ Mariæ Virginis.

IN die visitationis Beatæ Mariæ Virginis, solet fieri missa solennis, quam celebrare consueuerat presbyter Cardinalis in paramentis albis, & solebat fieri sermo. Sed hodier-

hodiernis temporibus huiuſmodi ſolẽnitas non obſeruatur: ſed capella huius diei prætermittitur, quæ non habet neque habuit Veſperas præcedentes.

DE VIGILIA ET FESTO ASſumptionis Beatæ Mariæ Virginis.

IN Vigilia aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis, ſolebant eſſe Veſperæ Papales, & in die miſſa ſolennis, quam ſolebat presbyter Cardinalis paramentis albis indutus, celebrare, & ſermo fieri: ſed Romæ hodie non fit propter feſtũ ſolẽne Romanorum, quod ipſi celebrant in ſancta Maria maiori, Si Papa eſt alibi, ſeruatur vt ſupra,

DE VIGILIA ET FESTO natiuitatis B. Mariæ Virginis.

IN Vigilia Natiuitatis B. Mariæ Virginis, ordinariæ fiunt Veſperæ ſolennes, & in die miſſa ſolennis in capella Papæ per presbyterum Cardinalem, paramentis albis paratum. Et fit ſermo.

DE VIGILIA OMNIVM SANctorum, & mutatione capparum.

IN Vigilia omnium ſanctorum, Cardinales & prælati dimiſsis cappis cum ſerico rubro, accipiunt cappas cum pallibus albis. Et ſanctiſsimus Dominus noſter indutus paramentis albis ſolitis, venit ad Eccleſiam

more ſolito. Et ſi eſt dic craſtina celebraturus, Cardinalis facta reuerentia conſueta, in cappis capiunt paramenta ſibi conuenientia albi coloris: idem faciunt Prælati. Officiales verò accipiunt ſuperpellicia, ſi illa priùs non acceperunt. Alia omnia fiunt prout ſupra in Vigilia Natiuitatis Domini dictum eſt.

DE FESTO OMNIVM ſanctorum.

IN die omniũ ſanctorũ, ſi ſanctiſsimus Dominus noſter eſt celebraturus, accipit in camera papagalli paramenta conſueta albi coloris ſimpliciter, & Cardinales in camera paramenti, & prælati ac Officiales in aula paramenta ſibi couenientia recipiunt, & Officiales ſuperpellicia: deinde miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium, Papa imponit incenſum, & ſupplicatione pręeunte venit ad Eccleſiam ſub baldachino: ac omnia alia fiunt, prout ſupra in miſſa maiori diei Natiuitatis Domini noſtri Papa celebrante ordinatum eſt. Et non fit ſermo, niſi aliquis Cardinalis illum faceret. Si verò Papa non ſit celebraturus, celebrabit Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis, ordine conſueto: & fit ſermo.

IN VESPERIS ET MATVtinis defunctorum, Papa præsente.

IN sero in capella maiori palatij cantantur Vesperæ & matutinæ mortuorũ hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, stola, violacea, & cappa de rosato sine mitra, vel si placet, loco cappæ accipit mãtum de rosato, & caputium magnum, quod inuersatur, ita quod pelles in capite ab extra sint, & supra faciem habebat quasi duo cornua. Et cum Pontifex manto aut huiusmodi caputio vtitur, prælati asistentes non debent habere cappas, sed mantellos, quos asistentium crocias vocant, & caputia in modum cubiculariorum supra collum, & non supra caput. Hoc modo paratus Pontifex, venit ad capellam cruce præcedente, & Cardinalibus Papam sequentibus: duo Diaconi Cardinales qui asistere consueuerunt, vadunt in locis suis post presbyteros Cardinales: cum Papæ non asistant, fimbrias omnes cum cauda simul collectas portat dignior ex prælatis asistentibus in capella. Papa facit orationem in faldistorio capite semicooperto ascendit ad soliũ & sedet, & duo primi ex asistẽtibus Episcopis extendũt fimbrias cappę ante Põtificem: Cardinales omnes sedent in locis suis, & non fit Papæ reueretia, neq; presby-

ter aut Diaconi Cardinales ei aſsiſtūt. Poſtquam Papa aliquantulum quieuit ſurgit, & ſtans capite ſemicooperto verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter: quo ad finem cōpleto, ſibi ipſi caput cooperiet: tum cantores incipiunt pro Veſperis Antiphonam, Placebo Domino. Qua dicta, & incœpto Pſalmo, Papa ſedet, ſic manens quouſque incipiatur Magnificat. Tunc ſurgit Papa à ſeipſo ſemi vel totaliter capite diſcooperto, prout ſibi placet. Finito Magnificat Papa ſedet cooperto ſibi capite, ſic manens vſq; ad finem repetitionis Antiphonæ. Tunc accedunt duo Acoluthi in eorum cappis, cum duobus candelabris more ſolito: ſurgit Pōtifex diſcooperto capite, & ſtans verſus ad altare, dicit competenti voce: Pater noſter, quod ſecretè complet. Interim accedunt duo Epiſcopi aſsiſtentes cum libro & candela, & Papa completo Pater noſter, dicit Verſiculum: Et ne nos inducas in tentationem. Reſ. Sed libera nos à malo. Verſ. A porta inferi. Reſpon. Erue Domine animas eorum. Verſ. Requieſcant in pace. Reſpon. Amen. Domine exaudi orationem meam. Reſpon. Et clamor meus ad te veniat. Ver. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus: Fidelium deus omnium conditor & redemptor, animabus famulorum

famu-

famularumque tuarum remiſsionem cunctorum tribue peccatorum, vt indulgentiam quam ſemper optauerunt pijs ſupplicationibus, conſequantur. Qui viuis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum. Reſpon. Amen. Ver. Requiem æternum dona eis Domine. Reſ. Et lux perpetua luceat eis. Tum duo ex cantoribus dicunt Verſi. Requieſcant in pace. Reſpon. Amen, deinde ſedeat Pontifex cooperto capite, & aliquantulum quieſcat: ſurgat, & capite ſemicooperto ſtans verſus altare, dicit ſecretè Pater noſter Quo completo, caput ſibi ipſi cooperiat, & cantores incipiant pro Matutinis Inuitatorium, Regem cui omnia viuunt, &c, Incœpto Pſalmo primi Nocturni, videlicet Verba mea, Papa ſedet, ſic manens quo vſque ad reſponſionem verſiculi ante primam lectionem. Tunc ſurgit, & capite ſemidiſcooperto ſtans verſus ad altare, dicit ſecretè Pater noſter, & illud ſecrete complet.: quo completo caput ſibi ipſi cooperiens ſedet. Tunc vnus ex cantoribus ſtans in eorum loco verſus ad altare, facta prius altari & Papæ reuerentia, ex libro dicat primam lectionem: & alia dicuntur, prout in ordinario. Poſt verſiculos ſecundi & tertij Nocturni ſurgit Pontifex, & dicit Pater noſter: deinde ſedet, pro ut ſupra in primo Nocturno dictum eſt. In-

cœpto Psalmo Benedictus, Papa surgit stãs versus ad altare, capite semi vel totaliter discooperto, vsque ad finem Psalmi: quo finito sedet cooperto capite. Repetita Antiphona post Benedictus, accedũt duo Acoluthi in eorum cappis cum luminaribus ad locum consuetum: surgit Pontifex, & stans versus ad altare, dicit: Pater noster, & alia omnia, prout supra in Vesperis ordinatum est. Dicto à cantoribus: Requiescant in pace, Amen, Papa sedet cooperto capite, & aliquantulum quiescit: deinde vadit ad faldistorium, orat, surgit, & redit in cameram eo ordine quo venit, digniore ex Episcopis assistentibus fimbrias, vt superius, portant.

DE VESPERIS ET MATVTINIS mortuorum, Papa absente.

SI autem Pontifex Vesperis & Matutinis defunctorum non interesset, Cadinalis die crastina celebraturus, peruenit ad capellam, & facta oratione ante altare, sedet in faldistorio in loco consueto sibi parato: capellani ad numerum nouem sunt parati cotis, quorum duo hinc & inde stant iuxta Cardinalem, deposita cappa per scutiferos, mnistrantibus alijs cappellanis paraméta de altari. Card. ipsum induunt amictu, alba, cingulo stola q̃ à spatulis pẽdeat, pluuiali nigro,

nigro.& mitra alba plana. Qui ſic paratus in faldiſtorio ſedens, tempus expectat: depoſita deinde mitra ſurgit,& ſtans verſus ad altare, ſecrete dicit: Pater noſter, & cantores dicant Antiphonam, Placebo pro Veſperis, deinde Pſalmum, quo incœpto ſedeat Cardinalis accepta mitra ſic manẽs quouſque Magnificat incipiant. Tum ſurgit depoſita mitra ſtans ad finem illius ad altare verſus. Incœpta Antiphona ſedet cum mitra vſque ad finem Antiphonæ: deinde ſurgit depoſita mitra, & ſtans verſus ad altare, dicit: Pater noſter, & alia. vt ſuprà in Veſperis Pontifice præſente dictum eſt, duo bus ex capellanis ſuis duo candelabra tenentibus cum luminaribus, vnum capellanum, qui librum coram celebraturo tenet, medium inter ſe habentibus. Dicto à cantoribus Requieſcant in pace, Amen, Cardinalis ſedet accepta mitra,& aliquãtulũ qui eſcit: deinde depoſita mitra ſurgit, et ſtans verſus ad altare, ſecretè dicit: Pater noſter,& cãtores incipiunt Inuitatoriũ, Regẽ cui omnia viuunt, ꝓ Matutinis, & alia, prout in Ordinario. Incœpto Pſalmo Cardina. accepta mitra ſedet dicto verſiculo primi Nocturni cum ſuo Reſpõſorio: ſurgit depoſita mitra, ſtans verſus ad altare, ſecrete dicit: Pater noſter, quo cõpleto ſedet cum mitra, & cãtores

res dicunt lectiones, & alia, vt in ordinario: idem faciat Cardinalis post versiculos secũdi & tertij Nocturni: Incœpto Benedictus, surgit sine mitra, stans versus ad altare: quo finito sedet cum mitra. repetita deinde Antiphona surgit sine mitra, & stans versus ad altare, dicit voce competenti: Pater noster. Quo secretè completo, vnus ex assistentibus suis capellanis librum cum duobus alijs duo luminaria coram eo tenentibus, dicit ex libro versiculum, Et ne nos, cum alijs, & orationem, Fidelium Deus omnium, &c. ac alijs, prout supra in Vesperis dictum est.

DE COMMEMORATIONE *animarum Papa præsente.*

IN die commemorationis animarum, super credentiam ponuntur vasa consueta exceptis duodus magnis bocalibus argenteis, quibus in missis defunctorum non vtũtur. parctur etiam super eam thuribulum cum nauicella, & vas aquæ benedictæ cum aspersorio. Deinde hora competenti presbyter Cardinalis celebraturus, venit ad capellam, & capit omnia paramenta consueta nigri coloris, exceptis sandalijs & chirotecis, quibus in huiusmodi missa vti nõ debet: nec consueuit dicere Psalmum, Quam dilecta, cnm alijs. Subdiaconus & Diaconus vtun-

vtuntur tunicella & dalmatica: Deinde Pótifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa rubea, cuius cucullum ſuper ſcapulis duobus ſpaletis aptatur, ne deorſum cadere poſsit: & mitra ſimplici: vel ſi Pontifici placet, loco cappæ habeat pluuiale rubeum ſimplex, & mitram ſimplicem, præcedentibus cruce, & Cardinalibus venit ad capellam, orat in faldiſtorio, & facit confeſsionem cum celebraturo, aſcendit ad ſolium: & non fit ei reuerentia à Cardinalibus, ſed duo Diaconi & prior presbyterorum Cardinalium aſsiſtũt ei more conſueto. Papa dicit Introitum cum aſsiſtentibus tantũ: altare non incenſatur, Cardinales non veniunt ad circulum, neque celebrans oſculatur librum, ſed altare tantum. Cũ celebrans dicit Dominus vobiſcũ, Papa venit ad faldiſtorium, & genu flectit ſine mitra, ſic manens, vſque ad finem orationis: & ſimiliter omnes genu flectunt præter celebrantem, & miniſtros, id eſt, aſsiſtẽtem Diaconum, & Subdiaconum. Pontifex oratione finita & accepta mitra, redit ad ſedem. Dicitur tantum vna oratio, videlicet: Fidelium Deus omnium &c. Subdiaconus dicta epiſtola non oſculatur pedem Papæ, neque Diaconus pro euangelio illum oſculatur: ad euangelium nõ portãtur luminaria, neque

ria,neq; in cēſum, neq; Diacon⁹ accipit benedictionē. Finito Euāgelio Papa nō oſculatur librum,neq; benedicit aquā ꝓ ſacrificio in calice imponendā. Poſt Offertoriū Papa imponit incenſum more conſueto,& incēſantur oblata,altare,celebrans, & Papa tantum,& non alij: Subdiaconus non tenet patenam,vt in alijs Miſsis,ſed ad eleuationem in cornu epiſtolæ genu flexus, incenſat Sacramentum. Papa dicto Sanctus,cum aſsiſtentibus venit ad faldiſtorium,vbi depoſita mitra genu flectit, quouſque celebrans dicat,Per omnia ſecula ſeculorum, ante Pax Domini. Tū ſurgit Pontifex,& accepta mitra,redit ad ſolium:vbi depoſita mitra dicit cum aſsiſtentibus, Agnus Dei. Celebrans nō dicit Orationem,Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis:neque pax tecum,ſed ſequentes. Oſculum pacis non datur,celebrans procedit in Miſſa more conſueto. Et Pontifex ad orationem in fine venit ad faldiſtorium,& genu flectit:deinde illa finita redit ad ſedem. Et celebrans dicto in altari Placeat,&c. vadit ad faldiſtorium, deponit veſtes ſacras, & demum vadit ad locum ſuum inter Cardinales:non datur benedictio,neque indulgentiæ. Deinde ſi Pontifex velit poſt Miſſam abſoluere incœpto à cātoribus Reſponſorio,Libera me Domine, apud ſedem

dem deponit cappã,& accipit pluuiale rubrum ſimplex, ſi placet:& ponitur ante eũ pannus niger ad hoc paratus, & extenditur à ſcabello ſedis per planum & gradus ſolij ſui,& quatuor Acoluthi ſuperpellicijs induũtur:& dũ cantores replicant Reſpõſorium, Libera me Domine, accedunt ad Pontificem duo Acoluthi, vnus cum thuribulo & nauicella, alius cum vaſe aquæ benedictæ & aſperſorio: & Pontifex miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium nauicellam, imponit incenſum, presbyter Cardinalis remanet illic apud Papam. Cùm incipitur Kyrieel. à cantoribus, ſurgit Pontifex depoſita mitra,& dicto vltimo Kyrieeleiſon, ſtans verſus ad altare,dicit intelligibili voce Pater noſter: quod ſecretè cõplendo miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium aſperſorium, Papa aſpergit tertiò ſupra pannum nigrum ante ſe iacentem, & reddit aſperſorium presbytero Car. quo miniſtrante thuribulum, Papa incenſat eodem modo, ſupra pannum tertiò thuribulum, ducens: & reddito thuribulo presbytero Cardinali, recedunt illi duo Acoluthi cum aqua benedicta & thuribulo,& presbyter Cardinalis ad ſcabellũ ſuũ reuertitur: accedũt duo Acoluthi cũ luminarib. ad locum conſuetum, & duo Epiſco

pi aſsi-

pi aſsiſtentes cum libro & candela. Et Papa dicit verſ.Et ne nos inducas &c.cum alijs & oratione: Fidelium Deus omnium,ſub ſua concluſione, vt in Veſperis ordinatum eſt. Poſt orationem Papa dicit Requiem æternam &c, Et cantores: Requieſcant in pace. Tum ſedet Pontifex cum mitra, orat deinde in faldiſtorio, & redit ad cameram.

QVANDO PONTIFEX NOLlet abſoluere.

SI vero Pōtifex abſolutionem finita miſſa facere noluerit, celebrans dicto placeat, accedit ad cornu epiſtolæ altaris, vbi depoſita planeta accipiat pluuiale nigrum, & mitram ſimplicem: & ſtans in dicto cornu verſus ad altare, expectat finem reſponſorij. Interim clerici capellæ extendant ante medium altaris à plano illius per gradus deorſum pannum nigrum ad hoc ordinatum. Cum reſponſorium poſt verſum, Requiem æternã, repetitur, Pontifex miniſtrãte preſbytero Cardinali nauicula ponit incenſum. Duo ex capellanis celebrantis ſtantes iuxta cornu epiſtolæ altaris, tenent vnus vas aquę benedictæ cũ aſperſorio, alius thuribulum cum incenſo: incœpto Kyrieeleiſon ſurgit Pontifex ſine mitra, & mitra celebranti deponitur

ponitur: qui dicto vltimo Kyrieeleiſon, ſtans detecto capite in dicto cornu, verſus ad altare dicit intelligibili voce, Pater noſter: quod ſecretè complet: interim accedit ad medium altaris, & verſus ad dictum pannum miniſtrante Diacono capellæ, aſperſorio aſpergit tertiò ſuper eundem pãnum: tum miniſtrante eodem thuribulum eodem modo incenſat. Deinde conuerſus ad altare, ex libro ſupra illud poſito dicit verſum, Et ne nos. & alios cum oratione: & in fine Requiem æternam, vt ſupra dicitur. & dicto per cantores Requieſcant in pace, Amen dicit Dominus vobiſcum, ſignat altare per ſeipſum dicẽs Euãgeliũ ſancti Ioannis: redit ad faldiſtoriũ, vbi deponit Sacras veſtes, more conſueto.

DE COMMEMORATIONE *omnium fidelium defunctorum, Papa abſente.*

SI verò Pontifex huius diei officio non interſit, presbyter Cardinalis celebraturus, præuenit ad capellam, oransque ante altare, ſedet in faldiſtorio, lauat manus, ſurgit, & capit paramenta omnia more conſueto, exceptis ſandalijs, & chirothecis, quibus non vtuntur in hac Miſſa: nec dicit pſalmos Quam dilecta, &c. In credentia non debent eſſe illa duo bocalia magna argen-

tea, quibus Cardinales celebrantes vti consueuerunt: sed omnia alia consueta, & præter illa vas aquæ benedictæ cum asperſorio, & pannus pro absolutione. Subdiaconus, & Diaconus vtuntur tunicella, & dalmatica in Missa, celebrans post confeſsionem, & altaris osculum: non osculatur librum, nec incensatur altare. Dicitur tantum vna oratio, videlicet: Fidelium Deus omnium, &c. ad quam omnes genu flectũt, exceptis capellano, aſsiſtente Diacono, & Subdiacono. Dicta epiſtola Subdiaconus non osculatur manum celebrantis: ad Euangelium Diaconus non petit benedictionem, nec osculatur celebrãtis manum, nec portantur luminaria, neque thuribulum: duo tamen ex capellanis aſsiſtentis Diaconum aſſociant, & Subdiacono librum tenente hinc inde aſtant. Poſt Euangelium celebrans non osculatur librum, neque benedicit aquam pro oblatione in calice ponendam. Subdiaconus non tenet patenam poſt celebrantẽ, sed genu flexus ad cornu epiſtolæ, tempore congruo ad eleuationẽ incenſat Sacramentũ: celebrans miniſtrãte Diacono nauiculam, imponit incenſum, incenſat oblata, altare: & incenſatur ipſe ſolus à Diacono, & nõ alij. Incœpto Sãctus à cantoribus, oẽs genu flectunt, exceptis
præ-

prædictis, quousque celebrans dicat, Per omnia secula seculorum, ante Pax Domini. Oratio: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis, &c. Pax tecum non dicitur, osculum pacis non datur, ac post communionem omnes genu flectunt vsque ad finem orationis, exceptis prædictis. Non datur benedictio, neque indulgentiæ, sed dicto per Diaconum, Requiescant in pace, celebrans dicit Placeat, & cãtores incipiunt responsorium, Libera me Domine: celebrãs retrahit se ad cornu epistolæ, vbi deposita planeta accipit pluuiale nigrum & mitram planam: interim extenditur pannus niger ante mediũ altaris. Et cum repetitur respõsorium, Libera me Domine, ministrãte Diacono nauiculam, celebrans imponit incensum. alia fiunt, prout suprà, Papa non absoluente, dictum est.

DE VIGILIA, ET FESTO *dedicationis Basilicæ Saluatoris.*

IN Vigilia dedicationis Basilicæ Saluatoris, ordinariæ sunt Vesperæ papales, & in die vnus ex reuerendissimis presbyteris Cardinalibus celebrat in paramentis albis, non fit sermo: & antiquitus erat potus in aula.

DE VIGILIA, ET FESTO *dedicationis Basilicæ principis Apostolorum.*

IN Vigilia, & festo dedicationis Basilicæ principis Apostolorum, fit eodem modo vt in dedicatione Saluatoris. Et similiter erat potius in aula.

DE ANNIVERSARIO PONtificis proximè defuncti.

SOlent Summi Pontifices immediatis prędecessoribus suis, in die annuo obitus anniuersarium peragere in capella maori, in qua Episcopus celebrat omnibus Pontificalibus ornamentis nigris paratus. Papa venit paratus in cappa rubra, & mitra simplici, vt supra in die cõmemorationis defũctorũ dictum est: celebrans non vtitur sandalijs, neque chirothecis: & in ornamentis atque in Missa omnia obseruanutr, etiam quo ad genu flexiones, & absolutionem post Missam, vt suprà in die commemorationis omnium fidelium defunctorum est ordinatũ, exceptis oratione, secreta, & postcommunione, quæ dicuntur vt infra.

ORATIO.

DEus, qui inter summos sacerdotes Famulum tuum. N. ineffabili tua dispositione connumerari voluisti: præsta quæsumus, vt qui vnigeniti filij tui vices in terris gerebat, sanctorum tuorum Pontificum consortio perpetuo aggregetur per eundem.

Secreta

SECRETA.

SVſcipe quæſumus Domine pro anima famuli tui. N. ſummi Pontificis quas offerimus hoſtias, vt cui in hoc ſeculo Pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per Dominum.

POSTCOMMVNIO.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui. N. ſummi Pontificis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit, & credidit, æternum capiat te miſerante conſortium. Per Dominum. Ad abſolutionem poſt Miſſam faciendam dicitur prima oratio, videlicet: Deus qui inter ſummos ſacerdotes famulum tuum. N. ineffabili, & cætera.

DE *ANNIVERSARIO ASſumptionis ſummi Pontificis.*

IN die annuo aſſumptionis Summi Pontificis ad apicem Apoſtolatus ſolet celebrari Miſſa ſolennis publica, quam dicere conſueuit presbyter, vel etiam aliquando Epiſcopus Cardinalis in paramẽtis rubris: cui Papa & Cardinales intereſſe ſolẽt more cõſueto. Miſſa dicitur de Spiritu ſancto, & in ea dicitur Gloria in excelſis Deo, Pax vobis, Credo, & vna tantum oratio, videlicet: Deus qui corda fidelum ſancti Spiritus illuſtra-

tione docuisti,&c.& non,Deus qui hodierna die corda fidelium,&c.præfatio dicitur de sancto Spiritu,quæ in missali posita est dicenda à vigilia Pentecostes vsque ad octauã, omissis in ea verbis Hodierna die. Omnia alia fiunt more solito.Et non fit sermo,neq; habet hoc festum vesperas præcedentes.

DE ANNIVERSARIO CORONAtionis summi Pontificis.

IN die annua qua Summus Pontifex coronatus est,solet coronatio,siue huiusmodi anniuersarium cebrari.Et fit Missa de Spiritu sancto pariformiter, vt supradictum est, in die anniuersario assumptionis.

DE ANNIVERSARIO GENErali omnium summorum Pontificum & Cardinalium S.Romanæ Ecclesiæ defunctorum.

SOlebant Summi Pontifices singulis annis aliquo die post diem commemorationis omnium fidelium defunctorum, velut Alexander quartus ordinauit,nonis Septembris Missam publicam pro omnibus summis Pontificibus , & omnibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus defunctis, in capella Apostolica coram se, & sacro collegio celebrare more solito, vt supra

in die

in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Missam celebrabat aliquis Episcopus ornamentis nigris paratus, absque sandalijs & chirothecis: ministri vtebantur tunicella, & dalmatica, & dicebatur tantum vna oratio. Et omnia alia fiebant etiam quoad absolutionẽ post Missam, vt suprà in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Quod hodie etiam est abolitum. Oratio autem, Secreta, & post Communio, quæ dicebantur, hæ sunt quæ sequuntur.

ORATIO.

DEus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos Pontificali seu sacerdotali fecisti dignitate vigere: præsta quæsumus, vt eorum quoque perpetuo aggregentur consortio. per Dominum.

SECRETA.

SVscipe Domine pro animabus famulorum tuorum, quas offerimus hostias, vt quibus in hoc seculo Pontificale, seu sacerdotale donasti meritum, in cælesti regno sanctorum tuorum iubeas iungi consortio. Per,

POST COMMVNIO.

PRosit quæsumus Domine animabus famulorum tuorum misericordiæ tuæ implorata clemētia, vt eius in quo sperauerūt, & crediderunt, æternum capiant te miserāte consortium.

AD ABSOLVTIONEM POST Missam.

ABsolue quæsumus Domine animas famulorum tuorum ab omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos & electos tuos resuscitari respirent, per Dominum. N.

DE MISSA QVAE PRO Animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici consueuit.

COnsueuerunt Romani Pōtifices quotienscūq; Imperator, aut aliquis Cardinalium, vel Rex moritur, in Romana curia vel extra eam, etiā si exequiæ publicæ in Ecclesia, in qua sunt sepulti, aut alibi sint habitæ, vnam missam publicam in capella palatij celebrare : & illi etiam interest Pontifex paratus, vt supra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Celebrat aliquis Episcopus in paramentis nigris, sine sandalijs, & chirothecis, & ministri vtuntur dalmatica, & tuni-

cella:

cella: ac omnia alia fiũt quo ad abſolutionẽ poſt miſſam, vt ſupra in dicto die comme-morationis animarum ordinatum eſt, exceptis oratione, ſecreta, & poſtcommunione, quæ dicuntur prout infra ordinatur.

ORATIO PRO IMPERATORE defuncto.

ORatio hæc plenius cum alijs orationibus continetur in ordinario: vbi vide, ſi placet.

ORATIO PRO EPISCOPO Cardinali defuncto,

DEus, qui inter Apoſtolicos ſacerdotes famulum tuum. N. Epiſcopũ Cardinalẽ Põtificali feciſti dignitate vigere: pręſta quæſumus, vt eorum quoque perpetuo aggregetur conſortio.

SECRETA.

SVſcipe Domine pro anima famuli tui. N. Epiſcopi Cardinalis, quas offerimus hoſtias, vt cui in hoc ſeculo Pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi cõſortio. Per D.

POSTCOMMVNIO.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui. N. Epiſcopi Cardinalis miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo ſperauit & credidit, æternum capiat te mi-

ſerante conſortium.

AD ABSOLVTIONEM POST Miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. Epiſcopi Cardinalis, ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum.

ORATIO PRO REGE DEfuncto.

INclina Domine aurem tuã ad preces noſtras, quib⁹ miſericordiã tuam ſupplices deprecamur, vt animã famuli tui. N. Regis, quẽ de hoc ſeculo migrare iuſsiſti, in pacis ac lucis regione cõſtituas, & ſanctorũ tuorũ iubas eſſe conſortem. Per Dominum.

SECRETA.

ANnue nobis quæſumus Domine, vt animę famuli tui. N. Regis hæc proſit oblatio, quã immolando totius mũdi tribuiſti relaxari delicta. Per Dominum.

POSTCOMMVNIO.

ABſolue quæſumus Dñe animã famuli. N. Regis, ab omni vinculo delictorũ, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per D.

AD ABSOLVTIONEM POST Miſſam

Abſolue

ABsolue quæsumus Domine, animam famuli tui.N. Regis, vt defunctus seculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuersatione commisit, tu venia misericordissimæ pietatis absterge. Per Christum Dominum nostrum, Amen.

ORATIO PRO PRESBYTERO Cardinale defuncto.

DEus qui inter Apostolicos sacerdotes famulum tuum.N. presbyterum Cardinalem sacerdotali fecisti dignitate vigere: præsta quæsumus, vt eorũ quoque perpetuo aggregetur consortio. Per Dominum.

SECRETA.

SVscipe Domine quæsumus, ꝓ anima famuli tui.N. presbyteri Cardinalis, quas offerimus hostias, vt cui in hoc seculo sacerdotale dedisti meritum, in cœlesti regno sanctorũ tuorũ iubeas iungi cõsortio. Per

POSTCOMMVNIO.

PRosit quæsumus Domine animæ famuli tui.N. presbyteri Cardinalis misericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo sperauit & credidit, te miserante æternum capiat consortium, Per Dominum.

AD

AD ABSOLVTIONEM POST Missam.

ABsolue quæsumus Domine animam famuli tui. N. presbyteri Cardinalis, ab omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos, & electos tuos resuscitatus respiret.

PRO DIACONO CARDINALI defuncto.

INclina Domine aurem tuam ad preces nostras, quibus misericordiam tuam supplices deprecamur, vt animam famuli tui. N. Diaconi Cardinalis, quam de hoc seculo migrare iussisti, in pacis, ac lucis regione constituas, & sanctorum tuorum iubeas esse consortem. Per Dominum.

SECRETA.

ANnue nobis Domine, vt animæ famuli tui N. Diaconi Cardinalis hæc prosit oblatio, quam immolando totius mūdi tribuisti relaxare delicta. Per Dominum.

POSTCOMMVNIO.

ABsolue quæsumus Domine animam famuli tui. N. Diaconi Cardinalis, ab omni

omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos, & electos tuos resuscitatus respiret. Per Christum.

AD ABSOLVTIONEM POST Missam.

ABsolue quæsumus Domine animam famuli tui, N. Diaconi Cardinalis, vt defunctus seculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuersatione cõmisit, tu venia misericordissime pietatis absterge. Per Christum Dominum nostrum,
Amen.

FINIS.

IN TERTIVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE LIBRVM

Præfatio.

TEtius hic mihi ac vltimus liber absoluitur, vt nihil etiam curioso desit. Persecuti autem sumus, cum alia, tum vero & minima quæque quæ neglecta, aut imperitiæ, aut negligentiæ notam inurant. Tametsi in his, quæ ad pietatem spectant, quid nam sit minimum, quod omitti iure possit non video, grauius certò offendunt ea neglecta, quæ maiora sunt, quæque summam ipsam pietatem attingant: & hæc vbi cõniueas, non paruum etiam momentum ad casum lapsumque faciunt, vtinam hæc ætas tam constanter illa retineret, quàm diligenter à maioribus nostris & obseruata sunt, & nobis etiam veluti per manus tradita. Illud certè hac in parte dissimulare non possum, quòd quanto minore ambitione veteres Deum opt. Maximum coluêre: tanto fortasse Deo gratiores, acceptioresque fuerunt eorum preces: nec enim superi aliud a nobis exigũt, quã mentem, animamque puram: quam quandocunque offeras, illi vero veniam facillimè tribuant. Nec tamen cultus hic noster, quod ad nos attinet, aspernandus sit, qui nihil tale tantúm-

que

que præstare Deo possumus, quod parem illi meritorum in nos gratiam referat. Quare, meo iudicio, qui & impensiorem ornatum, & magnificẽtiorem apparatũ impolluta animi pietate ac Christiana simplicitate Deo exhibet, illi plane nihil deesse potest, quod ad absolutam perfectámque religinem attineat. Quod vt plane præstet, hi etiam libri inprimis faciunt. Quos eo libẽtius edendos publicandósque curaui, quod existimarem summum illud religionis, ac pietatis nostræ fastigium, quod Romæ tantum obseruari soleat: hactenúsque vni aut alteri cognitũ erat, intellectum nunc demũ ab omnibus, admratonẽ primum, tum vero etiam ingentem voluptatem legentibus allaturum.

SAC-

SACRARVM CERIMONIARVM SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

Liber Tertius.

SECTIO PRIMA.

DE REVERENTIIS ET PRImò de reuerentia altaris.

CCEDENS primùm ad Ecclesiam, siue capellam Pontifex, genuflectit ante altare super faldistorium, & capite detecto orat. Cardinales, prælati & alij omnes, tam clerici quàm laici, similiter primũ intrantes genuflectunt in terram, orantq;: Pontifex surgẽs ab oratione cum mitra, veneratur altare caput inclinãdo, anteq̃ inde discedat. Cardinales quotiẽs vadunt versus altare vel ante illud transeunt, profundè caput inclinant altari: alij omnes tam Episcopi quàm clerici, siue laici transeuntes, ante altare genuflectũt.

QVOD ROMANVS PONTIfex nemini reuerentiam facit.

Romanus

ROmanus Pontifex nemini omnino mortalium reuerentiam facit aſſurgẽdo manifeſte, aut caput inclinando, ſeu detegendo. Romanorum verò Imperatori, poſtquã illum ſedens ad oſculum pedis, & manus ſuſcepit, aliquantulum aſſurgit, ad oris oſculum mutuo charitatis amplexu illum benignè recipiens: idem aliquando facit & magnis regibus. Cæteros omnes tam principes quàm prælatos, cuiuſcunque dignitatis ſint, cùm ad oris oſculum eos recipit, non aſſurgit, ſed ſedens recipit. Conſueuerunt tamen Pontifices Cardinalibus, & maximis Principibus priuatim aduentantibus, & reuerentiam facientibus, cum non ſint in Pontificalibus, aliquantulum caput inclinare, tãquàm reuerentiam reddentes. Et hoc non ex officio, ſed ex laudabili humanitate.

DE REVERENTIIS, QVÆ Romano Pontifici exhibentur.

OMnes mortales, & præſertim Chriſti fideles, cuiuſcunque ſint dignitatis & præeminentiæ, cùm primùm in cõſpectum Pontificis aduenjunt, diſtantibus ſpacijs ter debent ante illum genuflectere, & in honorem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, cuius vi-

ces in terris gerit, eius Pedes osculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum seu Potentatuum Oratores, prima vice & ad osculum manus,& oris recipiuntur,alij ad pedes tantum. Cardinales verò profunde se inclinant bis,& tertiò flectunt genu nouiter venientes,& osculantur pedē Pontifici sacra tractanti. Cardinales dextrā manum sub auriphrygio pluuialis osculantur, Episcopi parati genu tantum: Imperatores, Reges,& maximi principes manum, & pedem.

DE SOLENNI REVERENtia Cardinalium, quomodo & quando fiat.

QVotiensc̄unque Pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, siue ad diuinum officium,siue ad consistorium, exhibetur ei solennis reuerentia à Cardinalibus in hunc modum. Postquam Pontifex in sede sua aliquantulum quieuerit, siue in publico consistorio, assistentibus sibi duobus Diaconibus hinc inde,prior Episcoporum Cardinalium incipiēs, anteriorem cappæ suæ partem manibus eleuans, & caudam illius per terram trahens, versus Pontificem proficiscitur. Cum ante illius faciem ex opposito venit, firmans se,& manibus extensis ab anteriori parte cappā capiens, manus sic cappa inuolutas eleuans simul

ſimul iungit ante pectus, & profunde ante Pontificem caput & humeros inclinat. Idẽ prius facit ante altare, ſi eſt in capella: tum recte procedens ad Pontificem, manus ad pectus cum cappa tenens, ne illa greſſum impediat, gradus ſolij Pontificalis aſcẽdit & Põtificis manum dextram ſub auriphrygio pluuialis protenſam oſculatur: deinde aliquantulũ retrograde à ſede diſcedens profunde iterum Pontifici ſe inclinat, & ad ſiniſtram ſuam ſe vertens, ad locum ſuum reuertitur. Idem omnes faciunt ſuo ordine. Prior presbyterorum Cardinalium, ſi Miſſa tunc eſt celebranda, cum fecit reuerentiam, firmat ſe ad dextram Pontificis, & miniſtrat incẽſum, vt inferius dicemus, cũ de incẽſatione tractabim⁹: inde ad locũ ſuũ reuertitur. Duo Diaconi aſsiſtẽtes, ſi nõ fecerũt reuerentiã in camera Põtificis, cũ illum ſacris induerũt, quod facere plerũq; ſolẽt, faciunt nunc in loco ſuo poſt presbyteros Card. Huiuſmodi reuerentia à Card. nõ fit niſi ſemel in die, quoçunque tempore: neque vnquam eodem die reiteratur, etiam ſi bis eodem die conuenirent, videlicet ad Miſſam, & ad veſperas: & nunquàm fit niſi Põtifex ſit cũ pluiali & mitra: neq; vnquã fit in officio defunctorũ, aut ĩ die veneris Sãcti, etiam ſi Papa haberet pluuiale, & mitram.

DE REVERENTIA CARDInalium ordinaria erga Pontificem.

ITem Cardinales quotienſcunque Papa ſurgit in capella,&ipſi ſurgunt, trãſeunte ante eos Pontifice,diſcooperiunt caput, & ſe inclinant:cum loquuntur cum Pontifice in circulis,aut in publico,detecto capite inclinati loquuntur:clam verò & in conſiſtorio ſecreto iuſsi ſedẽt, & cooperiunt. Similiter cum Papa vertit ad quemlibet eorum ſermonem,ille talis ſurgit, & caput detegit, & ſic permanet niſi iubeatur à Papa ſedere:ſimiliter cum reſpondet.Item cum Papa nominat venerabiles fratres noſtros ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales,omnes aſſurgũt aliquantulum,& caput detegunt. Cardinales diſcedentes de curia, vel de nouo redeuntes,ſiue publice ſiue priuatim recedant, vel recipiantur à Pontifice,oſculantur pedẽ eius, & eleuati manum, & os,ſi inuitentur: maxime cum reuertuntur.

DE REVERENTIA CARDInalium inter ſe.

CArdinales inter ſeſe & geſtis,& verbis, & nutu ſummam exhibent reuerentiã, ſtando,ſedendo,eundo,equitando, & in rebus

bus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis Cardinalium in præſentia Pontificis publice celebrauit, ſi Papa diſcedat è capella antequam Cardinalis deponit ſacras veſtes, tunc duo ſui ordinis Cardinales remanent in ſcamno ſuo illum expectātes: & cum ille reaſſumpta cappa ſua à faldiſtorio diſceſſerit, vadunt illi obuiam, congratulātur de celebratione deuotè peracta, & deducunt illum, vbi ſunt alij Cardinales. Si autem Papa eſt adhuc in capella, ille reaſſumpta cappa vadit ad locū ſuum, & nullus Cardinalis illum expectat, aut obuiam vadit: neque per illos fit ei aſsiſtentia præſente Pontifice. Fit autem ex eis aſsiſtentia abſente Pontifice, in principio, & in fine, ab alijs prælatis domeſticis ſuis, aut particularibus amicis ſuis: & cum Cardinalis abſente Pontifice eſt facturus officium, ſemper antequàm incipiat, petit licentiam per cerimoniariū ab alijs Cardinalibus: & quoties ex faldiſtorio vadit ad altare, facit eis reuerentiam, & illi aliquantulum, & tunc aſſurgere debent.

QVANDO ASSVRGVNT CARdinales, & prælati in capella.

INter ſacra, ſi Epiſcopus, aut presbyter Cardinalis aſsiſtens, aſſurgit aliquid acturus aut dicturus, duo Diaconi aſsiſtentes, &

ſimiliter Epiſcopi aſsiſtentes aſſurgunt: alij auté Cardinales, & prælati non ſurgunt. Si vero aliquis ex alijs Cardinalibus ſurgit, omnes alij Cardinales, & prælati, qui ſunt in capella ſurgunt, præter aſsiſtentes.

DE REVERENTIA CARDINALIS, *quando venit officio iam inchoato.*

SI quis Cardinaliũ incœpto iam officio, Pontifice in ſolio ſuo reſidẽte, ad capellã venerit, primum vt cancellos ingreſſus eſt, paululum progreſſus genuflectit verſus altare, & orat: tum ſurgens procedit, & facta vt alij reuerentia, caput inclinando altari & Papæ, aſcendit ad ſedem, & oſculatur manũ Pontificis ſub auriphrygio, & cum inde diſcedit iturus ad locum ſuum, aſſurgunt omnes Cardinales, & omnes prælati, & anteq̃ ipſe à Pontifice facta reuerentia diſcedat, nemo illi neque prælatus, neque Cardinalis aſſurgit. Quod ſi fortè dum ille venit, Papa ſtaret, orationes, Euangelium, ſiue tale quippiam audiens, tunc Cardinalis cùm ſurgit ab oratione, ſtet, & expectet quoad Papa ſedeat, & tunc vadit ad reuerentiam exhibendam. Quod ſi venerit dum fit per alios reuerentiam, vadat in locum ſuum procedẽs, ſedeat ſecundum ſuũ ordinem. Quando autem in abſentia Papæ fit officium, & aliquis Car-

Cardinalium ad capellam venerit in cœpto iam officio, primò genuflexus orat versus ad altare, vt suprà: tum surgens capite detecto vertit faciem ad sedes prælatorum, caput inclinãdo quasi eos salutans: qui oẽs, vt primùm ille surrexit ab oratiõe, ei assurgũt, & detecto capite, & salutatis prælatis, ille pergit versus Cardinales sui ordinis: & non vadit ad locum suum directè, nisi esset vltimus, sed ab vltimo incipiens quasi ibi remanere velit, inuitatur à singulis, vt ascendat, quousq; veniat ad locũ suũ directè, nisi esset vltimus, & ipse modeste semel atque iterum inuitat subsequentẽ, vt p̃cedere velit: & tandem in locum suum residet. Hoc idem facit quoticscunque aliquis venit post alios, præsente vel absente Pontifice, semper incipit ab vltimo loco presbyterorum, si est Episcopus, siue presbyter: Diaconorum, si est Diaconus. Et nota, quòd quamdiu vnus ex Cardinalibus stat omnes Cardinales & oẽs prælati stare debent, præter quam in præsentia Papæ assistentes, vt suprà diximus.

DE REVERENTIA ERGA Cardinales.

REuerẽdissmi Domini Cardinales, qui bases & colũnę sunt Sacrosanctæ Ro. Eccl. et mẽbra nobilissima mystici corporis,

meritò ab omnibus, & vbiq; venerãdi ſunt & maximè honorandi: ita tamen, quod ſit differentia inter ipſorum & ſummi Pontificis reuerentiam.

DE REVERENTIIS, QVAE Fiunt Cardinali diuina celebranti.

CArdinali igitur celebranti in præſentia Papæ, neque fiunt genuflexiones ab aliquo, neque fit ei prægustatio, ſiue credentia. Et ſimiliter in omnibus alijs actibus publicè aut priuatim, coram Pontifice nemini iſti duo actus reuerẽtiales exhibentur, niſi tantùm Romanorum Imperatori, ſi adeſſet in conuiuio cum Papa: non Regi, non Cardinali, non Principi, quantumcunque maximo. In abſentia verò Pontificis, Cardinali celebranti fiunt genu flexiones à ſcutiferis, cùm lauat manus, & cappellanis, dũ accipit & dum dimittit ſandalia, dum fimbrias tenet: & fit prægustatio. Et quoniã Cardinalis celebrans abſente Pontifice, cum è faldiſtorio vadit ad altare cum mitra, facit reuerentiam Cardinalibus, caput illis inclinando: videtur valde conſentaneum, vt tũc Cardinales alij ei aſſurgant, & in reuerentia correſpondeant.

DE

DE BVLLA PRO CELEBRANDO *super altare Sancti Petri.*

ADuertendum tamen, quòd nemini, neque Cardinali licet celebrare supra altare Sancti Petri, aut aliarũ Ecclesiarum patriarchalium vrbis, nisi dispensatione Papæ, de qua debet constare per literas Apostolicas bullatas, affigendas prope altare. Curet igitur Cardinalis, qui est celebraturus, vt in tempore expediatur Bulla.

DE REVERENTIIS, QVAE *priuatim fiunt Cardinalibus*

IN alijs autem actibus, tam domi quàm alibi, & si nonnnlli dicant, in curia Romana genu flexiones Pontifici tantũmodo deberi, ego tamen arbitror non esse absurdum, sed satis honestum, simplices laicos, & clericos non prælatos, in primo congressu ante Cardinales genu flectere: non tamen in palatio Apostolico, & minus præsente Põtifice. Sed ad modestiam & benignitatem Cardinalis pertinet: & censco, quòd non dimittant illos diutius permanere genu flexos, & clericos, præsertim in sacerdotio, aut aliqua dignitate Ecclesiastica constitutos: sed vt primùm ante se genua flexerint, stare iubeant, neque aliter eos audiant: quod à pluribus Reuerendissimis patribus seruari

vidi. Cùm Cardinales lauantur ante comestionem, vel post, consueuerunt omnes laici domestici genuflectere, alij caput detegere.

DE REVERENTIA EPISCOporum erga Cardinales.

QVod autem aliqui ex Reuerendissimis Dominis Cardinalibus permittant, vt audiui, Episcopos ante se loqui genuflexos, & in mensa dum manus lauant, similiter mátile ministrare, valdè absurdum videtur. Et quamuis sæpè apud plerosque Reuerendissimos Dominos conuiuijs fuerim, & ante & postquam inter Episcopos indignus adscriptus sum, nunquam tamen id seruari vidi, adscribendum est hoc (pace illorum dixerim) ignauiæ, ac vecordiæ prælatorum, qui talia faciunt, qui supremam in Ecclesia Episcopalem dignitatem non cognoscunt, siue eorundem ambitioni atque adulationi, qui vt gratiam Cardinalis aucupentur, dignitatis suæ rationem non habentes, quam seruiliter deturpant: Cardinales autem qui talia siue ex inaduertentia, siue alia causa patiuntur, in charitate Dei obsecro, vt importunas huiusmodi adulationes reijciant, & cogitét summum Pontificem non alio titulo quàm Episcopali decorari: & cùm is publicè & in

re di-

re diuina lauat manus, non Episcopus aliquis, sed capellanus suus, auditor Rotæ mãtile submiistrat. Quod si fortè aliquos mei similes tanto fastigio viderint, non personã, sed sacrosanctam dignitatem in eis venerentur, & opera illorum vtantur in his rebus, quæ dignitati vtriusque congruunt. Decet tamen Episcopos in omnibus publicè, & priuatè, quantum per dignitatem licet, Reuerẽdissimos Dominos Cardinales honorare, ac venerari, & eis pro viribus assistere, obsequi, & inseruire. Nec minus conuenit Cardinales ipsos benigne suscipere Episcopos: & quos summus Pontifex fratres appellat, nõ vt seruos, sed vt confratres honorare. In capella præsente pontifice nulla Cardinalibus per transeuntes ante illos fit reuerentia, nisi per illos qui dant incensum, siue pacem, vt suo loco dicemus. Absente verò Põtifice fit reuerentia per transeũtes ante eos caput inclinando, tam per celebrantem, quàm per alios ministros.

DE REVERENTIA, QVÆ fit Episcopo celebranti.

EPiscopo in Ro. curia celebranti corã Papa vel corã aliquibus Cardinalib. nullæ fiunt genuflexiones, & nõ fit prægustatio. Si verò

verò neque Papa, neque aliquis Cardinalium adſit, fiunt genu flexiones & prægustatio, vt in ſua Eccleſia, ſi voluerit. Epiſcopus cum Papa loqués, genuflexus ſemper permanet dum loquitur, & dum ei per Papam reſpondetur.

SECTIO SECVNDA.

DE ORDINE SEDENDI IN capella Papæ.

SVmmus Pótifex in ſolio ſuo Pontificali ſedet, quod ornatum eſſe debet cum ſuo puluino, aureo panno, cum poſtergali ex colore tempori congruente in capella: in conſiſtorio autem publico etiam cum panno aureo pendente ſuper caput, ſcabellũ maius ſimul cũ plano ſolij panno rubro cooperitur, & apud magnum ſcabellum apponitur paruum detectum, quo pro gradu vtitur. Hinc inde à dextris & à ſiniſtris ſedent ſuper ſcabella nuda rubro colore depicta, Diaconi duo Cardinales aſsiſtentes, qui Pontifici ſeruiunt, & illum ſemper deducunt: Et debent eſſe antiquiores Diaconi, id eſt, primò aſſumpti. A dextris Papæ infra gradus ſolij Epiſcopi & presbyteri Cardinales ſedent

cum scãnis longis, cum gradu, & posterga li, pannis, quos vocant Attrebatenses, ornati. Ea scamna duas fere partes quadraturæ consistorij occupant. In alio scamno sito cõtra primum scamnum Episcoporum Cardinalium, pariformiter ornato, sedent Diaconi Cardinales, & antiqores in capite. Quod si presbyteri Cardinales in suis scamnis ob multitudinem sedere non possunt: sedent in sede Diaconorum, ordine tamen retrogrado, vt antiquiores sint in fine scamni, & illorum iunior sit post iuniorem Diaconum. Et hoc modo antiquior presbyter, qui vltimò sedet in ista sede, videtur continuare post vltimò sedentem in ordine Episcoporum & presbyterorum. Hoc sæpe accidit iu basilica Sancti Petri, dũ in abside siue tribuna Ecclesiæ, apud altare maius diuina celebrantur. Quòd si fortè adest aliquis princeps, qui sedere solet post Diaconos Cardinales in eorum ordine, vt hoc tempore Despotus Peloponensis, hic sedebit medius inter vltimum Diaconum, & vltimum presbyterum: si autem vltra duos assistentes non supersit nisi vnus Diacon9, ille sederet post vltimum presbyterum Cardinalem, in quocunque sedili presbyter ille sedet, quod si nullus superesset Diaconus, & presbyteri in suis scamnis sedere non possunt, sederẽt ordine

dine ſupradicto. Si Imperator Romanorum adeſſet, ſedet in ſede cum poſtergali, & par uo ſcabello viridi, ornata cum ſuo puluino & panno aureo viridi, ſita inter ſedem Pontificis & ſcamnum Epiſcoporum Cardinalium. Et tunc Diaconi aſsiſtentes non ſedēt in loco cōſueto apud ſedem, ſed apud faciem Pontificis in paruis ſcabellis, poſitis ſupra ſupremum gradum ſolij Pontificalis in cornibus. Reges etiam, inter quos computabatur Imperator Græcorum, ſedent: Primus ſi plures adſunt poſt primum Epiſcopum Cardinalem, & alius poſt ſecundum, & ita deinceps: ſic ꝙ ſemper aliquis Cardinalis, ſiue Epiſcopus, ſiue presbyter, ſit medius inter principem & principem. Primogenitus Regis ſedet poſt primum presbyterum Cardinalem ſi Papa celebrat, & Rex adſit, ſedebit ſolus in chatedra nuda inter Cardinalem aſsiſtentem Papæ, & Epiſcoporum Cardinalium ſedem: fratres autem, aut alij filij Regum, & reliqui maximi principes ſedent, vel inter Diaconos mixtim cū eis, ita tamen vt vnus Diaconus primò ſedeat, & poſtea vnus princeps, & ſic deinceps vel ſedent poſt eos Diaconos in eodem ordine ſecundum qualitatem ipſorum. Si nullus adeſſet Diaconus Cardinalis, ſedent eodem ordine inter & poſt iuniores presbyteros

byteros

byteros Cardinales. Quatuor verò Patriarchæ principales, videlicet, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus, sedere consueuerunt inter Episcopos Cardinales, vt suprà diximus de Regibus: & in curia Romana ferebant continuo cappam, & faciebant sibi deferre caudas vt Cardinales nostris autem diebus, & tempore Eugenij quarti, neque sedent inter Cardinales, neque portatur eis cauda. Sedent autem ante assistentes Papæ Episcopos non Cardinales, & vt assistentes seruiunt Papæ de libro & lumine. Alij principes non ita clari, sedent in supremo gradu solij Pontificalis. Ad sinistram verò Pontificis in sedibus humilioribus sedent Episcopi non Cardinales assistentes Papæ, & inter eos Sacrista palatij Apostolici, in loco statui suo condecenti: Et hoc dico si est prælatus, vt semper consueuit esse. Reliqui prælati sedent in sedibus pro eis ordinatis, retro scãna Diaconorum Cardinalium, siue gradibus, aut postergali. In capella autem sancti Petri, infra sedilia ipsorum Diaconorũ, primum locum inter prælatos obtinent Vicecamerarius, deinde Oratores Regum, ac principũ prelati, tũ Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarij, Abbates, Generales ordinum

& Pœni-

& Pœnitentiarij, sed Protonotarij, & Abbates solent habere proprium locum vltimú in ordine: alij supradicti sedent post Episcopos in fine scamnorú. Legi tamen, quòd Procurator ordinis Hierosolymitanorum, & Procurator ordinis Theutonicorú, consueuerunt sedere post Abbates. Meo tempore non vidi eos sedentes ibi, neque alibi, vt Procuratores, sed aliquando gerentes se pro oratoribus, sederunt cum alijs oratoribus. Si autem Vicecamerarius est Protonotarius, cum prælati habent sacra paraméta, debet tenere primum locum in sedili Protonotariorum, & post eum alij oratores principum, si sint eiusdem ordinis. Senator, conseruatores, & barones vrbis, atq; alij proceres, supradictis primis inferiores, sedebunt in secundo, & tertio gradu solij Pontificalis pro eorum qualitate: primum inter istos Senator locum obtinebit, Oratores Cęsaris, Regú, principú, & potétatum: qui sunt prælati, sedent ordinare post scamna Episcoporum, siue presbyterorum Cardinalium, ante faciem Pontificis sedentis, nisi ibi sit altare, vt in Sancto Petro, & similibus locis fiunt quasi duæ aulæ officialium, incipientes infra gradus solij hinc inde, & simul coniunguntur ante faciem Papæ, in capite scamni Diaconorum Cardinalium: & hi

& hi omnes officiales ſedere debent in terra ſuper pannos virides, qui cooperiunt ſolium capellæ: & ſi noſtro tempore, qui à ſiniſtris ſunt, vſurpauerunt ſibi ſedes ſuper gradus ipſius capellę in palatio Apoſtolico. Qui vero ſunt à dextris, ſedẽt in terra ſine aliquo ſedili, ſecundum antiquas, & debitas cerimonias, quamuis ſint digniores: quod profectò rationi non quadat. Hic ordo ſedendi ſuper terram, confunditur etiam in capella ſancti Petri, poſt tempora Pauli ſecundi. Nam tunc nemo ipſorum audebat ſedere, aut in gradibus capellæ palatij, aut in gradibus ſolij Pontificalis in capella Sancti Petri, niſi in vltimo tantum gradu. Ordo autem ſedendi in ipſis, talis eſt: Subdiaconi primum deinde auditores rotæ, clerici cameræ, Acoluthi, cubilarij, ſecretarij, & aduocati ſimul, qui alas coniungunt ante faciem Pontificis. Subdiaconorum antiquior primum locum obtinet à dextris, ſecundus primum locum à ſiniſtris, tertius ſecũdum locum à dextris, & quartus ſecundum locum à ſiniſtris, & ſic deinceps. Ex auditoribus decanus rotæ ſeruit de mitra, & ſedet inter cubicularios ſecretos in capella palatij, & locis ſimplicibus. In Eccleſia autem Sancti petri ſedet ſuper gradum ſecundum, aut tertium, non longe à pedibus Diaconi Cardinalis à dextris, vt

commodius miniſtrare mitram. antiquior ex alijs primum locum tenet à dextris poſt Subdiaconos, tertius primum locum à ſiniſtris poſt eoſdem. A dextris poſt primum auditorem, locum tenet miniſter ſacri palatij: qui vbicunque ordines curiæ conueniunt, ſi adeſt, ſedet, vel ſtat poſt vnũ ex auditoribus, etiam ſi vnus tantum adeſſet, vel ſi omnes adeſſent, vnus tantum ex eis præcedit magiſtrũ ſacri palatij: & ita vidimus ſemper ſeruari: Sequuntur deinde hincinde alij auditores, clerici cameræ & cubicularij in coniunctione alarum: Secretarij & aduocati ſedent. Quod ſi numerus cubiculariorum & aliorum inferiorum eſſet amplior, conduplicantur poſt primos alij: ita tamen vt in primo circulo ſint ex omni ordine aliqui poſt ipſos. E regione Papæ ſedent procuratores quatuor ordinum mendicantiũ, & poſt eos procuratores aliarum religionũ: duo cubicularij ſecreti ſedent in terra ad partẽ ſiniſtram, haud longe à ſede Papæ ad pedes Epiſcoporum aſsiſtentium, & inter eos medius decanus rotæ ſeruiens de mitra, & ſecretarius Papæ, ſi non eſt prælatus: Medicus Papæ ſedet in capite gradus ſcamni Diaconorum Cardinalium ante Pontificis faciem: caudatarij Re. Cardinalium ſedent ſuper gradus ſcamnorum ad pedes Dominorum ſuo-

norũ ſuorum, prælatus celebrans ſedet in ſuo faldiſtorio prope cornu epiſtolæ: aſsiſtens capellanus eius, in gradu altaris penes prælatum, & ante eum Diaconus & Subdiaconus miniſtrantes: ſeruiens de mitra poſt renes capellani aſsiſtentes. Reliqui miniſtri celebrantis cum ſuperpellicijs ſedent ſuper terram, facientes alam à ſiniſtra: prælati & omnes prædicti vertunt faciem ſuam ſedẽtes, vt vertit celebrans. Cathedra ſiue faldiſtorium celebrantis, ſi locus patitur ſemper debet eſſe apud ſiniſtrum cornu altaris, hoc eſt, à latere epiſtolæ. Hoc enim cornu ſiniſtrum voco reſpectu ipſius altaris, ſicut eſt: dextrum verò, vbi legitur Euangelium. Qui aliter appellant, reſpectum habent ad celebrantem, non ad altare. Nam vnũquodque corpus dextrum latus habet & ſiniſtrum. Sed celebrans dum cantat, vel legit officium Miſſæ, vertit faciem ad altare vbicũque. Dum autem ſedet, ſi altare eſt apud parietem, & tam chorus quàm populus ſunt inferius, vt in capella palatij, & communiter in pleriſque Eccleſijs, tunc Prælatus ſedens vertat faciem ad populum, & ſolium Papæ tunc locari ſolet à parte Euãgelij, id eſt dextra: ſi verò altare ſit in medio, à ſede id eſt, tribunæ. Papa ſedet in medio contra altare, & celebrans in cornu

Epistolæ prædictæ, & vertit faciem ad sedē Papæ, vt in Sancto Petro & multis Ecclesijs vrbis. Alij autem præter suprà nominatos quantumcunq; nobiles, aut graduati sint, non sedent in capella Apostolica: laici stāt, clerici togati sedent in terra super pannos virides: sed in capella Sancti Petri & locis consimilibus, quia extremitates aliarum coniungi non possunt propter altare. Cubicularij, & alij inferiores sedent ad partem post primos in terra, vel inter sedes prælatorum ad sinistram, & gradus solij Pontificalis. Et nota, quòd nullus omnino cuiscunque ordinis sit, debet sedere solus. Si vnus super esset Diaconus, sederet cum presbyteris Cardinalibus. Si vnus tantum adesset Protonotarius aut Abbas, sedebit post Episcopos, & sic de singulis. Capellani curiales, qui adcrunt, sedent in terra inter scamnum Cardinalium. Et hic est ordo sedendi in capella Apostolica. Alij autem officiales, qui nō sedent, hoc ordine stant.

DE ILLIS QVI STANT.

MAgister sacri hospitij, quæ dignitas, vt aliâs diximus est in nobili domo comitum, stat ante introitum scamnorū Cardinalium, id est, apud finem scāni presbyterorum Cardinalium: & post eum stāt magistri hostiarij cum suis virgis purpura tectis.

tectis, Scutiferi Papæ & minores nobiles ſtant in ipſo introitu ſcamnorum, & poſt ſcamnum presbyterorum Cardinalium.

DE SERVIENTIBVS ARmorum.

SEruientes armorum ſtant circa hoſtium cancelli capellæ, intus & extra ſeruantes oſtium cancelli. Quamuis antiquis temporibus nullo pacto intrabant capellam, ſed extra cancellum ſtabant omnes. Sed nõ eſt multum inconueniens, quod duo ex eis ſint intus, dummodo contineant ſe apud oſtium, & non diſcurrant per capellam. Quòd ſi aliqua mandata habeant ad extra ad Dominos Cardinales, aut alios, nutu vocent aliquem ex clericis cerimoniarum, & per illum mandata tranſmittant. Intra cancellos Papæ non permittant intrare niſi illos, qui debent intrare: multitudinem ſtantium intra cancellos & ſcamna Cardinalium expellant, ita quòd non occupent prę latos, neque conculcent oratores. Dimittantur ibi tantum nobiles ſcutiferi Papæ, & vnus vel duo pro quolibet Cardinali: clerici togati in terra ſedeãt, aut extra mittantur. In capella non permittant ſedere ſuper ſcãna, niſi oratores & prælatos cõſuetos: procurẽt vt teneatur ſilentium, dum ſacra fiunt, & maximè dum fit ſermo, & dum cantores

ſilent. Quomodo autem ſedere debeant, in ſuis locis poſuimus.

DE CLERICIS CERIMOniarum.

RVrſus circa altare clerici cerimoniarum circum ſtant, & apud credentiam intenti, & ſolliciti ad omnes actus, qui in capella fiunt. Hi præcogitare ſemper & meditari debent, quæ ſunt agenda, & quæ inſtãt, ſtrenue, diligenter & memoriter exequi, tractareq́; omnia ſumma dexteritate, & modeſtia. Non eſt mediocre onus clericorum cerimoniarum, qui pro omnibus vigilant in capella, & quibus omnium defectus adſcribuntur. Hij duo tantum ordinarij eſſe conſueuerunt: alter in diuinis curam præcipuã gerat circa perſonam Pontificis, ad quã ſemper reſpiciat, ſi quid imperet, & ad omnes qui ſunt in capella, vt prælati, vt oratores, vt nobiles, vt alij oẽs ſtent ſuo quiſq; loco: nõ tamen diſcurrat ſurſum, & deorsũ ſine cauſa, vt videatur multa agere, vt quidam faciebat. Ad ſummum Pontificem non accedit ſine vrgenti cauſa, vel niſi vocatus: & tunc cum ſolitis & debitis reuerentijs ad reuerendiſsimos dominos Cardinales accedat cum opus eſt, cum grauitate & reuerẽtia. Alter vero clericus cerimoniarum vacet altari, & circa perſonam celebrantis ac aliorum miniſtro-

ſtrorũ: vterque tñ omnia proſpiciat & pariter curet ſuppleatq́; defectus collegæ cũ illos ꝑuidet. Anteq̃ vadãt ad capellã, maxime in ſolẽnitatib. & actibus non frequẽtatis, cõueniãt ſimul, præuideant quæ ſunt agenda, diuidant inter ſe onera, & concordent de occurrentibus, ne poſtea in capella oporteat contẽdere. Iunior defert antiquiori, id eſt in officio priori, & primas partes illi permittat: prior tractet iuniorem & nouitium vt fratrem, & bonum collegam. ſi habent tertium, eo vtantur vt decet. Quãto plures erunt ſi erunt cõcordes, & ordinẽ inter ſe ſeruabũt, facilius & melius ſatisfaciẽt. Si erũt inter ſe contrarij, melius eſſet vnus tantum. Cum ducunt aut reducunt prælatos aut nobiles ad data ſibi loca, vel ad aliquos actus, modeſte, & reuerenter incedãt, & genuflexiones atque inclinationes doceant: ſimiliter miniſtros altaris, & quando aliquem actũ facere debent (nam omnes magni & parui à Cerimoniario deducuntur) quietè & modeſtè ducunt, miniſtrent, & aptent: ac non vrgeãt, non impellant, non vehant, ſicut aliquando fieri vidi. Cerimonias omnes, & maximè in Miſſa Papali, & quæ ad perſonam Papæ pertinẽt, grauiter, modeſte, & cum congruenti mora peragant, vt reuerentiam & deuotionem aſpicientibus maiorem inducant.

DE CARDINALI ASSISTENte Pontifici in diuinis.

SVmmo Pōtifici celebranti, siue audienti diuina solenniter, semper asistit prior Episcoporum, siue prior presbyterorum Cardinalium in officio capellani, preterquàm quando Papa non habet mitram: tūc enim nulla fit asistentia. Asistentia etenim fit in Missa, in Vesperis, & in benedictionibus. In Matutinis nunquam fit: quia tunc Papa nunquam habet mitram.

QAANDO EPISCOPVS CARdinalis asistit Papæ celebranti, & de diebus supplicationum.

PRior Episcoporum Cardinalium asistit in diebus supplicationum, quando Papa vadit sub baldachino, & cum supplicatione ad altare, videlicet in Natiuitate Domini Iesu Christi, in circuncisione, in Epiphanijs, Ramis palmarum, Cœna Domini, Resurrectione Domini, Ascensione, Pētecoste, Dominica Trinitatis, Corporis Christi, Sancti Ioannis Baptistæ, Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & in omnibus gloriosisimæ virginis Mariæ festiuitatibus: item in festo omnium Sanctorum, in canonizatione alicuius Sancti, in sua coronatione, & quotiēscunque solennizaret aliquod

festū.

festum. In his omnibus aſsiſtit Episcopus Cardinalis, & ſedet ſuper nudam chatedrã inter Papam & alios Episcopos Cardinales, ſi Papa celebrat in Veſperis, & in Miſſa.

QVANDO PRESBYTER CARdinalis aſsiſtit Papæ celebranti.

PRior autem presbyterorum Cardinalium ſeruit in alijs temporibus, videlicet in Dominicis Aduentus Domini, in ſecundo & tertio die poſt Natale Domini, in die cinerum, in Dominicis Quadrageſimæ, præterquàm in Palmis, in Paraſceue, in Sabbato ſancto, & albis, in ſecunda & tertia feria Paſchatis & Pentecoſtes in ordinationibus: & ſi quando Papa in Vigilijs, aut pro defunctis ſolenniter celebraret, quod rarò accidit. Papa enim ſecundum antiquas cerimonias, nunquam conſueuit ſolenniter celebrare pro defunctis. Item in abſolutionibus defunctorũ, ſi quando fiunt per Papã, & in omnibus benedictionibus: & quotieſcunque Papa intereſt diuinis, & non celebrat principaliter.

DE ASSISTENTIA IN VESperis cum paramentis.

CArdinalis igitur aſsiſtens Pontifici, ſiue Episcopus, ſiue presbyter, in veſperis Papalibus indutus pluuiali & alba mitra, ſe-

det in sua nuda cathedra, si est Episcopus Cardinalis: si verò est presbyter, in scabello nudo, inter sedem Papæ & Episcoporũ Cardinaliũ sedilia. Cùm Papa est intonaturus primam antiphonam ad Vesperas, accedit ad eum & super caput suum retinet librum, ex quo Papa intonat Anthiphonam, deinde redit ad suam cathedram: stans deinde in suo loco intonat tertiam antiphonam. Item cum Papa est intonaturus hymnum, similiter accedit, & tenet librum, & redit ad locum suũ. Similiter cum intonat antiphonam ad Magnificat, & tunc non discedit: sed postquam Pontifex intonata antiphona sederit, accipit nauiculam incensi de manu acoluthi, & ministrat Pontifici, dum imponit incensum more solito: deinde reddit nauiculã Acolutho, & expectat finem antiphonæ. Tum cum incipitur Magnificat, sequitur Pontificẽ euntem ad altare. & postquam Pontifex osculatus fuerit altare, offert illi thuribulum, quod ab acolutho receperat, & catenularum extremitates primò exosculatus, ponit ad sinistram manum, partem verò iuxta summitatem thuribuli ad dextram, osculando semper manum Pontificis: & tunc, & quando aliquid dat vel recipit ab eius manibus, retrahit se: deinde dum Pontifex incensat altare. Et tandem finita incensatione stans in cornu

epiſtolæ, accipit thuribulum è manu Pontificis, & illud dat acolutho, qui eum ſeruat. Sequitur deinde Pontificem redeuntem ad ſedem ſuam, & firmat ſe ad vltimum gradũ ſolij: & cum Papa fuerit in ſede, accipiens thuribulum ab acolutho, ſtans ſine mitra incenſat Põtificẽ ſtantem cum mitra: demum reuertitur ad locum ſuum, dato thuribulo vni ex Subdiaconis, qui incenſat omnes alios. Cùm verò Papa eſt dicturus orationem iterum accedit Cardinalis aſsiſtens, & retinet librum ſupra caput, dinde reuertitur ad locum ſuum. Et eſt finis ſeruitij ſui pro hac vice.

DE ASSISTENTIA IN MISSA cum paramentis.

IN Miſſa autem ſi Papa deſcendit ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte, quia ex camera Papæ mouetur ſupplicatio, Pontifex paratus cum pluuiali & mitra, antequã à lecto paramenti ſe moueat, incenſum ponit in thuribulo, miniſtrante tunc nauiculam priore presbyterorum Cardinalium, & deĩde in Eccleſia prior Epiſcoporum ſeruit diebus ſuis. In Eccleſia autem aſsiſtens Cardinalis, ſedet in loco ſui ordinis, à principio vſque quo Papa ſit dicturus orationem ad tertiam: tunc accedit, & tenet librum in capite, etiam ſi non eſſet paratus: & ſi eſſet dies ferialis,

quod

quod oratio esset dicenda per Papam genu flexum, ipse assistens Cardinalis genuflexus teneret librum ante Pontificem, dum diceret orationem. Et finita oratione non discedit, sed expectat quousque portetur aqua ad lauandum manus Papæ. Et tunc stans ad dextram Pontificis, apponit manum ad peluim in qua est aqua, & simul cum nobili illam portãte, infundit aquam super manum Pontificis: redit deinde ad locum vbi prius erat. Et in fine cum Papa accipit mitram, ipse Cardinalis accedens immittit ei annulum Pontificalem, & alios, & non discedit amplius. Sed cùm Papa vult intrare ad altare, ministrat nauiculam incensi cum Papa illud in thuribulum imponit: deinde procedit immediate ante Papam simul cum Diacono Cardinali Euangelij ad dextram. Et cùm Papa facit confessionem stat ad eius dextram, & Diaconus ad sinistram. Finita confessione cùm Papa osculatus fuerit altare, simul cum Subdiacono offert ei osculãdum librum Euangeliorum, deinde retrahit se ad partem, quoad Papa imponat incensum, incenset altare, & incensetur. Nam apud altare nõ Cardinalis assistens, sed Diaconus Euãgelij semper ministrat Papam: Cardinalis verò id officium facit, cùm Papa est apud sedem eminentem, & illic stans tenet librum supra caput

put dum Papa legit introitũ: postea sedente Papa vadit ad suam cathedram nudam, vt in Vesperis. Sed aduertendum, quod si asistens est presbyter, & non est Episcopus Cardinalis, non sedet super cathedram, sed super scabellum rubro colore pictum, cum pluuiali tamen, vt Episcopus. Cum Papa est dicturus Gloria in excelsis Deo, accedit, & tenet librum supra caput, & deinde prosequitur cum eo hymnum angelicum, & redit ad sedem suam. Item cum Pontifex est dicturus orationes, accedit & tenet librum supra caput, quousque Papa finiuerit orationes: & redit ad locum prædictum, si fieret sermo, & post sermonem Papa faceret absolutionem, &c. similiter accederet & tenet librũ supra caput. Cũ Papa est dictur⁹ Credo in vnum Deum, similiter accedit, & tenet librum supra caput, & deinde prosequitur cũ eo symbolum. Item cum Papa est lecturus Offertorium, accedit, & tenet librum: cum verò Papa legerit sedens Epistolam, Graduale, & Euangelium, non ipse, sed Episcopi asistentes non Cardinales tenẽt librum. Accedit etiam cùm Papa est lauaturus manus post Offertorium, & seruit, vt superius diximus in prima lotione: descendit deinde cum Pontifice ad altare, & ponit se ad eius sinistram, vbi est liber Missalis, & ibi tenet ipsum

ſum librum eleuatum aliquantulum cum ſiniſtra, & cũ dextra vertit folium, & digito oſtendit Pontifici quæ ſunt dicenda: & cũ Papa poſt incenſationem manus tertiò lauat, ſeruit vt ſupra. Et nota, quòd quando Cardinalis aſsiſtens ſeruiturus eſt de libro, duo primi Epiſcopi non Cardinales aſsiſtentes Papæ, ſubſeruiunt ipſi: quorum prior ſeruat librum, & apponit manum, cum Cardinalis illum tenet ſupra caput, alter verò tenet candelam accenſam ante librum: & in altari ille prior tenet manum ſub libro, & præoſtendit dicenda Cardinali: alter ſimiliter tenet candelam, & iſti cum libro præueniunt ad altare, & ſimiliter ad ſedem: aſsiſtens Cardinalis præfatus, intendit deinceps ad miniſtrationi libri diligenter veniendo, & oſtendendo omnia dicenda, vſque dicto Agnus Dei. Tunc verò cum Papa dicit orationem, Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis, Pacẽ, &c. accedit ad dextram Pontificis, genu flectit, ſurgit, oſculatur altare: deinde in tẽpore accipit pacem à Pontifice, & eam defert ad alios Cardinales, incipiendo à primo Epiſcopo Cardinali, & illi primò dat pacem, oſculando ipſum in facie: deinde primo presbytero, inde primo Diacono: non tantum ex illis qui ſunt apud altare

tare, ſed ex eis, qui ſunt apud ſedilia Cardinalium in ſuo ordine. Deinde ſi quis eſt princeps, qui ſedant in ſcamnis Cardinalium, illi dat in fine primo ex Epiſcopis aſſiſtentibus non Cardinalibus, id eſt, illi qui ſeruit de libro: demum dat pacem vni ex Subdiaconis, qui illam diſtribuit omnibus gradibus, & ordinibus capellæ, more conſueto. Redit deinde Cardinalis aſsiſtens ad Pontificem, iam apud ſedem eminentem exiſtentem, & accipiens calamum aureum de manu Sacriſtæ, cum quo Papa ſanguinem Chriſti ſugere debet, illum cum ſuo ſtilo ſuper quendam calicem Sacriſta vinum ex ampulla ſuperfundente purgat. & de ipſo vino dat ad prægustandum ipſi Sacriſtæ: Tum cum pontifex corpus Chriſti ſumpſerit, Cardinalis calamum ipſum priùs à ſe deoſculatum, in calice, vbi eſt Sacramentum, immittit, & ponit ad manus Papæ, qui cum illo Chriſti ſanguinem ſugit, & in calice illũ ad manus Diaconi Euãgelij dimittit. Tum aliquantulum vini, & aquæ, ſi papæ placet, in calice ſuperiùs dicto imponens, non tamen in quo eſt Sacramentum, dat Pontifici ad purificandum os. Retrahit ſe deinde ad partem Cardinalis aſsiſtens, quouſque Papa poſt purificationẽ manus, quartò ſollẽniter lauet, cu

ſeruit

ſeruit,vt ſupra diximus: & deſcendentem deinde Pontificem ad altare præcedit,illiq; dum legit poſt communionem, & cantat, ſeruit de libro:& demum data ſolenni benedictione per Papam,in altari pronunciat indulgentias ex parte Pontificis:& ſic eſt finis ſui ſeruitij in officio Miſſæ.In diebus Supplicationum, in quibus prior Epiſcoporum Cardinalium aſsiſtit, prior presbyterorum indutus ſua planeta, poſt communionem corporis & ſanguinis Domini noſtri,infundit vinum ex ampulla ſuper digitos Pontificis ad eos purificandos dextra ſua manu, & ſiniſtra ſupponit quandam pateram auream cum anſa, & deinde vinum purificationis portat ad altare,& dat miniſtris,& ad locum ſuum reuertitur. Si verò aſsiſtit Papæ,ipſe prior presbyterorum in diebus ſupra nominatis erit indutus pluuiali,non planeta:& in Veſperis intonabit tertiam antiphonam, & quartam Subprior presbyterorum.In Miſſa infundet vinum pro purificatione ad digitos Papę,ſicut ſupra diximus de priore preſbyterorum.

DE ASSISTENTIA CARDINALis ſine paramentis in Veſperis.

Quando

QVando autem Papa nõ celebrat principaliter, & intereſt publicè diuinis cũ pluuiali & mitra, tunc aſsiſtit & prior presbyterorum cũ cappa lanea, tam in veſperis quàm in Miſſa. Et ſeruit iu hunc modum. In veſperis facit reuerentiam cum alijs, & ſedet in loco ſuo à principio: deinde cum Papa dixerit, Deus in adiutorium meum intende, &c. dum incipitur prima antiphona, antequam Cardinales alij ſedeant, ducitur ad ſcabellum aſsiſtentiæ, quod ponitur ad ſiniſtram Papæ ante aſsiſtentes Epiſcopos, ſi locus eſt idoneus, vt in capella palatij: in Sancto Petro verò & alijs locis illius proportionis, ſedet, vt in Miſsis Papalibus: Quãdo locus eſſet arctior, ſederet in loco ſuo inter alios, niſi alibi eſſet locus magis conueniens. Cũ eſt apud ſuũ ſcabellum, ſedet cum alijs vſque ad capitulum: tum ſurgit cũ alijs, & incœpta antiphona ad Magnificat, cum acoluthus venit verſus Pontificem cũ thuribulo, ipſe Cardinalis primò accedit ad dextram Pontificis, & capiens nauiculam de manu acoluthi, miniſtrat Pontifici, vt ſuperius diximus: reddit deinde nauiculam acolutho, & ſtans expectat finem antiphonæ. Cum incipitur Magnificat, procedit cũ Pontifice ad altare, & accedens ad illius dextram, accipit thuribulum adolẽs

de manu acoluthi, & illud dat ad manus Pontificis. Et cum Papa incensauerit altare, recipit ab eo thuribulum in cornu Epistolæ, & illud reddit acolutho, & sequitur Pontificem redeuntem ad sedem, sed expectat ante infimum gradum. Et cum Papa fuerit ante sedem suam, Cardinalis accipiens thuribulum ab acolutho, illum incensat more solito, & mox reuertitur ad suū scabellum, vbi stans incensatur: sedet deinde cum replicatur antiphona, & in fine post benedictionem Pontificis, vadit ad sedendum cum alijs dominis Cardinalibus in loco suo.

DE ASSISTENTIA IN MISSA sine paramentis.

IN Missa autem assistens Cardinalis cum fecerit reuerentiam solennem Pontifici, firmat se ad eius dextram, & ministrat incēsum ponendum in thuribulo: & hoc si tūc cantatur Introitus. Quod si inter reuerentiam Cardinalium, & in introitu Missæ fiat interuallum, vt in candelis, cineribus, palmis, & similibus, tunc non ministrat incensum, sed postea cùm Papa facta confessione cum celebrante redierit ad sedem suam, & cum celebrans incensauerit altare, & ipse fuerit incensatus, Cardinalis assistens ex circulo vel scamno Cardinaliū veniens ante infimū

te infimũ gradũ ſedis Papę, finita omniũ Cardinaliũ reuerẽtia, accipiens thuribulum de manu cerimoniarij, genuflexus incẽſat Põtificẽ ſedentẽ, & reddit thuribulũ cerimoniario: deinde ſtat in circulo cũ alijs Cardinalibus. Et dicto cũ Pontifice Kyrie. & Gloria, ſi dici debet, vadit ad ſcabellũ aſsiſtentię & ibi ſtat vel ſedet, ꝓ temporis exigentia, vſque quo cerimoniarius venit cũ thuribulo ad Pontificẽ ante Euangelium: tunc præueniens Cardinalis ponit ſe ad dextram Papæ: & miniſtrat nauiculam, & mox reuertitur ad ſcabellum, & ibi permanet vſque ad finẽ Euangelij. Tunc ſtans ante infimum gradũ incenſat Pontificem, reddit thuribulum cerimoniario: & ſi eſt habendus ſermo, vadit ad ſcamnum, ad locum ſuum cum alijs Cardinalibus: ſi verò nõ fit ſermo, vadit ad ſcabellũ ſuæ aſsiſtẽtiæ. Finito ſermone, & data benedictione à Papa, vadit ad circulũ cũ alis: dum dicitur Credo, & illo finito vadit ad ſcabellum aſsiſtentiæ. Inde cum Papa eſt impoſiturus incenſum poſt offertoriũ, accedit & miniſtrat nauiculam, vt ſupra: deinde cũ celebrans incẽſauit altare, & eſt incẽſatus, accipit thuribulũ à cerimoniario, & incenſat Pontificem ſedentem, ipſe genu flexus & reuerſus ad ſuum ſcabellũ, ſtans incẽſatur à Diacono Euãgelij, vt dicemus inferius

Et paulo post cum incipitur præfatio, discedet à scabello, reuertitur ad locum suũ cum alijs Cardinalibus, & amplius non reuertitur ad scabellum, quod à ministris remouetur, & ponitur ad partem. Sed cum in circulo cum alijs dexerit Agnus Dei, inde se mouens accedit ad altare ad dextram celebrantis, & genu flexus osculatur altare primum, & mox celebrans dicta oratione congrua, dat illi osculum pacis, dicens: Pax tecum, & ille respondet, Et cum spiritu tuo. deinde discedens ascendit ad Pontificem in sede stantem, & dat ei pacis osculum, & reuertitur ad locum sum. Ad quem mox accedens capellanus assistens celebrantis, ductus à cerimoniario accipit pacem ab eo, & illam distribuit cæteris, vt dicemus in loco suo. Et hic est finis sui ministerij in Missa. Si autem esset Missa defunctorum, & Papa in fine vellet absoluere, tunc veniret ad scabellum assistentiæ, & sederet ibi, dum cantatur responsorium, & in tempore ministrat, dum Papa imponit incensum in thuribulo, dum aspergit aquam sanctam, & dum incensat porrigendo aspersorium, & thuribulum, & ea recipiendo. Idem etiam facit quotienscunque Papa aliquid publice benedicit: seruit de aspersorio, & incẽso vt dictum est. Modus autem, qui seruari solet per assistentem Cardinalem

lem in sua ministratione, & seruitio, est huiusmodi generaliter.

QVOMODO CARDINALIS *assistens seruit in sua assistentia.*

QVuotienscunque è scamno, aut è circulo Cardinalium vadit ad Pontificē, aut ad scabellum assistentiæ capite detecto, & eleuatis sibi ambabus manibus, à parte anteriori cappa, capite versus Cardinales superiores & inferiores aliquantulū inclinato, quasi licentiam discedendi ab eis petens, & caudam cappę per terram trahens proficiscitur: & facta reuerentia altari, & Pontifici, vadit ad scabellum, seu ad Pontificem, cum est apud scabellum, capite salutat Diaconos, & alios assistentes, & pariter sedent omnes.

Cum autem est ministraturus incensum Pōtifici, cum videt cerimoniarium cum thuribulo venientem, surgit, & vadit ad dextram Pontificis, & dimissa manu dextera per aperturam cappę, & sinistra per orā inferiorem, accipit nauiculam à cerimoniario siue ab Acolutho, & ambabus manibus offert illam Pontifici, ita vt apertura nauiculæ sit versus Pontificem, & inclinatus dicit Benedicite Pater sancte. & antequam Papa accipiat coclear illud, & deinde eius manum: & similiter cum illud reponit, & tunc reddit nauicu

 lam

lam cerimoniario. Cũ in altari porrigit thuribulum Papæ, osculatur primò cathenulas, quas dat ei ad manus, & dans, & recipiens thuribulum, osculatur eius manum.

QVOD PAPAE DEBENT OSculari manus cum aliquid traditur siue ab eo accipitur.

ET nota, quod tam Cardinalis aſsiſtens, quam quiuis alius laicus, siue clericus, qui aliquid dat ad manus Papæ, si est Cardinalis prælatus, aut princeps, si est inferior osculatur pedem, & similiter cum à Pontifice aliquid accipit, eidem osculatur manum & illi pedem. Aſsiſtens igitur partes superiores cathenularum, vbi sunt annuli, tenens ipse in dextra, ponit ad sinistram Pontificis, & partes inferiores iuxta summitatem ciborij, in sinistra suam tenens, ponit ad manum dextram Papæ: cum incensat Põtificem si Pontifex stat & ipse stans incensat, ter ducẽs tractim thuribulum cũ aliqua distantia inter tractum, & tractũ: tum surgens reddit thuribulum cerimoniario. & facta reuerentia Pontifici, reuertitur ad suum scabellũ, & antequam incẽsetur, inuitat Diaconum à dextris Papæ. Cum autẽ est descensurus à scabello, inclinat se prius versus altare, deinde facit reuerentiã Pontifici, & discedit.

DE

DE ASSISTENTIA DIACOnorum Cardinaliũ, & quomodo Papa paratur in camera ordinarie.

DVo Diaconi Cardinales antiquiores in Cardinalatu, debent ſemper aſsiſtere, & miniſtrare, ac ſeruire Pontifici in omnibus publicis actibus: cum tamen Papa eſt in Pontificalibus, id eſt, cum pluuiali, & mitra, vel cum mitra tantum, vt in Paraſceue, & miſsis defunctorum: aliter non aſsiſtunt. Cum Papa exit ad cameram paramenti, quę papagalli dicitur, duo Diaconi prædicti ſtãtes capite detecto hinc inde, apud lectum paramenti induunt Papam ſacris veſtibus, antiquiore Diacono à dextris principaliter operante, qui primum rubrum birretum pontifici detrahens, album illi imponit, deoſculatur, & imponit illi amictum, & circa collum decenter aptat, ita vt veſtium collaria cooperiat, & adiuuantibus altero Diacono, & duobus Subdiaconis apoſtolicis, qui retro ſunt, colligant cordulas: imponit deinde albam, & adiuuantibus ſupradictis, circa collum, & circa manus decenter cõponit, & aptat: inde cingulo cingit, & albam attollit acoluthis, qui hæc omnia genu flexi circum circa ſubminiſtrant, albæ extemitates aptantibus, vt æqualiter fluant: poſtea imponit ſtolã à col-

lo pendentem,& à lateribus colligit: amictum tamen,stolam prius Pontifici exosculandã offert,quàm ea illi imponat. Imponit illi post hæc pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hæc omnia ornamenta Sacrista priùs explicat, & disponit super lectum paramenti. Induto Pontifice, duo ·Diaconi prædicti, vnus post alium ferunt consuetam reuerentiam, secedentes per aliquot passus inclinant se profunde, deinde accedentes ad Pontificem osculantur eius dextram, sub auriphrygio pluuialis porrectã: Et capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis, in diebus supplicationũ,& cum Pontifex aliquid manu gestat, ipsi deferant. In alijs verò diebus eas Protonotario deferendas tradunt,& capite cooperto præcedũt immediate Pontificem. Et aduertendum, quod ipsi Diaconi dum seruiunt Papæ in aliquo actu, dum eum per capellam comitantur fimbrias eleuantes, aut tale quippiã facientes, semper sunt capite detecto. Cum Pontifex venit ad ecclesiam, siue capellam, Diaconi firmant se apud faldistorium, & Põtifice adueniente capiunt fimbrias pluuialis, & dum ille genu flectit ante faldistorium,fimbrias ipsas super faldistorium disponũt,& mox Diaconus à sinistris extrahit

illi mi-

illi mitram, & à dextris biretum. Deinde, si tunc est missa celebranda, finita oratione Papa surgit, & facit confessionem cum celebrante: Et tunc Diaconus à sinistris retrahit se aliquatulum, dans locum celebranti, qui stat ad sinistram pontificis. Finita confessione, (& si non dicitur missa, finita oratione) Diaconus à dextris imponit biretum & mitram pontifici, adiuuante altero Diacono, & ambo capientes fimbrias deducunt eum ad sedem eminentem. Quotienscunque papa debet eleuare manum dextram, siue signando, siue pectus percutiendo, Diaconus à dextris eleuat pluuiale, capiens fimbrias ante pectus: cum debet eleuare manus ambas, ambo Diaconi hinc inde eleuant. Quãdo est aliquid lecturus ex libro, apponunt hinc inde manus: similiter & cum est osculaturus librum Euangeliorum. Cùm papa accipit pacem à Cardinali assistente, ipsi vnus post alium descendunt à sede pontificis, & facta reuerentia altari, & pontifici (vt fieri solet cum fit reuerentia solennis) ascendunt ad papam, eique genam sinistram exosculandam præbent, dicẽtique: pax tecum, respondent: Et cum spiritu tuo. In fine Missæ descendentes cum pontifice ad faldistorium, componunt fimbrias super illud, & cum surgit (nam mitra tunc non re-

mouetur)capientes fimbrias,eas dant protonotario,nisi ipsi inferant in diebus supra nominatis.Et quotiescunq; mitra est Papæ imponenda, vel birretum,eã imponit Diaconus à dextris. Et quando est remouenda mitra,eam remouet Diaconus à sinistris, & birretum à dextris. Diaconi prædicti stant Pontifice stante,& similiter stante Cardinali asistente,sedent sedente Pontifice,& nihil faciente.Si autem Pontifex sedens legeret,vel benediceret incensum,aut tale quippiam faceret,starent cum omnibus asistentibus.Cum Pontifex ad cameram redierit, exuunt eum sacris vestibus in eodem loco, cooperante principaliter Diacono à dextris qui dat ei stolam,& amictum ad osculandũ, cum aliquid operatur circa Põtificem.Cum Pontifex aliquid legit vel cum eis loquitur, cum vadunt & deducunt illum per capellã sursum aut deorsum ad altare, ad faldistorium,ad sedem,semper debent esse capite nudo.Et cum generalis supplicatio fit antequã Papa de loco discedat, Diaconus à dextris dicit alta voce:Procedamus in pace, & chorus respondet:In nomine Christi, Amen.

DE OFFICIO CARDINALIS Diaconi Euangelium lecturi.

DIaconus Cardinalis lecturus Euangelium in Missa Pontificali,ante, & tempore

pore ſibi congruo Deo per confeſsionem reconçilietur, quia eſt participaturus de ſacramento altaris ſimul cum Pótifice. Cũ vero erit in palatio, anteq̃ Papa exeat ad cameram paramenti, accipiat ſacras veſtes, videlicet amictum ſupra rochetum, albam, cingulum, ſtolam, dalmaticam: manipulam autem accipiat cum Papa intrauerit ad altare. Et hæc fiunt in diebus ſupplicationum, cũ Papa deſcendit ad Eccleſiam & ſub baldachino. Si autem Papa non erit ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte, tunc caperet paramenta ſua prædicta, cum Papa accipit ſandalia, & ſi vti debeat planeta, non dalmatica, tunc illã capit poſtquam Papã induerit omnib. ſacris ornamentis. Sed noſtris temporibus rarò Papa celebrat, niſi in diebus ſupplicationũ. Igitur Diaconus, vt ſupradictum eſt paratus, cum Papa deſcẽdit ad eccleſiã ſupplicabundus, vadit immediate ante eũ ſolꝰ: vel ſi Papa vehetur in ſede, ibit mediꝰ inter duos Diaconos aſsiſtẽtes Papæ. In eccleſia faciet reuerẽtiã Papę in ſuo ordine, & inde firmabit ſe ad dextrã apud aſsiſtentẽ Diaconum, ab ea parte ante Diaconũ p̃dictum. Cũ vero Papa finita hora lauerit manus, Diaconus Euãgelij aſcendit ſcabellum poſitum ante Papam, & primò detrahit illi mitram cum pluuiali, & ſtola: & afferentibus acoluthis ex ordine ſa-

cra

cra ornaméta:primò accipit cingulum cum subcinctorio,& cum eo præcingit pontificem,ita vt subcinctorium pendeat à sinistra pontificis.Firmato bene cingulo soluit aliud cingulum,quo prius pótifex erat accinctus,& alba circum circa bene disposita,accipit crucem pectoralem,quam osculádam offert pontifici,& deinde ad collum ponit, vt ante pectus pendeat.Cum accipit fauoné, quem supra caput Papæ ponit cum plicatura à parte anteriori, diligenter illum aptat, primo offerat fauonem osculandum Pontifici,illú ambabus manibus tenenté:tum imponet super eius caput, ita vt ante oculos pendeat,& media pars illius ad dextram,media ad sinistram, & extremitates eius pariter fluant:deinde extremitatem fauonis quæ à sinistra Pontificis fluit, super illius dextrum humerum imponit,& quæ à dextra super sinistrum, vt mentum Papæ circundent tanta amplitudine,vt spacio palmi vel circa à mento distent,& à fronte dependeat medij palmi latitudine.Imponit deinde Diaconus Pótifici stolam ad collú,quam prius eidem deosculádam offerat,& pédere facit ab humeris: tú imponat tunicellá & fauonem à parte anteriori circa collum diligenter extrahat, imponátque dalmaticam,& fauonem extrahat,attollatque illum ab oculis pontificis supra

pra caput aliquantulum, & pontifici ſedenti imponat chirotichas, quas prius oſculetur: & ſimiliter oſculetur manum Pontificis, ipſe tum dextram tantum imponat, & Subdiaconus ſiniſtram, qui ſtans à ſiniſtra in omnibus Diaconum iuuat. Tum ſurgit Pontifex, & Diaconus ei imponit planetam, quæ tantum inde aptatur ſuper brachia, & ſacco, ſimiliter vt ſupra extrahitur, vt æqualiter circum circa pendeat. Adaptata planeta Diaconus partem fauonis, qui erat ſuper caput Pontificis, reflectit ſupra collum, & circum circa decenter aptat. Deinde accipiens pallium, Crucem illius poſteriorem oſculandam offert Pontifici, illumque adiuuante Suddiacono ſuper Pontificis humeros imponit, vt fauonis oras complectatur, & aliquantulum ex fauone ſub pallio videatur: Aduertatque vt partem pallij duplicem ſuper ſiniſtrum humerum imponat. Cum Spinulam pulchrioré Diaconus cruci anteriori parte pallij infigit, aliam cruci ſuper humerum ſiniſtrum exiſtenti, tertiam vero Subdiaconus in cruce poſteriori figit. Spinulæ taliter infigédæ ſunt, vt à gemma ad dextram infigentis remaneat, & interea crucem pertranſeant, non autem perforent pallium, neque planetam tangant. Non enim figitur ad retinendum pallium, ſed ad myſte-

myſterium paſsionis ſignificandum: poteruntque pro retinẽdo pallio paruæ ſpinulæ imponi, ſi placuerit: debet tamen Diaconus aduertere, & ſæpe aptare pallium, vt decẽter humeros, & fauonem ambiat: poſthæc Diaconus mitram imponit Pontifici, & prę-cedente illo ad altare, ibit ad ſiniſtram Epiſcopi Cardinalis aſsiſtentis immediate ante Pontificem. Et cum Papa fuerit ante altare, deponit ei mitram, & ſtans à ſiniſtra Pontificis, facit cum eo confeſsionem. Deinde cum Papa fuerit oſculatus altare, & librum, accipit de manu Acoluthi nauiculã incenſi, & inclinatus dicit, Benedicite pater ſancte, oſculatur coclear, & dum Papa illud capit, vt incẽſum imponat, illius manus oſculatur: & ſimiliter cum illud reponit in nauicula. Deinde accipiens thuribulum de manu Acoluthi prædicti, cui prius nauiculam reddiderat, illud ad manus Pontificis ponit, cathenulas videlicet ſuperiores ad ſiniſtram, inferiores ad dextram: quas prius, & deinde manum oſculatur. Cum Pontifex incenſat altare, illi ad dextram, eleuando manicas dalmaticæ, & planetam. Deinde facta incenſatione ſtans in cornu epiſtolæ, accipit thuribulum de manu Papæ quam oſculatur, & illum, cum mitram accipit, incenſat, ter thuribulum ducens: inclinatque ſe
Ponti-

Pontifici profunde antequam incenſet, & poſt, & in iſto actu, & ſimiliter poſtquam Pontifex incenſauerit oblata, mitram imponit, & Diaconus aſsiſtens à dextris: in alijs verò omnibus actibus, cum Papa eſt apud altare, Diaconus Euangelij ſemper illi imponit,& deponit mitram, ſemperque in altari mininiſtrat nauiculam, & incenſat Pontificem: quem mox reddito thuribulo Acolutho, ſtantem circa medium altaris oſculatur, primò os, deinde pectus: quod & alij duo Diaconi aſsiſtentes faciunt. Deinde diſcedente Pontifice ad ſedem eminentem, Diaconus remanet in cornu Epiſtolæ, vbi ſimul cum Diacono & Græcis, ſi adſint, leget Introitũ,& dicit Kyrieel. ex libro ſuper altare ſtãte,& à ſuo capellano accipit manipulũ,& Papa ſedet ſedẽte & ipſo ſuper ſcabellũ in dicto conu ſuper gradũ altaris poſitũ, vertẽs faciẽ ad cornu Euãgelij. Cum Papa dicit Gloria in excelſis, ſurgit Diaconus, & cum Subdiacono & Græcis proſequitur hymnum angelicum,& ſedente Papa ſedet in loco ſuo, & ſimiliter ſurgit ad orationes, & illis finitis ſedet. Cantata Epiſtola per Subdiaconum, Diaconus in cornu Epiſtolę & ipſe illam legit cũ Graduali & verſibus : deinde tempore congruo accipit librum Euangeliorũ, & illum ante

pectus

pectus suum tenens, cum reuerentijs solitis vadit ad altare, super quod librum ponit in medio: quo ibi dimisso, cum debitis reuerentijs ascendit ad Pontificem, & manum eius dextram reuerenter osculatur. Deinde reuersus ad altare, genu flexus & iunctis manibus dicit, Munda cor meum, & labia mea omnipotens Deus: qui labia Esaiæ Prophetæ calculo mundasti ignito, itę me tua gratię miseratione dignare mundare, vt sanctũ Euangelium tuum dignè valeam aununciare. Per Christum Dominum nostrũ, Amē. Tum surgens accipit librum de altari, & illum ante pectus portans, tempore congruo vadit ante Pontificem, & stans apud infimũ gradum solij, inclinatus profundè dicit: Iube Domine benedicere. Et accepta benedictione vadit ad pulpitum, super quod librũ portat: & circumstãtibus septem Ceroferarijs iunctis manibus, incipit Dominus vobiscum. Et cum dicit, Sequentia, & Initium Sancti Euãgelij, pollice dextro signat librũ, deinde frontem, os, & pectus: & cum deinde respondetur à Choro, Gloria tibi Domine, accipiens thuribulum de manu Acoluthi, incensat librum ter, in medio, à dextris, & à sinistris: deinde reddito thuribulo iunctis manibus, quas supra librum tenet, prosequitur Euangelium: quo finito, factis reueren-

uerentijs reuertitur ad altare. Cum Pontifex dixerit, Credo in vnum Deum, Diaconus stans in cornu Epistolæ, prosequitur Symbolum cum Subdiacono, & Græcis. Quo finito, Diaconus & Subdiaconus vadunt ad credentiam Papæ, vbi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum vasis & mantili: & vbi ambo mundant manus, & reuertuntur ad altare, & mappam quandam sericeam amplam à Sacrista oblatam, extēdunt super altare. Tum Diaconus expectat cum vasis & mantili, stans in cornu Epistolæ: Subdiaconus verò ex credentia Sacristæ portat ad altare bursam cum corporalibus, hostiaria & purificatorio: quæ omnia consignat ad manus Diaconi: qui ponens bursam super altare, primò remouet ab ea hostiariam cum extractis ex bursa corporalibus, magnum corporale explicat super altare paruum, super magnum ponit ad partem: bursam collocat in loco condecenti, vel ante se, vel ad partem: deinde veniente Sacrista cum calice & ampullis, primò ex hostiaria tres hostias capit, quas ponit super patenam per ordinem ad lineam. Et veniente Pontifice ad altare, ante gradum stās deponit ei mitram, & brachium illius dextrum reuerenter capiens & subleuans, deducit ad medium altaris. Tum conuersus

ad dextram,vbi patena cum tribus hoſtijs ſu per calicẽ exiſtit,cũ hoſtia quæ eſt à dextris, tangit alias duas,& illam dat comedendam ſacriſtæ.Deinde hoſtiam quæ eſt ad ſiniſtrã capiens,cum ea tangit patenam & calicem intus & extra per totum,& ſimiliter illã dat comedendam Sacriſtæ.Tum capiens patenam cum hoſtia,quæ in medio remanſit,illã prius exoſculatus, dat ad manum Pontificis dextram, quam deoſculatur.Tum conuerſus ad calicem,pauxillũ vini & aquæ ex ampullis ſuper vaſculum infundit,& dat Sacriſtæ ad prægustandum,& imponit vinum in calice ad ſufficientiam,vt ſatis ſit pro tribus communicantibus:aquam verò in calicem Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto,Diaconus calicem dat ad manus Pontificis,& cum eo dicit orationem: Offerimus tibi,& cæter.Et cum Papa calicem ſuper corporalia poſuerit, Diaconus ſtatim illum palla, id eſt, paruo corporali tegit,& cùm Papa eſt impoſiturus incenſum, miniſtrat nauiculã,& facit,vt in prima incenſatione diximus.Sed cùm Papa incenſat ſuper & circa oblata, tunc Diaconus dextram manum tenet ad pedem calicis,ne fortè rueret, & ſiniſtram ad manicas dalmaticæ Pontificis,ne cum illis pallam percutiat. Et in fine cum incenſauerit Papam,incenſat Cardinalem

lem aſsiſtentem Epiſcopum, ſiue presbyterum, & duos Diaconos Cardinales aſsiſtentes ibi apud altare: dum vadit ad alios Cardinales, omnes incenſat ſuo ordine, bis ducens thuribulum ante, & poſt, illis ſe inclinans. Idem facit & principi, ſi quis adeſt, qui in ſcamno Cardinalium ſedeat: tum reuertitur ad altare, & Epiſcopos non Cardinales aſsiſtentes Pontifici, incenſat, ſemel tãtum thuribulum ducens, & ſine inclinatione: deinde ſtans poſt põtificem medius inter duos Diaconos Cardinales aſsiſtẽtes, incenſatur ipſe ab vno ex Subdiaconis, cui ipſe tradit thuribulum. Perſtat poſt hæc inter pręfatos Diaconos, quouſque Pontifex finierit præfationem, & tunc accedit ad eius dextram, & cum eo dicit, Sanctus, & cæt. & reuertitur ad locum ſuum. Et quotieſcunque Pontifex ſignat ſuper calicem, aut Hoſtiam, accedat reuerenter, & eleuet manicam dalmaticæ, ne cum ea percutiat calicem, & pallam: & mox reuertatur ad locum ſuum, & ab eo puncto, in quo Pontifex incipit canonem, id eſt, Te igitur: ſemper attentè aduertat, vt in tempore poſsit eleuare manicam, tegere & detegere calicem cùm ſit opus. Cùm Pontifex conſecrat Hoſtiam, genu flectit ad dextrum latus, & dum eam eleuat, & ipſe ab eo latere planetam.

Et cum ille reposuerit Hostiam super Corporalia, ipse detegit calicem, & rursus genu flectit. Et similiter attollit planetam cum Pótifex eleuat calicẽ: quo deposito, statim palla tegit, & redit ad locum suum. Dum post Eleuationem Sacramenti Pontifex dicit Benedicis, & præstas nobis, Diaconus accedẽs detegit calicem. Et cum Pontifex cum hostia signat super calicẽ, dicendo: Per ipsum, & c. retinet ipse duobus digitis dextræ manus calicis pedem: & cum Pontifex reposuerit hostiam super corporalia, ipse tegit calicem, & reuertitur ad locum suum. Cum vero in fine Pater noster, Subdiaconus reportat patenã: Diaconus accedens ad latus Pontificis, vertitur ad Subdiaconum, & de manu eius accipit patenam, quam, cum Pontifex dicit, Libera nos quæsumus Domine, & c. dat illi ad manum dextram, & prius osculatur patenam, & postea manum Pontificis: & cum Pontifex patenam supposuerit hostiæ, ipse detegit calicem. Et semper quando ipse detegit calicem, genuflectit adorans Sacramentum: & cum Pontifex immiserit particulam hostiæ in calicem, iterum calicem tegat, & cum Pontifice dicat Agnus Dei, & cæter. & reuertitur ad locum suum, & non capit pacem à Pontifice: quia illam capiet postquam communicauerit. Cum vero

Ponti-

Pōtifex data pace aſcenderit ad ſedē eminen tem,tunc Diaconus,ſi apud altare remanſit, accedens debitis reuerentijs accipit patenā cum ſacramento corporis Chriſti ex altari ambabus manibus,& illam modeſtè eleuans vſque ad oculos,vertit ſe à dextra ſua ad medium circulum,ita vt renes vertat ad altare, & per eandem viam reuertitur quouſque faciem ſuam vertat ad altare.Tum vertens ſe à ſiniſtra parte,rurſum gyrat ad medium circulum,& Subdiacono genuflexo ſuper gradum ante cornu Euangelij, patenā cum Sacramento committit:qui ſtans ſurgit,& Diaconus genuflectit ſacramentum adorans. Cum verò Subdiaconus ab altari diſceſsit, ſurgit Diaconus,& cum ſacramentum peruenerit ad Pontificem, Diaconus accedens huiuſmodi reuerētijs ex altari calicem cum ſanguine Chriſti accipit,ac eleuans,& gyrās vt cum patena fecit,ipſe calicem ad Pontificem defert,nulli tunc reuerentiam faciens, & ad dextrum Pontificis latus conſtituens, expectat quoad pōtifex de corpore Chriſti communicet,dum calicem ſubminiſtrat Pōtifici ex quo ille ſanguinē calamo ſugit Quo facto,Diconus pateram dextra tenens,ſiniſtra calamum intra calicem exiſtentem retinet, curuato capite manum Pontificis exoſculatur, corpus Chriſti ab eo reuerenter

 accipit

accipit,& mox eius faciem osculatur. Tũ cũ calice, & Christi sanguine ad altare reuertitur, nusquam calamum ex calice extrahẽs, & ibi stans in cornu epistolæ, partem sanguinis cum calamo sugit. Reliquũ verò cũ particula hostiæ sacratæ, quæ in calice remansit, Subdiaconus cum patena ad altare reuersus, reuerenter suscipit, cum priùs patenam ipsam diligenter super calicẽ excusserit, ne particula sacramenti in ea remaneat. Tum Diaconus cum Subdiacono calamum supra calicem vino purgãt & abluant, atque eodem vino se purificant: deinde si non sunt alij communicandi, Diaconus expectat Pontificem apud altare: si verò sunt communicandi alij, sicut in resurrectione domini, Diaconus postquàm se purificauerit, factis debitis reuerentijs ascendit ad Pontificem, & stans ad eius sinistram, in tono eius cõsueto dicit, Confiteor Deo omnipotenti, B. Mariæ semper Virgini, B. Michaeli archangelo, Beato Ioanni Baptistæ, sanctis Apostolis Petro, Paulo, omnib9 sanctis, tibi pater, quia peccaui nimis cogitatione, verbo, & opere, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor B. Maria semper virginem, beatum Michaelem Archãgelũ, beatum Ioannẽ Baptistam, sanctos Apostolos Petrũ & Paulũ, oẽs sanctos, & te pater, orate

orate ꝓ me ad Dominũ Deũ noſtrum. Et cũ dicit,& tibi pater,& rurſus ad te pater,in clinat ſe ꝓfunde ante Pontificẽ: & cũ dicit mea culpa &c. ter percutit pectus cũ manu dextra,& mox Diacon⁹, vbi hęc dixerit,re uertitur ad altare & poſtq̃ põtifex fecerit ab ſolutionẽ,Diacon⁹ reuerẽter accedẽs accipit de altari calicẽ criſtallinũ,vel aliud vas,in quo ſunt hoſtię cõſeruatę pro cõmunicandis,& eleuat,& gyrat à dextris & ſiniſtris,vt priùs dixim⁹: & Subdiacono genu flexo, vt priùs,dat ad portãdũ ad Pontificẽ. Ipſe verò apud altare expectat quouſq; Põtifex cõ municato populo reuertatur ad altare. Veniẽti igitur ad altare Põtifici deponit mitrã, & ponit deinde ſe in loco ſuo, ſtans medius poſt Põtificem inter duos Diaconos. Et cũ Papa finierit orationes vltimas, & dixerit Dominus vobiſcum, ipſe Diaconus verſus vt Põtifex, dicit cantãdo:Ite miſſa eſt,in tono ſolẽnitati cõuenienti,cum alleluia,vel ſine alleluia,ꝓ tẽporis exigentia:& in fine cũ Papa cõpleuerit omnia,& vult diſcedere ab altari, extrahit illi pallium, & reponit illud ſuper altare, niſi Papa ſit iturus ad benedictionem, vel ad alium actum ſupplicatione præeunte: quia tũc debet portare palliũ.De inde vadit cũ Pontifice paratus vſq; ad eius camerã:ipſe,& alij Diaconi ex debito more:

quamuis nonnūquam ex indulgentia Pontificis ſolent dimittere paramenta, & poſtquam deduxerunt Papam extra eccleſiam, illum dimittere, & redire ad domos ſuas. Sed honeſtius eſt, ſicut diximus, vt Pontificem adhuc Miſſalibus paramentis indutum, Diaconi parati ad cameram vſque deducant. Si autem tempus exigeret, vt Diaconus vti deberet planeta, & non dalmatica, tunc Diaconus parabit Pontificem ſine planeta. Et cum impoſuerit illi mitram poſt omnia ornamenta, ipſe accipit planetam, quam deinde ponit, antequàm cantet Euāgelium, & ſic cum ea manet quouſque Papa communicauerit. Tunc rurſus induitur planeta, vt priùs. Aduertat etiam Diaconus, quotienſcunque aliquid dat ad manū Pōtificis, vti primò deoſculetur rem ipſam, deinde manum pontificis. Item quando poſt conſecrationem tegit, vel detegit calicem, primò & poſt reuerēter genu flectat, & adoret Sacramentum.

DE SVPPLENDIS VICIBVS Cardinalium in aſſiſtentia Papæ deficientium.

SI celebrante Pontifice prior Epiſcoporum Cardinalium abeſt, qui illi aſsiſtere debet in officio capellani, eius vices ſuppleat

pleat ſenior Epiſcopus Cardinalis:Et ſi nullus adeſt Epiſcopus, ſenior presbyter Cardinalis.Item ſi prior presbyterorum in ſua aſsiſtentia deeſt, ſenior ex alijs presbyteris ſupplet. Quod ſi nullus adeſt presbyter Cardinalis,iunior Epiſcopus Cardinalis ſupplet eius vices, ſiue cum paramentis, ſiue cum cappis laneis: Diaconus autem non ſupplet vices Epiſcoporum,neque presbyterorum. Si verò adeſt vnus Diaconus tantùm in aſſiſtentia,iunior ex presbyteris Cardinalibus ſupplet locum ſecundi Diaconi. Sed Diaconus qui aderit tanquam Archidiaconus, & in proprio officio, ſedebit in dextris, & mitram ſemper ponit, & deponit, presbytero Cardinali à ſiniſtris adiuuãte : ſi nullus adeſſet presbyter iunior, Epiſcopus Cardinalis ſupplet, & tunc Epiſcopus erit à dextris. Sed Diaconus quamuis non ſit à ſiniſtris, ſemper tamen ponit, & deponit mitram.Quod ſi nullus adeſſet Diaconus,duo iuniores presbyteri ſiue Epiſcopi, illis etiam deficientibus aſsiſtunt: & ſi Pontifex celebraret principaliter in veſperis ſiue in Miſſa, eſſent in habitu Diaconorum cum dalmaticis,& non in proprio.Et nota,quòd Pontifex non poteſt intereſſe diuinis cum ſolennitate, niſi ad minus cum tribus Cardinalibus, quorum duo aſsiſtant loco Dia-

conorū,& tertius vt capellanus aſsiſtens.In Miſſa autem quando Papa celebrat ſoléniter, quatuor ad minus ſunt neceſſarij,duo Diaconi aſsiſtentes,Diaconus Euangelij, & Epiſcopus ſiue presbyter Cardinalis, capellanus aſsiſtens. Sed vt dixi, presbyteri vel Epiſcopi officium Diaconorum ſupplere poſſunt:Diaconi non poſſunt ſupplere officium Epiſcoporum ſiue presbyterorum in diuinis.

DE OFFICIO ASSISTENTIum non Cardinalium.S.D. N. Papæ.

SCripturi deinceps de officijs prælatorū, & aliorum officialium curiæ Romanæ, de illis officijs,et ſeruitijs ſuis tãtum dicemus quæ exhibent ſummo Pontifici in diuino officio,& publicis actibus,& quæ pertineat ad ſacras cerimonias:de alijs non eſt noſtræ profeſsionis.Et primò de aſsiſtentibus Epiſcopis,& prælatis. Rom.Pontifici aſsiſtere conſueueruut in diuinis, & publicis actibus ordinarie decem prælati ex dignioribus curiæ,vt ex libris cameræ apoſtolicæ coniectare licet,qui portiones decem ex minutis diſtribuunt aſsiſtentibus. noſtris tamen temporibus aliquando pauciores,ſæpius plures fuerunt. Ad hos ſpectat Pontifici aſsiſtere,

& in

& in diuinis illi ſeruire de libro & de lumine:& ſemper ſequuntur Pontificem immediate poſt cubicularios, & medicos ſecretos.Et quando ſunt parati,præcedunt immediate Cardinales. Cum autem Pontifex ante altare fecerit orationem, & aſcendit ad ſedem eminentem,ſequuntur illum,& ſedēt vel ſtant ſecundum exigentiam ad ſiniſtram partem.His connumerant etiam Sacriſtam, ſi ſit prælatus,& ſedet in loco ſtatui ſuo conuenienti.Inter iſtos non habetur ratio officiorum ſiue legationum, ſed digniores, & antiquiores in dignitate præcedunt.duo ex eis primi,ſiue Patriarchæ,ſiue Archiepiſcopi,ſiue Epiſcopi ſint,ſeruiunt Pontifici,primus cum libro,alter de lumine, hoc modo. Cum Pontifex aliquid eſt dicturus ex libro, accedunt hi duo aſsiſtentes & primus genuflexus in ſcabello ſedis Pontificis,ſi Papa ſedet:ſi aũt ſtat,ſtans librum tenet ſupra caput ante faciem Pontificis, ambabus manibus illum ſuſtinens,& Diaconi aſsiſtentes apponunt hinc inde manum:ſecundus verò candelam accenſam ante librum retinet, ſtans in loco conuenienti. Quod ſi dum ſolenniter celebratur, & Epiſcopus ſiue presbyter Cardinalis retinet librum, tum ille primus dat librum Cardinali, & illũ adiuuat,& librũ deinde recipit.Et in altari dũ
Papa

Papa celebrat, seruiunt ambo, & cum Cardi nali ministrant librum & candelam, vt dictũ est. præueniunt hi duo semper Põtificem & ad altare, & ad sedem: inueniunt quæ dicenda sunt, & signant. Cũ Pontifex celebraturꝰ est in sede, vbi accipit paramenta, asſistunt ante eius faciem, diuisi in duas alas hinc inde: cum est apud apud altare, faciunt semicir culum post illum, & seniores hinc inde stãt in capitibus semicirculi, exceptis illis duobus, qui seruiunt in altari de libro, & de lumine. Dum Papa etiam non celebraturus à sede descendit ad faldistorium ante altare, semper illum sequũtur, & post eũ genuflectunt. Et similiter cũ redit ad sedem, sequuntur et redeunt ad locum suum: surgentibus Cardinalibus asſistentibus surgunt, & illis sedentibus sedent. Si nullus adesset protonotarius cum Papa exit ad officium, primus ex eis defert anteriores fimbrias pluuialis: & item si nullꝰ adesset nobilis, aut Orator, qui deferret caudam pluuialis, primus ex eis defert. Et si neque protonotarius, neque orator adesset, duo ex eis supplerent, primus ad caudam, secundus ad fimbrias. Quando autem Pontifex non habet pluuiale, sed cappam amplam laneam, siue purpuream, vel mantum, tunc primus ex eis portat fimbrias & caudam simul coniunctas, retro post Pontificem,

tificem. cum socio fimbrias aptant sub faldistorio, quando Pontifex non portat mitram, & apud sedem illas ante & super scabellum extendit. Et semper illi qui seruiũt, manum dextram emittunt per aperturam cappæ anteriorem, & sinistram per extremitatem cappæ: & conuoluta cauda cappæ, illam sub axilla, & super sinistrum brachiũ retinent, vt sint magis expediti ad seruiendum. Et quando Papa exit ad capellam cũ manto papali, & cum capputio supra caput inuerso, quod facere consueuit in Matutinis tenebrosis, & aliquãdo etiam in alijs diebus propter frigus, tunc Episcopi asſistentes debent habere mantellum asſistentiæ, apertum à parte anteriori, & capputium in modum cubiculariorum.

DE OFFICIO SACRISTÆ.

SAcrista Apostolici palatij, quod est officium perpetuum, semper cõsueuit esse prælatus: nec consuetudo astringit ad aliquem ordinem religiosorum, vt aliqui aliquando dixerunt. Et quia habet curam & inuentarum rerum sacristiæ, & opera sua est continuò in palatio: habet cameram in palatio, & expensas in tinello cum suis seruitoribus. Ad hunc spectat ex mandato Pontificis nunciare, & distribuere Missas celebrandas Dominis Cardinalibus, & prælatis

curiæ

curiæ, quando, vbi, & per quem eſt celebrandum in diebus ordinarijs, & quando placet Pontifici. Debet prӕterea reſeruare & cuſtodire ſuo inuentario paramenta, & ornamenta omnia, quæ pertinent ad altare, ad perſonam Papæ, & prælatos, atque miniſtros celebrantes in capella Papæ, videlicet veſtes ſacras, vaſa ſacra, vbi reliquiæ ſanctorum reconduntur, cruces, calices, candelabra, imagines, & vaſa precioſa: & etiã ſubminiſtrare, & cuſtodire, quæ pertinent ad capellam ſecretam Papæ, & ad capellam communem palatij, vbi quotidie celebratur. Debet in tempore per clericos capellæ ordinare altare, credentiam, & quæ pertinent ad celebrationem Miſſæ, vel diuini officij: præter hæc debet antequã Papa exeat ad cameram, paramenta pręparare ſuper lectum paramẽti, ſacras veſtes, mitras, & ornamenta, quibus vti debet ſummus Pontifex. Et quia ſolus non poſſet tot rebus ſatiſfacere, oportet quod habeat aliquẽ capellanum vel ſociũ, qui eum adiuuet in inueniendis, pręparãdis, explicãdis, & adaptandis reb⁹ opportunis. Debet etiã ſemp intereſſe, quãdo Pontifex celebrat, ſiue publice ſiue priuatim, & miniſtrare oportuna, & habere exactã prouidẽdi curã, ne res Sacriſtę deſtruantur, & vt deſtructa inſtaurẽtur, & q̃ deficiunt

unt denuo fiãt. Cũ Papa solẽniter celebrat, parat credẽtiã suã in tẽpore, & seruat ea quæ in missa papali præscripsim⁹. Adinuenit in tẽpore libros opportunos ꝓ persona Papę, tã ꝓ Missa quã pro benedictionib⁹, absolutionib⁹ & alijs diuinis officijs, & eos Episcopis assistẽtibus cõsignat: curat diligenter, vt Sacramẽtum corporis Christi nitidè, & mũdè semp̄ conseruetur in loco cõueniẽti, & ꝙ semp̄ ante illud ardet lumẽ. Cũ verò Põtifex in põtificalib. equitabit, p̄paret sacramẽtũ in puluino ornato, & super equũ albũ faleratũ imponi faciat. Equum freno deducit aliquis ex suis familiarib. clerici capellę cũ laternis pręcedẽt, ipse verò ferulã manu gestãs, in habitu statui suo cõdecenti equitans subsequitur: curabitq; cũ ad locũ destinatũ ꝑueniat, vt sacramẽtũ in loco honesto, & cũ luminarib. reponetur. In cõclaui electionis noui Põtificis interest, & pręparat quę ad rẽ diuinã pertinẽt, & ipse celebrat corã patrib. & ꝓ nouo Põtifice indumẽta congrue subministrat. Item in trãsitu vel obitu pontificis assistit, administrat sacramẽta Ecclesiastica, nisi Cardinales id faciãt: & cũ cerimoniarijs ꝓcurat funus. Et de Sacrista hacten⁹ in gñe, nã particularia latius in locis suis posuimus.

DE OFFICIO PROTONOTARIORUM.

Pro-

PRotonotarij officiũ eſt notare ea, quæ in publicis cõſiiſtorijs geruntur cũ rogantur procuratore fiſcali, cum opus fuerit, in publicam redigere formam. Ideo oportet eos intereſſe publicis cõſiſtorijs. De officio eorum iu cancellaria nihil ad nos. Pontifici in publicum cum pluuiali & mitra exeunti, protonotarius fimbrias inferiores ſimul iunctas deferre debet: nam ad ſiniſtrã Pontificis præcedens, caudamq́ue cappæ ſuæ ſibi deferens, vt de Epiſcopis aſsiſtentibus diximus, ſiniſtram ad extremitatẽ fimbriarum, dextram ad ſuperiorem partem ante corpus Pontificis tenens proficiſcitur. Cum peruenit ad locum, vbi Ponttfex conſiſtit, dimittit fimbrias ad manus Diaconorũ, & vadit ad locum ſuum: cum Pontifex in diuinis daturus benedictionem ſolennem, protonotarius accedit, & genu flexus ſuper ſcabellum ſedis Papæ, dum papa benedicit fimbrias inferiores, à ſiniſtro latere eleuat, & cum eis corpus Pontificis tegit ab vmbilico & infra: finita benedictione dimittit fimbrias, & reuertitur ad locum ſuum.

DE SERVITIO SVBDIACONI Apoſtolici

QVæ Subdiaconũ agere oporteat ſpecialiter in veſperis, aut in Miſſa, dum Papa principaliter celebrat, ſuperius diximus in

mus ĩ locis opportunis: nũc generalia quędam ſubiungemus. Subdiaconi participãtes quinque ſunt numero noſtris temporibus. Cum Papa in publico procedit, ſiue ad diuina ſiue ad humana negocia, vnus ex eis crucem papalẽ præfert, ſiue equo, ſiue pedibus, ſiue vtcunque. Quando Papa autem exijt ad cameram paramenti, vt ſacras veſtes induat, duo ex eis ſunt ibi prope lectũ paramenti, qui ſtantes hinc inde poſt Diaconos aſsiſtentes, iuuent illos cum Pontificem parant: & illo ſacris induto, vnus ex eis capiat crucem. Inter crucem, & Papam Cardinales tantum, & qui in eorum ſcamno ſedent, incedere oportet, & nullos alios: duo magiſtri hoſtiarij cum ſuis virgis collateraliter aſſociant crucem. Subdiaconus crucem reponit in capella in loco congruo, deinde vadit ad locum ſuum cum alijs, & primum locum obtinent Subdiaconi inter oẽs alios pręlatos, ſiue officiales nõ palliatos. Cum Pontifex poſt ſermonem, vel in fine Miſſæ, eſt daturus ſolennem benedictionem, Subdiaconus accipit crucem papalẽ, & ponit ſe ante Pontificem, vertitq́ue crucifixum verſus Pontificem. Et cum ille incipit: Precibus, & meritis, ſiue, Sit nomen Domini, genu flectit: data benedictione ſurgit, & reponit crucẽ in loco ſuo, ſiue, ſi eſt

recedēdum, incipit procedere, & expectat in loco conuenienti, quoad Papa appropinquet. In camera papagalli reponit crucem, et vadit ad exuendum Pontificem cum alijs. Sed aduertat Subdiaconus cum portat crucem, vt semper crucifixum vertat ad Pontificem qui sequitur: cum autem Pontifex nō sequitur, Crucifixus sit in parte anteriori. De modo equitandi in Pontificali, & de varijs seruitijs, quæ Subdiaconus in diuersis actibus exhibet Pontifici, administratiōe palliorum, in proprijs locis abunde scriptū est

DE AVDITORIBVS.

AVditores causarum Sacri palatij, qui capellani sunt Summi Pontificis, debent illi assistere in diuinis, & in omnibus publicis actibus. Illorum decanus, id est, senior in officio semper seruit sanctissimo domino nostro de mitra: & tunc habet sindonem sericeam ad collum supra cappam, vel supra superpellicium, & est medius inter duos cubicularios secretos immediate post Papam. Cum igitur Papa apud lectum paramēti induit sacras vestes, auditores adstantes à sinistra genuflectunt, & deficientibus acoluthis ministrant paramenta eorum loco. In Ecclesia verò quando ex faldistorio ascēdit ad sedem eminentem, & quotiens à sede ad altare vel ad faldistoriū descēdit, duo auditores

ditores hinc inde eleuant inferiores fimbrias veſtimẽtorum eius, ne impediant Papam eũtem, néue pedes ſupra veſtes imponat: & inclinati pariter cum eo procedũt. Sed aduertant, quod ita modeſtè veſtes eleuent, ne crura Pontificis videãtur. Quãdo Pontifex eſt incenſaturus altare, duo ex eis præueniunt ad altare. & hinc inde eleuant mappam primã, quæ eſt ſuper altare vſque ad mediũ altaris. Deinde expectant ad partẽ genuflexi quoad Papa incenſauerit altare: & mox ſurgentes reſtituunt mappam, vt prius erat. Quod ſi non adſunt alij duo auditores vt fimbrias eleuent, ijdem duo eleuent prius mappam, & deinde vadunt ad fimbrias Papæ: & ſimiliter poſt incenſationem reponant mappam, & poſtea attollant fimbrias Item quotieſcunque Papa publicè lauat manus, duo ex eis vadunt ad credentiam, & ſenior accipit mantile, & illud duabus manibus eleuatis vſque ad faciem profert ad Pontificem, & illo deoſculato ponit ſupra gremium Pontificis: & genuflexus à dextra, & collega ſuus à ſiniſtra, tenent mantile quoad Papa lotus, manus abſterſerit: deinde illud cum ſocio reportat ad credentiã, & vna manu tãtum, tũ reuertitur ad locum ſuum. Anteq̃ veniat ad Põtificem cũ mantili, ſemper tertio genuflectit: ſimi-

liter cum Papa eſt diſtributurus candelas, ci neres, palmas ſeu Agnus Dei, accipiũt à credentiario mantile, & ponunt ſuper gremiũ Pontificis, illudque vtrinq; retinẽt vſque ad finem diſtributionis. Et generaliter quotieſcunque mantile ſeu gremiale portatur ad Pontificem, aut ante eum tenetur, idem fit per auditores: & cùm Papa celebrat, vnus ex eis continuo ſeruit de gremiali, quod ipſe debet accipere à credentia ſacriſtæ, & illud finito ſuo officio illuc reportare. Auditor, aut qui ſeruit de mitra, cum eſt imponenda mitra, illam dat ad manus diaconi Cardinalis miniſtrantis à dextra: cum verò eſt remouenda, accedit ad Diaconum qui eſt in ſiniſtra, & ex eius manibus mitram accipit cum debitis ſemper reuerentijs.

DE MAGISTRO SACRI PAlatij.

MAgiſter Sacri palatij conſueuit eſſe ex ordine Prædicatorum: & ordinarie quando fit conſiſtorium, legit in palatio publice aliquid in Theologia. Ad hunc ſpectat ordinare, qui debeat facere ſermones in capella Apoſtolica, & eorum ſermones præuidere, curareque vt nihil dicatur puritati fidei & grauitati illius loci contrarium: & ſedet vel ſtat ſemper poſt primum auditorem, qui adeſt.

DE

DE CLERICIS CAMERÆ.

CLerici cameræ Apoſtolicæ & ipſi adſtant Pontifici cum apud lectum paramenti capit ſacras veſtes, genuflexi ad ſiniſtram poſt auditores, ad eos pertinet portare enſem benedictum cum pileo ante Papã in nocte, & die Natiuitatis Domini: tenent vaſa cum auro, & argento, & mantilibus dã dis pauperibus, quando Pontifex lauat illis pedes. Item ſubminiſtrant camerario ſiue Diaconis aſsiſtentibus candelas, & palmas, quæ diſtribuuntur per Papam, & ſimilia. In ſacris non operantur niſi in nocte Natiuitatis Domini, vnus ex eis qui dicit quintam lectionem loco illius, cui enſis datur.

DE ACOLVTHIS.

ACoIuthi Apoſtolicæ ſedis octo ſunt ordinarij. Hi etiam cum Põtifex apud lectum paramenti, & ſimiliter in eccleſia eſt celebraturus, & induitur ſacris veſtibus, circumſtant genuflexi, & ornamenta ſubminiſtrant Diaconis Cardinalibus. In ſupplicatione, & diuinis officijs celebrante Pontifice, cãdelabra, intorticia, ampullas vini, & aquæ thuribulum cum nauicella incenſi, vas aquę benedictæ, cum opus eſt, & ſimilia portant, & de illis, cum tempus eſt, ſeruiunt. Debent igitur cum Papa eſt celebraturus, oẽs inter-

esse: quando autem non est celebraturus, tres ad minus intersint, & maximè in vesperis: & tunc portant secum superpellicia, quia vnus ex eis debet seruire de incenso, & duo alij de candelabris, dum Papa dicit orationem. Et supra rochetum debent habere superpellicium. In eorum defectu auditores rotæ iuniores seruiunt.

DE CVBICVLARIIS SECRETIS, & alijs.

CVbicularij secreti duo semper Pontificem sequuntur immediate in capella & in consistorijs :sedent non longe à pedibus Papæ à sinistris in terra, tamen sine aliquo sedili. Hi semper intendere debent ad faciem Papæ præsto, facturi, si quid eis imperet: seruant honeste sub vestibus sudariola, siue nasitergia, birreta, & similia. Et si Pontifex illis vult vti, ea porrigunt Diacono Cardinali assistenti ad sinistram. Alij cubicularij, si Papa fertur in sede, ipsi cum scutiferis portant Pontificem. In diuinis non habent aliud officium secreti cubicularij. Cum Cardinales veniunt ad reuerentiam Pontificis, remouent paruum scabellum à sede, & facta reuerentia illud reponunt. Et hoc iunior ex illis facit quoties opus est, & amouet, & reponit.

DE SECRETARIIS, ET ADuocatis.

SEcretarius principalis Sanctiſsimi Domini noſtri, ſi eſt prælatus, ſedet, vel ſtat in loco ſuę prælationis in capella: Si non eſt prælatus, ſtat inter cubicularios ſecretos: ordinarie nullum habet exercitium in diuinis. Si forte aliquæ literæ præſentarentur, eas Pontifex illi conſignare poſſet. In publicis conſiſtorijs, ſiue prælatus ſit, ſiue non, ſedet ad pedes Pontificis in plano ſolij, & inſtrumenta atque literas, quæ dantur Pontifici ab Oratoribus, palã legit: alij ſecretarij nullum habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium. In publicis autem conſiſtorijs proponunt cauſas, vt ſuperius diximus, cum de publicis conſiſtorijs ageremus. Aduocatus pauperum primo proponit, vel Aduocatus Fiſci, ſi eſt cauſa fiſcalis.

SECTIO TERIA.

DE HABITV OMNIVM, TAM celebrante Pontifice, quàm non celebrante.

CVm Pontifex ſolenniter celebrat: ſiue Veſperas, ſiue Miſſam, Epiſcopi Cardinales, & omnes alij, qui ſunt in dignitate Epiſcopali ſiue Abbatiali, pluuialib⁹ vtũt, & albis mitris, presby

teri Cardinales planetis, Diaconi Cardinales dalmaticis, & mitris etiam albis: sed mitræ Cardinalium sunt ex serico damasceno, aliorum ex tela linea. item Episcopi & presbyteri Cardinales plerunque sub sacra veste habent superpellicium, & amictum, aut saltẽ alterum ex his, cũ quo vestium collaria cooperiant. Diaconi, quando paramenta sunt violacea, aut nigra, vtuntur planetis ante pectus plicatis, & non dalmaticis. Et ex decore semper debent habere amictum, vt collaria vestium tegant: prælati, religiosi, quia nõ habent rochetum sub veste sacra, habeant superpelliciũ, & pœnitẽtiarij Papę planetas, & sine mitris. Subdiaconus, qui portat Crucẽ, & qui lecturus est epistolam, tunicella induitur: alij Subdiaconi, clerici cameræ, & Acoluthi supra rochetum habent superpelliciũ. Clerici cerimoniarum, clerici capellæ, cantores Papæ, capellani Cardinalium, qui seruant eorum mitras, superpellicium tantùm habent.

VBI ET QVANDO CAPIVNtur paramenta.

ET hi omnes, si Papa supplicatione præeunte discendit ad ecclesiam, quod fieri debet ad Missam tantùm, & in diebus supra nominatis, capiunt paramenta in palatio, videlicet Cardinales in prima camera paramẽti, non

ti,non autem in ſecunda:quæ dicitur papagalli.Nam ibi ſolus Papa paratur: prælati, & alij extra dictam cameram, vbicunque voluerint.Si autem fiunt Veſperæ papales, aut dies eſt non ſupplicationi deditus,qui vtuntur ſuperpellicio,poſſunt illud capere in aulis palatij. Sed Cardinales, & alij prælati, in veſperis capient paramenta in Eccleſia, facta per Cardinales reuerentia ſolenni Papæ,Cardinales apud ſua ſedilia, prælati extra cancellos capellæ. In Miſſa autem non ſupplicatoria,Cardinales capiunt paramenta in in ſuis ſedibus,cum Papa accipit planetam,& ſimiliter prælati extra cancellum: & finito officio,in eiſdem locis deponunt paramenta omnes, præter Diaconos aſsiſtentes,qui ſacris induti Põtificem in Miſſalibus ornamentis recedentem,ex congruo,& debito more comitantur vſque ad cameram. Quando autem Papa,celebrata Miſſa,eſſet daturus ſolennem benedictionem populo ex ſuggeſtu,vt in Reſurrectiõe,omnes Cardinales parati,illuc ſecum proficiſcuntur,& prælati ſimiliter,& data benedictione dimittunt paramenta: protonotarij cappis ſuis laneis ſemper vtuntur, & ſimiliter uti ſolebãt.

DE AVDITORE, ET CORrectore.

AVditor cōdradictarum, & corrector literarū Apostolic. primum locū habeant post ꝓtonotarios: qui etā si fuissēt Episcopi, aut Archiepiscopi, non induebant sacras vestes, sed sequebātur pontificē post ꝓtonotarios, Sed aduerte, quod illo tēpore protonotarij præcedebant Episcopos: meis autem temporibus de auditore, & correctore prædictis, nihil vidi seruari. Cubicularij, & secretarij eodem habitu vtuntur, vestibus scilicet solutis, cum manicis ad amplitudinem manus latis, & caputijs circa collum à capite descendentibus. Aduocati vestibus manicatis cum varijs & caputijs, vt cubicularij: sed secretarij, & aduocati habent caputia super collum aliquantulum inuersa. Seruientes armorum debent esse honeste armati, cum suis baculis argenteis in manu. Et hi sunt habitus cùm Papa cebrat solēniter, aut procedit ad Ecclesiam supplicatione præeunte. Quando autem procedit sine supplicatione hoc modo vtuntur:

DE HABITV PAPÆ.

SVmmus Pontifex cum in publicum venit solenniter, aut habet pluuiale, aut cappam in modum Cardinalis, apertam tamen à pectore, & mitram, aut mantum papalem cū caputio supra caput. Vtitur & mitra simplici in officio defunctorū & in die Veneris

sancti:

ſanctí:in matutinis autem quocunque tempore numquam vtitur mitra, ſed aut cappa lanea,aut manto papali cum caputio ſupra caput:in matutinis tamen in nocte Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in computatione,quę ſolet fieri poſt Veſperas antecedentes,vti ſolet Pōtifex cappa purpurea pellibus armilinis duplicata. Quam,vt legi,primus inuenit Bonifacius nonus: duob⁹ tamē vtitur coloribus, albo & rubro,vtroque in pluuiali:in ornamentis autem Miſſalibus vtitur colore tempori cōgruente,& cum mitra ſimplici,ſtola violacea:in alijs vero veſtibus non ſacris ſupra rochetum rubro tantum,niſi à ſabbato Sancto vſque ſubbatum in Albis incluſiue. Et infra rochetum vtitur ſemper toga alba,& caligis rubris cum ſcandalijs aurea cruce ornatis-

DE HABITV CARDINALIVM

REueuerendiſsimi Domini Cardinales ciuſcunque ſint ordinis, vtūtur ſemp in capella, & in publico, cappa ampla ſupra rochetum coloris violacei, plus vel minus clari,aut obſcuri blaui,ſiue ærei, & aliquando rubri,ſed rarius. Nam ruber color proprie ad papam pertinet, & ad legatos, qui mittuntur de latere extra Italiam, vel ad aliquod negotium . Nam in iſtis caſibus Pontifex ſolebat donare legato mantum rubrum

rubrum cum capputio,& in illo habitu dabat audiẽtiam legatis in ſua prouincia, Paulus Secundus inſtituit, quod Cardinales bireto rubro vterẽtur, & ſuper equis ſiue mulis rubris ſtratorijs. Cappa Cardinalis poteſt eſſe ex lana ſiue ex zamelloto. Et in officijs defunctorum, & ſede vacante, & à quarta feria maioris hebdomadæ, vſque ad ſabbatum Sanctum, ſolebant vti cappis ſuis obſcuris cum pellibus de griſeis, & non de varijs: hoc tamen hodie non ſeruatur, ſed à veſperis omnium ſanctorum incluſiue vſque ad mane dominicæ Reſurrectionis, excluſiue vtuntur albis pellibus de varijs. In reliquo tempore vtuntur ſerico rubri coloris loco pellium.

DE HABITV PRAELATOrum.

ALij prælati, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij: Itẽ & Subdiaconi, Auditores rotæ, clerici cameræ, & acoluthi omnes vtuntur cappis laneis ſupra rochetum, vt Cardinales: ſed non ex zamelloto, neque coloris rubri, aut violacei nimis clari. Prælati aſsiſtentes Papæ, cum Pontifex habet mantum cum capputio inuerſo ſupra caput, debent & ipſi habere mã tellum, alias crociam appellatum, & circa collum capputium, ſicut cubicularij, & nõ

ſupra

ſupra caput: & hoc ſi Papa habet mantũ,& non aliter. Prælati extra eccleſias ſuas non vtuntur cappa ampla, niſi in Romana curia, cum adſunt ſacris ſiue profanis, vel publico conſiſtorio cum Pontifice in eius capella, cappas tamen non capiunt, neque deponunt intra cancellos capellæ, neque in prima aut ſecunda camera paramenti, ſed extra vbi voluerint: ſic etiam ſacras veſtes.

DE HABITV CARDINALIum, & prælatorum religioſorum.

PRælati ex ordinibus mẽdicantium vadunt cum ſuo habitu etiam in Cardinalatu, niſi quod ſunt ampliores, & lanæ magis precioſæ. Ex Monaſticis autem vtuntur cappa ampla colore nigro cũ pellibus nigris, vt noſtro tempore Nicenus & Atrebatenſis Cardinales, velut vidi aliquos Abbates cum pellibus griſeis, vel ſi ſunt alterius coloris, prælati vtuntur habitu ſui ordinis, ſed ampliori: & non vtuntur rocheto. Aſſumpti autem ex canonicis regularibus, quia in ſuo ordine portant rochetum, deferunt etiam in prælatura, ſed vtuntur capella, vt alij religioſi, videlicet nigri coloris ſupra & infra per totum: inferiores officiales vtuntur habitu ſuperiùs dicto.

DE

DE HABITV SERMONEM habituri.

ILle autē, qui orat in capella, si est Episcopus, vel Abbas, cum pluuiali orat, & cum mitra. Si electus tantum, & secularis, orat in cappa supra rochetum: similiter si est inferioris ordinis, & in capella portat cappam & rochetum, & cū illis orat. Si non portabit rochetum, neque cappam, tunc oraturus assumit cappam tantum sine rocheto, & finita oratione ad partem illam dimittit extra capellam. Mendicantes, & alij religiosi orāt in suo habitu.

DE CIRCVLIS CARDINALIum, qui fiunt ante Papam.

DOmini Cardinales primum, dum Papa in camera sui paramenti accipit sacras vestes, faciunt circulum ante suam sanctitatem, stantes capite detecto: sed consueuit Pontifex illos inuitare, vt cooperiant caput, & tempore frigoris monere iterum, vt tegant: quod ipsos tandem facere conuenit. Et hic senior erit ante sinistram Papæ, & alij per ordinem illum sequentur. Secundò domini Cardinales veniunt ad circulum ad Introitum facta reuerentia ante Missam, hoc modo. Iunior Diaconus incipit, & ponit se factis reuerentijs altari, & Papæ, in vltimo lo

co con-

co contra ſiniſtram Pontificis: Senior in loco primo, & viciniori Papæ:iunior verò ex presbyteris Cardinalibus primò ſe mouet à loco ſuo, & ponit ſe haud longè à iuniore Diacono ante faciẽ Papæ:& illum ſequũtur Presbyteri,& deinde Epiſcopi, incipiendo ſemper à iunioribus,ita vt ſenior Epiſcopus Cardinalis deſcendat tantùm de gradu,in quo ſedebat,& teneat primum locum,& viciniorem ad Pontificis dextram. Hoc ordine veniunt ad circulum Domini Cardinales ad Introitum, Kyrieeleiſon et Gloria,ſimul ad credo,ad Sanctus,& ad Agnus Dei.præueniunt quando datur tempus,maximè ad ſanctus,& ad Agnus Dei.Stant ſemper & in via,& dum ſunt in circulo capite detecto,veniendo,& redeundo faciunt altari reuerentiam,& Papæ.Cum vadunt,iuniores incipiunt:cum reuertuntur ad ſedes,incipiunt ſeniores,& Diaconi,poſt presbyteros omnes in Miſsis tantum veniunt ad circulum,& nõ in Veſperis:& in Miſsis pro defunctis nõ veniunt ad circulum, neque in ſexta feria Paraſceues:in diebus ferialibus veniunt.

SECTIO QVARTA.

DE HABENTIBVS SERMOnem in capella Papæ, & primo de Papa.

Sum-

Vmmus Pontifex non consueuit facere sermonem alio quopiam celebrante, sed tãtum dũ ipse celebrat: & tunc si altare est apud parietem, ita vt prælati, & omnes sint inferius, vt in capella palatij. Tunc Papa descendit è sede eminenti, & sedet ante altare super faldistorium, vel sedem ibi paratam, vertens faciem ad populum, & renes ad altare, & post eum Diaconus Euangelij, deinde Diaconus assistens à dextris: à sinistris verò sedet Diaconus tantùm, & qui ab illo altari assistit Subdiaconus Apostolicus: & si sunt Græci Diaconus &, Subdiaconus, sedent in secundo gradu ad illorum pedes hinc inde, Græci à dextris. Subdiaconus solus à sinistris. Post sermonem Diaconus Enangelij facit confessionem, Cardinalis assistens annunciat indulgẽtias, & Papa dat benedictionem stans in eodẽ loco more consueto: deinde reuertitur ad sedem eminentem, & ibi dicit Credo, vel Dominus vobiscum, ꝓ temporis exigentia autem sedes Papæ non infra, sed super altare est in ecclesia Sancti Petri, & similibus, tunc Papa qui auertit faciem ad chorum & ad populum, sedens in prædicta sede sua, facit sermonem, & omnes sedent in loco consueto.

DE

DE CARDINALIBVS

CArdinales nõ faciunt ſermonem in capella Papæ, niſi celebrante Pontifice, vel cum ipſemet Cardinalis, celebrat. Si facit ſermonem in Miſſa papali, ipſe, vel Epiſcopus, ſiue presbyter ſit, debet aſsiſtere in officio capellæ, etiam ſi non ſit prior, & in tempore cum pluuiali, & mitra facere ſermonem. Si verò ipſe celebrat, dicto euangelio ipſe deponens caſulam, accipit pluuiale, & vadit ad oſculum manus Pontificis, petit benedictionem, & indulgentias, & aſcendit pulpitum, & cũ mitra ſimplici orat. Et nota quod Diaconus Cardinalis nõ prędicat in capella pontificis, neque alius quiſpiam non prælatus, niſi ſit doctor in Theologia, ſecundum antiquas, & probatas cerimonias: quamuis hodie non modo inferioris gradus viri, ſed ſine dignitate, aut ſacro ordine, in ſtudijs humanitatis tantum docti, non ſine loci, & ordinis Pontificalis dedecore onus orandi in totius orbis grauiſsimo, ac celeberrimo conſeſſu ſibi aſſumant. Epiſcopus ſi orat, debet etiam celebrare ordinarie, & orat, vt de Carinali diximus, niſi quod Pontifici genu, non manum oſculatur. Si nõ celebrat oraturus ſuper rochetũ vel ſuperpellicium, induit pluuiale, & cũ mitra orat: idẽ facit in abbatiali

dignitate constitutus.

Si oraturus est officialis palatij, qui portet rochetum, & cappam non tamen prælatus: Si autem non vtitur rocheto, orat cum cappa tantum. Religiosi non prælati orant cú suo habitu. Oraturus igitur finito Euangelio cum habitu sibi condecenti offert se clerico cerimoniarum, qui, postquàm Papa est osculatus librum Euangeliorum, & incensatus sederit cum mitra in sua sede, ducit oraturum cum reuerentijs consuetis ad pedes Pontificis, quos orator genu flexus osculatur. Tunc erecto capite dicit: Iube Domine benedicere, & Pontifex, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, vt digne, & fructuose annuncies verba sua sancta, in nomine Patris &c. Et orator iterum: Indulgétias Pater sancte: & Papa concedit indulgentias prout sibi placet.

Consueuerunt tamen Pontifices nostro tempore, quando prælatus celebrat, dare quinque annos, quando Cardinalis, septé annos: in maximis verò solennitatibus decé annos, quando verò ipsemet celebrat, plenariam indulgentiam, & aliquando decem annos. Sed cum annis annunciantur semper totidem quadragenæ. Maiores nostri erant aliquanto parciores in istis indulgentijs: & ratio est, in Missa papali se extendebant ad

septem

ſeptem annos. Orator audito Pontificis mãdato de indulgentijs, cum reuerentijs conſuetis vadit ad pulpitum, & eo conſcenſo quieſcit aliquantulum, dum ſe componat cum capite cooperto, & eſt cum mitra, ſi illa vtitur: incipit ſuam orationem, ſigno crucis tamen ante ſe præmuniet. Cum nominat Pontificem, aut in eius aſsiſtẽtia Cardinales, detegit caput, & ſe profundè inclinat verſus Pontificem, ad Cardinales aliquantulum caput hinc inde flectit. Cùm dicit Aue Maria, genuflexus orat: inter orandum cùm Pontificem appellat, caput detegit, alioquin ſemper eſt coopertum. Finito ſermone caput detegit, & expectat: Diaconus autem Euangelij ductus ante Pontificẽ, dicit altè Confiteor Deo, &c. & tunc Papa & omnes ſurgunt. Sed Papa etiam celebrans, finito Confiteor, cum mitra diſcedit: Diaconus, & qui orauit, ſtans adhuc in ſuggeſtu, pronunciat indulgentias à Pontifice cõceſſas, & ſtatim deſcẽdit, & vadit in pace. Interim verò aſsiſtentes Papæ accedũt ad eius pedes cũ libro, & lumine, & Subdiaconus Apoſtolicus crucem Papalem ante eius faciem ponit. Et Pontifex ſine mitra dicit, Precibus & meritis, &c. & dat benedictionem more ſolito, protonotario fimbrias anteriores eleuante.

SECTIO QVINTA.

DE QVIBVSDAM EXTRAORdinarijs,& regulis generalibus:& primò de auditore & correctore.

Vditor contradictarũ,& corrector literarum apostolicarum sunt antiqui officiales Romanæ curiæ: & vt legi in constitutionibus dicti officij contradictarum per Eugenium quartũ confirmatis,sub Data Florẽtię, Anno incarnationis Dominicę millesimo quadringentesimo trecẽtesimo quarto,sexto Idus Februarij,sui Pontificatus anno 4.statuit Eugenius,auditorem prędictũ in capella,& cõsistorio,& locis omnibus,iuxta laudabilẽ curiæ consuetudinem,primum locum inter omnes Archiepiscopos, Episcopos,& inferiores oratoribus principum,dominorum,seu communitatũ, exceptis in eundo, stando,& sedendo obtinere:post quem statim sequi voluit correctorem literarum Apostolicarum.Legimus etiam in pluribus libris cerimoniarũ, quod in supplicationibus ibant immediatè post,p-tonotarios cum suis cappis laneis,post Pontificem, etiam si fuissent Archiepiscopi, aut Episcopi: nam tunc alij prælati præcedunt

Papam

Papam cum paramentis, & mitris. Quod ſi prælati alij non erant parati, ſequebantur Papam poſt protonotarios & auditorem, atque correctorem:qui duo ſedendo ſemper erant poſt protonotarios ante alios prelatos.De protonotarijs ſcimus decretum fuiſſe à Pio ſecundo in conuẽtu Mant.quod deinceps nõ præcederent Epiſcopos aut ſuperiores,et ita ſeruatur.De auditore et correctore prædictis, meo tempore nunquã fuit habitaratio in capella Papæ, neque præſcriptus eis locus aliquis eundo, aut ſedendo. Hæc omnia volui addere, vt nemo videatur prætermiſſus.Quid deinceps ſeruandum ſit, maiores ſtatuant.

DE INCENSATIONE ALTARIS, *et aliorum ordinariè.*

SEcundum conſuetudinem Romanę Eccleſiæ,in Veſperis ſemel tantùm fit incenſatio, id eſt, ad Magnificat:& tunc incenſat Papa altare,incenſatur ipſe,& deinde alij omnes.In Miſſa poſt cõfeſsionẽ incenſat altare celebrans,incenſatur ipſe,& Papa tantùm ad Euangelium, Diaconus incenſat librum in principio: in fine Papa incenſatur, & eo abſente celebrans tantum. Poſt offertoriũ

celebrans incensat oblata & altare, incensatur ipse, deinde Papa, & demum omnes alij ordines capellæ: ad eleuationem Sacramentum tantùm incensatur. Incensatio autem fit hoc ordine. Acoluthus siue cerimoniarius accipit thuribulum cum prunis ardentibus ex loco conuenienti, & ponit cathenularũ annulos in manu sua sinistra, ita vt dependeat thuribulum: nauiculam autem incensi portat dextra cum apertura nauiculæ à parte exteriori, & factis in tempore reuerentijs altari & Papæ, annuit Cardinali assistenti: qui ex loco suo accedit ad dextrã Papæ, & cerimoniarius post eum accedens, vbi iterum genuflexit in plano ante Pontificem, surgit, & nauiculam dat in manibus Cardinalis assistentis: qui illam ambabus manibus tenens, vertit aperturam, vbi est coclear versus Pontificem, dicens: Benedic pater sancte. Cerimoniari⁹ autem interim cum dextra manu aperiens late thuribulum, & per catenulas inter summitatem, & infimam partem illud retinens, partem inferiorem, vbi sunt prunæ, supponit manibus Pontificis, ita vt ipsa pars inferior æquetur nauiculæ in manu Cardinalis assistẽtis: & Pontifex capiens cum cocleari incensum, tertiò ponit in thuribulo, interim dicens: Ab illo benedicaris, &c. & in fine facit sup illud signũ cru-

crucis. Cardinalis aſsiſtens interea ſtat inclinato capite, & antequam Papa accipiat coclear, illud oſculatur: & cum Papa illud accipit, & iterum dum reponit, oſculatur eius manum, & demum reddit nauiculam cerimoniario, qui vt venerat, reuertatur ad locũ ſuum, & ſimiliter Cardinalis aſsiſtens. Cerimoniarius vadit ad altare, tradit thuribulum adolens Diacono Euangelij: qui illud ponit ad manus celebrantis, annulos videlicet catenularum in ſiniſtra, & catenulas iuxta ſummitatem thuribuli in dextra. Celebrans ſine mitra ſtans ante medium altaris, primò inclinat capùt verſus altare, illi reuerentiam faciens: tum ſi ſint ibi oblata, id eſt, calix & hoſtia, facit ſuper ea ter ſignum crucis cum thuribulo, incipiens ab altari, & ducens verſus ſe, & deinde in trãſuerſum. Tunc facit ſuper eadẽ circulos duos cũ thuribulo à dextra in ſiniſtram, & tertium è contrario à ſiniſtra in dextrã: deinde iterum ſe inclinat cruci, & eleuatis manibus tertiò thuribulum tractim ducens, illam reuerenter incenſat, & rurſus caput illi inclinat tum incenſat bis imaginem à dextra parte crucis, & toties imaginem à ſiniſtra. Procedit deinde à ſiniſtra, & tractim incenſat ſuperiorem partem altaris, ſiue ſint ibi imágines, ſiue picturæ, ſiue candelabra tantum.

Si verò ſunt ſuper altari imagines, incenſata cruce, quæ eſt in medio, procumbit ad ſiniſtram partem crucis, vt diximus. Cùm peruenit ad cornu altaris ſiniſtrum, vbi dicitur Epiſtola, flectit manum, ſe inclinans aliquantulum dextrorſum, & incenſat inferiorem partem ipſius cornu, bis ducens thuribulum: tum aſſurgens vertens ſe incenſat ſuperiorem partem altaris vſque ad crucē, & iterum ſe inclinans incenſat reliquā partem ſuperiorem vſque ad cornu dextrum, vbi pariter ſe inclinans incēſat, vt de ſiniſtro diximus. Vertens ſe deinde incēſat inferius anteriorem partem altaris à dextro in ſiniſtrum cornu, & cum tranſit ante crucem, vertit ſe ad eam, & illi caput inclinat. Cum eſt in ſiniſtro cornu firmans ſe tradit thuribulum Diacono, & accipit mitram, & à Diacono incēſatur. Tum Diaconus tradit thuribulum Cardinali aſsiſtenti, qui ſurgens vadit ante gradus ſolij Pontificis, & genuflexus ſupra infimum gradum, incenſat Pōtificem ſedentem cum mitra ter ducēs thuribulum. Deinde reddito thuribulo Diacono, ſurgit, & vadit ad ſuum ſcabellum. Diaconus autem ſtans ante eum inclinat caput primò, deinde incenſat, bis thuribulum ducens. Et nota quod hæc incenſatio ſiue circa altare, ſiue circa Papam ſiue Cardinales,

dinales, ſit tractum, modeſtè, quiete, & ſine ſtrepitu, ac ſine ꝓperatione. Cardinales autem antequàm accipiant incenſum, quiſque ſemper inuitat alium ſubſequentem, caput verſus illum inclinando. Cardinalis aſsiſtens inuitat Diaconum à dextris, & ille deinde ſuo tempore Diaconum à ſiniſtris: qui nullum inuitat. Primus inter Epiſcopos Cardinales inuitat ſubſequentem, & ſic vſque in finem ſedium Epiſcoporum, & presbyterorum. Quod ſi quis presbyterorum eſſet in ſede Diaconorum, vltimus in prima ſede inuitat primum alterius ſedis presbyterum, qui ſedere debet in fine ſcamni: & vltimus inter presbyteros inuitat primum Diaconum ſedentem in capite illius ſcamni. Incenſato igitur Cardinali aſsiſtẽte, Diaconus Euangelij tranſeundo genu flectit ante Pontificem. Et primò ſe inclinat, deinde bis incenſat, & iterum ſe inclinat ante Diaconum Cardinalem à dextris: idem facit Cardinali Diacono à ſiniſtris: deinde vadit ad primum Epiſcopum Cardinalem. Et quoties tranſit ante Papam, genu flectit, incenſat pariformiter & reliquos Cardinales, Epiſcopos primum, tùm presbyteros, & demum Diaconos ijſdẽ cerimonijs. Nam ſingulis primò ſe inclinat, tum bis ducens thuribulum incẽſat, demum rurſus ſe inclinat.

Idem facit Regi inter Cardinales, vel principi, qui in eorum ſcamnis ſedent. Imperatorem autem non Diaconus Euangelij, ſed primus Epiſcopus non Cardinalis aſsiſtens Papæ, incenſat ſtans, & bis thuribulum ducens, & immediate poſt Papam. Alios omnes incenſat Diaconus Euangelij Pontifice non celebrante. Clericus cerimoniarũ ducit Diaconum incenſantem: quem, ſi non eſt aſſuetus officio, inſtruit, & genu flexiones, atque inclinationes omnes primò facit. Si verò expertus eſt, factis primò reuerentijs retrahit ſe ad partem, & expectat eius progreſſum, aduertens tamen ne erret. Incenſatis Cardinalibus, ſi quis magnus princeps eſt i ſupremo gradu ſedis Põtificalis, vt puta aliquis dux ex minoribus, ſiue prẹfect⁹ vrbis, ſiue capitaneus Eccleſiæ, aut frater, ſiue nepos Pontificis, quos Põtifex vult honorare, incenſantur ante aſsiſtentes. Sed neq; fiunt ante eum inclinationes, & ſemel tantùm ducitur thuribulum. Poſt hos incenſantur ſimiliter aſsiſtentes Papæ, deinde Vicecamerarius, & oratores Cæſaris, ſi ſunt præſentes, tum Senator vrbis, poſt cũ oratores prælati, ſi inter eos ſint aliqui regij: Inde oratores regũ, & principum non prẹlati. Quod ſi Vicecamerarius abeſt, incẽſantur Cẹſaris oratores ante alios, vbicũq; ſint, de

inde

inde ſenator,tum oratores prȩlati, ſi ſunt regij inter eos, ſin minus, incipitur à laicis: ſi ſunt Regij, & cæteris paribus,à prȩlatis ſemper incipitur,neq; refert an potentior ſit rex vel princeps, laici quàm prȩlati,dūmodò eiuſdem dignitatis ſint.Et ab ea parte,qua incipitur prȩſentibus imperialibus, incēſantur omnes oratores etiam minores.Et hoc etiā in Vicecamerarij prȩſentia obſeruatur.Inde Archiepiſcopi,Epiſcopi,ꝓtonotarij,Abbates,generales ordinū, & pœnitētiarij Papæ, qui oēs ſedent in ſedibus.Inde reuertitur ad ſoliū Pontificis,& ibi incēſat conſeruatores vrbis,barones,&alios nobiles ibi ſedere ſolitos, tū Subdiaconū Apoſtolicū à dextris Papȩ,& alios cappatos ab ea parte, dinde Subdiaconū à ſiniſtris, & poſt eum auditorem, qui ſeruit de mitra Sāctiſsimo Domino noſtro. Deinde alios cappatos Subdiaconos, auditores, clericos camerȩ, & acoluthos, tum cubicularios ſecretos & ſecretarium,ſi eſt cum eis: Inde capellanum aſsiſtentē celebrantis, & Subdiaconū epiſtolȩ. Inde cubicularios alios aduocatos,&ſecretarios mixtim, & demū procuratores ordinū. Si magiſter ſacri hoſpitij adeſt, qui ſtare ſolet apud finem ſcamni presbyterorum Cardinalium, incenſantur poſt nobiles ſedētes circa pedes Papȩ.Poſt Procuratores incēſan

tur

tur capellani celebrantis, ſtantes in ſuper-pellicijs, & deinde ſcutiferi Papæ & alij nobiles, qui ſunt cum eijs: tum magiſter hoſtiarij, & ſeruiētes armorum, qui ſunt apud portam cancelli: reuerſus demum ad credentiam, credentiarios & cerimoniarium: & ipſe in fine à credentiario incenſatur.

Et nota, quòd omnes qui accipiunt incenſum, debent ſtare, & non ſedere, & eſſe capite detecto, exceptis Papa & celebrante, qui cum mitra accipiunt incenſum. Papa in principio Miſſæ, & poſt offertorium ſedens incenſatur. Aduertat Diaconus, & non incenſet qui non aſſurgunt. Quando Papa celebrat, acoluthus ſeruit de incenſo, & Diaconus Cardinalis Euangelij incēſat Papam, Cardinales, principes qui cum eis ſedent, & Epiſcopos aſsiſtentes. Inde ipſe incenſatur ab vno ex Subdiaconis Apoſtolicis, nō tamen ab eo, qui cantat epiſtolam, & ille incenſat alios: in veſperis ſolennibus papalibus cum paramentis idem Subdiaconus incenſat. In Veſperis ſine paramentis acoluthus ſeruit de thuribulo, & incenſat omnes præter Pontificem. Abſente Pontifice capellanus aſsiſtens Cardinalis facientis officium, debet incenſare, ſine pluuiali tamen: nam illo in Veſperis non vtitur, in cuius locum ſi non eſt apertus, ſubſtituitur

tuitur Diaconus Papæ, cum ſuperpellicio tamen.

DE ORDINE DANDI PAcem inter Miſſarum ſolennia.

QVando Papa celebrat oſculato altari dat primò pacem Cardinali Epiſcopo aſsiſtenti, qui ab eius dextra genu flexus, primò oſculatur altare, & deinde accipit oſculum à Pōtifice, eique dicenti Pax tecum, reſpondetur, Et cū ſpiritu tuo. Deinde Pōtifex vertit faciem ad cornu epiſtolæ, & recipit ad oſculum pacis duos Diaconos aſſiſtentes, ſicut receperat Epiſcopum Cardinalem. Si autem Imperator ſit præſens, primò illum recipit ad oſculum pacis, deinde Cardinalem Epiſcopum, & duos Diaconos aſsiſtētes. Epiſcopus Cardinalis deinde dat pacem primò Epiſcopo Cardinali exiſtenti cum alijs Cardinalibus, primo presbytero, & primum Diacono exiſtenti apud ſcamna: Item principi laico, qui ſedet in ſcāno Cardinalium, & demum primo Epiſcopo Cardinali aſsiſtenti Papæ, & in fine Subdiacono Apoſtolico, qui alijs pacem diſtribuit: & ipſe Epiſcopus Cardinalis reuertitur ad ſummum Pontificem. Quando autē aliquis Cardinalis ſiue prælatus celebrat Pontifice præſente, Cardinalis aſsiſtens dicto Agnus Dei, recedit de circulo, & factis reuerē-

reuerentijs aſcendit ad altare, & genuflexus illud oſculatur primum. Tunc ſurgens capit pacem à celebrante, & deinde aſcendit ad Papam, cui dat oſculum pacis, vt ſuprà: deinde reuertitur ad locum ſuum cum alijs Cardinalibus, & alij Diaconi aſsiſtentes, deſcendentes à latere Pontificis, factis reuerentijs ſimiliter aſcendunt ad Papam, & capiunt ab eo oſculum pacis. Et ſi adeſt Imperator, accipit pacem à Pontifice ante diaconos aſsiſtẽtes, faciens reuerentias, Cardinales genuflectendo tamen non inclinando ſolùm. Interim vero capellanus aſsiſtens celebrantis, cum pluuiali ductus à cerimoniario, relinquens librum Miſſale ad manus Diaconi Euangelij cum reuerentijs ſolitis accedit ad Cardinalem aſsiſtentem, & ab eo accipit oſculum pacis, & ſe ei inclinat antequam capeat: & poſtquam acceperit pacem, dat pacem priori Epiſcoporum Cardinalium, tum ſubpriori epiſcoporum, inde primo ex diaconis in ſede, demum principi laico, ſi quis adeſt in ordine Cardinalium: & his omnibus inclinat ſe primo, & poſtea deinde dat pacem prȩfecto, ſiue magno principi qui ſedet ad Papæ, pedes inde primo Epiſco aſsiſtenti, tum Vicecamerario, qui eam dat Prælato, iuxta eum ſtanti: & ille alteri, & ſic cæte-

cæteri:deinde oratori Cæſaris laico vel prę-
lato,& ille alteri oratori iuxta eum ſtanti,
etiam ſi alter non ſit imperialis vel regalis
orator,& ſic de alijs. Tũ ſenatori,inde 1.epi-
ſcopo in 2.ordine,&.1 in.3. & ſic de alijs, ſi
ſunt plures ordines Epiſcoporũ:deinde pri
mo ꝓtonotario in illorũ ordine, qui ſunt in
eiſdẽ locis ſiue Abbates, ſiue generales,aut
pœnitẽtiarij, accipiunt pacẽ à ſuperioribus.
Interea ſi celebrãs iã perfecit communionẽ
ſuam,reuertitur aſsiſtens capellanus ad alta-
re,& cerimoniarius accipit ab eo pacem, &
diſtribuit reliquis, quibus ille non dederat.
Poſt nominatos primo dat pacẽ nobilibus,
& baronib. qui ſunt ad pedes Papæ, deinde
magiſtro ſacri hoſpitij ſi ad eſt, tũ Subdiaco
no à dextris, & ille reliquis cappatis ab eo
latere: inde Subdiacono à ſiniſtris, & ille
ſimiliter ſuis cappatis, deinde auditori ſer-
uienti de mitra, & ille ſecretis cubicula-
rijs,tũ alteri cerimoniarum clerico, deinde
Diacono Euangelij,& ille Subdiacono,in-
de primo ex cubicularijs, primo ex ad-
uocatis ſiue ſecretarijs, deinde primo ex
procuratoribus,tũ primo ex capellanis ce-
lebrantis,poſtea antiquiori ex ſcutiferis Pa-
pę primo ex hoſtiarijs,& primo ex ſeruiẽtib.
armorũ,& ſic eſt finis. Abſente vero Viceca
merario,dat 1.oratori Cæſaris, & ille alteri,
vt ſu-

vt suprà dictum est:tum senatori, deinde primo oratori prælato,si Cæsaris orator est laicus,vel non prælatus: sin autem dat primo oratori laico,seu non prælato, & alijs,vt supra diximus. Quod si etiam oratores Cæsaris non intersint,dat senatori, tum oratoribus prçlatis,si inter eos sint Regij,sin minus, incipitur à laicis:si ibi sunt Regij, & cæteris paribus,& prælatis.

QVANDO PAPA LAVAT MAnus ante Missarum solennia, & actibus publicis.

PRrinceps,nobilis,siue orator, qui aquã ferre debet ad lauandum manus Pontificis,in tempore vocatur à cerimoniario, & à duobus seruientibus armorum conducitur ad credentiam Papæ,& cum eo duo auditores rotæ hinc apud credentiam imponitur circa collum mappula sericea lõga, quæ vtrinque ante pectus ei dependet,manu dextra capit inferiorem peluim,in quo credentiarius aquam imponit,& nobilis aliquantulum aquæ ex pelui imponit in vasculum, quam credentiarius prçgustando bibit:tum sinistra manu capit superiorem peluim,& à magistro hospitij,vel scalco Papæ,cooperiuntur pelues mappula à dextra parte pendente.

dente. Tum eleuatis manibus cum peluibus vſque ad oculos, adiuuantibus hinc inde magiſtro hoſpitij, & ſcalco Papæ, vel ſaltem altero, ſi alter abeſt, ad Pontificem proficiſcitur hoc ordine. Primò præcedunt duo ſerui entes armorum, hos ſequuntur cerimoniarij, qui genuflexiones, & geſtus oſtendunt, tum duo auditores, quorum ſenior portat duabus manibus mantile, quod à credentiario acceperat, illo prius ab eo oſculato: demum nobilis cum peluibus aquæ, medius, vt diximus, inter magiſtrum hoſpitij, & ſcalcũ. Cum tranſeunt ante altare, omnes genuflectunt, & antequam ad Pontificẽ perueniant, tertiò genu terram tangunt. Cum peruenerint ad eius pedes, auditor mantile deoſculatum deponit ſuper genua Pótificis, et Diaconi aſsiſtentes illud explicant, & ipſi auditores genuflexi hinc inde, extremitates mantilis retinent. Cardinalis aſsiſtens interea, ſiue Epiſcopus, ſiue presbyter, accedit ad Pontificem, & ponit manus ad pelues: nobilis aquã portans eleuata ſuperiore pelui, poſitaque in loco inferiori, ſuper eius labium imponit pauxillum aquæ, quam præguſtãdo ſorbet: & deinde adiuuante aſsiſtente Cardinali, infundit aquam ſuper manus Pótificis in ſubiectam peluim, dextra ſuperiorem cum aqua inferiorẽ ſiniſtra, vbi aqua recipitur, retinẽs.

Interim laici omnes circumſtantes genu-flectunt, Cardinales ſurgunt ſine mitris, prælati ſurgunt detecto capite, lotis manibus Diaconi aſsiſtentes replicant mantile ſuper manus Papæ. Nobilis ijſdem reuerétijs, & ordine reuertitur ad credentiam Papæ. Auditor reaſſumpto mantili cum ſocio ſequitur nobilem, & id reddit credentiario, & reuertitur ad locum ſuum. Hic ordo ſeruatur quotiens Papa publice lauat manus, & quãdo celebrat: quia quater ſunt lauandæ manus. Incipitur à minus digno, ita vt dignior, etiam ſi eſſet Rex, aut Imperator, vltimo ferat aquam ad manus Pótificis.

DE LVMINARIBVS IN CApella Papæ, & ſacris Imaginibus ſuper altare.

SVper altare, cum diuina peraguntur, ſiue Cardinalis, ſiue alius prælatus celebret, candelabra ſex ſuper altare, ſuper credentiã verò duo cum luminaribus ſemper habentur: ad Euangelium luminaria duo, ad eleuationem Sacramenti funalia quatuor, ſuper cancellos capellæ, ſi Cardinalis celebrat, ſex, ſi alius prælatus, quatuor funalia ardent. Si Papa celebrat, ſuper altare candelabra ſeptem ardent, ſuper credentiã duo, ad Euangelium Latinum ſeptem, ad Euan-

Euangelium Græcum duo, ad eleuationem Sacramenti funalia octo, super cancellos octo, ad supplicationes Papales semper candelabra septem. Quando Papa non est presens, duo candelabra ardent. Si Papa celebrat in aliqua Ecclesia, vbi sedes eminens multum distet ab altari, vt in Ecclesia Lateranensi, vel in Ecclesia sancti Pauli de vrbe, tunc cum corpus, & sanguis ex altari defertur ad Papam, octo funalia, quæ ibi permanent accensa vsque post cõmunionẽ, feruntur ante Sacramentum, primò ante corpus deinde ante sanguinem: neque extinguuntur antequàm sit completa communio. Imagines, & Reliquiæ, ponuntur super altare, quando vtuntur mitra auriphrygiata, & non aliter.

DE MINISTRIS CELEbrantium.

CArdinali diuina celebranti adesse debent Diaconus & Subdiaconus cum suis paramentis opportunis, capellanus assistens cum superpellicio & pluuiali, seruiens de mitra cũ superpellicio, & mappula lõga ad collum, & septem alij capellani cũ superpellicijs, qui seruire debent, vnus in sustinẽdo librũ supra caput, vnus in ampullis, alius in tenẽdo thuribulo, & quatuor in tenendis

candelabris in Euangelio, & funalibus in eleuatione, & iuniores debent seruire in istis vltimis: totidem aderunt celebranti Vesperas. Prælato autem non Cardinali, vltra Diaconum, Subdiaconum, & assistentem cum pluuiali, aderunt quatuor alij tantum ministri cum superpellicijs: in credentia pro Cardinali erunt tres scutiferi, pro prælato duo tantum.

DE EVANGELIO, ET EPISTOLA græcè legendis.

EVangelium, & Epistola græcè leguntur quotienscunque Pótifex Romanus publicè, & solenniter celebrat, si illi placuerit: & in hoc non est aliqua festiuitas magis priuilegiata quam alia. In coronatione pontificis legi obseruatum esse, vocari ad hoc monachos ex monasterio cryptæ Ferratæ, si Romæ fiat, qui sunt fere in suburbijs, & linguam ac ritum Græcanicæ Ecclesiæ seruare consueuerunt: ego tamen nunquam vidi illos in tali exercitio. Habeantur igitur duo, qui docti sint, & linguam græcam benè nouerint: neque adhibeantur qui sint inexperti, & non intelligunt: quia raro est quod non sit aliquis doctus in illa lingua, qui cum audiunt barbarizantes, siue solecizantes, irri-

dent

dent ſolennia noſtra: melius eſt à tali actu deſiſtere, quam ponere non idoneos: oportet tamen, vt hi in Diaconali & Subdiaconali ad minus ordine ſint conſtituti. Vidi tamē ſæpius obſeruari, quod Epiſcopus quiſpiam Euangelium Græcè dixerit, Epiſtolam verò alius vir non indoctus, neque vilis. Hanc autem conſuetudinem Græce legendi, hinc ortam puto, vt appareat Romanam Eccleſiam in ſe continere vtramque gentem, Græcam ſcilicet, & Latinam, ex quibus Eccleſia Dei fere tota cōſiſtit: in qua quidem primatum obtinet, quod Græci diu recuſarunt, Apoſtolica ſedes. Ego reperi in antiquiſsimis codicibus, non modò Euangelium & Epiſtolam, ſed & Prophetias, & Paſsionem Chriſti in ſacra hebdomada, & alia huiuſmodi, Græcè legi conſuetum fuiſſe. Hi Diaconus, & Subdiaconus debent accipere paramenta, quando alij, & ſedere, vt in Miſſa Papali diximus.

DE GENVFLEXIONIBVS IN capella.

IN diebus ſolennibus cum Papa venit ad Miſſam, dum facit cum celebrante confeſsionem, Pontifex, celebrans, Cardinales, & prælati omnes ſtantes faciunt confeſsio-

nem præter aſsiſtentes, qui poſt Papam genuflectunt, reliqui omnes genuflectūt: deinde cum Pontifex ante eleuationē Sacramenti venerit ad faldiſtorium, oēs genu flectunt, & cùm ſanctitas ſua eleuato Sacramēto ſurrexit, oēs ſurgunt. Cùm Papa dat benedictionem poſt ſermonem, vel in fine Miſſę, cū incipit Precibus & meritis, vel, Sit nomen, omnes genuflectunt præter Cardinales & prę latos: prælati tamen cum incipitur, & benedictio Dei Patris, ſiue, Benedicat vos omnipotens Deus, genuflectunt, Cardinales ſtantes ſę inclinant. In diebus ferialibus, & Miſſis defunctorum genuflectūt omnes ad primas orationes ante Epiſtolam, & ad vltimas poſt cōmmunionē: & cum dixerit Sanctus, genuflectūt, & ita permanent vſque ad Per omnia ſecula, ante Agnus Dei: item ad Verſum, adiuua nos Deus ſalutaris noſter: in quadrageſima omnes genuflectunt ad Verſum Credo in, &, Incarnatus, &c. omnes genuflectunt ſemper in Euangelio. In principio erat Verbum cum dicitur, &, Verbum caro factum eſt, in Euangelio Epiphaniæ, cum dicitur, Et procedentes adorauerunt eum, in paſsione Domini noſtri cū dicitur, Et inclinato capite emiſit ſpiritum: item cum in Miſſa ſancti ſpiritus dicitur verſ. Veni ſancte ſpiritus, &c. omnes genuflectunt.

In

In Vesperis cùm dicitur Versus, Veni creator spiritus, & similiter, Aue maris stella, omnes genuflectunt, & permanent vsque ad finem Versus. Inter Pascha & Pentecosten nõ fiunt genuflectiones, etiam in ferialibus, nisi ad eleuationem Sacramenti, & ad Incarnatus est, & Veni Sancti spiritus, & ad hymnos Veni creator, & Aue maris stella, si pro tempore dicendi erunt. Et generaliter quotiescunque ille qui facit sermonem, dicit Aue Maria, omnes genuflectunt.

DE MITRIS ET TIARA CVM *tripliçi corona, quibus Papa vtitur.*

ROmani Pontifices tribus mitris pro temporis exigentia secundũ antiquas cerimonias vtebantur. Prima & preciosior, erat cum vnionibus & gemmis, & habebat auriphrygium in circulo & titulo, id est, per medium à circulo ad summitatem: & hac vtebantur in solennitatibus. Per circulũ designant, vt aiunt, coronam potestatis: per auriphrygium quod ad summum ascendit, contemplatiuæ vitæ decursum. Secunda etiam erat cum vnionibus, auriphrygiumque tantummodo habebat in circulo: & hac vtebãtur in consistorijs, tam publicis quàm

priuatis, per quam ſignificabatur regia poteſtas. Tertia erat alba ex damaſceno ſeri-ceo, ſiue vnionib. ſiue aureo, aut aliquo ornamento: & hac vtebantur in Dominicis Aduentus, & Quadrageſimæ diebus ferialibus, & in officijs defunctorum. Hodiè quatuor mitras habemus, precioſiori vtitur Papa in maioribus ſolennitatibus, ſecunda etiã quæ precioſa eſt: & ambæ habent auriphrygiũ in circulo, & in titulo vtitur in diebus minus ſolẽnibus, & in conſiſtorijs. Tertia mitra nihil habet auri, ſed vniobus ornata, & habet circulum & titulum ex vnionibus: & iſta vtitur Papa Dominicis Aduẽtus, & Quadrageſimæ, præterquam in Dominica Gaudete, & Dominica Lætare: in quibus vtitur ſecunda mitra. Quarta eſt ex ſerico damaſceno, multo auro contexta: ſed non habet vniones, aut gemmas: & hac vtitur in ferialibus, diebus, & aliquando in diebus ſolennibus poſt principiũ, vt minus grauetur, & maximè dum fit ſermo. Habet etiam aliam magis ſimplicem ex dameſceno cum paruo auro, qua vtitur in officijs defunctorũ, & diebus ferialibus maioris hebdomadæ. Eſt prẽterea tiara triplici corona ornata, quod regũ appellatur: per quam ſignificatur ſacerdotalis, & Imperialis ſumma dignitas atque poteſtas. Hac tiara vtitur Põtifex in maximis

ſolen-

ſolennitatibus eundo ad Eccleſiam,& rede undo:ſed nunquam illa vtitur in diuinis. Cũ peruenit ante altare,deponit tiaram,orat,& aſſumpta mitra vadit ad ſedem,& cum iſta perſequitur diuinum officium,ſiue in veſpe ris,ſiue in Miſſa:tiara autem interim reponi tur ſuper altare. Finito officio cùm Papa re-uertitur ad palatium,rurſus ei imponitur tia ra,cum hac coronatur in die ſuæ benedictio nis & coronationis. Antiquitus quando Rom. Pontifex diebus ſolẽnibus tiaram hãc ferebat,fiebant ei laudes à Diaconis & offi-cialibus,vt in coronatione, Exaudi Chriſte, & c, & Pontifex dabat preſbyterium. Ho-diè vtrunque abolitum eſt. Dies autem qui-bus Papa coronabatur, erãt infrà ſcripti,vi-delicet in feſto ſanctorum quatuor corona torum,Sancti Martini, Sancti Clementis,in Dominica gaudete,in Dominica Lætare, in natiuitate Domini,in Sancti Stephani,in Epi phania,in Reſurrectione, & ſecunda Feria, in Dominica, Ego ſum paſtor bonus, in A-ſcenſione, in Pentecoſte, in ſancti Petri, in ſancti Silueſtri, & in anniuerſario ſuæ coro-nationis.

DE PROCESSIBVS GE-neralibus.

Proceſſus legi conſueuerunt, & excom-municationes fulminari ter in anno, in

quinta Feria cœnæ Domini, in die Ascensionis, & in dedicatione Basilicæ Apostolorum Petri, & Pauli, eodem ordine, & modo. Nunc id fit tantùm in cœna Domini. Causas, cur in istis diebus potissimũ fiant, istas dicunt. In cœna Domini habuit principium Christi Sacramentum, cõgruit vt in illa die excludantur ab Ecclesia, qui eo Sacramento indignos se reddiderunt. In Ascensione Christus rogauit pro fidelibus suis, dicit: Pater sancte serua eos, quos dedisti mihi, declaratur quod non orauit pro istis. In dedicatione declaratur quod excluduntur à loco congregationis, & orationis fidelium. Candelæ accensæ proijciuntur, & extinguuntur: quia sicut candela accensa proiecta extinguitur, ita illi sic ciecti ab Ecclesia, & lumine, gratia spritus Sancti priuantur. Campanæ tumultuose pulsantur, quia sicut illarum ordinata pulsatione fidelis populus congregatur: ita confusa & tumultuaria infideles dissipantur. Cùm fiunt alijs temporibus processus cõtra certas, & nominatas personas, omnes sunt parati, & fit ijsdem cerimonijs: cum autem fiunt contra incertos, solus Papa est paratus, alij sunt in suis cappis laneis. Et ita seruatum legitur à Clemente Papa sexto,

xto, anno quarto, die prima Februarij, cum fecit processus cõtra interfectores Andreæ Regis Siciliæ illustris incertos, & non nominatos.

QVIBVS DIEBVS VOCANtur Cardinales ad capellam Papæ, & quibus fit sermo, vel non fit. Et quando fiunt Vesperæ, aut supplicatio.

PApa celebrante ordinariè nunquam fit sermo, nisi ipsemet velit orare, aut aliquis Cardinalis id faciat.

In diebus quando fit solennis supplicatio, non fit sermo. Fit autem in diebus infrascriptis. Et primò Cardinales vocantur ad capellam in diebus sequẽtibus.

In prima, secunda, & quarta Dominica aduentus Domini, fit sermo.

In Natiuitate Domini nostri Iesu Christi, & nõ fit sermo. Et ante fiũt Vesperæ papales, & in Nocte matutini, & 1. ac secunda Missa maiori, Diaconi Cardinales, & alij officiales capellę cõmunicantur à Papa.

In Sancto Stephano, & fit sermo.

In sancto Ioanne Euãgelista, & fit sermo.

In circũcisione, & fit sermo, ac fiũt Vesperę.

In die Epiphaniæ, & fit sermo, & Vesperæ.

In die

In die Purificationis,& non fit ſermo,& fit ſupplicatio cum paramentis violaceis,& candelarum diſtributio.
In die cinerum,& fit ſermo,& dantur cineres cum paramentis violaceis.
Prima, Secunda, Tertia, Quarta, & Quinta Dominica in Quadrageſima.Et fit ſermo.
Dominica in Palmis, & non fit ſermo: & fit diſtributio palmarum, & ſupplicatio cum violaceis paramentis, & palmis.
Quarta feria maioris hebdomadæ fiunt matutinæ tenebroſæ in ſero.
Quinta feria in cœna Domini,& non fit ſermo.Et fit ſupplicatio ad proceſſus in albis & fit mandatum. In ſero Matutinæ tenebroſæ.
Sexta feria in Paraſceue,& fit ſermo. In ſero fiunt Matutinæ tenebroſæ.
Sabbato ſancto,& non fit ſermo.
In die Reſurrectionis,& non fit ſermo. Diaconi Cardinales,& alij officiales capellæ communicant à Pontifice.
In ſecunda,& tertia feria,& non fit ſermo.
In ſabbato in albis non fit ſermo. Dantur Agnus Dei,portantur paramenta.
In annunciationis Beatæ Virginis fit ſermo, fiunt Veſperæ, ſi non venit in Quadrageſima.

In Aſcen-

In Aſcenſione Domini fit ſermo, fiunt Veſperæ.

In Pentecoſte fit ſermo, fiunt Veſperæ.

In ſecunda, & tertia feria non fit ſermo.

In Dominica ſanctæ Trinitatis fit ſermo, fiunt Veſperæ.

In ſolennitate corporis Chriſti non fit ſermo: fit ſupplicatio in Albis, fiunt Veſperæ.

In Natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ fit ſermo, & fiunt Veſperæ.

In feſto Apoſtolorum Petri, & Pauli, non fit ſermo fiunt Veſperæ.

In feſto Viſitationis Beatæ Mariæ non fit ſermo, neque Veſperæ.

In feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ fit ſermo, & fiunt Veſperæ.

In feſto Natiuitatis Beatæ Mariæ fit ſermo, & fiunt Veſperæ.

In feſto omnium Sanctorum fit ſermo, & fiunt Veſperæ, & in ſero Veſperæ, & Matutinæ pro mortuis.

In commemoratione defunctorum non fit ſermo.

In dedicatione Baſilicæ Saluatoris non fit ſermo: fiunt Veſperæ,

In dedicatione Baſilicæ Apoſtolorum Petri, & Pauli non fit ſermo, & fiunt Veſperæ.

In feſto

In festo Sancti Andreæ, non fit sermo,& nō fiunt Vesperæ.
In cōmemoratione omniū Pōtificū,& Cardinalium defunctorum nō fit sermo.
In Anniuersario obitus prędecessoris nō fit sermo,
In Anniuersario Assumptiōis Pōtificis nō fit sermo.
In Anniuersario coronationis Pontificis nō fit sermo.

DIES IN QVIBVS NOSTRO tēpore Papa aut Cardinales celebrant

DOminica tertia Aduētus Domini, quę dicitur Gaudete.
In nocte natiuitatis Domini, & in Missa maiori.
In die Sancti Stephani,& in die Sācti Ioannis Euangelistæ.
In Circuncisione,Epiphania, Purificatione beatæ Mariæ Virginis.
In quarta feria cinerum,in quarta Dominica quadragesimæ, quæ dicitur Lætare, vel de rosa.
In Dominica Palmarum.
In quinta, & sexta feria, & sabbato maioris hebdomadæ.
In die Resurrectione, & duobus diebus sequentibus.

In sab-

In ſabbato in albis, ſi dantur Agnus Dei: alioquin celebrat alius prælatus.
In annunciatione Beatæ Mariæ Virginis.
In Aſcenſione Domini noſtri.
In Pentecoſte, & duobus diebus ſequentibus.
In Dominica ſanctæ Trinitatis.
In ſolennitate corporis Chriſti.
In Natiuitate beati Ioannis Baptiſtæ.
In Natalitijs Apoſtolorum Petri, & Pauli.
In Viſitatione, Aſſumptione, & Natiuitate Beatæ Mariæ Virginis.
In feſto omnium Sanctorum, & commemoratione omnium fidelium defunctorum.
In dedicatione Baſilicæ Saluatoris, & in dedicatione Baſilicarum Petri & Pauli.
In anniuerſario Aſſumptionis, et coronationis præſentis Pontificis.

In omnibus ſupradictis diebus conſueuerunt Romani Pontifices antiquis temporibus per ſemetipſos celebrare: ſed noſtris diebus ad quatuor vel quinque, aut plures ſolẽnitates reſeruãtur, in natiuitate Dñi, in reſurrectiõe, in Pẽtecoſte, in natalitijs Apoſtolorũ Petri, & Pauli, & in feſto omniũ ſanctorũ: in his ordinariè, qñ nõſunt impediti, celebrãt, & extraordinariè in canonizationib. ſanctorũ, in ordinationib. ſiue cõſecrationibus, ſi quan-

ſi quando eas facerent,& in coronatione Imperatoris,ſiue Regis alicuius.In alijs autem diebus capellæ,celebrant alij prælati.

Et nota,quòd quando Papa per ſe celebrat,omnes Cardinales,& prælati portant paramenta ſibi conuenientia,coloris tempori congruentis , tam in Veſperis quam Miſſa:ſed non ſemper deſcendunt ad Eccleſiam cum paramentis,ſed tantum in diebus ſupplicatorijs in Miſſa.

Secundum antiquas obſeruationes, erãt alij dies in quibus fiebat capella:noſtris temporibus ab Eugenio quarto,& citra ſupra ſcripta fuerunt obſeruata, quamuis à tempore Sixti vſque ad hunc diem aliqua fuerint prætermiſſa & immutata . Solennitas Veſperarum fit ſemper ordinarie in primis Veſperis:in ſecundis nunquam fit ordinarie noſtro tempore. Quando Papa in craſtinum celebraturus, fiunt Veſperæ ſolennes, & capiunt paramenta à Cardinalibus poſt factam reuerentiam,& incipiuntur Antiphonæ per Cardinales & Papam, in alijs non capiuntur paramenta. Et Papa incipit Deus in adiutorium &c.Incenſat ad Magnificat,& dicit orationem,& dat benedictionem,& nihil aliud in eis agit.

Sermones committuntur, & reuidentur per magiſtrum ſacri Palatij, vt prædiximus.

Et

Et in quatuor primis Dominicis aduentus, & quadragesimæ, fratres quatuor ordinū mendicantium orant. In prima ordinis Prædicatorum, In secunda ordinis Minorum, In tertia ordinis Eremitarum Sancti Augustini, In quarta ordinis Carmelitarū. In alijs autem diebus Pontifex, si placet: & ordinarie magister sacri palatij committit sermones ad beneplacitum.

QVIBVS DIEBVS PONTIFICES Romani consueuerunt à consistorio secreto cessare.

DIe Dominico, tertia, quinta feria, & Sabbato per totum annum ordinariè non fit consistorium.

Non fit cōsistorium in diebus infra scriptis.

In Vigilia, & in die circuncisionis Domini vsque post diem Epiphaniæ.

In festo Sancti Antonij.

In festo sanctorum Fabiani & Sebastiani.

In festo sanctæ Agnetis.

In festo sanctorum Vincētij, & Anastasij.

In conuersione sancti Pauli.

In Vigilia, & festo purificationis.

In festo sancti Blasij.

In festo sanctæ Agathæ.

In cathedra sancti Petri.
In festo sancti Mathiæ.
In festo sancti Gregorij.
In festo sancti Benedicti.
In Vigilia & festo annunciationis Beatæ Mariæ Virginis.
In Vigilia & festo Ascensionis Domini.
In Vigilia & festo Pentecostes, & duobus diebus sequentibus.
In Vigilia & festo corporis Domini.
In festo sancti Marci Euangelistæ.
In festo Apostolorum Philippi & Iacobi.
In festo Inuentionis sanctæ Crucis.
In festo sancti Ioannis ante portam latinam.
In festo apparitionis sancti Michaelis.
In festo sancti Barnabæ Apostoli.
In festo & Vigilia natiuitatis sancti Ioannis Baptistæ.
In Vigilia & festo Apostolorũ Pet. & Pauli. Et in commemoratione sancti Pauli.
In festo sanctorum Ioannis & Pauli.
In octaua sancti Ioannis Baptistæ.
In octaua Apostolorum Petri & Pauli.
In festo sanctæ Mariæ Magdalenæ.
In festo sancti Iacobi Apostoli.
In festo sancti Petri ad vincula.
In festo sancti Laurentij.

In Vigilia & festo assumptionis Beatæ Mariæ Virginis, & in octaua.
In festo sancti Bartholomei.
In festo sancti Augustini.
In festo decollationis Beati Ioãnis Baptistę.
In Vigilia & festo natiuitatis Beatę Mariæ, & in octaua eius.
In festo exaltationis sanctæ Crucis.
In festo sancti Matthei Apostoli.
In festo dedicationis Beati Michaelis.
In festo sancti Hieronymi.
In festo sancti Francisci.
In festo sancti Lucæ Eungelistæ.
In festo Apostolorũ Simonis & Iudæ.
In Vigilia & festo omnium sanctorum.
In commemoratione defunctorum.
In dedicatiône Basilicæ Saluatoris.
In dedicatiôe Basilicę Apostol. Pet. et Pau.
In festo sancti Martini.
In festo sanctæ Ceciliæ.
In festo sancti Clementis.
In festo sanctæ Catharinæ.
In festo sancti Andreæ Apostoli.
In festo sancti Nicolai.
In festo sancti Ambrosij.
In festo sanctæ Luciæ.
In festo sancti Thomæ Apostoli.
In Vigilia Natiuitatis Domini vsq; ad diem

post Epiphaniam non fit consistorium. Sed aliquando conueniunt Domini Cardinales cum Papa ad tractandum, & consultandum, si est opus.

Item à quinta feria ante Quinquagesimam, vsque ad quartam feriam cinerum inclusiue.

Item à Dominica in palmis vsque ad Dominicam in albis inclusiue.

Item quando fiunt vocationes curiæ in æstate, statuuntur aliqui dies in quibus tãtum fit consistorium, & tempus vacantiæ. Et quãdo audiẽtia resumetur, debet intimari curialibus, vt quis possit procurare facta sua.

In anniuersarijs Pontificum, Cardinalium, siue regum, quando pro eis fit capella.

In die anniuersario, & coronatione Romani Pontificis pro tempore existentis.

Item quotiescunque fit publicum consistorium, vel capella.

Item quando Imperator, Rex, Cardinalis, legatus ad curiam venit, aut recedit à curia. Et similiter quando nouus Cardinalis, aut aliquis magnus princeps venit. Et quando ordinaria consistoria sunt interrupta; Cardinales non vadunt ad consistorium nisi vocentur à Papa. Quando autem non sunt interrupta, vadunt sem

per sta-

per ſtatutis diebus , etiam non vocati, niſi prohibeantur. Dies vero conſiſtoriales ſunt, Secunda, Quarta, & Sexta Feria, per totum annum diebus ſuprà nominatis exceptis.

Sacrarum Cerimoniarum Romanæ Eccleſiæ Libri Tertij

FINIS.

